

Ἡ ἹΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ

πρὸς τὸν «ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΕΚΔΟΤΙΚΟΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΝ»

διὰ τὰ «ΑΠΑΝΤΑ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ»

«...Ἡ ὑφ' ὑμῶν ἀναληφθεῖσα ἐκδοτικὴ προσπάθεια πολλὰς θὰ φέρῃ ὠφελείας εἰς τὸ ἁρθόδοξον πλῆρωμα τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐνισχύσῃ ὑμᾶς ἐν τῇ ἀσκήσει τοῦ ἔργου».

Ἀριθ. Πρωτ. 69/Τ.Ε./1336/1972

**ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ**

**Α Π Α Ν Τ Α
Τ Ω Ν Α Γ Ι Ω Ν Π Α Τ Ε Ρ Ω Ν**

Ἐπιμέλεια
ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ Γ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ
Ἐκτ. Καθηγητοῦ τῆς Πατρολογίας ἐν τῇ
Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Ἐπιμέλεια
ΕΜΜ. Ι. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ
ΝΙΚ. Μ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ
Ἐντ. Ὑφηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Συντονιστὴς Ἐκδόσεως
Γεράσιος ἸΩΑΝΝΗΣ Κ. ΔΙΩΤΗΣ
Ἐρ. Ἱ. Ν. Ἀγ. Παντελεήμονος Ἀχαρνῶν

**ΙΩΑΝΝΟΥ
ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ
ΕΡΓΑ**

ΤΟΜΟΣ 28

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	9
Πρὸς Σταγειρίον λόγος Α'	II (121)*
Πρὸς Σταγειρίον λόγος Β'	49 (164)
Πρὸς Σταγειρίον λόγος Γ'	88 (200)
ΚΕΙΜΕΝΟΝ	121

* Οι ἐντὸς παρενθέσεως ἀριθμοὶ παραπέμπουν εἰς τὰς ἀντιταίχους σελίδας τοῦ κειμένου.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Εἰς ἓκ τῶν σπουδαίων λόγων, ἔνεκα τῶν ὁποίων τὰ ἔργα τοῦ ἱεροῦ Χρυσόστομου διατηροῦν μίαν ἐπιτακτικότητα καὶ ἀναγινώσκονται εὐκαρίστως, εἶναι καὶ τὸ ὅτι ὁ ἱερός ἀνὴρ συνέτασεν αὐτὰ ὄχι χάριν θεωρητικοῦ καὶ συστηματικοῦ σκοποῦ, ἀλλὰ εἰς ἀφορῆς συγκεκριμένου ἱστορικοῦ γεγονότος καὶ πρὸς θεραπείαν συγκεκριμένων, γνωστῶν καὶ γενικοῦ ἐνδιαφέροντος προβλημάτων. Ταῦτα ἰσχύουν ἰδιαίτερος καὶ διὰ τὸ εἰς τὸν παρόντα τόμον ἐκδιδόμενα τρία ἔργidia «Πρὸς Σταγειρίον ἀσκητὴν δαμονώντα».

Ὁ Χρυσόστομος μόλις εἶκον ἐγκαταλείπει τὸν ἐρημητικὸν βίον, τὸν ὁποῖον ἔζησε μὲ πολλὴν ἐπιτυχίαν καὶ αὐστηρότητα εἰς περιοχὴν πλησίον τῆς Ἀντιοχείας. ἔλακε μάλιστα προχειρισθῆ εἰς διάκονον (361), διὰν ἀληθοφωρήθῃ τὴν φοβερὰν δοκιμασίαν φίλου του ἡγαθημένου, τοῦ μοναχοῦ Σταγειρίου. Οὗτος ἐπειράζετο σφοδρῶς ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ μὲ φρικτὰ ἀποτελέσματα. Κατὰ τὴν ἄραν μάλιστα τῆς προσευχῆς ὁ πειρασμός ἤβριζεν καὶ συνέδη νὰ παραμορφωθῶν μέλη τοῦ σώματος τοῦ Σταγειρίου, τοῦ ὁποῖου καὶ ὁ νοῦς παρέκτρονεν ἐνίοτε τόσον, ὥστε νὰ θέλῃ νὰ κρημνωθῆ, νὰ αυτοκτονήσῃ ἢ νὰ προθῆ εἰς ἄλλας παραλόγους πράξεις. Ὁ ἱερός Χρυσόστομος συμμετέχει εἰς τὸν πόνον τοῦ ἀτυχικοῦ Σταγειρίου, τὸν ὁποῖον μάλιστα ἀπαχειρήσε νὰ παρηγορήσῃ καὶ ἐνισχύσῃ διὰ τριῶν ἐργιδίων, τὰ ὅποια καὶ αὐλιστοῦν ἐνότητι. Εἰς τὰ τρία ἔργidia ὁ ἱερός ἀνὴρ δέχεται ἐν τῷ πλαισίῳ τοῦ χριστιανικοῦ φεαλισμοῦ δουζητήτῃ τὴν ὁδὸν τῶν δαμόνων, τὴν ὁποῖαν χρονολογεῖ ἀπὸ τῆς ἐπιτακτικῆς τοῦ ἀδαμικοῦ ἁμαρτήματος. Πάντα ὅσα ὑφίσταται ὁ ἀνθρώπος εἰς τὸν μάταιον καὶ βασανιστικὸν τοῦτον κόσμον ἀποτελοῦν μορφὰς καὶ στάδια τοῦ θανάτου, ὁ ὁποῖος ἠκολούθησεν ὡς τιμωρία τὴν συγκατάθεσιν καὶ ὑποδούλωσιν τῶν ἀνθρώπων εἰς τὸ δαμονικὸν θέλημα. Φαίνεται ὅμως διὰ ὁ Χρυσόστομος ὑπὲρ πάντα πειρασμῶν καὶ ὑπὲρ πᾶσαν δαμονικὴν προσβολὴν φοβεῖται τὴν ἀθουμίαν, ἢ ὁποῖα δύνανται νὰ καταλάβῃ τὸν ἀγωνιζόμενον Χριστιανόν. Καὶ τοῦτο διότι, ὁ ὑπὸ ἀθουμίας, δηλ. ἡποπαθείας καὶ ἀκηθείας καὶ ἀπαγοητεύσεως καταληφθεὶς

παραίνεται το πνευματικό αγώνος. Τούναντίον, ὁ δεο-
 μένος μὲν τὰς προσβολάς, ἀλλὰ διατηρῶν τὴν ἐλπίδα καὶ τὸ
 θάρρος τοῦ αγῶνος θὰ ὑπερνικήσῃ τὰς δοκιμασίας. Τοῦτου
 ἕνεκα καὶ εἰς τοὺς τρεῖς λόγους καίριον θέμα εἶναι ἡ κατα-
 πάλησις τῆς σθεμρίας. Διὰ τὸ εἶναι μάλιστα ὁ ἱερός ἀγὼν
 πεπαισμένος εἰς τὸν «δαιμονώνοντα» Σταγείριον παρατίθεται ἀπὸ
 τὴν Γραφήν, Παλασάν καὶ Νέαν, παραδείγματα μεγάλων καὶ
 αγίων ἀνδρῶν, οἱ ὅποιοι κατ' ἐξουσίαν ἐδοκιμάσθησαν: «Ἐξέ-
 τασον γὰρ ἅπαντας τοὺς τότε ὀνομαστούς καὶ πάντας ἀπὸ
 τῶν θλίψεων διὰ τὴν παρησίαν ἐσχηκῶτα πρὸς τὸν Θεόν» (Πρὸς
 Σταγείριον II ε').

Σ. Γ. Π.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ΛΟΓΟΣ ΠΑΡΑΙΝΗΤΙΚΟΣ
 ΠΡΟΣ ΣΤΑΓΕΙΡΙΟΝ ΑΣΚΗΤΗΝ ΔΑΙΜΟΝΙΖΟΜΕΝΟΝ¹

ΛΟΓΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

Ἐπρεπε, πράγματι, πολυαγαπημένε μου φίλε Σταγεί-
 ριε, καὶ πλησίον σου νὰ εἶμεθα ἡμεῖς τώρα καὶ νὰ συμμερι-
 ζώμεθα τὰς ταλαιπωρίας σου, καὶ μὲ λόγους παραινети-
 κούς καὶ μὲ τὴν διακονίαν τῶν ἔργων καὶ μὲ τὴν ἐν γένει
 συμπαράστασιν καὶ βοήθειαν νὰ σὲ ἀνακουρίζωμεν ἀπὸ τὴν
 θλίψιν ἐν μέρει, ὅσον μᾶς ἴστω δυνατόν. Ἐπειδὴ ὁμοίως ἡ
 ἀρρώστια τοῦ σώματος καὶ ὁ δυνατός πονοκέφαλος ποῦ
 μὲ κατέλαβον, μὲ ἐξηνάγκασαν νὰ μῆνυ εἰς τὴν οἰκίαν καὶ
 μὲ ἀπεστέρησαν ἀπὸ μίαν ὑπηρεσίαν μὲ τόσον σημαντι-
 κὸν κέδος δι' ἡμᾶς, ¹⁵⁵ Α ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ὑπολείπεται
 πρὸς ἰδικὴν σου παρηγορίαν καὶ πρὸς ἰδικὴν μας ὠφέλει-
 αν, δὲν θὰ διατάσωμεν νὰ τὸ προσφέρωμεν κατὰ δύναμιν.
 Ἴσως νὰ ὑπάρξῃ κάτι ἐπὶ πλέον τὸ ὅποιον νὰ σὲ βοηθήσῃ
 νὰ ἀντιμετωπίσῃς μὲ γενναϊότητα τὴν παρούσαν κατάστα-
 σίν σου. Ἄν δὲ ἀληθῶς δὲν ἐπιτύχωμεν τοιοῦτόν τι, τοῦ-
 λάχιστον τὸ γεγονός ὅτι δὲν ὑστερήσωμεν εἰς τὴν ἐκτέλε-
 σιν τοῦ καθήκοντός μας, θὰ συντελέσῃ ὥστε τοῦ λοιποῦ
 νὰ προέξωμεν τοῦτο εὐκολώτερον. Διότι ἐκεῖνος ὁ ὅποιος
 μετῆλθε τὰ πάντα ποῦ, κατὰ τὴν γνώμην του, συμβάλλουν
 ὥστε ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τοὺς πόνους ποῦ τὸν κατέχουν,
 καὶ ἂν δὲν πορευτοποίησῃ τίποτε, τοῦλάχιστον αὐτῶ-
 νεται ἀπὸ τὴν αἰτίαν τῶν σκέψεων καὶ ἀφοῦ ἀποβάλλῃ τὸ
 βάρος τῶν κατακρίσεων, ἀναγκάζεται νὰ ὑπομένῃ μόνον
 τὴν θλίψιν. Ἐάν λοιπὸν συνέβαινε νὰ εἴμαι μεταξύ ἐκεί-
 νων ποῦ εἰσακούονται ἀπὸ τὸν Θεόν καὶ ἔχουν μεγάλην

1. Εἰς τὴν ἐπιτομήν τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου φαίνεται ὅτι ὑπάρχουν πολ-
 λοὶ οἱ ἀνομιώμενοι, ὑπὸ πνευματικῶν ἀνομιῶν. Ἄλλοι ἀνομιώμενοι εἰς τὸ
 πρῶτον τοῦ λόγου μετὰ τὸν ἐκπύδον. Ὁ ἱερός ἀγὼν ἐβάστα ἕνεκα τῆς
 ἰσότητος αὐτῶν μὲ ἰσχυρῶν ἐσθῆν. Μετὰ τῆς εἰρήνης, οἱ δαιμονιζόμενοι ἀ-
 νελθόντες τῆς σιγῆς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἀπῆρχοντο καὶ οἱ Κατηγόρουνοι.
 Ὁμοίως ὁ Μ. Βασίλειος εἶπεν καὶ ὁ ἱερός Χρυσοστόμος συνέταξε καὶ ἐπὶ
 τῆς ἐξοριστικῆς ἐπὶ τοὺς ἀνομιώμενους ἀπὸ δαιμονίων. Εἰς τὸ «Πύχολό-
 γιον» περιλαμβάνονται ἡ τοῦ Μ. Βασιλείου καὶ ἡ τοῦ ἁγίου Χρυσοστόμου.

δύναμιν πλησίον του, δὲν θὰ ἔπαυον οὔτε στιγμήν νὰ δέωμαι καὶ νὰ ἱκετεύω αὐτὸν διὰ τὸν ἀγαπητὸν μου φίλον. Ἐπειδὴ ὁμως τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτιῶν μου ἔχει ἀφαιρέσει τὴν παρηγορίαν καὶ τὴν δύναμιν αὐτήν, θὰ προσπαθῶ νὰ σοῦ προσφέρω τὴν παρηγορίαν μὲ λόγους. Πράγματι, εἶναι ἔργον τῶν ἱατρῶν νὰ εξαφανίσουν τοὺς πόνους καὶ νὰ θεραπεύσουν τὴν ἀρρώστια ἀπὸ τὰ σώματα τῶν ἀσθενῶν, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν παρηγορίαν τῶν λόγων δὲν ἀποκλείονται οὔτε οἱ ὑπέρται πού περιποιούνται τὸν ἀσθενῆ, ἀλλὰ αὐτοὶ πρὸ παντός ἀπευθύνουν τοὺς περισσότερους λόγους, δταν συμβῆ νὰ ἔχουν τὴν εὐνοίαν τῶν κυριῶν των. C Ἄν πράγματι λεχθῆ ἀπὸ ἡμᾶς κάτι πού ἔχει τὴν δύναμιν νὰ σძήσει αὐτὴν τὴν ἀμετρον ὀδύνην, θὰ ἔχη ἐκπληρωθῆ ἡ εὐχή μας. Ἄν, ὁμως δὲν εὐρωμεν νὰ εἰπώμεν κάτι τέτοιο, τοῦλάχιστον θὰ μᾶς ἐπαινέσῃ διὰ τὴν προθυμίαν μας ἐκεῖνος πού μὲ τὸ στόμα τοῦ μακαρίου Παύλου ἐπρόσταξε κνὰ κλαίωμεν μετὰ κλαίωντων καὶ νὰ συμπαρευώμεθα μὲ τοὺς ταπεινοὺς.¹ Νομίζω λοιπόν, ὅτι μία εἶναι ἡ αἰτία τῆς θλίψεως σου, ἡ μανία αὐτοῦ τοῦ πονηροῦ δαίμονος. Καὶ δύναται τις νὰ εὕρῃ εἰς τὸ ἔξῃς πολλὰς ἄλλας θλίψεις προερχομένας ἀπὸ αὐτὴν τὴν ρίζαν τοῦ κακοῦ. Καὶ αὐτὰ δὲν τὰ λέγω ἀπὸ μόνος μου τώρα, D ἀλλὰ κινούμενος ἀπὸ τὰς θρηνηλογίας σου πρὸς ἡμᾶς, τὰς ὁποίας πολλὰκις ἤκουσα, δταν ἦσο μαζί μας. Καὶ πρῶτον μὲν τὸ γεγονός ὅτι δὲν ἔπαθες τοιοῦτόν τι εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ μοναχικοῦ σου βίου, δταν ἔξῃς ἀκόμη ὑπὸ τὴν ἐπίρρειαν τοῦ κοσμικοῦ βίου, ἀλλὰ ἡ νόσος ἐνεφανίσθη τότε πού ἐσταύρωσες τὸν ἑαυτόν σου εἰς τὸν κόσμον, εἶναι ἀκετόν νὰ μὲ θεωρήσῃ καὶ νὰ μὲ ἐμβάλῃ εἰς ἀμηχανίαν. Δεύτερον μὲ θεωρεῖ τὸ γεγονός, ὅτι πολλοὶ οἱ ὁποῖοι ἔζων εἰς τὴν τρυφὴν καὶ προσεδλήθησαν ἀπὸ τὴν ἰδίαν μὲ πὲ νόσον, ἀφοῦ ὑπέκειναν ὀλίγον χρόνον, ἀπηλλάγησαν ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀσθένειαν καὶ τόσο πολλὸ ἀνέκτησαν πληρῶς τὴν υγείαν των. Ὡστε καὶ εἰς νόμον ἦλθον καὶ ἔγιναν πατέρες πολλῶν τέκνων καὶ ἀπέλασαν ὅλα τὰ ἀναθὰ τοῦ παρόντος βίου καὶ δὲν συνέθη πάλιν τὸ ἴδιον εἰς αὐτούς. Ἐνῶ Ἐ σὺ, ὁ ὁποῖος διέρχσαι τόσο χρόνον μὲ νηστείας καὶ ὀλονυκτίους ἀγρυπνίας καὶ μὲ τὴν ἀλλὴν σκληρογνωμίαν² δὲν ῥδυνήθης νὰ εἶδῃς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὰ δεινὰ πού σε κατέχουν. Τότῳ ἐπὶ πλέον εἶναι τὸ γεγονός, ὅτι ὁ ἅγιος ἐκεῖνος, πού ἐπέδειξε τόσην

1. Ρωμα. 12, 15.
2. Ὁ πατριχὰς ἐπὶ μοναχικοῦ βίος ἔχει πολλὴν σκληρογνωμίαν καὶ πολλοὺς πότους.

δύναμιν εἰς τὴν περίπτωσιν ἄλλων, δὲν ῥδυνήθη νὰ ἐπιτύχῃ τίποτε παρόμοιον εἰς τὴν ἰδικὴν σου ἀγάπην, οὔτε ἐκεῖνος οὔτε αὐτοὶ πού ἦσαν μαζί του —καὶ ἦσαν μάλιστα ἰσχυρότεροι ἀπὸ αὐτόν— ἀλλὰ ἀπῆλθον ὅλοι ἀπρακτοὶ κατακόκκιναι ἀπὸ ἐντροπὴν. ¹⁵⁶ A Πρὸς τούτοις ἔλεγες, ὅτι καὶ δι' ἓνα ἄλλον λόγον ὑποφέρεις σφόδρα, διότι τόσοσιν κατέβαλε τὴν ψυχὴν σου ἡ δύναμις τῆς θλίψεως, ὥστε πολλὰκις ὀλίγον ἔλλειψε νὰ περάσῃς μόνος σου τὸν δρόμον ἢ νὰ πέρσῃς εἰς τὸν ποταμὸν ἢ εἰς τὸν κρημνόν. Ὑπάρχει ἐπὶ πλέον καὶ ἓνας πέμπτος λόγος, τὸ γεγονός ὅτι βλέπεις τοὺς συνομήλικας, οἱ ὁποῖοι μαζί σου ἤρχισαν τὸν ἀσκητικὸν βίον, νὰ διαγούν μετ' ἡμᾶς καὶ σὺ νὰ χεϊμάζεσαι ἀπὸ τὴν φοβερὰν καταιγιδα, χειροτέραν ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὴν ἀθλιωτέραν φυλακὴν. Διότι ἔλεγες, ὅτι οἱ δεσμῶται δὲν πρέπει νὰ δακρῶσιν τόσοσιν, ὅσον αὐτοὶ πού εἶναι δεμένοι μὲ αὐτοῦ τοῦ εἶδους τὴν ἀλυσίδα. Μοῦ ἔλεγες ἐπίσης, ὅτι ὑπάρχει ἀκόμη καὶ ἄλλο τι ἐπὶ πλέον τὸ ὁποῖον κυρίως σε ταράσσει. B Ὅτι φοβεῖσαι δηλ. καὶ τρέμεις διὰ τὸν πατέρα σου μήπως τὸ μάθη καὶ προκαλέσῃ μεγάλα δεινὰ εἰς τοὺς ἀγίους, οἱ ὁποῖοι κατ' ἀρχὴν σε ὑπεδέχθησαν. Διότι, μὲ τὸν ἄερα τῆς δυνάμεως καὶ τοῦ πλοῦτος πού διαθέτει καὶ ὑπὸ τὸ κράτος τῆς θλίψεως, εἶναι ἱκανὸς ν' ἀποτολήσῃ τὰ πάντα εἰς ἄραος των καὶ νὰ μὴ φεισθῆ οὐδεμιᾶς ἐνεργείας, πού θὰ ἤραχτο εἰς τὸν νοῦν του. Καὶ μέχρι τώρα ἡδυνήθη ἡ μήτηρ σου καὶ νὰ συγκαλύψῃ τὸ γεγονός καὶ πολλὰκις νὰ τὸν ἐμποδίσῃ, δταν ἐζήτηε νὰ σε εὕρῃ. Μὲ τὴν πάροδον ὁμως τοῦ χρόνου, θὰ ἀποκαλυφθῆ ἡ συγκάλυψις τῆς μητρός σου καὶ ἐκεῖνος θὰ καταστῆ τότε ἀυπόφορος καὶ εἰς ἐκείνην καὶ εἰς τοὺς μοναχοὺς. C Ἀλλὰ τὸ ἀποκαρῶμα δλων τῶν κακῶν εἶναι τὸ γεγονός, ὅτι δὲν δύνασαι νὰ ἔχῃς ἐλπίδα εἰς τὰ μέλλοντα νὰ ἀκολουθήσῃ οὔτε γνωρίζεις σαφῶς, ἂν θὰ ὑπάρξῃ ποτὲ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴν ἀρρώστιαν ταύτην καὶ λύτρωσις, διότι πολλὰκις ἤλπισες τοῦτο, ἀλλὰ πάλιν ἡ νόσος ἐσημείωσε νέαν ὑποτροπὴν. Ὅλα αὐτὰ εἶναι ἀκετόν νὰ θεωρηθῇσιν τὴν ψυχὴν καὶ νὰ τὴν συγκαλύψουν, ἀλλὰ ψυχὴν ἡ ὁποία εἶναι ἄτονος καὶ ἀκαλλέργητος καὶ κωθρά. Ἡμεῖς ὁμως, ἐὰν θελήσωμεν νὰ ἐμπαθῶμεν ὀλίγον καὶ νὰ ἀσκητήσωμεν εἰς τὴν ψυχὴν τοὺς εὐσεβεῖς λογισμοὺς, θὰ ἀποτινάξωμεν αὐτὰς τὰς αἰτίας τῆς θλίψεως ὡς κοιορτόν. Καὶ μὴ νομίσης ὅτι σοῦ δίδω τώρα μὲ εὐκολίαν αὐτὰς τὰς ὑποσχέσεις, διότι εὐρίσκομαι ἔξω ἀπὸ τὸν πόνον καὶ τὴν θύελλαν αὐτήν. D Ἀκόμη καὶ ἂν φανῶ εἰς μερικοὺς, ὅτι λέγω πράγματα!

ἀπίστευτα, ὅμως θά τά εἶπω. Σὺ δεβαίως δὲν θά πράξεις ὡς οἱ ἄλλοι καὶ θά μᾶς πιστεύσης. Ὅταν δηλ. ἐξ ἀρχῆς ἐκεῖνος ὁ μιαιφός δαίμων εἰσέβαλεν εἰς τὴν ψυχὴν σου, καὶ σὲ κατέβαλε τὴν στιγμὴν ποῦ προσήχεσο μεταξύ δλων, δὲν ἔτυχε νὰ εἶμαι παρῶν (καὶ εὐγνωμονῶ δι' αὐτὸ τὸν φιλόανθρωπον Θεόν). Ἐμαθα ὅμως τὰ πάντα μὲ ἀκριβείαν, ὡσάν νὰ ἦμουν παρῶν. Διότι ἦλθεν ὁ κοινός μας φίλος ὁ Θεόφιλος ὁ Ἐφέσιος καὶ μοῦ τὰ διηγήθη ὅλα σαφῶς, τὴν στρέβλωσιν τῶν χειρῶν, τὴν ἀλλοιωθίαν τῶν ὀφθαλμῶν, τὸν ἀφρόν ποῦ ἐξήρχετο ἀπὸ τὸ στόμα, τὴν φρικτὴν καὶ ἀναρῶσαν ἐκείνην κραυγὴν, Ἐ τὸν τρόπον τοῦ σώματος, τὴν ἐπὶ πολὺν χρόνον ἀπώλειαν τῶν αἰσθήσεων, τὸ δνειρον, τὸ ὅποιον εἶδε ἐκείνην τὴ νύκτα. Εἶπε δηλαδὴ ὅτι ἕνας ἀγριόχαιρος, ὁ ὁποῖός εἶχε κυλισθῆ εἰς τὸν ὄρκορον, ἐπήδα ἐναντίον σου συνεχῶς καὶ ἐπάλαυε μαζί σου. Ἐπειτα ὁ παρακοιμώμενός σου, παραγμένος ἀπὸ τὴν ἐμφάνισιν ἐσηκώθη καὶ σὲ εὖρε πάλι νὰ κυλίσαι ἀπὸ τὸν δαίμονα.

Ὅταν λοιπὸν ἐκεῖνος μᾶς ἀνήγγειλεν ὅλα αὐτά, τότε τὴν θλίψιν ἐνεστάλαξεν εἰς τὴν ψυχὴν μας, δσην αὐτὸς ὁ δαίμων εἰς τὴν ἀγάπην σου. ¹³⁷ Α Καὶ δταν, ὕστερον ἀπὸ πολὺν χρόνον, συνῆλθα ἀπὸ τὸν πόνον κανὲν ἀπὸ τὰ δεινὰ τοῦ κόσμου δὲν μοῦ ἐφαίνετο πλέον δεινόν, οὔτε ἀπὸ τὰ εὐχάριστα εὐχάριστον. Ἀλλὰ ἂν καὶ πρὸ πολλοῦ εἶχα θαθεῖαν συνείδησιν τῆς μεγάλης ματαιότητος τοῦ βίου τοῦτου, ὅμως ἐδοκίμασα τὸ αἰσθημα τοῦτο πολὺ ἐντονώτερον τότε καὶ μὲ κατέλαβε ἰσχυρότερος πόθος διὰ τὴν ἰδικὴν σου εὐλάβειαν. Διότι εἶναι τοιαύτη ἡ φύσις τῶν λυπηρῶν καταστάσεων. Συνηθίζει νὰ δυναμώνῃ τὴν φιλίαν περισσότερο καὶ τοῦτο διαπιστώνεται καὶ ἀπὸ τὸ γεγονός, ὅτι δύναται εὐκόλως νὰ διαλύῃ καὶ τὰς ἔχθρας. Καὶ κανεὶς πράγματι δὲν εἶναι τόσοσ ἄθλιος οὔτε ἡλίθιος, ὁ ὁποῖος θά δυνῆθῃ νὰ διατηρήσῃ τὸ μῖσος τοῦ πρὸς τὸν ἔχθρον, δταν τὸν δλέπῃ νὰ ὑποφέρῃ. Ἄν ὅμως εὐπλαγχνίζόμεθα τοὺς ἔχθρους καὶ τοὺς κάμνονεν φίλους, δταν τοὺς ἴδωμεν νὰ ὑπομένουσιν κάτι ἀνεπιθύμητον, σκέψου ποῖον αἰσθημα θλίψεως ἦτο εὐλογον νὰ δοκιμάσω, Β θλέπιον τὸν φίλατάτὸν μου, τὸν ὅποιον ἔγω ἴσον μὲ τὸν ἑαυτὸν μου, νὰ εὐρίσκεται εἰς συμφορὰν ἀθεράπευτον. Καὶ μὴ νομίσῃς, ὅτι ἰσάμεθα ἔξω τῆς ἰδικῆς σου θλίψεως μηδὲ νὰ ὑποπτευθῆς, ὅτι ἡ παρηγορία μου ἠγιάζει ἀπὸ μίαν τοιαύτην στάσιν. Ἐάν δεβαίως μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ δὲν σπαράσσομαι οὔτε καταβάλλομαι ἀπὸ τὸν πονηρὸν δαίμονα, ὅμως θλίβομαι διὰ τὴν κατάστασιν σου καὶ πονῶ ὅσον καὶ σὺ. Καὶ οὐ-

δεὶς εἶναι δυνατόν νὰ μὴ μὲ πιστεύσῃ ἀπὸ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι γνωρίζουν νὰ ἀγαποῦν, ὅπως πρέπει. Ἐμπρός λοιπὸν ἄς ἀποτινάξωμεν τὴν κόβιν. Διότι κατ' αὐτὸν μόνον τὸν τρόπον θά γίνῃ ὑποφερτός καὶ ἐλαφρὸς ὁ χαρακτήρ αὐτῆς τῆς θλίψεως, ἂν δὲν θελήσωμεν νὰ παραδοθῶμεν εἰς τὸ πάθος καὶ νὰ συρῶμεθα εἰς τοὺς κρημνοὺς, ἀλλὰ νὰ σπεύσωμεν νὰ ἀνακτήσωμεν τὴν νηφαλιότητά μας καὶ νὰ σκεφθῶμεν τί πρέπει νὰ πράξωμεν. Διότι πολλὰ ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ θεωροῦνται ὅτι εἶναι δεινὰ, φαίνονται μεγάλα καὶ ἀυπόφορα πρὶν νὰ ἐξετασθοῦν καλῶς. Ἐάν ὅμως κανεὶς τὰ βασανίσῃ μὲ τὴν σκέψιν του, θά τὰ εὕρῃ πολὺ κατώτερα ἀπὸ ὅσον τὰ ἐνόμιζε. Πῶγμα ποῦ ἐλπίζω νὰ συμῆθῃ καὶ τώρα. Ἀλλὰ ὀρθώσου καὶ μὴ καταστήσῃς τὸν ἔχθρον οφροδρότερον ἐναντίον μας, ἀκολουθῶν τὴν ματαίαν καὶ ἀνόνητον γνώμην τῶν πολλῶν. Δ Ἐάν ὁ λόγος μου ἀπηυθύνετο πρὸς ἕνα ἐκ τῶν ἀπίστων ἢ ἐξ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι νομίζουν ὅτι τὰ πάντα γίνονται αὐτομάτως ἢ ἀποδίδουν τὴν πρόνοιαν διὰ τὸν κόσμον εἰς τὰ πονηρὰ δαιμόνια, θά ἀπητέτο μεγάλη προσπάθεια διὰ νὰ ἐκρίξωσω πρῶτον τὴν πεπλανημένην ἀντίληψιν, νὰ ἀποδείξω ἔπειτα τὴν ἀληθῆ πρόνοιαν διὰ τὸν κόσμον, καὶ κατόπιν νὰ φέρω τὸν λόγον εἰς τὴν παρηγορίαν. Ἐπειδὴ ὅμως μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ γνωρίζεις ἀπὸ βρέφους τὰ ἱερά γράμματα καὶ, παραλαθὼν ἀπὸ τοὺς προγόνους τὰ ἀληθῆ καὶ σωτήρια δόγματα, πιστεύεις ἀδιστακτικῶς, ὅτι ὁ Θεὸς μεριμνᾷ δι' ὅλους καὶ πρὸ παντός δι' αὐτοὺς ποῦ πιστεύουσιν εἰς αὐτόν, δι' αὐτὸ θά παραλείψωμεν τὸ μέρος αὐτὸ καὶ θά ἀρχίσωμεν ἀπὸ ἄλλο σημείον. Ε Ὅταν ὁ Θεὸς ἐπλασε τοὺς ἀγγέλους ἢ μᾶλλον, ἄς ἀναφερθῶμεν παλαιότερον. Πρὶν γεννηθῶσι οἱ ἀγγελοὶ καὶ αἱ ἄλλαι οὐράναι δυνάμεις, ὑπῆρχε ὁ Θεός, ὁ ὁποῖός ἦτο ἀναρχος. Ὑπάρχων πάντοτε ἀνευ οὐδεμιᾶς ἀνάγκης, διότι τοιαύτος εἶναι ὁ χαρακτήρ τοῦ Θεοῦ, ἐπλασε τοὺς ἀγγέλους, τοὺς ἀρχαγγέλους καὶ τὰς ἄλλας ἀσωμάτους ὑπάρξεις καὶ δὲν ἐπροχώρησε εἰς τὴν δημιουργίαν ἀπὸ καμμίαν ἄλλην αἰτίαν παρὰ μόνον διὰ τὴν ἀγαθότητά του. Ἦτο ἀδύνατον νὰ δημιουργήσῃ πλάσματα, τῶν ὁποίων τὰς ὑπηρεσίας δὲν ἐχρειάζετο, ἂν δὲν ἦτο πάρα πολὺ ἀγαθός. ¹³⁸ Α Μετὰ τὴν δημιουργίαν δλων αὐτῶν ἐπλασε καὶ τὸν ἀνθρώπου, διὰ τὴν ἴδιαν πάλιν αἰτίαν, καὶ δλον αὐτὸν τὸν κόσμον. Καὶ ἀφοῦ τὸν ἐπρόκισε μὲ ἀναριθμητὰ χαρίσματα τὸν ἐστοθέτησε ἐπικεφαλῆς τῶν τῶσων ἔργων του τὸν μικρὸν ἐκείνον καὶ εὐτελεῖ ἀνθρώπου, καθιστῶν αὐτὸν ἐπὶ τῆς γῆς ὅτι ἦτο αὐτὸς εἰς τοὺς οὐρανοὺς.

Διότι ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ «ἄς πλάσωμεν τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἡμῶν»¹ οὐδὲν ἄλλο σημαίνει ἢ ὅτι ἐτέθησαν καὶ ὑπὸ τὴν ἰδικὴν τοῦ ἔξουσιαν πάντα τὰ ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ ἀφοῦ τὸν ἔπλασε καὶ τὸν περιέβαλε μὲ τὴν τὴν γῆς, ὤρισε δι' αὐτὸν ὠραιότητα διαιωνίαν ἐπὶ τῆς γῆς τὸν παράδεισον, ὡς τὸ ἀνάκτορον διὰ τὸν βασιλέα. Καὶ ἐπὶ πλέον θέλων νὰ δείξῃ εἰς αὐτὸν καὶ ἐξ ἄλλης πλευρᾶς πᾶσον ἀνώτερος εἶναι ἀπὸ τὰ λοιπὰ ζῶα, ὠδήγησε πρὸς αὐτὸν ὅλα τὰ ἄλλα δημιουργήματά του καὶ τὸν προστάζει νὰ δώσῃ δυνάματα εἰς ὅλα αὐτά. **Β** Καὶ ὅμως δὲν ἔδωσε πρὸς δοθήειάν του κανὲν ἀπὸ αὐτά. Καὶ ἐξηγεῖ διὰ τοῦτον λόγον. «Διότι δὲν εὐρέθη», λέγει, «δοθῆναι ὁμοίως πρὸς αὐτόν».² Καὶ ἀφοῦ τὸν εἰδίδεκε δι' ὅλων αὐτῶν, ὅτι εἶναι τὸ μέσον κάθε μίας ἐκ τῶν δύο φύσεων, καὶ ὅτι αὐτὸς ἦτο τὸ πλέον τιμημένον ἐξ ὅλων τῶν πλάσμάτων καὶ μέσα εἰς τὸ τὸσον πλῆθος οὐδὲν ἦτο ἴσον πρὸς αὐτόν, τότε δημιουργεῖ καὶ τὴν γυναῖκα, τιμῶν καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν αὐτὸν πάλι, διότι κατέστησε σαφές, ὅτι ἡ γυνὴ ἐδημιουργήθη δι' αὐτόν, καθὼς λέγει καὶ ὁ Παῦλος: «Διότι δὲν ἐδημιουργήθη ὁ ἄνδρας ἀπὸ τῆς γυναῖκα, ἀλλὰ ἡ γυναῖκα ἀπὸ τὸν ἄνδρα».³ Καὶ δὲν ἐτίμησεν αὐτὸν μὲ αὐτά μόνον, ἀλλὰ τοῦ ἔχαρισε καὶ λόγον, εἰς αὐτὸν μόνον, καὶ τὸν κατέστησε ἀξίον νὰ γνωρίσῃ τὸν Θεόν **Γ** καὶ τοῦ ἐχορήγησε τὴν ἀπόλαυσιν τῆς μετ' αὐτοῦ κοινωνίας, ὅσον τοῦ ἦτο δυνατὴ μία τοιαύτη ἀπόλαυσις, καὶ ὑπεσχέθη νὰ τοῦ παράσχῃ τὴν ἀθανασίαν καὶ τοῦ ἐδώρισε πολλὴν σοφίαν καὶ τὸν ἐφοδίασε μὲ τὴν πνευματικὴν χάριν, ὥστε καὶ νὰ προφητεύῃ μερικά. Καὶ τοῦ ἐδώρισε ὅλα αὐτά, ἂν καὶ κανὲν κατόρθωμα δὲν εἶχε προῦπάρξει ἐκ μέρους τοῦ ἀνθρώπου. Τί ἔπραξε λοιπὸν ἐκεῖνος ὕστερα ἀπὸ τὸσον πολλὰ καὶ τὸσον μεγάλα χαρίσματα; Ἐκρινε τὸν ἐχθρὸν ἀξίον μεγαλύτερας ἐμπιστοσύνης ἀπὸ τὸν δωρητὴν καὶ ἀφοῦ παρέδωκε ἀπερισκέπτως τὴν ἐντολὴν τοῦ δημιουργοῦ, ἐπροτίμησε τὴν ἀπάτην ἐκείνου, ὁ ὁποῖος ἔσπευσε νὰ τὸν ἀφανίσῃ πλήρως καὶ νὰ τὸν ἀποξενώσῃ ἀπὸ ὅλα τὰ ἀγαθὰ. Καὶ ἐπροτίμησεν ἐκεῖνον, χωρὶς νὰ ἐκδηλωθῇ ἀπὸ μέρους τοῦ κομμῖα δι' αὐτὸν εὐεργεσία, μικρὰ ἢ μεγάλη, ἀλλὰ πεισθεὶς μόνον καὶ μόνον εἰς τοὺς λόγους ἐκείνου. **Δ** Μήπως ἄρα γε τὸν ἠφάνισε ὁ Θεός, διότι ἐπέδειξε τάσην ἀχαριστίαν ἐξ ἀρχῆς, πρᾶγμα ποῦ ὑπῆρξε τρόπος νινὰ ἢ ἀρετήρια σει-

1. Γεν. 1, 26.
2. Γεν. 2, 20.
3. Α' Κορινθίους 11, 9.

ρᾶς παρομοίων πράξεων; Αἴτημα δεδαίως τῆς δικαιοσύνης θὰ ἦτο τοῦτο, αὐτὸν δηλ. ὁ ὁποῖος ἐδέχθη ἀναριθμήτους εὐεργεσίας καὶ εἰς ἀναπαύσειν αὐτῶν ἤρχισε τὴν ζωὴν τοῦ ἀμέσως μὲ τὴν παρακοὴν καὶ τὴν ἀχαριστίαν, νὰ τὸν ἀφανίσῃ καὶ νὰ τὸν ἐκδιώξῃ ἀπὸ τὴν μέσση. Ἀλλὰ ὁ Θεὸς συνέχισε νὰ τὸν εὐεργετῇ, ὅχι ὀλιγώτερον παρὰ πρῖν, δεικνύων δι' αὐτοῦ, ὅτι, καὶ ἂν ἀπειροὺς φορές ἀμαρτήσωμεν καὶ ἀποστρέψωμεν ἀπ' αὐτοῦ τὸ πρόσωπόν μας, αὐτὸς δὲν παύει νὰ προνοῇ διὰ τὴν σωτηρίαν μας, ἕως ὅτε νὰ σωθῶμεν, ἂν ἐπιστρέψωμεν εἰς αὐτόν. Ἄν ὅμως ἐπιμένωμεν εἰς τὴν κακίαν, ἀπὸ τὴν στιγμήν ταύτην ἀπομένει νὰ πράξῃ τὸ ἰδικόν του ἔργον. Καὶ νομίζω, ὅτι ἡ ἐκδίωξις ἀπὸ τὸν παράδεισον καὶ ἡ ἀπαγόρευσις τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς καὶ ἡ παράδοσις εἰς τὸν θάνατον ἀποτελοῦν κολασμὸν καὶ τιμωρίαν τοῦ ἀπὸ τὸν Θεόν. Ἡ πρόνοια ὅμως δι' αὐτὸν ἐξηκολούθει ὅσον καὶ πρῖν. Ἄν καὶ ὁ λόγος οὗτος φαίνεται, ὅτι εἶναι παράδοξος, ἐν τούτοις εἶναι ἀληθής. Τὰ γεγονότα εἶναι δεδαίως ἀντίθετα μεταξύ των, οἱ σκοποὶ ὅμως οἱ ἐπιδιωκόμενοι δι' ἀμφοτέρων τῶν μέσων ¹⁹ **Α** εἶναι σύμφωνοι καὶ παρουσιάζουν συνέπειαν. Παραδειγματὸς χάριν, ὁ ἀποκλεισμός του ἀπὸ τὸν Παράδεισον, ἡ ἐγκυκλίωσις του ἀπέναντι τοῦ παραδείσου, ἡ ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τὸ ξύλον τῆς ζωῆς, ἡ παρεμπόδισις, τὸ ὅτι τὸν κατέστησε θνητόν, τὸ ὅτι ἐν τῷ μεταξύ ἐφάνη ἀνώτερος ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀπόφασιν, ὅλα ταῦτα καὶ αἱ ἐξ αὐτῶν συνέπειαι ἔγινον διὰ τὴν σωτηρίαν καὶ τὴν τιμὴν αὐτοῦ. Καὶ διὰ τὰ πρῶτα δὲν χρειάζεται νὰ εἴπω τίποτε (διότι εἶναι φανερά εἰς ὅλους), πρέπει ὅμως νὰ ὁμιλήσωμεν διὰ τὰ μετέπειτα.

Πῶς λοιπὸν θὰ κατανοήσωμεν, ὅτι καὶ τὰ δευτέρα ἔγινον διὰ τὸ συμφέρον ἐκείνου; Ἄν ἀναλογισθῶμεν τί θὰ ἐπάθαινε, ἂν δὲν ἔγινοντο αὐτά, **Β** Τί θὰ ἐπάθαινε λοιπὸν; Ἐάν μετὰ τὴν παράδοσιν, ὅταν ὁ διάβολος τοὺς ὑπεσχέθη ὅτι θὰ τοὺς ἀναδείξῃ ἰσοθέους, ἔχαιρον τῆς αὐτῆς τιμῆς, θὰ περιέπιπεν ὁ ἄνθρωπος εἰς τρία μέγιστα κακά. Πρῶτον θὰ κατέληγε εἰς τὴν γνώμην, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι φθονερός καὶ ἀπατεῶν καὶ ψεύτης. Δεύτερον, τὸν πραγματικὸν ἀπατεῶνα καὶ ποτέρα τοῦ ψεύδους καὶ τῆς μοχθηρίας θὰ τὸν ἐβέβαιε καὶ εὐεργέτην καὶ φίλον. Καὶ πρὸς τούτους, δὲν θὰ ἔπαυε τοῦ λοιποῦ νὰ ἀμαρτάνῃ εἰς τὸν αἰῶνα. Ἀπὸ

1. «Καὶ ἐπατέσεν αὐτὸν Κύριος ὁ Θεὸς ἐκ τοῦ παραδείσου τῆς τρυφῆς ἐργάζεσθαι τὴν γῆν, ἐξ ἧς ἐλήθη. Καὶ ἐπέβαλε τὸν ἄδαν καὶ κτιστικὸν αὐτὸν ἀπέναντι τοῦ παραδείσου τῆς τρυφῆς» (Γεν. γ', 23-24).

δλας αὐτὰς τὰς κακὰς συνεπειὰς τὸν ἀπήλλαξε, ὅταν τὸν ἐξεδίωξε τότε ἀπὸ τῶν παραδείσων. Κατὰ παρόμοιον τρόπον, ὡς γνωστὸν, καὶ ὁ ἰατρός, ἂν ἀφήσῃ τὴν πληγὴν, καθιστᾷ τὴν σῆψιν μεγαλυτέραν, ἐνῶ ἂν τὴν ἀποκόψῃ, ἐμπαθίζει τὴν περαιτέρω ἐπίδειξιν τοῦ τραύματος. C Καὶ λοιπὸν, τί; θὰ εἴπῃ τις. Αὐτὸς δὲν ἠρέσθη εἰς αὐτὰ, ἀλλὰ προσέθεσε καὶ κόπους καὶ ἰσρώτας, διότι τίποτε δὲν εἶναι περισσότερον ἀχρηστον διὰ τὴν ἄνεσιν ὅσον ἀπὸ τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου. Ἐὰν λοιπὸν, μετὰ τὴν ἐπιβάρυνσιν δι' ἄλων αὐτῶν, δὲν παύομεν νὰ ἀμαρτάνωμεν, τί δὲν θὰ ἐτολμῶμεν, ἂς μᾶς εἶχεν ἀφήσει ὁ Θεὸς εἰς τὴν τρυφήλότητα καὶ τὴν ἀργίαν; Διότι, λέγει, «ἡ ἀργία ὑπῆρξεν ὁ διδάσκαλος κάθε κακίας».¹ Καὶ ἐπιθεσθαιώσονται τὴν ἀλήθειαν αὐτὴν τὰ καθ' ἡμέραν συμβαίνοντα καὶ ὅσα συνέδησαν ἐπὶ τῶν προγόνων μας. «Ἐκάθισε», λέγει, «ὁ λαὸς νὰ φάγῃ καὶ νὰ πῆῃ καὶ ἐσηκώθησαν νὰ διασκεδάσουν».² Καὶ πάλιν: «Ἐλιπύθη, ἐπαχύνθη, ἐπλατύθη καὶ ἀπελάκτισεν ὁ ἡγαπημένος».³ Τὸ ἴδιον πνεῦμα ἐκφράζει καὶ ὁ μακάριος Δαυὶδ, ὅταν λέγῃ: D «Ὅταν ἐφόνευεν αὐτοὺς, τότε ἀνεζήτουν αὐτὸν καὶ ἐπέστρεφον καὶ ἐξύπνουσαν πρῶτ' ἀτρέφοντες τὸν νοῦν των πρὸς τὸν Θεόν».⁴ Καὶ πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ λέγει ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Ἱερεμίου. «Τιμωρήσου διὰ παντός, Ἱερουσαλήμ, διὰ νὰ μὴ ἀπομακρυνθῇ ἡ ψυχὴ μου ἀπὸ σε».⁵ Ὅτι δὲ ἡ ταπεινώσις καὶ τὸ λύγισμα συντελοῦν εἰς τὴν σωτηρίαν ὄχι μόνον διὰ τοὺς κακοὺς, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς ἐναρέτους, πάλιν τὸ λέγει ὁ προφήτης: «Εἶναι καλὸν δι' ἐμέ, Κύριε, ὅτι, μὲ ἐταπεινώσας, διὰ νὰ μάθω τὰ προστάγματά σου».⁶ Καὶ μετὰ τούτων ὁ Ἱερεμίας τὰ ἴδια, ἀλλὰ ὄχι μὲ τὰς ἴσας λέξεις, διακηρύσσει: «Εἶναι καλὸν διὰ τὸν ἄνδρα ὅταν σπικῶν ἐκ τῆς νεότητός του θαρῶν ζυγόν. Θὰ καθήσῃ εἰς τὴν μοναξίαν του καὶ θὰ σιωπήσῃ».⁷ Εἰ καὶ παρακαλεῖ τὸν Θεὸν διὰ τὸν ἑαυτὸν του λέγων: «Μὴ λυπηθῆς νὰ μὲ ἀποξενώσῃς εἰς ἡμέραν πονηράν». Ἀλλὰ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος, ὁ ὁποῖος τόσον διέλαμψεν εἰς τὴν χάριν καὶ ὑπερέβη τὴν ἀνθρώπινην φύσιν, ὅμως καὶ αὐτὸς εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ τὴν ὠφέλειαν αὐτοῦ τοῦ καλοῦ. Δι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε: «Ἐβό-

1. Σοφ. Σειρ. 38, 28.
2. Ἐξοδ. 32, 6.
3. Δευτ. 32, 15.
4. Ψαλμ. 77, 34.
5. Ἱερ. 6, 8.
6. Ψαλμ. 119, 71.
7. Θρηγ. 3, 27.

θη ὡς ἀγκάθι εἰς τὸ σῶμά μου ὁ ἄγγελος σατάν, διὰ νὰ μὲ ραπίσῃ, ὥστε νὰ μὴ ὑπερφηανεύωμαι. Δι' αὐτὸ παρεκάλεσα τὸν Κύριον τρεῖς φορές καὶ μοῦ εἶπε: Σοῦ εἶναι ἀρκετὴ ἡ χάρις μου. 160 A Διότι ἡ δύναμις μου δλοκληροῦται ἐκεῖ ποῦ ὑπάρχει ἀδυναμία».¹ Καὶ θεσπίζω ἴσο δυνατόν νὰ εὐδοκῶθῃ τὸ ἕξιον κήρυγμα καὶ χωρὶς διωγμοῦ καὶ θλίψεως καὶ κόπους καὶ ἰσρώτας, ἀλλὰ δὲν τὸ ἠβέλησεν ὁ Χριστὸς ἀπὸ μέριμναν διὰ τοὺς κηρύττοντας τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο λέγει εἰς αὐτοὺς: «Θὰ δοκιμάσετε θλίψεις εἰς τὸν κόσμον».² Καὶ εἰς ἐκείνους ποῦ ἐπιθυμοῦν νὰ βαδίσουν πρὸς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, συνιστᾷ νὰ τὸ πράξουν ἀκολουθοῦντες τὴν στενὴν ὁδόν,³ διότι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ φθάσουν ἐκεῖ ἀπὸ ἄλλον δρόμον. Τοιοῦτοτρόπως αἱ θλίψεις καὶ οἱ πειρασμοὶ καὶ τὰ λυπηρὰ περιστατικὰ ποῦ μᾶς συμβαίνουν οὐδόλως ὀλιγώτερον ἀπὸ τὰ χρηστὰ ἐπιθεσθαιώσονται τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ δι' ἡμᾶς. Καὶ ὄχι μόνον αἱ θλίψεις ποῦ δοκιμάζομεν ἐδῶ. B Διότι τὴν φιλανθρωπίαν του δὲν τὴν φανερώνει ἡ ἀπειλὴ τῆς κολάσεως ὀλιγώτερον ἀπὸ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Διότι ἐὰν δὲν ἐπεκρέματα ἡ ἀπειλὴ τῆς κολάσεως, κανεὶς δὲν θὰ ἐπετύγχανε ταχέως τὰ οὐράνια ἀγαθὰ. Οὔτε μόνη ἡ ὑπόσχεσις τῶν ἀγαθῶν ἀρκεῖ νὰ μᾶς προτρέψῃ πρὸς τὴν ἀρετὴν, ἂν δὲν ὦθῃ καὶ ὁ φόβος τῶν δεινῶν ἐκείνους, οἱ ὅποιοι δεικνύουν ἀδιαφορίαν ἐναντι τῆς ἀρετῆς. Διὰ τοῦτο κατ' ἀρχὴν ἐξεδίωξε καὶ τὸν πρωτόπλαστον ἀπὸ τῶν παραδείσων, διότι ἡ τιμὴ μὲ τὴν ὅποιαν τὸν περιέβαλε θὰ τὸν καθίστα χειρότερον, ἐὰν ἔμεινε σταθερὰ καὶ ἀσάλευτος, καθ' ἣν στιγμὴν ἡ ἐντολὴ κατεπατήθη. Καὶ τί λέγω τὸν Ἀδὰμ; Καὶ τί δὲν θὰ ἔκαμνε, ἀλήθεια, ὁ Κάιν C περιφερόμενος εἰς τὸν παράδεισον ἐν μέσῳ τῶν ἀπολαύσεων, ἀφοῦ καὶ ἐστερημένος ἄλων αὐτῶν καὶ δλέπων πρὸ τῶν ἀφθαιμῶν του τὴν τιμωρίαν τοῦ πατρὸς, οὔτε τότε δὲν ἐσαφρονίζετο, ἀλλὰ περιέπιπτε εἰς μεγαλυτέραν κακίαν, καθ' ὅτι πρῶτος αὐτὸς καὶ συνέλαθε καὶ ἀπετόλμησε φόνον, καὶ μάλιστα ἕνα φόνον μιαιώτατον. Καὶ δὲν ἔφθασε εἰς τὴν πρωτοφανῆ αὐτὴν κτηνώδη πρᾶξιν ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ εἰς διάρκειαν μακροῦ χρόνου, ἀλλὰ ἀποτόμως καὶ αἰφνιδίως ἀνεπήδησε εἰς αὐτὴν τὴν κορυφὴν, ἀφοῦ ἔστησε ἐνέδραν καὶ ἐφόνευσε τὸν ὁμομήτριον ἀδελφόν του, ὁ ὁποῖος δὲν εἶχε διαπράξει κανέν

1. Α' Κορινθ. 12, 7-9.
2. Ἰωάν. 16, 33.
3. Ματθ. 7, 13.

ἀδίκημα, ἐκτός δέθαια ἐάν ἐθεώρει ἀδίκημα τὸ ὅτι ἐτίμησε τὸν Θεόν. **Δ** Ἄλλὰ καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν πρόσεχε, σὲ παρακαλῶ, νὰ κατανοήσῃς τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ. Ὅταν δηλ. αὐθαδίασε πρὸς τὸν Θεόν, ἐκεῖνος τὸν ἐνουθέτει διὰ λόγων καὶ τὸν ἐπαρηγόρει εἰς τὴν λύπην του. Καὶ ὅταν ἐξεμάνῃ ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ του, τότε πλεονεφανίζεται αὐστηρὸς καὶ τὸν τιμωρεῖ. Καὶ ὅμως καὶ αἱ προηγούμεναι πράξεις του ἦσαν δίκαιαι τῆς ἰδίας ἢ μᾶλλον αὐστηροτέρας τιμωρίας. Διότι, ἂν μεταξύ τῶν ἀνθρώπων, ὅταν κανεὶς ἐκ τῶν ὑπηρετῶν φυλάττῃ διὰ τὸν ἑαυτὸν του τὰ ἐκλεκτότερα καὶ προσφέρει εἰς τὸν κύριόν του τὰ εὐτελέστερα, τὸ πρᾶγμα θεωρεῖται ὅτι ἀποτελεῖ φοδερὰν αὐθάδειαν, πόσον μᾶλλον εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Θεοῦ; Καὶ ὁ Κάϊν δὲν διέπραξε αὐτὴν μόνον τὴν ἁμαρτίαν, ἀλλὰ καὶ ἄλλην οὐχὶ ὀλίγον μικρότεραν, ὅτι δηλ. ἠγανάκτησε διὰ τὴν τιμὴν τοῦ ἀδελφοῦ. Διότι, ἐάν ἄνθρωπος ποῦ ἠμάρτησε μετενοεῖ, Ἐ θὰ ἦτο ἀποδεκτὸς διὰ τὴν μεταμέλειάν του. Ἄλλὰ τώρα ἡ σύγχυσις ἐκείνη δὲν προήρχετο ἀπὸ μετάνοιαν, ἀλλὰ ἀπὸ φόβον καὶ μοχθηρίαν, καθὼς τὸ ἀπέδειξεν τὸ τέλος. Σχεδὸν ὠργίζετο ἐναντίον τοῦ Θεοῦ, διότι δὲν ἐτίμησε τὴν αὐθάδειάν του καὶ δὲν ἐπροτίμησε τὸν ἀκόλαστον ἀντὶ τοῦ συγκατατημένου. Ἄλλὰ καὶ πάλιν, ἐνῶ αἱ ἁμαρτίαι αὐταὶ ἀπίτησον αὐστηρὰν τιμωρίαν, τὸ ἀντιμετώπισε μὲ μεγάλην ἐπιείκειαν καὶ προσπαθεῖ νὰ κατευνάσῃ τὴν παραγμένην ψυχὴν του. Διότι ἡ λύπη ἐκείνη προήρχετο ἀπὸ ἀγανάκτησιν. Δι' αὐτὸ καὶ λέγει πρὸς αὐτόν: «Ἡσύχασε».¹ **161** **Α** Καὶ ἔλεγε ταῦτα, ἐνῶ ἐγνώριζε ἕως τοιοῦ σημείου θὰ ἔφθανε τὸ κακόν, ἀλλὰ ἤθελε νὰ ἀφαιρέσῃ κάθε πρόφασιν ἀπὸ τοὺς ἄφρονας. Διότι ἐάν ἐτιμωρεῖτο ἐξ ἀρχῆς, πολλοὶ θὰ ἔλεγον πολλὰ τοιαῦτα: «Δὲν ἠδύνατο νὰ τὸν παραινήσῃ μὲ λόγους καὶ νὰ τὸν νοουθετήσῃ καὶ νὰ τὸν ἐπιπλήξῃ πρῶτον καὶ κατόπι, ἐάν ἐπέμενε, νὰ προῆῃ εἰς τὴν τιμωρίαν του; Αὐτὴ ἡ τιμωρία εἶναι πολὺ σκληρὰ καὶ ἀπηνής». Διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς μακροθυμεῖ ἐναντὶ τῶν προσβολῶν εἰς ὄραρον του, ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ νὰ ἀποστομώσῃ ἐκεῖνους, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι καὶ τὸν πατέρα τοῦ Κάϊν ἀπὸ ἀγαθότητα τὸν ἔρριψεν εἰς δοκιμασίαν καὶ ἐπιπλέον διὰ νὰ φέρῃ εἰς μετάνοιαν τοὺς μεταγενεστέρους μὲ τὴν καλωσύνην του αὐτῆν. **Β** Ἄλλὰ ἀφοῦ, διὰ τὴν σκληρότητα αὐτοῦ καὶ τὴν ἀμετανόητον καρδίαν του, συνεισέρευσεν τὴν ὀργὴν του, τότε ἐπροχώ-

1. Γεν. 4, 7.

ρησε εἰς τὴν τιμωρίαν του. Ἐάν δὲ καὶ μετὰ τὸν φόβον ἔμενε ἀτιμώρητος, θὰ ἐπροχώρει καὶ εἰς ἄλλον μεγαλύτερον κακόν. Ὅστε δύναται νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι ἐγκλημάτισεν ἀπὸ ἀγνοίαν. Διότι αὐτὸ ποῦ ἐγνώριζεν ὁ νεώτερος, πῶς ἦτο δυνατόν νὰ τὸ ἠγνῶει οὗτος; Ἄλλ' ἀκόμη, ἂν θέλῃς, ἀς θεωρηθῇ ὅτι ἡ προτέρα του στήσις προήρχετο ἀπὸ ἀγνοίαν. Μετὰ ὅμως τὸ «ἠσύχασε», μετὰ τὴν συγγνώμην τῆς ὁποίας ἔτυχε, ἀπὸ ποῖαν ἀγνοίαν ἐπροχώρει εἰς τὸν φόβον καὶ ἐμόλυνε τὴν γῆν καὶ μὲ τὴν πράξιν του αὐτὴν ἀνέτρεψε τοὺς νόμους τῆς φύσεως; Βλέπεις, ὅτι καὶ τὰ προηγούμενα ἁμαρτήματα δὲν προήρχοντο ἀπὸ ἀγνοίαν, ἀλλὰ ἀπὸ κακίαν καὶ μοχθηρίαν καὶ τὴν μεγαλύτεραν κτηνωδίαν; Ποία ἦτο ἡ τιμωρία του δι' αὐτά; **Γ** «Θὰ ζῆς», λέγει, «μέσα εἰς τοὺς στεναγμοὺς καὶ τὸν τρόμον ἐπὶ τῆς γῆς». Φαίνεται λοιπὸν ὅτι εἶναι σκληρὰ ἡ τιμωρία. Ὅμως δὲν θὰ φανῇ τοιαύτη, ἂν ἀναλογισθῶμεν τὸ μέγεθος τοῦ ἁμαρτήματος καὶ ἐξετάσωμεν μὲ προσοχὴν τὴν τιμωρίαν. Ὅταν δηλ. προσέφερε κακῶς² θυσίαν, ἐλυπήθη, διότι ἐνῶ ἠθάδίασε, δὲν ἐτιμήθη ἀπὸ τὸν ὀδρισθέντα Θεόν. Ὅταν ἐκεῖνος τὸν ἐνουθέτει, αὐτὸς τὸν περιφρόνησε. Ἀπετόλμησε πρῶτος νὰ διαπράξῃ φόβον ἢ μᾶλλον πράξιν πολὺ μισητὴν καὶ αὐτοῦ τοῦ φόβου, ἐλόγησε δηλ. τοὺς γονεῖς του καὶ ἐψεύσθη ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Εἶπε: «Μήπως ἐγὼ εἰμαι φύλαξ τοῦ ἀδελφοῦ μου;». Καὶ δι' ὅλας αὐτάς τὰς πράξεις του τιμωρεῖται μόνον μὲ φόβον καὶ τρόμον. Ἄλλὰ δύναμαι νὰ εἶπω, ὅτι καὶ ἡ χρηστότης τοῦ Θεοῦ φαίνεται ὅχι μόνον ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ἡ τιμωρία εἶναι ἠπιωτέρα τῆς ἁμαρτίας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι προέκυψε ἐξ αὐτῆς σημαντικὸν κέρδος. **Δ** Τὸ δὲ κέρδος ἦτο ὅτι ἐσωφρονίζοντο ὅλοι οἱ μεταγενεστέροι καὶ ἐγίνοντο καλύτεροι μὲ τὴν τιμωρίαν ἐκεῖνου. Δι' αὐτὸ καὶ δὲν ἐθανάτωσεν αὐτόν. Διότι τὸ νὰ ἀκούουν οἱ ἄνθρωποι, ὅτι κάποιος Κάϊν ἐφόνησε τὸν ἀδελφὸν του καὶ ἐθανάτωθη, δὲν εἶναι τὸ ἴδιον μὲ τὸ νὰ βλέπουν τὸν φονέα νὰ τιμωρῆται. Καὶ μάλιστα τότε ἴσως δὲν ἐγίνετο καὶ πιστευτὸν τοῦτο, ἂν ἔλεγετο, διὰ τὴν ὑπερβολικὴν ἀπέχθειαν τοῦ πράγματος. Ἐνῶ τώρα καθὼς εἶναι παρῶν καὶ τὸν βλέπουν ὅλοι καὶ καθιστᾷ πολλοὺς καὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον μάρτυρας τῆς τιμωρίας του, κατέστησε τὸ γεγονός ὀλοφάνερρον καὶ πιστευτὸν καὶ εἰς τοὺς συγχρό-

1. Γεν. 4, 12.

2. Γεν. 4, 6-7.

3. Γεν. 4, 8.

νους του και εις τούς μεταγεστέρους. Τί τὸ θεῖος δι' ἐκείνους; θά εἴπῃς. Ἐ θεοῦ ἐπρόνοησε, καὶ πολὺ, διὰ τὴν σωτηρίαν ἐκείνου, ὅταν συνεκράτει τὴν λύσαν του με τὰς νοθεσίας διὰ τῶν λόγων. Ἐάν πάλι ἐξετάσῃ κανεὶς καὶ τὴν τιμωρίαν, θά ἴδῃ ὅτι εἶναι μεγάλη ἡ ὠφέλεια ποῦ προέρχεται ἐξ αὐτῆς. ¹ Ἐάν ἂν ὁ θεὸς τὸν ἐφόνευεν ἀμέσως, δὲν θά τοῦ παρεῖχε μίαν προθεσίαν διὰ μετάνοιαν καὶ θελτίωσιν. Ἐνῷ τότε ποῦ τὸν ἐτιμώρησε νὰ συζῆ με τὸν φόβον καὶ τὸν τρέμον, ἔάν δὲν ἦτο τὸσον πολὺ ἀναίσθητος καὶ δὲν ἦτο μάλλον θηρίον παρά ἄνθρωπος, θά εἶχε νὰ ὠφεληθῆ πολλά ἀπὸ τὴν ζωὴν αὐτοῦ τοῦ εἶδους. Ἄλλὰ ἐκτός τούτων, με αὐτὴν τὴν τιμωρίαν κατέστησε ελαφροτέρην τὴν μέλλουσαν κόλασιν δι' αὐτόν. Αἱ θλίψεις ἢ τιμωρίαι, ποῦ μᾶς στέλλει ὁ θεὸς εἰς τὴν παρούσαν ζωὴν, περιορίζουν κατὰ ἓνα μέρος, ὄχι μικρόν, τὰ δάσανα τῆς καλᾶσεως μετὰ θάνατον. Καὶ τὴν διαθεθαίωσιν τῆς ἀληθείας αὐτῆς δύναται τις νὰ ἀρυσθῆ ἀπὸ τὰς ἁγίας Γραφάς. Διότι ὁ Χριστὸς συζητῶν μετὰ τῶν μαθητῶν του καὶ διηγούμενος τὴν ἱστορίαν τοῦ Λαζάρου λέγει, ὅτι ὁ Ἄβραάμ, ὅταν τὸν ἰκέτευε ὁ πλούσιος Β νὰ στᾶσῃ ὀλίγον δρόσον εἰς τὴν φλεγόμενην γλῶσσαν του με τὴν ἄκρην τοῦ δακτύλου του, εἶπε πρὸς αὐτόν: «Τέκνον, ἐνθυμήσου ὅτι σὺ ἀπήλαυσες τὰ ἀγαθὰ σου εἰς τὴν ζωὴν σου καὶ ὁ Λάζαρος τὰ κακὰ. Τώρα ὁμοῦ αὐτὸς παρηγορεῖται καὶ σὺ βασανίζεσαι.» ² Ὁ δὲ Παῦλος (καὶ ὅταν ἀναφέρω τὸ δνομα τοῦ Παύλου, ἐννοῶ πάλιν τὰ παραγγέλματα τοῦ Χριστοῦ, διότι αὐτὸς ἐκίνει τὴν μακαρίαν ἐκείνην ψυχὴν), ὅταν κάποτε ἔγραφε πρὸς τοὺς Κορινθίους διὰ τὸν ἐκδοτον εἰς τὰς πορνείας, συνιστᾷ εἰς αὐτοὺς νὰ παραδοθῆ ὁστος εἰς τὸν σατανᾶν πρὸς καταστροφὴν τῆς σαρκός, διὰ νὰ σωθῆ τὸ πνεῦμα του κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. ³ Καὶ με τοὺς ἴδιους πάλιν συζητῶν δι' ἐκείνους οἱ ὅποιοι κοινωνοῦν τῶν ἀχαρῶντων μυστηρίων ἀσεβείας, λέγει: Ὁ «διὰ τοῦτο μεταξὺ σας ὑπάρχουν πολλοὶ ἄρρωστοὶ καὶ ἀδύνατοι καὶ ἀρκετοὶ ἐπέθαναν. Διότι, ἔάν ὁμοῦ ἐκρίνωμεν τὸν ἑαυτὸν μας, δὲν θά ἐκρινόμεθα. Ἄλλ' ὅταν κρινόμεθα ὁμοῦ ὑπὸ τοῦ Κυρίου παιδαγωγούμεθα διὰ νὰ μὴ καταδικασθῶμεν μαζί με τὸν κόσμον.» ⁴ Εἶδες φιλανθρωπιαν ἀνέκφραστον καὶ ὀπειρον πλοῦτον κωλοσύνης; Εἶδες

1. Λουκ. 16, 25.

2. Α' Κορινθ. 5, 5.

3. Α' Κορινθ. 11, 30-32.

πὸς ὁ θεὸς πράττει τὰ πάντα καὶ τὰ μεθοδεύει, ὥστε καὶ ὅταν ἀμαρτάνωμεν, νὰ ὑπάρχη ἡ δυνατότης νὰ εἶναι δι' ἡμᾶς ελαφροτέρα τῆς ὀφειλομένης ἢ κόλασις ἢ καὶ νὰ ἀπαλλαγῶμεν τελείως.

Ἐάν εἴπῃ κάποιος: Διατί λοιπὸν ὁ θεὸς δὲν ἤρῳαισε τὸν διάβολον, ὁ ὅποιος ἐξ ἀρχῆς ἐξηπάτησε τοὺς πρωτοπλάστους; Τοῦτο συνέβη διότι ὁ θεὸς ἄδιαφέρεται δι' ἡμᾶς. Ἐάν θεοῦ ὁ μισρὸς ἐκείνος ἐπεκράτει διὰ τῆς δίας, θά εἶχε κάποια λογικὴν βᾶσιν τὸ αἴτημα τοῦτο. Ὁ Ἐάν ὁμοῦ εἶχε στερηθῆ ἀπὸ αὐτὴν τὴν δύναμιν, ἀλλὰ μόνον διὰ τῆς πειθοῦς (διότι ἀπὸ ἡμᾶς ἐξαρτᾶται νὰ μὴ πεισθῶμεν), διὰ ποῖον λόγον ἀφαιρεῖς τὴν εὐκαιρίαν τῆς εὐδοκίμησεως καὶ ἀποκλείεις τὸν ἀγῶνα διὰ τὰ ἔπαθλα. Πρὸς τοῦτους, καὶ ἂν ἐγνώριζε ὅτι ἦτο ἀκαταγώνιστος καὶ ἐμελλε νὰ τοὺς νικήσῃ ὅλους, καὶ παρ' ὅλα ταῦτα τὸν ἀφινε, οὔτε καὶ ἂν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐνήργει, τὸ πράγμα θά ἦτο ἄξιον ἀπορίας. Καὶ πράγματι, καὶ εἰς τὴν περιπτώσιν αὐτὴν, ἐξ αἰτίας ἡμῶν θά συνέβαινε νὰ ἐπικρατῆ ἐκείνος καὶ νὰ νικῆ ἐκείνους οἱ ὅποιοι δὲν ἀναγκάζονται με τὴν βίαν, ἀλλὰ ὑποκύπτουν εἰς αὐτόν με τὴν θέλησίν των. Ἄλλ' ὁμοῦ οὔτε αὐτὸ θά ἦτο ἀρκετὸν δι' ἐκείνους ποῦ θέλουν νὰ εἶναι ἀπειρίσκεπτοι. Ἐφ' ὅσον ὁμοῦ ὑπάρχουν πολλοὶ ποῦ ἐνίκησαν τὴν δύναμίν του καὶ πολλοὶ πάλι θά νικήσουν εἰς τὸ μέλλον, τότε διατί ἀποστερεῖς ἀπὸ μίαν τὸσον μεγάλην τιμὴν ὅσους μέλλουν νὰ διακριθῶν καὶ νὰ κατακτήσουν μίαν περιλαμπρὴν νίκη; Ἐ διὰ τοῦτο λοιπὸν τὸν ἀφινε, διὰ νὰ τὸν καταβάλουν ἐκείνοι ποῦ ἠρηγοῦμενος ἠτήτησαν ἀπὸ αὐτόν. Πράγμα τὸ ὅποιον εἶναι δι' αὐτὸν ἀνώτερον ἀπὸ κάθε ἄλλην τιμωρίαν καὶ ἰκανὸν νὰ τὸν ὀδηγήσῃ εἰς τὴν ἐσχάτην καταδικήν. Ἄλλὰ δὲν θά τὸν νικήσουν ὅλοι, θά εἴπῃς. Καὶ ποῖαν σχέσιν ἔχει τοῦτο με τὸ προκείμενον; Διότι εἶναι πολὺ δικαιότερον οἱ μὲν γενναῖοι νὰ λαμβάνουν ἀφορμὰς διὰ νὰ ἐπιδεικνύουν τὴν γενναϊότητά των, οἱ δὲ μὴ γενναῖοι νὰ τιμωροῦνται. ¹ Ἐ ἀπὸ τὴν ἰδικὴν των κωθρότητα παρὰ νὰ ἐπηρεάζονται ἐκείνοι ἐξ αἰτίας τούτων. Διότι ὁ φαῦλος, κ' ἂν ἀδικῆται, δὲν καταβάλλεται ἀπὸ τὸν ἀνταγωνιστὴν, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἰδικὴν του κωθρότητα. Καὶ τοῦτο φανερώνει τὸ πλῆθος τῶν εἰς ὄλεθρον του νικητῶν. Τότε δὲ οἱ σπουδαῖοι θά ἐπηρεάζονται ἀπὸ τοὺς φαύλους, ἔάν ἐξ αἰτίας αὐτῶν δὲν εἶχον ποῦ νὰ ἐπιδείξουν τὴν ἀνδρείαν των. Καὶ θά συνέβαινε τὸ ἴδιον με τὴν πεοίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν ἓνας ἀγωνοθέτης, ὁ ὅποιος ἔχει δύο ἀθλητάς, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ μὲν ἓνας εἶναι ἔτοιμος νὰ συμ-

πλακῆ με τὸν ἀνταγωνιστὴν καὶ νὰ ἐπιδείξη μεγάλην ἀντοχήν καὶ νὰ στεφανωθῆ με τὸν στεφανὸν τῆς νίκης, ὁ δὲ ἄλλος προτιμᾷ τὴν ἡσυχίαν του καὶ τὰς ἀπολαύσεις παρὰ τὴν ταλαιπωρίαν ἐκείνην, ἀναγκάζεται νὰ ἀποσύρῃ τὸν ἀνταγωνιστὴν καὶ ἀπολύει καὶ τὰς δύο ἀπράκτους. **¶** Τιοιούτοτρόπως ὁ σπουδαῖος ἐπιρέασθη ἐξ αἰτίας τοῦ φαύλου, ὁ ὁποῖος δὲν ὑπῆρξε δειλὸς ἐξ αἰτίας τοῦ γενναίου, ἀλλὰ ἐξ αἰτίας τῆς ἰδικῆς του δειλίας. Διότι αὐτὴ ἡ διερεύνησις τοῦ πράγματος φαίνεται ἡ ἴδια καὶ ὅταν πρόκειται περὶ τοῦ διαβόλου. Ἡ συλλογιστικὴ αὐτὴ, ἂν προχωρήσῃ περαιτέρω, θὰ ὀδηγήσῃ εἰς σκέψεις καταλυτικὰς διὰ τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ εἰς πολλὰ πράγματα καὶ θὰ διαβάλλῃ δὴλον τὴν δημιουργίαν. Διότι θὰ κατηγορήσῃ τὸν Θεὸν διὰ τὴν κατασκευὴν στόματος καὶ ὀφθαλμῶν, διότι με αὐτούς οἱ πολλοὶ ἐπιθυμοῦν ὅσα δὲν πρέπει καὶ ὑποπίπτουν εἰς τὸ ἀμάρτημα τῆς μοιχείας, ἐνῶ με τὸ στόμα θλασφημοῦν καὶ ἄλλοι προφέρουν τὰς ὀλεθρίας διδασκαλίας των. **¶** Ἄρα γε ἐπρεπε διὰ τὸν λόγον αὐτὸν νὰ δημιουργηθοῦν οἱ ἄνθρωποι χωρὶς γλῶσσαν καὶ ὀφθαλμούς; Λοιπὸν με τὴν λογικὴν αὐτὴν θὰ ἀπακόψωμεν καὶ τοὺς πόδας, καθὼς καὶ τὰς χεῖρας, ἐπειδὴ αἱ μὲν χεῖρες εἶναι γεμάται αἵματα, οἱ δὲ πόδες τρέχουν πρὸς τὸ κακόν. Ἄλλὰ οὐτε τὰ ὦτα δὲν θὰ δυναθοῦν νὰ σωθοῦν κατὰ τὴν ἀμελικτον αὐτὴν συλλογιστικὴν. Διότι ταῦτα ἀκούουν ἀνόητα ἀκούσματα καὶ μεταφέρουν εἰς τὴν ψυχὴν τὴν φθορὰν τῶν αἰρετικῶν διδασκαλιῶν. Ὅποτε θὰ τὰ ἀφαιρέσωμεν καὶ αὐτά. Ἄλλὰ, ἂν πράξωμεν αὐτό, τότε θὰ ἀπορρίψωμεν καὶ τὰς τροφὰς καὶ τὰ ποτὰ, καὶ τὸν οὐρανόν, καὶ τὴν γῆν, καὶ τὴν θάλασσαν, καὶ τὸν ἥλιον, καὶ τὸ φῶς, καὶ τὴν σελήνην, καὶ τὸν χορὸν τῶν ἄστρων καὶ ἅλα τὰ εἶδη τῶν ζώων. Διότι τοῦ θὰ εἶναι πλέον ταῦτα χρήσιμα, ὅταν αὐτὸς διὰ τὸν ὁποῖον ἔγιναν, ἀκωτηριασθῆ τῶσον ὀλίγως; **¶** Βλέπεις εἰς πόσον γελίοιον καὶ παράλογον συμπέρασμα καταλήγει κατ' ἀνάγκην ἡ συλλογιστικὴ αὐτὴ; Διότι ὁ διάβολος εἶναι κακὸς διὰ τὸν ἑαυτὸν του, ὅχι δι' ἡμᾶς. Διότι ἡμεῖς ἂν θελήσωμεν, θὰ κερδίσωμεν πολλὰ κατὰ ἐξ αἰτίας του, θεδαίως παρὰ τὴν ἰδικὴν του θέλησιν. Καὶ ἐδῶ ἀκριδῶς ἔγκειται τὸ μέγεθος τοῦ θαύματος καὶ ἡ ὑπερβολικὴ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ. Διότι, ὅταν οἱ ἄνθρωποι γίνονται καλύτεροι, αὐτὸς ἐξ αὐτοῦ καὶ μόνου τοῦ γεγαυότος λυσαῖ καὶ θλίβεται. Ὅταν δὲ αὐτὸ πραγματοποιηθῆ καὶ ἐξ αἰτίας του, τότε δὲν θὰ δυναθῆ νὰ ὑποφέρῃ αὐτὴν τὴν καταστροφὴν. Πῶς πραγματοποιεῖται ἐξ αἰτίας του; Ἐπειδὴ φοβού-

μεθα τὴν ὠμότητά του καὶ τοὺς συνεχεῖς δόλους καὶ τὰς ἀλλεπαλλήλους παγίδας, ἀποκρούομεν τὸν πολὺν ὕπνον, ἐπαγρυπνοῦμεν, ἐνθυμούμεθα διαρκῶς τὸν Κύριον. **¶** Καὶ ἐπειδὴ ὁ λόγος αὐτὸς δὲν εἶναι ἰδικὸς μου, ἀλλὰ τοῦ μακαρίου Παύλου, ἀκουσε πῶς με τὰ ἴδια σχεδὸν λόγια διεγείρει ἐκείνους ἐκ τῶν πιστῶν, οἱ ὁποῖοι κοιμῶνται. Εἰς μίαν λοιπὸν ἐπιστολὴν του πρὸς τοὺς Ἐφεσίους λέγει τὰ ἑξῆς: «Ὁ ἀγὼν δι' ἡμᾶς δὲν εἶναι ἀγὼν πρὸς τὸ αἷμα καὶ τὴν σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τοὺς ἀρχοντας καὶ τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκοτεινοῦ τούτου κόσμου, πρὸς τὰ πονηρὰ πνεύματα εἰς τοὺς οὐρανοὺς». Καὶ τὰ ἔλεγεν αὐτὰ ὅχι διὰ νὰ κάμῃ αὐτούς, ἀλλὰ διότι ἤθελε νὰ τοὺς ὀρθώσῃ περισσότερον. **¶** 164 **¶** Καὶ ὁ Πέτρος ἐπίσης λέγει: «Νὰ εἰσθε ἐγκρατεῖς καὶ νὰ ἐπαγρυπνήτε, διότι ὁ ἀντίπαλός σας ὁ διάβολος περιπατεῖ ὠρυόμενος ὡς λέων ἀναζητῶν κάποιον νὰ τὸν καταπῆ. Ἄντισταθῆτε μένοντες ἀκλόνητοι εἰς τὴν πίστιν σας». **¶** Καὶ τὸ εἶπεν αὐτό, διότι ἤθελε νὰ καταστήσῃ τοὺς ἀκούοντας σθεναροὺς καὶ νὰ τοὺς πείσῃ νὰ ἔχουν μεγαλυτέραν οἰκειότητα πρὸς τὸν Θεόν. Διότι ὅστις βλέπει τὸν ἔχθρον νὰ ἱσταται ἐνώπιόν του, σπεύδει με μεγαλυτέραν προθυμίαν καὶ ἐνώνεται με τὸν δυνάμενον νὰ τὸν ὑπερασπίσῃ. Κατὰ τὸν Ἰδιον, ὡς γνωστόν, τρόπον καὶ τὰ μικρὰ παιδιά, ὅταν ἴδουν κάτι τὸ φοβερόν, καταφεύγουν εἰς τὸν κόλπον τῆς μητρὸς καὶ κρέμονται ἀπὸ τὸ φόρεμά της καὶ κρατοῦνται ἀπὸ αὐτὸ με ἓνα αἰσθημα ἀσφαλείας καὶ πολλᾶκις, ἐνῶ τὰ σύρουσιν πολλοὶ μαζί πρὸς τὴν ἀντίθετον κατεύθυνσιν, αὐτὰ δὲν ἀποσπῶνται. Ὅταν δὲ αὐτὸν ὑπάρχῃ τίποτε πού νὰ τὰ φοβίξῃ, τότε δὲν τὴν ἀνέχονται οὔτε ὅταν τὰ καλῆ οὔτε ὅταν τὰ οὐρῇ, **¶** Ἄλλὰ καὶ ὅταν τὰ καλῆ, τὴν χλευάζουν καὶ, ὅταν ἐπινοῆ πολλὰ τεχνάσματα νὰ τὰ προσελκύσῃ, τὴν ἀποστρέφονται καὶ τὴν στρωμένην τράπεζαν καταφρονοῦν. Δι' αὐτὸ πολλὰ μῆτρες, ὅταν δὲν ἐπιτύχουν τίποτε με τὰς παρακλήσεις, πλάθουν διάφορα μορμολύκεια³ καὶ φάθητα καὶ καταφεύγουν εἰς τὰ ἐπινοήματα αὐτὰ διὰ τὴν ἐπάνοδόν των καὶ τὰ πείθουν νὰ τρέξουν πάλι πλησίον των. Αὐτὸ δὲν συμβαίνει μόνον με τὰ παιδιά, ἀλλὰ καὶ με ἡμᾶς. Ὅταν δηλ. ὁ διάβολος μᾶς προκαλῆ φόβον καὶ τα-

1. Ἐφεσ. 6, 12.

2. Α' Πέτρ. 5, 8.

3. Προσωπικὴ παριστάνοσα τὴν Μαρμὰ, τερατοῦδα; φάντασμα μωμολογικῆ; γυναικείας μορφῆς, δὲ τῆς ὁμοίας ἐφοδίζον τὰ μικρὰ παιδιά.

ροχήν, τότε σωφρονιζόμεθα, τότε ἀρχόμεθα εἰς αὐτογνωσίαν, τότε προστρέχοντες εἰς τὸν Θεὸν μετὰ μεγάλην προθυμίαν. Ἐάν ὁμως εἶχεν ἀφανισθῆ ἕξ ἀρχῆς οὗτος καὶ ἐπίθετο εκποδίων, ἴσως οἱ πολλοὶ δὲν θὰ ἐπίστευον οὐτε διὰ τὰ παλαιά, π.χ. ὅτι ἐξηπάτησε τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸν ἀπεξένωσε ἀπὸ τὰ πούλλα ἐκεῖνα ἀγαθά. Ἄλλὰ θὰ ἔλεγον ὅτι ὁ Θεὸς ἀπὸ φθόνου καὶ μοχθηρίας ἔπραξε τοῦτο. Ὄταν καὶ σήμερον τολμοῦν μερικοὶ νὰ λέγουν ταῦτα μετὰ τὴν κραυγαλεὰν ἀπόδειξιν τῆς ἀπάτης τοῦ διαβόλου, τί δὲν θὰ ἔλεγον καὶ τί δὲν θὰ διεκήρυττον, ἐάν δὲν εἶχον κανὲν δειγμὰ τῆς κακουργίας του; Γενικῶς δέ, ἐάν μετὰ μεγάλην ἀκριβείαν προσέξωμεν τὰ συμβαίνοντα, θὰ ἴδωμεν ὅτι ὁ διάβολος δὲν μᾶς ὠθεῖ εἰς ἅσας τὰς ἀμαρτίας, ἀλλὰ πολλῶν κακῶν πρόξενος εἶναι αὐτός, πολλῶν ὁμως αἰτίοι εἰμεθα οἱ ἴδιοι εἰς τοὺς ἑαυτοὺς μας μετὰ τὴν ἀδιαφορίαν **D** καὶ τὴν περιφρόνησιν ποὺ ἐπιδεικνύομεν. Καὶ διὰ νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν ἀρχήν, ποῦ ἐπιδηλοῦνται τὸν Κάιν ὁ διάβολος καὶ τὸν παρώτρυνε νὰ φονεύσῃ τὸν ἀδελφόν του; Βεβαίως ἐνεφανίσθη εἰς τὴν μητέρα του μετὰ τὴν ὅποιαν συνεζήτησε καὶ ἐμεθόδευσεν τὸν δόλον, εἰς αὐτὸν οὐδόλως, ἕκτος ἐάν ἰσχυρισθῆ τις, ὅτι τοῦ ὑπέβαλε τὰς δολίας σκέψεις καὶ τοῦτο ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ποὺ ἐδέχθη τοῦτο καὶ ἐπέισθη καὶ παρέσχε ὁ ἴδιος εἰς τὸν διάβολον τὴν ἀρχὴν τῆς ἐφόδου.

Ἄλλὰ ὁμως οὐτε εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν τὸν ἐγκατέλειπεν ὁ Θεός, ἀλλὰ ἐπέμενε νὰ τὸν δοκιμάσῃ καὶ νὰ τὸν νοθεύῃ καὶ μετὰ αὐτὰ ἐφαίνετο ὅτι τὸν ἐτιμῶρει. **E** Καὶ τί ἀναφέρω τὴν τιμωρίαν τοῦ Κάιν, ἐνὸς ἀνθρώπου, ὅταν καὶ ὁ κατακλισμός, ὁ ὁποῖος συνδεύετο μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶσαν ἀνθρώπων, δύναται νὰ ἐπιθεβαιώσῃ ἐμφανῶς τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ; Πρῶτον μὲν, διότι ὄχι αἰμασις οὐτε ἀπροσδοκίως ἐπέφερον ἐκεῖνα τὰ δεινά, ἀλλὰ καὶ προεῖπεν αὐτὰ, καὶ μάλιστα ὄχι πρὸ ὀλίγου χρόνου, ἀλλὰ καὶ πρὸ ἑκατὸν εἰκοσιᾶ ἐτῶν. ¹⁶⁵ **A** Ἐπειτα, διὰ νὰ μὴ λησμονήσῃσιν καὶ ἀδιαφορήσῃσιν ἐξ αἰτίας τοῦ μακροῦ χρόνου ποὺ ἐπηκολούθησε μετὰ τὴν πρόρρησιν, παρήγγειλε νὰ κατασκευασθῆ ἡ κιβωτὸς πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ὄλων, ἢ ὅποια διειτράνωσε σαφέστερον ἀπὸ οἰανδήποτε λέξιν τὴν ἀπειλήν τοῦ Θεοῦ. Διότι ὁ μὲν Κάιν ἐλημονήθη ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ἐνῶ ἐκεῖνη, κειμένη πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν των, ὑπενθούμιζε συνεχῶς τὰς ἀπειλάς. Ἄλλὰ δὲν ἐσωφρονίσθησαν οὐτε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, παρὰ ἐπέμεναν εἰς τὴν ἀμαρτίαν, ἐπισύροντες τὴν ἀναπότρεπτον τιμωρίαν. Διότι ὁ Θεός δὲν ἠθέλησεν οὐτε νὰ ἐπαπειλήσῃ οὐτε νὰ ἐπιφέρῃ

κατακλισμόν, καθὼς ἐπίσης οὕτε αὐτὴν τὴν κόλασιν, ἀλλὰ ἡμεῖς εἰμεθα αἰτίοι ὄλων αὐτῶν. Πραγματὸ ὅποιον ἕνας σοφωτάτος κατενόησε καὶ ἔλεγεν, ὅτι «ὁ Θεός δὲν ἔκαμε τὸν θάνατον οὐτε χαίρεται μετὰ τὸν ἀφανισμόν των ζωντῶν». Καὶ ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς διὰ τοῦ προφήτου λέγει: **B** «Δὲν θέλω τὸν θάνατον τοῦ ἀμαρτωλοῦ, ὅσον θέλω νὰ ἐπιστρέψῃ (εἰς τὸν Θεόν) καὶ νὰ ζήσῃ». Ὄταν ὁμως δὲν ἐπιστρέφωμεν, τότε ἡμεῖς οἱ ἴδιοι ἐπιφέρομεν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν μας τὴν καταστροφὴν καὶ τὸν θάνατον καὶ ὄχι ὁ Θεός ποῦ δὲν θέλει νὰ μᾶς καταστρέψῃ καὶ μᾶς ὑποδεικνύει ἢ ἀποφύγωμεν τὸν δρόμον τοῦ διαβόλου. Ἄρα γὰρ αὐτὸ μόνον ἔχομεν νὰ εἰπώμεν διὰ τὸν κατακλισμόν; Δὲν προήλθεν ἐς αὐτοῦ κανὲν κέρδος; Βεβαίως προήλθε, τόσον ποῦ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ λεχθῆ, καὶ δι' ἐκείνους ποὺ ἀπέθανον καὶ διὰ τοὺς μεταγενεστέρους. Ἐκεῖνοι μὲν ἠμποδίσθησαν νὰ προχωρήσῃσιν περαιτέρω εἰς τὸ κακόν, ἐνῶ οἱ μεταγενεστέροι εἶχαν μεγαλύτερον κέρδος, ἀφοῦ ἡ ζῶμη, τρόπον τινά, **C** καὶ ἡ αἰτία τῶν κακῶν εἶχεν ἐξαφανισθῆ μαζί με αὐτοὺς ποὺ τὰ ἀπετόλμησαν. Διότι ἐάν οἱ ἄνθρωποι, ἀκόμη καὶ χωρὶς παραδείγματα, δύνανται εὐκόλως νὰ εὑρουν τὰ κακά, καὶ τί δὲν θὰ ἔπραττον ἐν μέσῳ πολλῶν παραδειγμάτων, ποῦ τοὺς παρακινοῦν εἰς ὀλεθρίας πράξεις; Καὶ διὰ νὰ μὴ γίνῃ αὐτὸ καὶ νὰ μὴ ἔχουν οἱ μετέπειτα τόσον πολλοὺς διδασκάλους τῆς φαυλότητος, διὰ μιᾶς ἄλλοις αὐτοὺς τοὺς κατέστρεψε.

Ἄλλὰ ἄς ἴδωμεν τί λέγει ὁ σοφός ἢ μάλλον ὁ ἀνόητος λόγος ἐκείνων ποὺ δὲν θέλουν νὰ πράξουν κανὲν ἀγαθόν καὶ ἐπιζητοῦν καὶ λέγουν τὰ πάντα διὰ νὰ μεταθέσῃσιν εἰς τὸν Θεὸν τὴν αἰτίαν τῶν ἰδικῶν των ἀμαρτημάτων. Λέγουν λοιπόν: **D** Ἐάν δὲν τὸ ἐπέτρεπεν ὁ Θεός, δὲν θὰ προσήρχετο ὁ διάβολος καὶ θὰ ἐξηπάτα ἕξ ἀρχῆς. Ἄλλὰ δὲν θὰ εἶχε κατανοήσῃ ποτὲ ὁ Ἄδὰμ πόσον μέγα ἀγαθὸν κατεῖχε, καὶ δὲν θὰ ἀπέβαλλε ποτὲ τὴν ἀλασυνείαν ἐκείνων. Ἐκεῖνος ποῦ θεωρεῖ τὸν ἑαυτόν του ἄξιον τόσον μεγάλης τιμῆς, ὥστε νὰ προσδοκᾷ νὰ γίνῃ καὶ Θεός, τί δὲν θὰ ἐτόλμα νὰ πράξῃ, ἐάν δὲν ἐτιμωρεῖτο; Ἄς δεχθῶμεν, ὅτι ὁ διάβολος δὲν τὸν εἶχε συμβουλεύσει τίποτε καὶ ὅτι οὐτε κἀν εἶχε συνομίλῃσιν μετὰ τὴν Ἐθῶν διὰ τὸ εὖλον. Ἐάν δὲν ἐγίνετο τοῦτο, θὰ παρέμεναν ἄρα γὰρ ἀναμάρτητοι; Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ τὸ εἰπώμεν. Διότι αὐτὸς ποῦ τόσον εὐκόλως ἐπέισθη ἀπὸ

1. Σοφ. Σολομ. I, 13.
2. Γεφ. 18, 29.

τὴν γυναῖκα, Ἐ καὶ διάβολος νὰ μὴ ὑπῆρχε, ταχέως ἀπὸ τὴν ἰδικήν του προαίρεσιν, θὰ διέπραττεν τὴν ἁμαρτίαν. Πρᾶγμα ποῦ θὰ ἐπέφερε καὶ μεγαλύτεραν τὴν τιμωρίαν ἐναντίον του. Ἄλλὰ καὶ πέραν τούτων, καὶ τώρα τὸ πᾶν δὲν προέρχεται μόνον ἀπὸ τὴν ἀπάτην τοῦ διαδόλου, ἀλλὰ ἡ γυνὴ ἠμάρτησε, καταληφθεῖσα ἀπὸ τὴν ἰδικήν της ἐπιθυμίαν. Καὶ τοῦτο συνάγεται ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Γραφήν, ἡ ὁποία λέγει: «Καὶ εἶδεν ἡ γυνὴ, ὅτι τὸ ξύλον εἶναι καλὸν διὰ τὸ φαγεῖν καὶ ὅτι ἦτο εὐχάριστον εἰς τὴν θέαν καὶ ὠραῖον νὰ τὸ ἀπολαύσῃ. Καὶ ἀφοῦ ἔλαβε ἀπὸ τὸν καρπὸν αὐτὸν ἔφαγε». Καὶ λέγω ταῦτα τώρα, ὄχι διὰ νὰ ἀπαλλάξω τὸν διάβολον ἀπὸ τὴν κατηγορίαν τοῦ δόλου, ἀλλὰ διότι θέλω ¹⁶⁶ A νὰ δεῖξω, ὅτι, ἐὰν δὲν ἠμάρτανον μὲ τὴν θέλησίν των, οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ τοὺς καταβάλῃ. Διότι αὐτὸς ποῦ τόσον εὐκόλως ἐδέχθη ἀπὸ τὸν ἄλλον τὴν ἀπάτην, αὐτὸς καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἀπάτην εἶχε μίαν διάθεσιν κωθρότητος καὶ χαινώσεως. Διότι δὲν θὰ ἐνεφάνιζε τόσον ἰσχύον ἐκεῖνος, ἂν συνεζήτει μὲ ψυχὴν νηφάλιον καὶ ἀγρυπνον. Ἄλλὰ ὑπάρχουν μερικοὶ, οἱ ὁποῖοι, ὅταν καταπέσῃ τοῦτο τὸ ἐπιχείρημά των, ἀφίπνου τὸν διάβολον καὶ μεταφέρουν τὸν λόγον εἰς τὴν ἐντολήν καὶ δὲν θίγουν τὸν ἁμαρτήσαντα, ἀλλὰ κατηγοροῦν τὸν Θεὸν λέγοντες: Διὰ τὸ ὁ Θεὸς τοὺς ἐβίδεν ἐντολήν, ἀφοῦ ἐγνώριζεν ὅτι θὰ ἁμαρτήσουν; Ἄλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ ἰσχυρισμὸς εἶναι λόγια τοῦ διαδόλου καὶ ἐπιποθήσεις ἀσεβοῦς διανοίας. Ἄλλὰ τὸ γεγονός ἐστὶν ἔδωκε τὴν ἐντολήν, μαρτυρεῖ μεγαλύτεραν πρόνοιαν παρὰ ἂν δὲν τὴν ἐβίδε. Καὶ τοῦτο νοεῖται ἐξ αὐτοῦ. **B** Διότι, ὅς δεχθῶμεν ὅτι ὁ Ἄδὰμ, ὁ ὁποῖος εἶχε τόσον κωθρὸν διάθεσιν, ὡς ἀπέδειξε τὸ ἀποτελεσμα, δὲν ἐδέχτο καμμίαν ἐντολήν καὶ ἔμενε εἰς τὰς ἀνάσεις καὶ τὰς ἀπολαύσεις. Ἄρα γε ἡ ἀδυναμία καὶ ἡ κωθρότης ἀπὸ τὴν ἀνετον αὐτῆν ζωὴν θὰ συνετέλουσαν νὰ βελτιωθῇ ἢ νὰ χειροτερεύσῃ; Ἄλλὰ εἶναι φανερὸν εἰς ὅλους, ὅτι θὰ κατέληγε εἰς τὴν μεγαλύτεραν κοκίην μένων ἀφροντίς. Ἄφοῦ, ὅταν δὲν ἦτο βέβαιος διὰ τὴν ἀθανασίαν καὶ ἐγνώριζε, ὅτι ἡ ἐλπὶς αὐτῆ ἦτο ἀκόμη ἀβεβαία, ἐφθασαν εἰς τοιοῦτα σημεῖον ἀλαζονείας καὶ κωφότητος, ὡστε νὰ ἐλιπίσῃ νὰ γίνῃ καὶ Θεὸς καὶ μάλιστα τὴν στιγμὴν ποῦ δὲν εἶχε καμμίαν ἀπέδειξιν ἀξιοπιστίας δι' ἐκεῖνον ποῦ τοῦ ἔδωκε αὐτὴν τὴν ὑπόσχασιν. **C** Ἐν ἦτο βέβαιος διὰ τὴν ἀθανασίαν εἰς ποίαν κορυφὴν τῆς ἀλαζονείας δὲν θὰ ἐφθανε; Καὶ ποῖον ἁμάρτημα

1. Γεν. 3, 6.

δὲν θὰ ἐπραττε; Καὶ πότε ἦτο δυνατόν νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὸν Θεόν; Ἄλλὰ σὺ, κατηγορῶν τὸν Θεόν, κἀμνεὶς παρόμοιον μὲ ἐκεῖνον ποῦ κατηγορεῖ αὐτὸν ποῦ ἀπαγορεύει τὴν πορνείαν, διότι ὅσοι ἀκούσουν αὐτὰ θὰ σπεύσουν εἰς τὴν πορνείαν. Καὶ πῶς δὲν μαρτυροῦν μεγάλην ἀφροσύνην οἱ λόγοι αὐτοί; Διότι ἐὰν δὲν ἐδέχτο τὴν ἐντολήν ὁ ἄνθρωπος καὶ προσήρχετο ὁ διάβολος καὶ τὸν συνεδούλευε νὰ ἀποστατήσῃ ἀπὸ τὸν Θεόν, καὶ εἰς τοῦτο θὰ ἐπέθετο εὐκόλως. Διότι αὐτὸς ποῦ μετὰ τὴν παράδοσιν τῆς ἐντολῆς κατεφρόνησε τὸν Θεόν ποῦ τὴν ἔδωκε, ἐὰν δὲν εἶχε ἀκούσει τίποτε παρ' αὐτοῦ, θὰ ἐληγομένη ὅτι διατελεῖ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν κυρίου. **D** Διὰ τοῦτο ἐπρόλαβε ὁ Θεὸς μὲ τὴν ἐντολήν του καὶ τὸν ἐβίδαξε, ὅτι καὶ κύριον ἔχει καὶ ὅτι πρέπει καθ' ὅλα νὰ ὑπακούῃ εἰς αὐτόν. Καὶ τί τὸ ὄφελος ἀπὸ αὐτῶ; λέγει. Ἀκόμη καὶ ἂν δὲν ὑπῆρχε κανὲν ὄφελος, δὲν εὐθύνεται δι' αὐτὸ ὁ Θεὸς ποῦ τὸν ἐβίδαξε, ἀλλὰ ὁ ἴδιος ποῦ δὲν ἐδέχθη τὸ κάλλιστον αὐτὸ μάρτημα. Ἄλλὰ καὶ πάλιν δὲν ὑπῆρξεν ἀνώφελος καὶ μετὰ τὴν παράδοσιν τῆς ἢ παράδοσιν τῆς ἐντολῆς. Καὶ πράγματι, τὸ γεγονός ἐστὶν ἀκρόβη καὶ ὠμολόγησε τὴν ἁμαρτίαν του καὶ ὅτι ἔσπευδε ὁ μὲν ἄνδρας νὰ ἐπιρρίψῃ εἰς τὴν γυναῖκα τὴν εὐθύνην δι' ὅσα συνέβησαν, ἡ δὲ γυναῖκα εἰς τὸν θφιν, ὅλ' αὐτὰ προέρχονται ἀπὸ δημιουργήματα ποῦ φοβοῦνται καὶ τρέμουν καὶ γνωρίζουν τὴν ἐξουσίαν τοῦ Θεοῦ. **E** Οὐδεὶς ἀγνοεῖ πόσον μεγάλο ὑπῆρξε τὸ κέρδος τῆς μεταστροφῆς ἀπὸ τὴν σατανικὴν ἐκείνην προσδοκίαν εἰς τὸν φόβον. Διότι αὐτὸς ποῦ ἐφαντάσθη νὰ γίνῃ ἰσόθεος, τόσον πολὺ ἐταπεινώνετο καὶ συνετέλλετο, ὡστε νὰ τρέμῃ πλέον διὰ τὴν τιμωρίαν καὶ τὸν κολασμὸν καὶ νὰ ὁμολογῇ τὴν ἁμαρτίαν του. Τὸ νὰ μὴ ἁμαρτάνωμεν χωρὶς νὰ ἔχωμεν ἐπίγνωσιν τούτου, ἀλλὰ νὰ συναισθανώμεθα ἀμέσως καὶ συνειδητοποιώμεν τὴν ἁμαρτίαν μας, δὲν εἶναι μικρὸν πρᾶγμα, ἀλλὰ εἶναι ἕνας τρόπος καὶ μὴ ἀρχὴ ποῦ μᾶς ὁδηγεῖ εἰς τὴν βελτιώσιν. ¹⁶⁷ A Ὅλην λοιπὸν τὴν ἀγαθότητα τοῦ Κυρίου πρὸς ἡμᾶς δὲν εἶναι δυνατόν οὔτε νὰ κατανοήσωμεν οὔτε νὰ περιγράψωμεν. Ἐν συντομίᾳ θ' ἀναφέρω ὅσα γνωρίζομεν. Μετὰ δηλ. τὴν τόσον βαρεῖαν παρακοήν, μετὰ ἀπὸ τόσα ἁμαρτήματα, ὅταν ὀλόκληρος ἡ οἰκουμένη ἐκυριαρχήθη ἀπὸ τὴν τυραννίαν τῆς ἁμαρτίας, ὅταν ἔπρεπε πλέον νὰ πληρώσωμεν μὲ τὴν ἐσχάτην τιμωρίαν καὶ νὰ χαθῶμεν ἐτέλως καὶ νὰ σβῆσῃ τὸ ὄνομα τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, τότε ὁ Θεὸς ἐπέδειξε πρὸς ἡμᾶς τὴν μεγίστην εὐεργεσίαν θουιάσας τὸν Μου-

γενή ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν καὶ ἀποξενωμένων ἀπὸ αὐτῶν καὶ μισούντων καὶ ἀποστρεφόμενων αὐτὸν καὶ μὲ τὴν θυσίαν αὐτοῦ ἐπέτυχε τὴν συμφιλίωσίν μας μὲ αὐτὸν καὶ ὑπεσχέθη νὰ μᾶς χαρίσῃ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν καὶ αἰώνιον ζωὴν καὶ τὰ ἄπειρα ἀγαθὰ, τὰ ἀνέβησαν εἰς τὴν καρδίαν ἀνθρώπου. Ποῖον πράγμα ἴσον πρὸς τὴν πρόνοιαν αὐτῆν δύναται νὰ ὑπάρξῃ, πρὸς τὴν φιλανθρωπίαν καὶ τὴν ἀγαθότητα; Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἴδιος λέγει: «Ὅσον ἀπέχει ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τῆν γῆν τόσον ἀπέχει ἡ ἰδική μου ὁδὸς ἀπὸ τὰς ἰδικὰς σας καὶ ὁ στοχασμὸς μου ἀπὸ τὰς σκέψεις σας». ¹ Καὶ ὁ πρῶτος Δαυὶδ ὁμιλῶν διὰ τὴν φιλανθρωπίαν ἐκείνου λέγει: «Ὅσον εἶναι τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τῆν γῆν τόσον ἐκραταίωσε ὁ Κύριος τὴν εὐσπλαγχνίαν του δι' ἐκείνους πού φοβοῦνται αὐτόν. Ὅσον ἀπέχει ἡ ἀνατολὴ ἀπὸ τῆν δύσιν, τόσον ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ ἡμᾶς τὰς ἀνομίας μας. ² Ὅπως ὁ πατὴρ εὐσπλαγχνίζεται τοὺς υἱοὺς του, εὐσπλαγχνίσθη καὶ ὁ Κύριος ὁσους τὸν φοβοῦνται». ³ Καὶ ὄχι τόσον μόνον, ἀλλὰ ἄλλο μεγαλύτερον παράδειγμα μεγίστης φιλοστοργίας δὲν γνωρίζομεν. Ἐν τούτοις καὶ ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ παράδειγμα μεγαλύτερον ἀκόμη μᾶς διδάσκει ὁ Ἰσραήλ. Ἐλαβε θελ. ὡς παράδειγμα τὴν μητέρα, ἡ ὁποία λατρεύει περισσότερο ἀπὸ τὸν πατέρα τὰ τέκνα καὶ λέγει: «Μήπως θὰ λησμονήσῃ ποτὲ ἡ μητέρα τὸ παιδίον τῆς ἢ δὲν θὰ εὐσπλαγχνίσθῃ τοὺς καρπούς τῆς κοιλίας τῆς; Ἀκόμη καὶ ἂν ὑπάρξῃ γυναῖκα πού νὰ τὰ λησμονήσῃ, ἐγὼ δὲν θὰ σὲ λησμονήσω, λέγει ὁ Κύριος, ⁴ δεικνύων ὅτι ἡ εὐσπλαγχνία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀνωτέρα καὶ τῆς φυσικῆς φιλοστοργίας. Αὐτὰ λέγουσιν οἱ προφῆται. Ἄλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Χριστὸς ὁμιλῶν πρὸς τοὺς Ἰουδαίους ἔλεγε: Ὁ «Ἐάν σεις, πού εἰσθε πονηροί, δίδετε ὠφέλιμα πράγματα εἰς τὰ τέκνα σας, πόσον μάλλον θὰ δώσῃ ὁ οὐράνιος Πατήρ σας εἰς ἐκείνους πού θὰ τοῦ ζητήσουν;». ⁵ Θέλω νὰ δείξῃ μὲ αὐτὰ, ὅτι ὁση εἶναι ἡ ἀπόστασις μεταξὺ τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν πονηρῶν, τόσον μεγάλη εἶναι ἡ διαφορὰ τῆς φροντίδος τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὴν πατρικὴν. Καὶ μὴ σταματήσῃς ἕως ἔσθω, ἀλλὰ προχώρησε περισσότερο τὴν σκέψιν σου. Διότι πράγματι ἔχει λεχθῆ τοῦτο μέχρι τοῦ σημείου πού δύνα-

1. Ἦσ. 56, 9.
2. Ψαλμ. 103, 11.
3. Ἦσ. 49, 15.
4. Ματθ. 7, 11.

σαι νὰ τὸ κατανοήσῃς. Διότι εἶναι ἄπειρος καὶ ἡ φιλανθρωπία ἐκείνου, τοῦ ὁποίου εἶναι ἄπειρος ἡ σοφία καὶ ἡ ἀγαθότης. Ἄν δὲν τὴν ἀντιλαμβάνομεθα εἰς καθ' ἓν ἀπὸ τὰ συμβαίνοντα, καὶ τοῦτο εἶναι σημεῖον ὅτι αὕτη εἶναι ἄπειρος. Ἐ Διότι κάθε ἡμέραν κάμνει διὰ τὴν ἰδικὴν μας σωτηρίαν πολλὰ καὶ μεγάλα, τὰ ὁποία εἶναι φανερά μόνον εἰς αὐτόν. Ἐπειδὴ λοιπὸν εὐεργετῶ τὸ γένος μας ἀπὸ ἀγαθότητα, χωρὶς νὰ ἔχη ἀνάγκην ἀπὸ τὸν ἰδικὸν μας βπαινον οὐτε ἀπὸ ἄλλην καμμίαν ἀμοιβὴν, ἀφίνει νὰ μᾶς διαφεύγουν τὰ περισσώτερα. Καὶ ἂν καμμίαν φορὰν μᾶς τὰ ἀποκαλύπτῃ, καὶ τοῦτο τὸ κάμνει χάριν ἡμῶν, διὰ νὰ ἀποσπᾶσωμεν μεγαλύτερον βοήθειαν ἀπὸ αὐτῶν μὲ τὴν ἐγνωμοσύνην μας. Ἄς μὴ εὐχαριστῶμεν λοιπὸν τὸν Θεὸν δι' ὅσα γνωρίζομεν μόνον, ἀλλὰ καὶ δι' ὅσα δὲν γνωρίζομεν. Διότι γνωρίζει νὰ βοηθῆ ὄχι μόνον ἐκείνους πού θέλουν, ἀλλὰ καὶ ἐκείνους πού δὲν θέλουν. ¹⁶⁸ Ἀ Πρῶγμα τὸ ὁποῖον ἐγνώριζε καλῶς ὁ Παῦλος καὶ παρώτρυνε πάντοτε καὶ δι' ὅλα νὰ τὸν εὐχαριστῶμεν. Διότι δὲν ἐνδιαφέρεται μόνον δι' ὅλους μαζί, ἀλλὰ καὶ δι' ἓνα ἕκαστον ἰδιαίτερος. Καὶ τοῦτο δυνάμεθα νὰ τὸ ἀκούσωμεν ἀπὸ αὐτόν, ὅταν λέγῃ: «Δὲν εἶναι ἐπιθυμία τοῦ Πατρός μου, πού εὕρισκεται εἰς τοὺς οὐρανοὺς, νὰ χαθῆ ἓνας ἀπὸ τοὺς μικροὺς αὐτοὺς» ¹ ἐννοῶν αὐτοὺς πού πιστεύουσιν εἰς αὐτόν. Διότι θέλει νὰ σωθῶν καὶ αὐτοὶ πού δὲν πιστεύουσιν εἰς αὐτόν, ἀφοῦ μετανοήσουν, καὶ νὰ πιστεύουσιν ὅλοι, καθὼς λέγει καὶ ὁ Παῦλος: «Ἐκεῖνος θέλει νὰ σωθῶν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι καὶ νὰ λάβωσιν γνῶσιν τῆς ἀληθείας». ² Καὶ ὁ ἴδιος ἔλεγεν εἰς τοὺς Ἰουδαίους: Ἐ «Δὲν ἦλθα νὰ καλέσω εἰς μετάνοιαν τοὺς δικαίους, ἀλλὰ τοὺς ἁμαρτωλοὺς». ³ Καὶ πάλιν διὰ τοῦ προφήτου λέγει: «Ἀγάπην θέλω καὶ ὄχι θυσιάν». ⁴ Καὶ ἂν, ὕστερα ἀπὸ τὴν φροντίδα, δὲν θελήσουν νὰ γίνωσιν καλύτεροι καὶ νὰ γνωρίσουν τὴν ἀλήθειαν, καὶ εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν δὲν τοὺς ἐγκαταλείπει. Ἄλλὰ ἐπειδὴ μὲ τὴν θέλησίν των ἐστερήθησαν ἀπὸ τὴν οὐράνιον ζωὴν, θεβαίως χορηγεῖ εἰς αὐτοὺς ὅλα τὰ ἀγαθὰ τοῦ παρόντος βίου, ἀνατέλλει τὸν ἥλιον διὰ τοὺς καλοὺς καὶ τοὺς κακοὺς, δρέχει διὰ τοὺς δικαίους καὶ ἀδίκους καὶ παρέχει ὅλα τὰ ἄλλα πού εἶναι ἀναγκαῖα διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῆς πα-

1. Ματθ. 18, 14.
2. Α' Τιμοθ. 2, 4.
3. Ματθ. 9, 13.
4. ῥσ. 6, 6.

ρούσης ζωής. Ἐάν τώσον πολὺ προνοή δι' ἐχθρούς, πῶς θὰ ἀδιαφορήσῃ ποτέ δι' ἐκείνους ποὺ πιστεύουν εἰς αὐτὸν καὶ τὸν λατρεύουν μὲ ὄλην τὴν δύναμιν; C Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συμβῆ τοῦτο, δὲν εἶναι δυνατόν, ἀλλ' τοὺς φροντίζει περισσότερο ἀπὸ ὅλους. Διότι λέγει: «Καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς σας ὅλα ἔχουν καταριθμηθῆ».¹

Ἦστε, ὅταν σκεφθῆς ὅτι ἀπηνήθης διὰ τὸν Χριστὸν πατέρα, σπῖτι, φίλους καὶ συγγενεῖς καὶ ἀπερίγραπτον πλοῦτον καὶ μεγάλην δόξαν, καὶ τώρα ὑπομένεις τόσην θλίψιν, μὴ θέλῃς νὰ καταστρέψῃς τὸν ἑαυτὸν σου. Ἀπὸ τὰς ἰδίας σκέψεις, ἀπὸ τὰς ὁποῖας γεννᾶται ἡ ἀπορία, θὰ προέλθῃ καὶ ἡ λύσις αὐτῆς. Πῶς; Εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀφεύσῃ ὁ Θεός. Διότι ὑπεσχέθη αἰώνιον ζωὴν εἰς ὅσους τὰ ἐγκατέλειψαν ὅλα αὐτά. D Πράγματι, σὺ τὰ ἐγκατέλειψες ὅλα καὶ τὰ ἀπηνήθης. Τί σὲ ἐμποδίζει λοιπὸν νὰ ἔχῃς ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν ὑπόσχεσιν; Ὁ πειρασμὸς ποὺ σὲ κατέχει τώρα; Καὶ τί σχέσιν ἔχει αὐτὸς μὲ τὴν ὑπόσχεσιν; Διότι δὲν μᾶς ὑπεσχέθη τὴν αἰώνιον ζωὴν εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον. Ἐάν ἐπρόκειτο νὰ ἐκπληρωθῆ ἔδω ἡ ὑπόσχεσις, καὶ πάλι δὲν ἔπρεπε νὰ δυσανασχετήσῃς. Διότι ὁ εὐλαθὴς καὶ πιστὸς πρέπει νὰ ἔχῃ τόσον σταθερὰν πίστιν πρὸς τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ, ὥστε καὶ ἂν τὰ γινόμενα φαίνωνται, ὅτι ἐναντιώνονται εἰς αὐτάς, μήτε τότε, νὰ ταρασσεται, μήτε νὰ ἀπελπίζεται διὰ τὴν τελικὴν ἐκβασιν. Πρόσχε λοιπὸν. Ὁ πιστὸς Ἀβραὰμ ποῖαν ὑπόσχεσιν ἔλαβε, καὶ τί ἠναγκάζετο νὰ πράξῃ; E Ἡ ὑπόσχεσις ἦτο, ὅτι ἀπὸ τὸν Ἰσαὰκ θὰ ἐγένετο τὴν οἰκουμένην ἀπογόνους, ἡ δὲ προσταγὴ ἦτο νὰ θυσιάσῃ τὸν ἴδιον τὸν Ἰσαὰκ, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐπρόκειτο νὰ γεμίσῃ ὅλη ἡ γῆ. Λοιπὸν; Τὸν ἐθουρῶθη αὐτὴ ἡ δικαιοσύνη; Καθόλου. Καὶ μολούσι ὑπῆρχε τόση διάστασις καὶ σύγκρουσις τῆς προσταγῆς πρὸς τὴν ὑπόσχεσιν, δὲν ἐταράχθη οὔτε κατελήθη ἀπὸ ζῆλῃν, οὔτε εἶπε κάτι παρόμοιον ἐκεῖνος: Ἄλλα ὑπεσχέθη καὶ ὅλα τώρα μὲ ἀναγκάζει νὰ ποῶ ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ. Ἀπὸ τὸν υἱὸν μου αὐτὸν ὑπεσχέθη νὰ προέλθῃ τὸ μέγα πλῆθος τῶν ἀπογόνων καὶ τώρα μὲ προστάζει νὰ τὸν σφαγίσω. Πῶς λοιπὸν θὰ συμβῆ τοῦτο, ἂν ἡ οἴκη κοπῆ; Ἄρα μὲ ἠπάτησε καὶ μὲ ἀνέπειξεν ὁ Θεός. ¹⁶⁹ A Τίποτε λοιπὸν ἀπὸ αὐτὰ δὲν εἶπε, οὔτε κεν ἔσκέφθη. Καὶ πολὺ εὐλόγως. Ὄταν αὐτὸς ποὺ δίδει τὴν ὑπόσχεσιν εἶναι Θεός, ἀκόμα καὶ ἂν ἀπειρα στοιχεῖα δημιουργῶν τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι ἀναρεῖ τὴν ὑπόσχεσιν,

1. Λοκ. 12, 7.

δὲν πρέπει νὰ ἀνησυχῶμεν οὔτε νὰ ἀμφιβάλλωμεν διὰ τὴν ἐκβασιν. Διότι αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι τὸ ἔργον τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ, νὰ εὕρῃ διέξοδον ἐκ τοῦ ἀδιεξόδου, καθὼς ἐσκέπτετο ὁ μακάριος ἐκεῖνος τότε. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς ὁ Παῦλος ἐθαύμασε τὴν πίστιν αὐτοῦ, ὅταν εἶπε: «Ἀπὸ πίστιν προσέφερε ὁ Ἀβραὰμ τὸν Ἰσαὰκ, ὅταν ἐδοκιμάζετο» καὶ αὐτὸς ποὺ ἔλαβε τὰς ὑποσχέσεις προσέφερε τὸν μονογενῆ υἱὸν του. Ἐννοεῖ δηλ. καὶ ὑπαινίσσεται αὐτὰ τὰ ὁποῖα ἐγὼ εἶπα τώρα μόλις. Καὶ δὲν ὑπῆρξε μόνον ἐκεῖνος, ἀλλὰ καὶ ὁ ἀπογόνος των πάλιν ὁ Ἰωσήφ, B ὁ ὁποῖος ἔβλεπε ἐπὶ μακρὸν χρόνον καὶ μὲ πλῆθος περιστατικῶν νὰ κινδυνεύῃ ἡ ἐπαγγελία, ἐμεινεν ὁμως ἀκλόνητος. Διότι προσέβλεπε πρὸς τὸν Θεὸν μόνον, ὁ ὁποῖος εἶχε δώσει τὴν ὑπόσχεσιν. Διότι, ἂν ὑπεδουλώνατο εἰς ἀνθρωπίνους λογισμοὺς, θὰ εἶχε ἀπελπισθῆ διὰ τὴν ἐκβασιν. Διότι τὸ δράμα ποὺ εἶδε, προέλεγε, ὅτι θὰ τὸν προσκυνήσουσιν καὶ οἱ γονεῖς καὶ οἱ ἀδελφοὶ του. Τὰ συμβαίνοντα ὁμως δὲν ἦσαν τοιαῦτα, ἀλλὰ ἀπείχαν πολὺ ἀπὸ αὐτά. Πρῶτον μὲν αὐτοὶ ποὺ ἐμελλόν νὰ τὸν προσκυνήσουσιν, τὸν ρίπτουν μέσα εἰς λάκκον καί, ἀφοῦ τὸν ἐπώλησαν εἰς θαυμάριους, τὸν ἐστείλαν εἰς ξένην καὶ ἀπομακρυσμένην χώραν. Καὶ τὰ γινόμενα ἐφαίνοντο ὅτι εἶναι τόσον ἀντίθετα πρὸς τὸ δράμα, ὥστε καὶ οἱ ἴδιοι ἐκεῖνοι οἱ ὄθλιοι νὰ τὸν χλευάζουσι καὶ νὰ τοῦ λέγουσι: C «Ἰδοὺ, ἔρχεται ἐκεῖνος ὁ δραματιστής. Ἐλθετε λοιπὸν τώρα νὰ τὸν φανεύσωμεν καὶ νὰ τὸν ρίψωμεν εἰς ἕνα ἀπὸ τοὺς λάκκους, καὶ θὰ εἰπωμεν, ὅτι τὸν ἔφαγε θύριον θηρίον. Καὶ τότε θὰ ἴδωμεν τί θὰ σημαίνουν τὰ ὀράματά του».¹ Κατόπιν αὐτοὶ ποὺ τὸν ἀγόρασαν, τὸν πωλοῦν πάλιν ὄχι κεν εἰς ἕνα ἐλεύθερον, ἀλλὰ εἰς ἕνα βασιλικὸν δοῦλον. Καὶ τὰ δεινὰ του δὲν ἐσταμάτησαν ἕως τὸ σημεῖον αὐτό, ἀλλὰ συκοφαντηθεὶς ἀπὸ τὴν κυρίαν του κατεδικάσθη καὶ ἐρρίφθη εἰς τὰς φυλακάς ἐπὶ πολλὰ ἔτη καὶ ὅταν ἄλλοι ἐδραπέτευσαν, αὐτὸς παραμένει ἐκεῖ περισσότερον χρόνον. Καὶ ἐνῷ ἦσαν τόσα τὰ γεγονότα ποὺ ἠδύνατο νὰ θουρῶσιν τὴν ψυχὴν ἐκεῖνου, D αὐτὸς ζήμεν ἀνεπείραστος ἀπὸ ὅλα αὐτά. Τοιαῦτα εἶναι καὶ ἡ περίπτωσις μας ἢ μάλλον καὶ πολὺ δυσκολωτέρα ταύτης. Ἐκεῖνα ποὺ ὑπεσχέθη εἶναι ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν καὶ ἡ αἰώνιος ζωὴ καὶ ἡ ἀσθασία καὶ τὰ ἀπειρα ἀγαθὰ. Καὶ αὐτὰ ποὺ συνέβησαν ἕως τώρα καὶ συμβαίνουσιν ἀπέχουσιν πολὺ ἀπὸ ἐκεῖνα. Διότι αὐτὰ εἶναι θάνατος καὶ φθορὰ καὶ τιμωρία καὶ

1. Γεν. 37, 18—20.

κόλασις καὶ θλίψεις διάφοροι καὶ συνεχεῖς. Διὰ τί λοιπὸν κάμνει τοῦτο ὁ Θεὸς καὶ ἐπιτρέπει νὰ συμβοῦν τὰ ἀντίθετα πρὸς τὰς ὑποσχέσεις; Διότι τοιοῦτρόπως ἐπιτυγχάνει δύο μέγιστα πράγματα, πρῶτον διότι παρέχει εἰς ἡμᾶς μίαν ἀναμφισβήτητον ἀπόδειξιν τῆς δυνάμεώς του, ὅτι καὶ διὰ τὴν ἀπελπίσιαν δύναται νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὰς ὑποσχέσεις του. Ἐ καὶ δεύτερον διότι διαπαιδαγωγεῖ τὴν ψυχὴν μας νὰ πιστεύῃ εἰς αὐτὸν δι' ἅλα, ἀκόμη καὶ ἂν τὰ γινόμενα φαίνωνται ἀντίθετα πρὸς τὰς ὑποσχέσεις. Διότι τοιαύτη εἶναι ἡ δύναμις τῆς ἐλπίδος. Δὲν καταιοχύνει αὐτὸν ὁ ὁποῖος εὐκρινῶς στηρίζεται εἰς αὐτήν. Διότι ἐάν, ὅσοι ἔλαβον τὰς ὑποσχέσεις διὰ τὴν παρούσαν ζωὴν, δεῖκνουν τοιαύτην διάθεσιν, πολὺ περισσότερον πρέπει νὰ πράττωμεν αὐτὸ ἡμεῖς, οἱ ὁποῖοι προσδοκῶμεν τὴν πραγμάτωσιν τῶν ἀγαθῶν ὄχι εἰς τὸν κόσμον τοῦτον, ἀλλὰ εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν. Διότι δι' αὐτὸν τὸν κόσμον προεῖπε θλίψεις καὶ στενοχωρίας. 170 Α Τί εἶναι λοιπὸν αὐτὸ πού σε θορυβεῖ; Μὲ ποῖαν λογικὴν ἀμφιβάλλεις διὰ τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Θεοῦ; Διότι τὸ νὰ καταφρονήσῃς χάριν αὐτοῦ ἔδωκε τὸν κόσμον, καὶ νὰ λέγῃς πάλιν ὅτι ἔχεις ἐγκαταλείψῃ ἀπὸ αὐτόν, εἶναι σαφῶς ὡς νὰ μὴ πιστεύῃς καὶ νὰ διφιθάλλῃς καὶ νὰ θεωρῇς ἀπάτην τὴν ὑπόσχεσιν ἐκείνην. Αὐτὸ εἶναι τὸ ἀληθῶς «θαυμάσιον» καὶ εἶναι ἱκανὸν νὰ ἐπισύρῃ τὸ πῦρ τῆς καλῆσεως. Ἄλλὰ ὑπάρχουν μερικοὶ οἱ ὁποῖοι, παραδομένοι εἰς τὰς θιστικὰς μερίμνας, διαγουν ἀνέτως. Ἄλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ προεῖπεν ὁ Χριστός: «Ἀμήν, ἀμήν σὰς λέγω, διότι σεῖς θὰ κλαύσετε καὶ θὰ θρηνήσετε, ἐνῶ ὁ κόσμος θὰ χαρῆ». Καὶ κατὰ τὰς παλαιότερας γενεάς, οἱ βασιλεῖς οἱ ὁποῖοι δὲν ἐγνώριζον τὸν Θεόν, ἔζων εἰς τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ἰσχύον καὶ τὴν τιμὴν. Ἐνῶ οἱ Ἰουδαῖοι ἔζων εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ τὴν δουλείαν καὶ εἰς τὰ ἔσχατα κακά. Καὶ ὁ Ἀδάμαρ, ὁ ὁποῖος ἐκρίθη ἀξίος τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, γεμῆτος πληγῶν ἔμεινε ἐκτεθειμένος εἰς τὰς γλώσσας τῶν κινῶν, ἀντιμετωπίζων ἀδιάκωπον πείναν. Ἐνῶ ὁ πλούσιος ἔζη εἰς τιμὰς μὲ ἀκολουθίας ὑπηρετῶν, μέσα εἰς τὴν ἀνεσιν καὶ τὴν σωτηρίαν. Ἄλλ' ὅμως καὶ αὐτὸς δὲν ἐχάρη κανὲν ἀπὸ αὐτὰ εἰς τὴν κόλασιν, οὔτε ὁ Ἀδάμαρ ἐμποδίσθη ἀπὸ τὴν πείναν καὶ τὰ τραύματα νὰ ζῆ μὲ εὐσέβειαν εἰς τὸν παρόντα βίον. Ἄλλὰ, ὡσάν γενναῖος ἀθλητῆς, ὁ ὁποῖος παλαίει μέσα εἰς ἀποπνικτικὸν καύσωνα, ἐνίκησε καὶ ἐστεφανώθη. Διὰ τοῦτο

1. Ἰωάν. 16, 20.

καὶ κάποιος σοφὸς λέγει: Ἐ «Τέκνον, ἐάν προσέρχεται νὰ γίνῃς δούλος τοῦ Κυρίου, ἐτοίμασε τὴν ψυχὴν σου διὰ δοκιμασίαν, κατεύθυνε ὀρθῶς τὴν καρδίαν σου καὶ δεῖξε καρτερίαν καὶ μὴ σπεύσῃς ἵνα ἀπομακρυνῇς τοῦ Κυρίου) κατὰ τὸν καιρὸν τῆς συμφορᾶς». Καὶ μετ' ὀλίγον λέγει: «Ὁ χρυσὸς δοκιμάζεται εἰς τὸ πῦρ καὶ οἱ ἄνθρωποι γίνονται δεκτοὶ εἰς τὴν κάμινον τῆς ταπεινώσεως». Καὶ πάλιν ἄλλοῦ λέγει: «Τέκνον, μὴ καταφρονῇς τὴν παιδείαν τοῦ Κυρίου καὶ μὴ δυσφορῇς, ὅταν δοκιμάζουσαι ἀπὸ αὐτόν». Διότι αὐτὸς πού ἐμβάλλει τὸν χρυσὸν εἰς τὴν κάμινον γνωρίζει μέχρι ποίου βαθμοῦ πρέπει νὰ τυρωθῇ καὶ πότε πρέπει νὰ ἀνασπρῆ ἀπὸ τὸ πῦρ. Διὰ τοῦτο λέγει: «Μὴ σπεύσῃς [ἵνα ἀπομακρυνῇς] κατὰ τὸν καιρὸν τῆς συμφορᾶς. Ὁ δὲ Σαλομῶν, τὸ ἴδιον πράγμα διδάσκων, ἔλεγε: «Μὴ κάμπτεσαι, ὅταν ἐλέγξουσαι ἀπὸ αὐτόν». Διότι ἡ θλίψις εἶναι μέγα πρᾶγμα διὰ νὰ καταστήσῃ τὸν ἄνθρωπον δοκιμασμένον καὶ νὰ τὸν διδάξῃ τὴν ἀρετὴν τῆς ὑπομονῆς. Ἐ Πρὸς τί λοιπὸν, λέγει, ἂν με τὴν υπερβολικὴν θλίψιν μᾶς κλονίσῃ καὶ μᾶς κάμψῃ; «Ὁ Θεὸς εἶναι πιστός καὶ δὲν θὰ μᾶς ἀφήσῃ νὰ δοκιμασθῶμεν πέραν τῶν δυνάμεών μας, ἀλλὰ μαζί με τὴν δοκιμασίαν θὰ φροντίσῃ καὶ διὰ τὴν ἔκθεσιν, ὥστε νὰ δυνάμεθα νὰ τὴν ὑπομεινῶμεν ἕως τὸ τέλος». Διότι ἐάν ἡ δοκιμασία προέρχεται ἀπὸ ἀγάπην, ἡ δὲ ἐγκατάλειψις ἀπὸ μίσος, δὲν εἶναι δυνατόν ὁ ἴδιος νὰ ἀγαπᾷ καὶ νὰ μισῇ τὸ αὐτὸ πρόσωπον οὔτε νὰ τὸ δοκιμάζῃ μαζί καὶ νὰ τὸ ἐγκαταλείπῃ. Τότε πῶς πολλοὶ κατέπεσαν; λέγει. Διότι μόνοι τῶν ἐστέρησαν τὸν ἑαυτὸν τῶν ἀπὸ τὸν Θεόν, ὄχι διότι ἐγκαταλείφθησαν ἀπὸ αὐτόν. «Ἰδοὺ ὅσοι ἀπομακρύνουν τὸν ἑαυτὸν τῶν ἀπὸ σέ, θὰ χαθοῦν», λέγει Ἐ Καὶ ἀπομακρύνονται διότι δὲν ὑπομένουν τὰς ἐκ τοῦ Θεοῦ δοκιμασίας, ἀλλὰ ὀργίζονται καὶ δυσανασχετοῦν. Καὶ ὅπως τὰ κακώτερα παιδιά, ὅταν οἱ πατέρες τῶν τὰ στέλλου εἰς τοὺς διδασκάλους, ἂν, διὰ νὰ ἀπαφύγουν τοὺς μάχθους τῶν γραμμάτων καὶ τὰ ὄλγια κτυπήματα, φεύγουν μακρὰν ἀπὸ τοὺς γονεῖς τῶν, δὲν κερδίζουν τίποτε, ἀλλὰ περιπίπτουν εἰς χειρότερα κακά, ἀναγκαζόμενα νὰ πεινοῦν εἰς ξένην χώραν καὶ νὰ περιπλανῶνται καὶ νὰ ἀρρωσταίνουσι καὶ νὰ ἐξετελιζῶνται καὶ νὰ

1. Σοφ. Σειρ. 2, 1.
2. Σοφ. Σειρ. 2, 5.
3. Παροιμ. 8, 11.
4. Α' Κορ. 10, 13.
5. Ψαλμ. 72, 27.

γίνονται δούλοι, κατά τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ὅσοι δὲν ὑπομένουν εὐχαρίστως τὴν παιδείαν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ δυσανασχετοῦν, ἐκτός τοῦ ὅτι δὲν κερδίζουν ἐξ αὐτοῦ τίποτε, περιπίπτουν καὶ εἰς τὰς μεγίστας συμφοράς. ¹⁷¹ Διὰ τοῦτο ἔχομεν παραγγελίαν ἀπὸ τὸν Θεόν νὰ ὑπομένωμεν καὶ νὰ κατευθύνωμεν ὀρθῶς τὴν καρδίαν μας. Ἄλλὰ λέγεις, ὅτι αἱ δοκιμασίαι σου εἶναι πολὺ βαρύτεραι. Ἄλλὰ καὶ αἱ γυμνασίαι δὲν γυμνάζουν δλους τοὺς νέους κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, ἀλλὰ εἰς τοὺς ἀδυνάτους παρέχουν γενναίους ἀνταγωνιστάς, καὶ εἰς τοὺς γενναίους παρέχουν γενναίους. Διότι ὅστις ἔχει ἀνταγωνιστὴν κατώτερον τῆς ἰδικῆς του δυνάμεως, ἀκόμη καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν ὅλης τῆς ἡμέρας ἂν συμπλέκεται, τελικῶς μένει ἀγύμναστος. Ἄλλὰ θὰ εἴπῃς, πῶς δὲν ἔκαμε ὁ Θεός, ὥστε οἱ ἄνθρωποι τοῦ ἐπέλεξαν τὸν ἴδιον τρόπον ζωῆς νὰ ἀγωνίζωνται μὲ τοὺς ἴδιους μόχθους; Διότι ὁ Θεός δὲν ἔχει ἐν μόνον εἶδος ἀσκήσεως, οὔτε ὅλοι ἔχουν ἀνάγκην τῶν αὐτῶν ἀσκήσεων, ἀκόμη καὶ ἂν διάγουν τὸν αὐτὸν τρόπον ζωῆς. **Β** Διότι καὶ πολλοὶ ἀσθενεῖς ἀπὸ τὰς αὐτὰς νόσους, δὲν ἐχρειάσθησαν τὰ ἴδια φάρμακα, ἀλλὰ ἄλλα οἱ μὲν καὶ ἄλλα οἱ δεῖ. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ τρόποι μὲ τοὺς ὁποίους οἱ ἄνθρωποι μαστιγώνονται εἰς τὴν ζωὴν εἶναι πολλοὶ καὶ διάφοροι. Ἄλλος δοκιμάζεται ἀπὸ μακροχρόνιον νόσον, ἄλλος ἀπὸ θαρρατέτην πτωχείαν, ἄλλος ἀπὸ τὴν δίαν καὶ τὴν ἀδικίαν, ἄλλος μὲ τοὺς συνεχεῖς καὶ ἀλεπαλλήλους θανάτους τῶν παιδιῶν του καὶ τῶν συγγενῶν τῶν. Καὶ ὁ ἕνας μὲ τὸ ν' ἀποδιώκεται ἀπὸ δλους καὶ νὰ θεωρῆται ἐντελῶς ἀνάξιος, ὁ ἄλλος μὲ τὸ νὰ κατηγορηθῆ διὰ πράγματα, διὰ τὰ ὁποῖα ὁ ἴδιος δὲν ἔχει ἴδαν καὶ νὰ ὑπομένῃ τὸ θῆρος τῆς κακῆς φήμης, καὶ ἄλλος κατ' ἄλλον τρόπον. Οὔτε εἶναι δυνατόν τώρα νὰ τὰ ἀπαριθμῶμεν ὅλα μὲ ἀκρίθειαν. **Γ** Κάθε μία ἀπὸ τὰς περιπτώσεις αὐτάς, συγκρινομένη μὲ τὰς ἰδικὰς σου συμφοράς, φαίνεται ὅτι εἶναι ἀσημαντὴ καὶ μηδαμινή. Ἐάν ὁμως τὰς εἶχες δοκιμάσει, θὰ κατενόεις ὅτι ἡ ἰδικὴ σου παρούσα δοκιμασία εἶναι πολὺ περισσότερον ὑποφερτὴ ἀπὸ ἐκείνας. Ἐάν ὑπάρχουν καὶ μερικοὶ ποὺ βασανίζονται ὀλιγώτερον ἀπὸ ἡμᾶς, ἄς μὴ σκανδαλιζώμεθα δι' αὐτό. Διότι ἡ ἐπαύθησις τῶν μόχθων σημαίνει ἐπαύθησιν τῆς ἀνταμοιβῆς καὶ ἀποτελεῖ ἀσφαλὲς στήριγμα διὰ νὰ μὴ καταρρεῦσωμεν μὲ τὴν θέλησίν μας. Καὶ πράγματι, αὕτη καταστῆλκει τὴν ἔπαυσιν καὶ ἀποδιώκει τὴν νωθρότητα καὶ μᾶς καθιστᾷ φρονιμωτέρους καὶ εὐλαθεατέρους. Καὶ γενικῶς, ἂν θελήσῃ κανεὶς νὰ τ' ἀπαριθμῆσῃ ὅλα λεπτομερῶς, θὰ εὕρῃ ὅτι εἶναι μεγάλα

τὰ κέρδη **Δ** ἀπὸ τὰς δοκιμασίας καὶ κανεὶς ἀπὸ αὐτοὺς, ποὺ εἶναι παραδεκτοὶ ἀπὸ τὸν Θεόν, δὲν ἔμεινεν ἔξω ἀπὸ τὴν θλίψιν, καὶ ἂν ἡμεῖς δὲν ἔχωμεν αὐτὴν τὴν ἐντύπωσιν.

Διότι ἐάν ὁ μακάριος Παῦλος ὑπέμεινε τόσας δοκιμασίας — καὶ κανεὶς δὲν εἶναι μεγαλύτερος ἀπὸ αὐτὸν οὔτε ἀκόμη ἴσος μὲ αὐτὸν — πῶς εἶναι δυνατόν αὐτὸν οὔτε ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ αὐτὴν τὴν δοῆθειαν; Τώρα ἐάν μερικοὶ δὲν ἐσωφρονίσθησαν μὲ τὰς θλίψεις αὐτάς, τὴν εὐθύνην δὲν φέρει ἐκεῖνος ποὺ ἤκησε τὰ μέσα πρὸς σωφρονισμόν τους, ἀλλὰ οἱ ἴδιοι μὲ τὴν ἀδιαφορίαν των. Ἐάν δὲν εἶχε δοθῆ τὸ φάρμακον εἰς τοὺς ἀσθενεῖς, θὰ ἐκρίνετο ὅτι ἐχάθησαν ἀπὸ ἀμέλειαν. **Ε** Τώρα ὁμως δὲν εἶναι μικρὸν αὐτὸ ποὺ ἔχει ἐπιτευχθῆ, νὰ μὴ δύναται δηλ. νὰ κατηγορηθῆ κανεὶς τὸν ἰατρόν, ἀλλὰ τοὺς ἀσθενεῖς καὶ τὴν ἀπροσεξίαν των. Ἐάν πάλιν μερικοὶ, οἱ ὅποιοι ἐβάδισαν τὴν ὁρτὴν ὁδὸν πρὸ τῶν δοκιμασιῶν, μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τοῦτων κατέρρευσαν, καὶ ἄλλοι, ἐκδοτοὶ εἰς πᾶσαν ἁμαρτίαν, δὲν ἐδοκίμασαν οὐδεμίαν θλίψιν, ἐνῶ ἄλλοι ἀπὸ τὰ πρῶτα των δῆματα ἕως τὴν τελευταίαν των πνοὴν ἐπέρασαν τὴν ζωὴν των κατατροχόμενοι ἀπὸ ἀναριθμήτους συμφοράς, δὲν πρέπει καμμία ἀπὸ αὐτάς τὰς περιπτώσεις νὰ μᾶς θορυβῆ καὶ νὰ μᾶς καταβάλλῃ. ¹⁷² Διότι, ἐάν ἠδυνάμεθα καὶ ὠφείλαμε νὰ γνωρίζωμεν εἰς ὅλην τὴν ἔκτασιν καὶ τὸ βάθος τὴν κατανομήν τῆς προνοίας αὐτοῦ, καὶ ἐν τούτοις εἴχομεν ἄγνωσιν αὐτῆς, τότε ἔπρεπε νὰ λυπούμεθα καὶ νὰ ταρσασώμεθα. Ὅταν ὁμως καὶ αὐτάς, ὁ ὁποῖος ἦτο κοινῶς τῶσων ἀπορρητῶν καὶ ἀνήλθεν εἰς τὸν τρίτον οὐρανόν, ἐβάδισθη μπροστὰ εἰς αὐτὴν τὴν ἀβυσσον καὶ ἀτενίσας πρὸς τὸ βάθος τοῦ πλοῦτου καὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ ἔμεινε μόνον ἐκθαμβος καὶ ἀμέσως ἀνεχώρησε, διὰτὶ κουραζόμεθα ματαιῶς εἰς τὴν πολυπραγμοσύνην τῶν ἀνεξερευνητῶν καὶ τὴν ἔρευναν τῶν ἀνεξιχνιάστων; Καὶ εἰς τὸν ἰατρόν, ὁ ὁποῖος πολλάκις προστάζει πράγματα ποὺ φαίνονται εἰς ἡμᾶς ἀντίθετα πρὸς τὰ ἐνδεικνύμενα, ὅπως π.χ. ὅταν προστάξῃ νὰ θέσωμεν κάτω ἀπὸ τὴν δρῶσιν τὸ μέλος τοῦ σώματος ποὺ ἔπαθε ψύξιν, καὶ κάμνει πολλὰ ἄλλα παράδοξα, δὲν θὰ φέρωμεν ἀντίορσιν. **Β** Ἄλλὰ, ἐπειδὴ ἐπέισθημεν ὅτι κάμνει αὐτὸ μὲ δόσιν τὴν λογικὴν τῆς τέχνης του, θὰ ὑποχωρήσωμεν προθύμως, ἂν καὶ συχνὰ σφάλῃ. Καὶ τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος τόσον πολὺ ἀπέχει ἀπὸ ἡμᾶς εἰς ὅλα, τὸν Θεόν ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ ἴδια ἡ σοφία, ὁ ὁποῖος οὐδέποτε σφάλῃ, θὰ τὸν περιορασθῶμεν μὲ φιλέρευνον διάθεσιν; Καὶ θὰ πιστεύσωμεν ἀδιστακτικῶς εἰς αὐτόν, ἀπὸ τὸν ὁποῖον

Ἐπρεπε νά απαιτῶμεν λογικήν ἐξήγησιν τῶν πραγμάτων, ἐνῶ θά ζητήσωμεν εὐθόνας καί ἐξηγήσεις ἀπό ἐκείνου; εἰς τόν ὅποιον ἔπρεπε μόνον νά πιστεύωμεν, καί θά ὑποφέρωμεν μέ ἀγανάκτησιν αὐτήν τήν ἀγνοίαν; C Ἐἵναι αὐτά ἔργα εὐσεβοῦς ψυχῆς; Μή, παρακαλῶ καί ἱκετεύω, μή φθάσωμεν εἰς τόσον μεγάλην παραφροσύνην, ἀλλά δι' ἅλα ἐκείνα διὰ τὰ ὅποια ἴσως ἀποροῦμε, ἄς ἐπαναλαμβάνωμεν ἐκείνοι: «Αἱ κρίσεις σου καί αἱ ἀποφάσεις σου εἶναι ἄβυσσος μεγάλη». Διότι καί αὐτό τοῦτο, τό νά μή γνωρίζωμεν δηλ. ἡμεῖς ἅλα μέ ἀκρίθειαν, εἶναι ἔργον τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ. Διότι ἐάν γνωρίζαμε τάς αἰτίας τῶν γινομένων καί τότε ἐπιστεύαμε εἰς τόν Θεόν, δέν θά ἦτο μεγάλη ἡ ἀνταμοιβή μας οὔτε θά ἐφάνερνε πίστιν τό πρᾶγμα. Ὅταν ὁμοίως, δέν γνωρίζωμεν κανέν ἐξ αὐτῶν καί ἐν τούτοις δεχόμεθα νά ὑποχωροῦμε εἰς ἅλα τὰ προστάγματα του καί νά ὑπακούωμεν ἀληθῶς καί νά πιστεύωμεν εὐλικρινῶς εἰς αὐτόν, τότε ὠφελοῦμε τὰ μέγιστα τās ψυχάς μας. D Καί πράγματι, δι' ἐν μόνον πρέπει νά εἴμεθα πεπεισμένοι, ὅτι ἅλα ὁ Θεός τῶ ἐπιφέρει εἰς ἡμᾶς πρᾶς τό συμφέρον μας. Διὰ τόν τρόπον νά μή ζητοῦμε νά μάθωμε, μήτε εἰς τήν ἀγνοίαν μας νά ἀγανακτοῦμε καί νά λυπούμεθα. Διότι οὔτε εἶναι δυνατόν αὐτά νά τῶ γνωρίζωμεν οὔτε καί συμφέρον εἶναι, ἀφ' ἑνός μὲν διότι εἴμεθα θνητοί, ἀφ' ἑτέρου διότι ἀμέσως γινόμεθα ἀλαζόνες. Ἡμεῖς οἱ ἴδιοι κάμνομεν διὰ τὰ παιδία μας πολλά, πού φαίνονται ὅτι εἶναι θλαστέρα, εἶναι ὁμοίως συμφέροντα. Καί οὔτε ἐκείνα ἀξιῶνουν νά μάθουν διὰ ποίαν αἰτίαν τὰ κάμνομεν, οὔτε ἡμεῖς πείθομεν πρῶτα αὐτά, ὅτι συμφέροι τῶ πρᾶγμα καί μετὰ προβαίνομεν εἰς τήν ἐφαρμογήν. E ἀλλά διαπαίδωνοῦμεν αὐτά εἰς τοῦτο μόνον, νά ὑποχωροῦν δηλ. εἰς τās ἐπιταγάς τῶν πατέρων καί νά μή ζητοῦν καμμίαν περαιτέρω ἐξήγησιν. Ὅστε λοιπόν πρὸς τούς γονεῖς, πού εἶναι τῆς ἰδίας φύσεως μέ ἡμᾶς, θά τηροῦμεν οὕτην τήν στάσιν καί δέν θά ἀγανακτῶμεν, καί πρὸς τόν Θεόν, ὁ ὁποῖος ὑπερέχει τόσον πολῦ ἀπό ἡμᾶς, ὅση εἶναι ἡ διάκρισις μεταξύ Θεοῦ καί ἀνθρώπων. θά δυσανασχετήσωμεν, ἐπειδή δέν τῶ γνωρίζομεν ἅλα: Ποῖον πᾶσιμα εἶναι ἴσον μέ αὐτήν τήν ἀσέβειαν; Ἐναντίον αὐτῶν ὁ μακάριος Παῦλος ἠγανάκτει καί ἔλεγε: «Καί ποῖος εἶσαι σύ, ὦ ἄνθρωπε, πού ζητῆς ἐξηγήσεις ἀπό τόν Θεόν; Μήπως ἰσθ' ἂ θά εἴπῃ τό πλάσμα πρὸς τόν Πλάστην του. Γιατί μέ ἔπλασας κατ' αὐτόν τόν τρόπον;».² Καί ἐγὼ μὲν

1. Φιλμ. 36, 7.
2. Ρωμ. 9, 20.

ἔφερα τό παράδειγμα τῶν παιδίων, ἐκείνος ὁμοίως ἔφερε ἄλλο πολῦ παραστατικώτερον, τό παράδειγμα τοῦ κεραμέως καί τοῦ πηλοῦ, ὁ ὁποῖος πλάσεται ἀπό αὐτόν. Καθὼς δηλ. ὁ πηλὸς ὑποχωρεῖ εἰς τήν ἐπεξεργασίαν πού τοῦ κάμνουν αἱ χεῖρες τοῦ πηλοπλάστου, ὁ ὁποῖος τοῦ δίδει μίαν μορφήν, τοιοῦτοτρόπως καί ὁ ἄνθρωπος πρέπει νά ἀκολουθῇ ὅπου τόν προστάζει ὁ Θεός καί πρέπει νά δέχεται μέ εὐγνωμοσύνην ὅσα τοῦ προκαλεῖ, χωρίς νά φέρῃ καμμίαν ἀντίρρησην οὔτε μετὰ περιεργείας νά ἐπιμένῃ νά μάθῃ. Καί ταῦτα δέν εἶναι μόνον εἰς ἡμᾶς ἀγνωστα, ἀλλά καί εἰς ἐκείνους τούς ἁγίους καί θαυμαστούς ἄνδρας, οἱ ὁποῖοι ἔζησαν παλαιότερα. Ὁ Ἰωθ δηλ. ἔλεγε: «Διατί ζοῦν οἱ ἀσεβεῖς καί γηράσκουν εἰς τὰ πλοῦτη;».¹ Καί ὁ μακάριος Δαυῖδ ἔλεγε πάλι: B «Τὰ δῆματά μου παρ' ὀλίγον ὠλισθήσαν, διότι ὠργίσθην κατὰ τῶν παρανομῶν καθώς ἔδλεπα τήν εὐτυχίαν τῶν ἀμαρτωλῶν, ὁ θάνατος δέν ἀρνεῖται αὐτούς [νὰ παραλάβῃ] καί ὅταν εἶναι ἀνεσθητικοί εἰς τήν ἀρρώστιαν δέν ἔχουν ταλαιπωρία, ὅπως οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι, οὔτε βασανίζονται, ὅπως οἱ ἄλλοι;».² Καί μετὰ ἀπό αὐτόν ὁ Ἰερεμίας ἔλεγε: «Θά πρέπῃ νά ἐχῃς δίκαιον, Κύριε, ἀλλά θά διατυπώσω πρὸς σέ κρίσεις. Διότι οἱ ἀσεβεῖς εὐημεροῦν εἰς τήν ζωὴν των;».³ Ἐἶχον καί αὐτοὶ ἀπορίαν καί ἐζήτουν νά μάθουν, ἀλλά ὅχι μέ τό πνεῦμα τῶν ἀσεβῶν, χωρίς νά κατηγοροῦν τόν Θεόν καί νά κατακρίνουν τās πράξεις του ὡς ἀδίκους. Διότι ὁ Δαυῖδ ἔλεγε: C «Ἡ δικαιοσύνη σου εἶναι ὡς ὄρη τοῦ Θεοῦ. Αἱ κρίσεις σου μεγάλη ἄβυσσος».⁴ Καί διὰ τόν Ἰωθ, ὁ ὁποῖος ὑπέστη τόσα πολλὰ δεινά, ἐγράφη: «Δέν ἀπέδωσε ἀπεριοκείψαν εἰς τόν Θεόν».⁵ Καί εἰς τό ἴδιον διόλιον ἐκεῖ πού γίνεται λόγος διὰ τό ἀκατάληπτον τῆς σοφίας αὐτοῦ καί τῆς θείας οικονομίας, ἀφοῦ ὁμιλεῖ διὰ τήν δημιουργίαν, λέγει: «Νά αὐτά εἶναι ἐν μέρος τῶν ἐνερχειῶν μου καί ἐν ἐλάχιστον ἠκούσαμεν τῆς φωνῆς του. Τήν πανσθενῆ ὁμοίως δροῦτην τῆς παντοδυναμίας Του, ποῖος θά δυνηθῇ νά γνωρίσῃ, ὅταν ἠχῆσῃ;».⁶ Καί ὁ Ἰερεμίας προσαῶν δι' αὐτό, μήπως δηλ. ὑποπτευθῇ κανεῖς ἀμφιβολίαν, προτάσσει τῆς ἐρωτήσεως τήν πίστιν του: «Δίκαιος εἶσαι, Κύριε». Δηλ. γνωρίζω, ὅτι

1. Ἰωθ 21, 7.
2. Φιλμ. 72, 2—5.
3. Ἰερ. 12, 1.
4. Φιλμ. 36, 7.
5. Ἰωθ 1—32.
6. Ἰωθ 26, 14.

δλα συντελούνται δικαίως από σέ, αλλά δεν γνωρίζω τόν τρόπον κατά τόν όποιον συντελούνται. **Δ** Τί συνέθη λοιπόν; Έμαθαν εκείνοι τίποτε περισσότερον; Άλλά δεν έλαβαν ούτε απόκρισιν δι' αυτά. Πράγμα πού τό φανεράνει και ό μακάριος Δαυίδ, όταν έλεγε: «Άλλά όταν έσκέφθην πώς να έννοήσω αυτό έφάνη εις έμέ δύσκολον Έργον». Καί εκείνοι μόν έζήτουν να μάθουν έν μόνον πράγμα, διατί δηλ. οι άσεθείς ζούν εις τήν εημερίαν και τόν πλοΰτον και πάλιν δεν τό έμάθναν. Ένω οι σημερινοί άνακινούν πολύ περισσότερα από εκείνους. Διότι τά ζητήματα πού προβάλλονται τώρα είναι πολύ περισσότερα από εκείνα. Η άκριθής λοιπόν αίτια αυτών άς άφεθί εις εκείνον, ό όποιός γνωρίζει τά πάντα πριν γίνουιν.

Ε Έάν όμως είναι ανάγκη και ήμεις, με γνώμονα εκείνα τά όποία είναι ήδη γνωστά εις ήμάς, να σκεφθώμεν μίαν λύσιν τών άποριών και μίαν παρηγορίαν δι' εκείνους οι όποιοι με τόσην έπιμονήν τά διερευνούν, λέγω τούτο, ότι τό διατί οι δικαιοι ζούν εις τάς θλίψεις και οι κακοι εις τήν άναψυχήν, είναι άνάξιον έρεΰνης πλέον, μετά τήν άποκάλυψιν τής βασιλείας του Θεού και τήν απόδειξιν τής άνταμοιδής μας εις τήν μέλλουσαν ζωήν. Άφοϋ εις εκείνην τήν ζωήν καθένας θά λάβη τόν μισθόν κατά τά έργα του, ποίος ό λόγος να ταρασώμεθα δι' όσα συμβαίνουν εδώ, καλά ή κακά; Διότι ό Θεός γυμνάσει με τούς μόχθους, ως γενναίους άθλητάς, εκείνους πού έχουιν στραμμένον τόν νοϋν των εις αυτόν, ένω τούς άσθενεστέρους και νωθρούς, οι όποιοι δεν δύνανται να ύπομείνουν τούς σκληρούς μόχθους, τούς προτρέπει πρώτα εις καλά έργα. ¹⁷⁴ **Α** Έάν δε πολλάκις συμβαίνει και τό αντίθετον, και πολλοι εκ τών δικαίων ζούν με άνεσιν και τιμάς, ένω πολλοι κακοι ζούν εις τήν άφάνειαν και τά έσχατα κακά, προς στιγμήν ανατρέπεται ή προηγουμένη αντίθετος θέσις, ότι δηλ. οι δικαιοι βασανίζονται και οι άδικοι άπολαμβάνουιν. Έάν τώρα πρέπει να εϋρωμεν και αυτού του πράγματος τήν αίτίαν, δύναμαι να είπω τούτο, ότι δηλ. ό Θεός συνηθίζει να ρυθμίζει τά καθ' ήμάς όχι με τρόπον ένιαίον, αλλά καθώς έχει άπειρον δύναμιν μάς χαράσσει πολλούς δρόμους διά τήν σωτηρίαν. Έπειδή δηλ., πολλοι δεν θέλουιν να παραδεχθούν τήν διδασκαλίαν διά τήν μέλλουσαν ζωήν και τήν άνάστασιν των νεκρών, δι' αυτό δεικνύει έν οικτρογραφία εις τήν παρούσαν ζωήν τήν εικόνα τής μελλούσης κρίσεως, όταν τιμωρή

1. Φαίμ. 72, 16.

τούς πονηρούς και ευεργετή τούς έναρέτους. **Β** Τούτο δεθαίως συντελείται άπολύτως εις τήν μέλλουσαν κρίσιν, αλλά συμβαίνει εν μέρος και εις τήν παρούσαν ζωήν, ώστε εκείνοι οι όποιοι προσβλέπουιν εις τήν μέλλουσαν εκείνην κρίσιν, να γίνωνται δικαιοτέροι διδασκόμενοι από τά γινόμενα εις τήν παρούσαν ζωήν. Διότι, εάν δεν έτιμωρείται κανείς άπ' τούς πονηρούς και δεν έτιμάτο κανείς από τούς χρηστούς, τότε πολλοι από αυτούς πού δεν πιστεύουιν εις τήν διδασκαλίαν τής άναστάσεως, θα άπέφευγαν τήν άρετήν ως αίτίαν δεινών και θα έπεδίωκον τήν κακίαν ως πρόξενον αγαθών. Έάν πάλιν δλοι έλάμβανον εις τήν παρούσαν ζωήν κατά τά έργα τους τήν άνταξίαν άμοιδήν, θα έκριναν ότι είναι περιττή και ψευδής ή διδασκαλία διά τήν μέλλουσαν κρίσιν. **Γ** Άφ' ενός μόν διά να μη άπιστή εκείνος πού σκέπτεται κατ' αυτόν τόν τρόπον, άφ' έτέρου δε διά να μη γίνεται χειρότερος ό πολλός λαός από περιφρόνησιν, έρχεται και τιμωρεί και εις αυτήν τήν ζωήν πολλούς από αυτούς πού άμαρτάνουιν και άμείβει μερικους από τούς έναρέτους. Καί κατ' αυτόν τόν τρόπον με τό να μη πράττη τούτο προς δλους, στερεώνει τήν πίστιν εις τήν διδασκαλίαν τής μελλούσης κρίσεως, ένω με τό να τιμωρή μερικους και πρό τής κρίσεως, διεγείρει όσους κοιμώνται ύπνον βαθόν. Διότι από τήν τιμωρίαν των πονηρών πολλοι διορθώνονται, από τόν φόβον μήπως πάθουιν και αυτοι τά ίδια, ένω από τό γεγονός ότι δεν άνταμείβονται δλοι εις αυτήν τήν ζωήν κατά τήν άξίαν των, αναγκάζονται οι άνθρωποι να σκεφθούν ότι τούτο έπιφυλάσεται να γίνη εις άλλον καιρόν. **Δ** Διότι ό Θεός πού είναι δικαιοσ, δεν θα παρέβλεπε τόσο πολλούς άπ' τούς κακοούς, οι όποιοι άπήλθον εις τόν άλλον κόσμον άτιμώρητοι, ή άπ' τούς αναβαθός, οι όποιοι έπλήγησαν από άναριθμητα δεινά, εάν δεν είχε έτοιμάσει δι' άμφοτέρους μίαν άλλην κατάστασιν εις τό μέλλον. Δι' αυτό δεν τιμωρεί ή δεν τιμά δλους, αλλά μερικους, όπως εις τήν περίπτωση του βασιλέως των Περσών, καθώς και εις τήν περίπτωση του Έζεκίου. Άν και ύπήρξαν πολλοι εξ Ισου άσεθείς με τόν Άσσορίων και άλλοι εξ Ισου έναρέτοι με τόν Έζεκίαν, όμως ό Θεός δεν έπραξε τούτο δι' δλους. Καί ό λόγος είναι, καθώς είπα, τό γεγονός ότι δεν ήλθε ακόμη ό καιρός τής κρίσεως. **Ε** Ότι λοιπόν αυτή ή διδασκαλία δεν είναι Ιδική μου, αλλά είναι αυτού ό όποιός μέλλει τότε να μάς κρίνη, άκουσε να τό μάθης. Όταν προσήλθαν εις αυτόν οι άνδρες πού του άγγέλλαν τόν θάνατον εκείνων πού κατεχώσθησαν από τόν

πύργου, καθώς και την μανίαν του Πιλάτου, την όποιαν επέδειξε πρὸς τοὺς ἀποθανόντας, ἀνέμιξε τὸ αἷμα των με τὰς θυσίας καὶ τί εἶπε; «Νομίζετε, ὅτι αὐτοὶ οἱ Γαλιλαῖοι ὑπῆρξαν ἁμαρτωλοὶ περισσότερο ἀπὸ δούλους τοὺς Γαλιλαίους, διότι ἔπαθον αὐτὴν τὴν συμφορὰν; Λοιπὸν σὰς λέγω, ὄχι. Καὶ ἂν δὲν μετανοήσητε, θὰ καταστραφῆτε ὅλοι καθ' ὅμοιον τρόπον. Ἡ νομίζετε, ὅτι οἱ δεκαοκτὼ ἐκεῖνοι ἄνδρες, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἔπεσε ὁ πύργος τοῦ Σιλωάμ καὶ τοὺς ἐφόνευσε, ὑπῆρξαν ἁμαρτωλοὶ περισσότερο ἀπὸ δούλους τοὺς κατοικοῦς τῆς Ἱερουσαλήμ; 175 A Ὁχι σὰς λέγω, ἀλλὰ ἂν δὲν μετανοήσητε, ὅλοι κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον θὰ χαθῆτε.» Αὕτη λοιπὸν εἶναι ἡ αἰτία τῆς ἀναβολῆς. Διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς δὲν συνηθίζει νὰ τιμωρῆ ὅλους μαζί τοὺς ἀξίους τῆς ἰδίας τιμωρίας, διὰ νὰ θελιώνωνται οἱ ἀπομένοντες, διδασκόμενοι ἀπὸ τὰς συμφορὰς ἐκείνων. Καὶ αὐτὰ ἄς θεωρηθοῦν ἐπαρκῆς ἐξηγήσεις διὰ τὴν λύσιν τῆς ἀπορίας. Ἄλλὰ σὺ ἴσως ζητεῖς περισσότερας ἐξηγήσεις καὶ δι' αὐτὰ πού μόνις πρὸ ὀλίγου ἀνέπτυξα καὶ τὰ ὅποια εἶναι περισσότερο περιπλοκα. Ἄλλὰ ἀφοῦ εἰς τὸ μέτρον τῶν δυνάμεών μας ἀνεπτύξαμε σαφῶς τὰ προηγουμένα, νομίζω ὅτι καὶ διὰ τὴν λύσιν τῶν ἀποριῶν τούτων ἔχει τεθῆ κάποια θάσις. Ποῖον εἶναι λοιπὸν τὸ πρόβλημά σου; B Ὅτι, πολλοὶ ἀπὸ τὴν πρώτην των ἡλικίαν μέχρι τοῦ θανάτου των ἐτάλαισαν μὲ πολλὰς συμφορὰς. Ἐγὼ καὶ δι' αὐτοὺς καὶ δι' ἐκείνους πού ἀνέφερα προηγουμένως, δύναμαι νὰ εἶπω, ὅτι κατ' ἀρχὴν τοὺς τιμωρεῖ ὁ Θεὸς διὰ τὴν ἰδικὴν των κακίαν, καὶ ἔπειτα διὰ νὰ ὠφεληθοῦν καὶ ἄλλοι ἀπὸ τὸ παράδειγμά των. Ἄν τώρα αὐτὸ δὲν γίνεται δι' ὅλους, τοῦτο συμβαίνει διότι δὲν εἶναι ἀκόμη ὁ καιρὸς τῆς κρίσεως. Ἄλλὰ θὰ εἴπῃς; Διατί μερικοὶ, πρὶν φθάσουν εἰς τὴν ἡλικίαν πού τοὺς καθιστᾷ ἱκανοὺς νὰ διακρίνουν τὰ καλὰ καὶ τὰ κακὰ, τιμωροῦνται ὡς νὰ εἶχον διαπράξει μεγάλας ἀδικίας; Αὐτοῦ τοῦ πράγματος δὲν εἶναι μία ἡ αἰτία, ἀλλὰ εἶναι πολλοὶ καὶ διάφοροι. C Καὶ πράγματι αὐτὸ δύναται νὰ συμβῆ καὶ ἐξ αἰτίας τῆς κακῆς κράσεως τῶν γονέων καὶ ἀπὸ ἀδιαφορίας τῆς τροφῆς καὶ ἀπὸ κλιματολογικὴν ἀνωμαλίαν καὶ ἀπὸ πολλὰς ἄλλας συμπτωματικὰς αἰτίας. Ἐπὶ πλέον ὁ Θεὸς γνωρίζει, ὅτι πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς θὰ γίνοντο κακοὶ. Καὶ με τὰς τιμωρίας αὐτὰς τοὺς ποσολαμβάνει καὶ τοὺς συγκρατεῖ, τρόπον τινά, μὲ χειροπέδας. Ἡ δὲν βλέπεις πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἐπαίτας, οἱ ὅποιοι καὶ

1. Λοκκ. 18, 2-5.

μέσα εἰς τὴν θλίψιν των διαπράττουν ἄπειρα κακὰ, ὄχι ἐξ αἰτίας τῆς θλίψεως ὅτε ἀπὸ πείναν, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴν των κακίαν μόνον; Ἐγὼ, ἐπὶ παραδείγματι, ἤκουσα κάποτε μερικοὺς νὰ λέγουν, ὅτι ἀπήγαγον εἰς ἔρημον μέρος μίαν γυναῖκα ἐλευθέραν καὶ τιμίαν καὶ ἐκεῖ τὴν ἀτίμασαν. Μὲ ποῖαν ἀνάγκην καὶ ποῖαν θλίψιν των ἔχει σχέσιν ἡ πράξις αὕτη; D Καὶ εἰς ποῖαν φοβερὰν πράξιν δὲν θὰ προέβαιναν αὐτοί, ἂν δὲν συνεκρατοῦντο ἀπὸ τῶσαν ἰσχυρὰ δεσμά; Καὶ ποῖος δύναται εὐκόλως νὰ ὑπομείνῃ τὴν μανίαν καὶ τὴν λύσαν τῶν δεσμῶν; Καὶ οἱ κατεχόμενοι ἀπὸ τῶν κακῶν δαιμόνων δὲν διαπράττουν ὀλιγώτερα ἀπὸ αὐτὰ. Καὶ δὲν ἐνοῦν αὐτὰ πού διαπράττουν κατὰ τὴν διάρκεια τῆς ἐπιτελείας τοῦ δαίμονος, ἀλλὰ ἐκεῖνα πού διαπράττουν μετὰ τὴν κατάπαυσιν τῆς θακχέας ἐκείνης. Καὶ πράγματι, τρώγουν μὲ λαίμαργίαν καὶ κλέπτουν καὶ μεθοῦσαν καὶ πρᾶττουν ἄλλα πολὺ αλοχρότερα ἀπὸ αὐτὰ. Ἄς πάρωμεν τὴν περίπτωσιν τῶν κακούργων. Τοὺς περισσότερους τοὺς ἀφίνει ὁ δικαστὴς νὰ μένουν ἐπὶ πολὺ μέσα εἰς τὴν φυλακὴν, E ὡστε πολλὰς φορὰς νὰ τελειώνουν βλῆν των τὴν ζωὴν ἐκεῖ μέσα. Ὅταν διωξ θέλῃ νὰ νοουβήτησιν μερικοὺς ἀπὸ τοὺς πολλοὺς, λαμβάνει ἕνα ἢ καὶ δεύτερον μεταξὺ αὐτῶν καὶ ἀφοῦ καθήσῃ ἐπὶ ὑψηλοῦ δήματος, ἐνῶ ἴστανται ὅλοι περὶ αὐτοῦ, τοὺς ἀπαγγέλλει τὴν εἰς θάνατον καταδικὴν καὶ δὲν ἔχει ἀνάγκην νὰ τὸ πράξῃ αὐτὸ δι' ὅλους, διὰ νὰ ἐμπνεύσῃ τὸν φόβον εἰς τοὺς ἄλλους κακοὺς. Τοιοῦτοτρόπως καὶ ὁ Θεός, ὅταν θέλῃ νὰ μᾶς σωφρονίσῃ, δὲν ἔχει ἀνάγκην νὰ λάθῃ ὅλους τοὺς μοχθηροὺς, ἀλλὰ ἐπιλέγει μερικοὺς ἀπ' αὐτοὺς, ἐκείνους πού γνωρίζει ὅτι εἶναι ἀδιόρθωτοι καὶ δεικνύει τὴν δύναμιν καὶ τὴν ὀργὴν του, ἐπιτυγχάνων δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου πολλὰ. 176 A Καὶ τοὺς πονηροὺς δηλ. τοὺς πασικινεῖ νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν πονηρίαν καὶ νὰ ἀλλάξουν, ἂν θέλουν, καὶ τοὺς καλοὺς τοὺς καθιστᾷ προσεκτικωτέρους καὶ δεικνύει τὴν μακροθυμίαν του καὶ τὴν διδασκαλίαν περὶ τῆς ἀναστάσεως, καθώς εἶπα πρὸ ὀλίγου, τὴν καθιστᾷ φανεράν εἰς ὅλους. Ἄλλὰ ποῖαν σχέσιν, θὰ εἴπῃς; Ἐνοῦν αὐτὰ πρὸς ἐκείνους οἱ ὅποιοι ἐπέρασαν τὴν πρώτην ἡλικίαν μέσα εἰς συμφορὰς καὶ, πρὶν φθάσουν εἰς τὴν ἡλικίαν πού τοὺς ἐπιτρέπει νὰ διακρίνουν τὸ καλὸν ἢ τὸ κακόν, ἀπέθαναν; Ἄλλὰ ἐπέ μου, καὶ τί φοβερὸν παθαίνουν αὐτοὶ οἱ ὅποιοι δὲν ἔχουν ἀκόμη αἰσθησίων των παθῶν των, καὶ δὲν εἶχον μάθει ἀκόμη νὰ γαῖρωνται καὶ νὰ λυποῦνται; Καὶ δὲν περιορίζω εἰς αὐτὰ μόνον τὴν ἀπάντησιν ἐπὶ τοῦ θέ-

ματος, αλλά προσθέτω, ότι από αυτού του είδους τās συμφορές έσωφρονισθήσαν Β και γονείς και αδελφοί και συγγενείς. Αυτό δέ δέν είναι μικρόν κέρδος, να ώφελήται δηλ. άλλος τὰ μέγιστα από εκείνα, απ' τὰ όποία δέν θλάπτεται κανείς. Είναι εύλογον να υπάρχη και άλλη αίτία, μυστική, γνωστή μόνου εις τόν δημιουργόν μας.

Υπολείπεται άκόμη μία εξήγησις, διατί τέλος πάντων εκείνοι οι όποιοι πρό των δοκιμασιών έβάδιζαν την άρθήν όδόν, μετά τās δοκιμασίας κατέπεσαν εις την άμαρτίαν. Ποίος άλλος λοιπόν γνωρίζει καλώς τούς βαδίζοντας την άρθήν όδον εκτός μόνου από εκείνου πού έπλάσε μίαν-μίαν τās καρδίας ήμών και γνωρίζει όλα τὰ έργα μας; Διότι συμβαίνει πολλάκις, πολλοί από εκείνους οι όποιοι φαίνονται ότι είναι χρηστοί, να είναι οι χειρότεροι από όλους. C Και τούτο άπεδείχθη μὲν ήδη και εις τόν παρόντα διον, αλλά δια μερικούς και από την εμφάνισιν κάποιας αίτιας ή ανάγκης. "Όταν όμως ο Κύριος, πού δοκιμάζει τās καρδίας και τούς νεφρούς," ό όποίος ζή και όρθ άποτελεσματικώς και είναι όξύτερος από κάθε διστομον μάχαραν, ό όποίος εισχωρεί εις όλα τὰ μέρη τής ψυχής και του σώματος, εις τās άρθρώσεις και τόν μυελόν, διακρίνει τās σκέψεις και διαθέσεις ήμών, όταν λοιπόν καθήση να μάς δικάση, τότε δεδαίως θα ίσως αυτούς τούς ανθρώπους να άποκαλύπτωνται ποιοι είναι, όχι μερικούς απ' τούς πολλούς, αλλά όλους. Και ούτε το δέρμα προσώπου θα δύναται να άποκρύψη τόν λύκον, ούτε ή έπίχρσις του τάφου με κονίαμα τόν εσωτερικόν του ρύπον. Διότι κανένα πλάσμα δέν θα είναι άόρατον ενώπιον εκείνου ό όποίος θα μάς κρίνη τότε, αλλά τὰ πάντα θα είναι γυμνά και φανερά εις τούς όφθαλμούς του. Προΰγμα τού όποιον και ό Παύλος ήνωδει, όταν έλεγεν εις τούς Κορινθίους. D «Μή κρίνετέ τι προάωρως, έως ότου έλθη ό Κύριος, ό όποίος και θα φωτίση όλα εκρύπτοντο εις τό σκότος και θα φανερώση τās βαθύτερας σκέψεις μας.»¹ Και βιά να άφήσωμεν κατά μέρος τούς ύποκριτάς και να φέρωμεν την συζήτησιν εις εκείνους πού ζουν έναρέτως, από πού γίνεται φανερόν, ότι αυτοί, ενώ ήσκησαν δλας τās άλλας άρετάς, έδειξαν όμως άδιαφορίαν δια τό σημαντικώτερον από όλα τὰ αγαθά, την ταπεινοφροσύνην; Και δια τούτο τούς άφησεν ό Θεός, δια να έννοήσουν ότι εκείνα δέν τὰ έπέτυχαν με την ιδικήν των

1. Άποκ. 8, 28.
2. Α' Κορινθ. 4, 5.

δύναμιν, αλλά με την χάριν του Θεού. E Έάν δέ ίσχυρισθή κανείς, ότι είναι προτιμώτερον να διάγουν όρθώς και να έπαίρωνται παρά να πέσουν και να ταπεινωθούν, αυτός άγνοεί τὰ μέγιστα και την ζημίαν τής άλαστονείας και τό κέρδος τής ταπεινοφροσύνης. Πρέπει όμως να γνωρίζης σαφώς, ότι ό άνθρωπος πού πράττει τό αγαθόν με άλαστονείαν, αν είναι δυνατόν αυτό να σημαίνη άπολύτως έναρέτεον διαδωσιν, ταχέως θα όλισθήση εις την εσχάτην άπώλειαν. Και εκείνος ό όποίος άπέθη να όλισθήση, θα μάθη να γίνη μετριόφρων και θα σηκώθη πάλιν και θα επανεύρη τόν εαυτόν του ταχέως, αν τό θελήση. Έκεινος όμως πού νομίζει ότι διάγει έναρέτως παραμένον άλαστών, αλλά δέν δοκιμάζει κανέν δεινόν εις την ζωήν του, αυτός όχι μόνον δέν θα άποκτήση ποτέ συνείδησιν τής ιδικής του παρανομίας, αλλά και θα αύξηση τό κακόν και, χωρίς να τό έχη αντίληφθῆ, θα άπέλθῃ από τόν κόσμον τούτον κενός.¹⁷⁷ Α "Όπως ακριβώς εκείνος ό Φαρισαίος ό όποίος ανήλθεν εις τόν ναόν με την ίβείαν ότι κατέχει όλον τόν πλούτον των αγαθών, αλλά όταν κατήλθε, είχε μάθει ότι ήτο πτωχότερος και από τόν τελώνην. Υπάρχει και ένα άλλο είδος κακίας πού έχει μεγάλην δύναμιν να σκορπίση τὰ αγαθά, τὰ όποία συνάξαμε με πολλόν μόχθον και Ιδρώτα, ό άνεμος τής κενοδοξίας. Όσαν πραγματικός δηλ. άνεμος εισορμά μέσα μας και έξανεμίζει όλους τούς θησαυρούς τής άρετής. Ίδού λοιπόν και μία δευτέρα άφορμή πτώσεως των «όρθά βαδίζόντων» καθώς λέγεις. Διότι πολλοί πού μάς φαίνονται, ότι υπέμεναν μεγάλους μόχθους χάριν τής άρετής και, ενώ τούς υπέμεναν, έπειδή τὰ έκαμαν όλα άποθλέποντες εις την τιμήν εκ μέρους των ανθρώπων και όχι εις τόν Θεόν, άφέθησαν να περιπέσουν εις πειρασμόν. B Και τούτο δια να στερηθούν πρώτα από την δόξαν των πολλών, εξ αίτιας τής όποίας εξημιώθησαν καθ' όλα, και να μάθουν επίσης ότι ό χαρακτήρ αυτής τής δόξης είναι ώσαν τό άνθος του χάρτου, τίποτε περισσώτερον, και τοιουτοτρόπως να έχουν εις τό έξῆς μόνον εις τόν Θεόν προσηλωμένην την σκέψιν των και να τὰ κάμνουν όλα χάριν αυτού. Υπάρχουν προσέτι και άλλοι πολύ περισσώτεροι λόγοι, πού εξηγούν αυτά, άγνωστοι εις ήμάς, καθώς έλεγον, γνωστοί όμως εις τόν δημιουργόν των Θεόν. "Ας μη δυσανασχετοῦμε λοιπόν δια τὰ συμβαίνοντα, αλλά ως ευχαριστοῦμε τόν Θεόν. Διότι αυτό είναι γνώρισμα πιστών δούλων. Συ δέ, όταν άπαρής, διατί ό μιαιρός αυτός δαίμων εισέβαλε μέσα σου όχι πρότερον, όταν εξῆς εις την πολυ-

τέλειαν και την φαντασμαγορικήν αὐταπάτην τῆς κοσμικῆς ζωῆς, ἀλλὰ τώρα, ὅταν ὅλα ἐκείνα τὰ ἀπέρριψες και ἀφιέρωσες τὸν ἑαυτὸν σου ὀλόκληρον εἰς τὸν Θεόν, C ὁμοιάσεις με ἐκείνον ὁ ὁποῖος ἀπορεῖ, διὰ τὴν τέλος πάντων κανεὶς δὲν ἐνοχλεῖ τοὺς θεατὰς, ἀλλὰ ὁ ἀνταγωνιστὴς ἐπιτίθεται ἐξ ὄλων εἰς ἐκείνον μόνον, ὁποῖος κατεγράφη νὰ πυγμαχήσῃ και ἐγυμνάσῃ και κατῆλθε εἰς τὸν ἀγῶνα και δέχεται τὰ κτυπήματα εἰς τὴν κεφαλὴν και τὸ πρόσωπον. Δὲν εἶναι λοιπὸν τοῦτο βεῖον ἀπορίας και θλίψεως, εἴαν δηλ., ἐφ' ὅσον ἐπροτιμήσαμε νὰ πυγμαχώσωμεν, ὁ ἀνταγωνιστὴς μᾶς πιέξῃ και μᾶς λυπῇ και μᾶς φέρῃ εἰς βύσκαλον θέσιν. Διότι αὐτὸς εἶναι ὁ νόμος τῆς πυγμαχίας. Ἄλλὰ τὸ φοβερόν εἶναι, ἂν μᾶς κλονίσῃ και μᾶς καταβάλλῃ και μᾶς ἀφαιρῇ τὸ ἔπαθλον. Καθ' ὅσον χρόνον δὲν δύναται νὰ ἐπιτύχῃ τοῦτο, ὄχι μόνον δὲν μᾶς βλάπτει, D ἀλλὰ και μᾶς ὠφελεῖ συνήθως τὰ μέγιστα, διότι με τὴν σφοδρὰν συμπλοκὴν μᾶς κατέστησε ἐνδοστέρους. Καὶ πράγματι, εἰς τοὺς στρατοῦς γενναίωτερος ἀπὸ ἄλλους εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἔχει νὰ ἐπιβίξῃ τὰ περισσότερα τραύματα και ἀνέλαβε νὰ μονομαχήσῃ ἐναντίον τῶν ρωμαλεωτέρων ἐκ τῶν ἀντιπάλων. Καὶ ἀπὸ τοὺς ἀθλητὰς θαυμάζομεν τοὺς ἀκατοβλήτους, ὅπως ὀνομάζουσι τοὺς μαχητικοὺς ἀνταγωνιστὰς. Καὶ ἀπὸ τοὺς κινήτους τὴν μεγαλύτεραν ἀξίαν ἔχει αὐτὸς ποὺ ἀναλαμβάνει νὰ κινήσῃ τὰ ἀγριώτερα θηρία. Εἶναι ἀναίδης και ἀτρόμητος αὐτὸς ὁ δαίμων ποὺ σὲ κατέχει; Κι' ἐγὼ διὰ τοῦτο μὲν ἐκπληκτος και σὲ θαυμάζω διαρκῶς, διότι δηλ., E ἐνῶ σοὺ ἔλαχε νὰ ἀναμετρηθῆς πρὸς ἕνα τοιοῦτον ἀνταγωνιστὴν, ἐν τούτοις δὲν κατέπεσε, οὐδὲ ἠνέχθης νὰ παραδοθῆς, ἀλλὰ ἔμεινες ἀκλόνητος χωρὶς νὰ ὑποχωρῆς εἰς κοιμίαν ἔκφανσιν τῆς κακίας σου.

Καὶ ὅτι σοὺ λέγω τώρα αὐτὰ ὄχι διὰ νὰ σὲ κολακεύω, ἀλλὰ διότι πράγματι ὠφελήθης τὰ μέγιστα ἀπὸ αὐτὴν τὴν δοκιμασίαν, κάμε, σὲ παρακαλῶ, ὑπομονὴν νὰ ἀκούσης αὐτὰ ποὺ θὰ σοὺ εἴπω με παρηγοίαν. Διότι ἄλλως δὲν θὰ ἠδυνάμην νὰ σοὺ παράσχω αὐτὴν τὴν ἀπόδειξιν. Γνωρίζεις βεβαίως και ἐνθυμῆσαι τὸν παλαιότερον τρόπον ζωῆς σου, 178. A ἐννοῶ τὴν περίοδον πρὸ τῆς ἐμφάνισως τῆς δοκιμασίας. Λοιπὸν ἐξέτασέ τον καλῶς και ἀντιπαράθεσέ τον με τὸν σημερινὸν τρόπον ζωῆς σου, μετὰ τὴν δοκιμασίαν, και τότε θὰ ἴδῃς πόσον ἐκέρδιες ἀπὸ αὐτὴν τὴν συμπλοκὴν. Διότι τώρα και με τὰς νηστείας και με τὰς ἀγρυπνίας και με τὸ ἐνδιαφέρον σου διὰ τὴν ἀνάγνωσιν και με τὰς διαρκεῖς προσευχάς, ἐτονώθης εἰς μέγαλον βαθμὴν και ἐ-

πέτυχες κατὰ τρόπον ἐξαιρετον και τὴν σκληραγωγίαν και τὴν ταπεινοφροσύνην. Διότι παλαιότερον ποτὲ δὲν ἔκαμνες λόγον διὰ θεία, ὅλη σου δὲ ἡ φροντίς και ὁ κόπος ἐξηγντοῦντο εἰς τὴν περιποίησιν τῶν δένδρων τοῦ κήπου. Ἦκουον τότε και πολλοὺς νὰ σὲ χλευάζουσι δι' ἀλαζονείαν και μάλιστα νὰ σὲ κατηγοροῦν διὰ τὴν εὐγενῆ σου καταγωγὴν και διὰ τὴν δόξαν τοῦ πατρὸς σου, B και διὰ τὴν ἀνατροφὴν σου μέσα εἰς μέγαν πλοῦτη. Ὅσον διὰ τὴν ἀδιαφορίαν σου διὰ τὰς ἀγρυπνίας και ὁ ἴδιος γνωρίζεις πολὺ καλῶς. Διότι, ἐνῶ ἄλλοι πολλάκις ἐσηκάνοντο ἀμέσως ἀπὸ τὰ μεσάνυκτα, σὺ ἐξηκολευθεῖς νὰ κοιμᾶσαι βαθέως και ὠργίζεσο ἐναντίον ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι προσεπάθουσι νὰ σὲ σηκώσουσι. Ἄλλὰ τώρα ὅλα ἐκείνα ἐξέλιπον και παρουσιάζεις σημαντικὴν μεταβολὴν πρὸς τὸ καλύτερον, ἀφ' ὅτου ἀνέλαβες αὐτὸν τὸν πόλεμον και τὴν μάχην. Ἐάν με ἐρωτήσης διὰ τὸν Θεὸς δὲν ἐπέτρεψε εἰς τὸν δαίμονα τούτου νὰ ἐμφανισθῇ τότε ποὺ ἔξῃς εἰς τὴν τρυφήν και ἐκυριαρχεῖσαι ἀπὸ τὰ ἐγκόσμια, ἐγὼ θὰ σοὺ ἀπήντων τοῦτο, ὅτι δηλ. και τοῦτο ἦτο ἔργον τῆς προνοίας αὐτοῦ. Διότι ἐγνώριζε, ὅτι εἰς ἐκείνην τὴν κατάστασιν ὁ δαίμων θὰ ἠδύνατο εὐκόλως νὰ σὲ κατανικήσῃ και θὰ σὲ κατέστρεφε. C Διὰ τοῦτο και δὲν σὲ ἐκάλεσε πρὸς τὴν πάλην αὐτὴν ἀμέσως, ὅταν κατέφυγες εἰς τὸν μοναχικὸν βίον, ἀλλὰ σὲ ἀφῆσε πρῶτα νὰ ἀσκηθῆς και νὰ ὑπομείνῃς ἐπὶ πολὺν χρόνον και ἔπειτα, ὅταν ἔγινες ἀνθεκτικώτατος, τότε σὲ ἔσυρε εἰς τὸν ἐπίπονον αὐτὸν ἀγῶνα. «Πραετέι θὰ ἐνθυμηθῆς τοὺς εὐρισκομένους εἰς τὴν ζωὴν και θὰ δηγῆς τὸν δοῦλον σου εἰς τὸ μέσον». Διότι νομίζω, ὅτι ἐκείνον ἐννοεῖς, ὅταν λέγῃς ὅτι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς «κατὰ κόσμον» ἀνθρώπους, ἐνῶ περιέπεσαν εἰς τὴν ἴδιαν νόσον, ἔθεραπεύθησαν τελείως και τάχιστα. Ἄλλὰ ὁ ἰδικὸς σου δοῦλος, πολυαγαπημένε μου, και ὅσοι εἶχαν τὴν αὐτὴν τύχην με ἐκείνον, δὲν συνεπλάκησαν με τὸ κακὸν αὐτὸ διὰ τὴν ἴδιαν αἰτίαν. D Διότι εἰς ἐκείνον και τοὺς ἄλλους ὁμοίους του ὁ Θεὸς ἐξαπέλυσε τὸ θηρίον αὐτὸ διὰ νὰ προκαλέσῃ φόβον μόνον και με τὸν φόβον αὐτὸν νὰ τοὺς καταστήσῃ καλύτερους. Ἐνῶ εἰς σὲ τὸ ἐξαπέλυσε διὰ νὰ ἀγωνισθῆς γενναίως και νὰ κατακτήσῃς λαμπρὰν νίκην και νὰ στεφῶνθῃς με τὸν στέφανον τῆς ὑπομονῆς. Καὶ νίκη δὲν ὑπάρχει, ὅταν κανεὶς, ἐνῶ οἱ θεαταὶ τοῦ ἀγῶνος ἔχουσι συγκεντρωθῆ, παλαιῶν εἰς τὸν στίβον, ἀποσυρθῆ μακρὰν τοῦ ἀνταγωνιστοῦ, ἀλλὰ ὅταν μείνῃ νὰ συμπλακῆ ἕως τὸ τέλος και ὅταν, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πάλης, ὁ ἀντίπαλος

διεγείρων παραλόγους σκέψεις εκ της θλίψεως, δεν δυναθῆναι να επιτύχη τίποτε. Και ότι αυτή είναι η ἀλήθεια, συνάγεται και από τους ἑξῆς συλλογισμούς. Εἰς τὸν καθένα εἶναι φανερόν, ἀκόμη καὶ ἂν αὐτὸν ἀπὸ μετριοφροσύνης τὸ ἀρνησῆσαι, ὅτι ἡ ἰδική σου ζωὴ διαφέρει πολὺ καὶ εἶναι ἀνωτέρα ἀπὸ τὴν ζωὴν τοῦ δούλου σου. Ἐ "Ὅθεν εἶναι ἀνάγκη ὁ Θεὸς νὰ φροντίσῃ περισσότερο διὰ σέ παρά δι' ἐκείνον. Καὶ ἐφ' ὅσον αὐτὸ εἶναι φανερόν, θὰ ὁμολογηθῆ ἔτισης καὶ τὸ ἄλλο, ὅτι δηλ. ἂν αὐτὴ ἡ δοκιμασία προήρχετο ἀπὸ μίσους, δὲν θὰ τὴν καθύμνευε ὁ Θεὸς πρὸς ἐκείνον τὸν ὁποῖον ἤγάπα περισσότερο, καθ' ἣν στιγμήν τὸν ἄλλον, ὁ ὁποῖος ἦτο πολὺ κατώτερος, τὸν ἀπέσπασε ἀπὸ τὸν δαίμονα. Καὶ ἐγὼ τοῦλάχιστον δύναμαι νὰ ὑποστηρίξω τὴν ἰδέαν αὐτὴν ὄχι μόνον μὲ δάσιν τὸν ἀνωτέρω συλλογισμόν, ἀλλὰ θὰ προσπαθῶ νὰ ἀποδείξω, ὅτι ἀπὸ ἐκεῖ πού αὐτὸν συμπεραίνεις ὅτι ἔχεις ἐγκαταλειφθῆ ἀπὸ τὸν Θεόν, ἐκεῖ ἀκριδῶς ἐκδηλώνεται ἡ ὑπερβολικὴ μέριμνα τοῦ Θεοῦ διὰ σέ. 179 Α Διότι, ἐάν δὲν ἐφρόντιζες τόσο πολὺ καὶ δὲν ἔκαμνες μακρυνὰ ταξίδια διὰ νὰ συναντήσῃς τοὺς ἁγίους ἐκείνους ἀνδρας καὶ ἱκανοὺς νὰ λύουν αὐτὰ τὰ δεσμά, ἴσως θὰ ἤπόρει κανεὶς ἀπὸ τοὺς πολλοὺς, ἐπειδὴ δὲν ἦτο πολὺ σαφὴς ἡ αἰτία, διατί σέ ἄφησε ἐπὶ τόσον χρόνον. Ἀφοῦ ὁμοίως μετέθηκε καὶ εἰς τόπους μαρτύρων, ὅπου ἐθεραπεύθησαν καὶ πολλοὶ ἀνθρωποφάγοι, καὶ ἐξῆρες πολλὸν καιρὸν μὲ τοὺς θαυμαστούς καὶ γενναίους ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ποτὲ δὲν ἀπέτυχον εἰς τὴν θεραπείαν τοιούτων ἀσθενειῶν, καὶ γενικῶς δὲν παρέλειψες κανὲν ἀπὸ τὰ μέσα πού ὀδηγοῦν εἰς τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὸ πάθος αὐτό, ἐπέστρεψες πάλιν ἔχων μαζί σου τὸν ἔχθρον καὶ κατέστησες κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον φανερόν καὶ παραστατικὴν, ἀκόμη καὶ διὰ τοὺς πλεόν ἀνοήτους, τὴν ἀπόδειξιν τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ διὰ σέ. Β Διότι οὐδέποτε ὁ Θεὸς δὲν θὰ ἐστέρει τόσης χάριτος οὔτε θὰ ἠνείχετο νὰ κατασχυνθοῦν οἱ δούλοι αὐτοῦ, ἐάν δὲν ἀπέδρασε τόσον πολὺ εἰς τὴν ἰδικὴν σου ἀνάδειξιν καὶ ὠφέλειαν. Ὡστε αὐτὸ πού φαίνεται ὅτι εἶναι σημεῖον τῆς ἐγκαταλείψεως τοῦ Θεοῦ, αὐτὸ εἰς τὴν πραγματικότητά εἶναι ἀπόδειξις τῆς μεγάλης του σταργῆς καὶ τοῦ ἐνδιαφέροντός του διὰ τὸ πρόσωπόν σου.

ΠΡΟΣ ΣΤΑΓΕΙΡΙΟΝ

C ΟΤΙ Η ΛΥΠΗ ΕΙΝΑΙ ΧΕΙΡΟΤΕΡΑ ΤΟΥ ΔΑΙΜΟΝΟΣ

ΛΟΓΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

Αὐτὰ λοιπὸν ἄς λεχθοῦν πρὸς ὑμᾶς ὅσον ἀφορᾷ τὴν Πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ. Ὁ Θεὸς οὔτε ἀποστρέφεται οὔτε μισεῖ, ἀλλὰ μὲ τὴν ἀπειρον ἀγάπην του μᾶς γυμνάζει δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου. Ἐπειδὴ δὲ εἶπες ὅτι ποιεῖς πολὺ καὶ κατ' ἄλλον τρόπον, ὥστε πολλάκις ὁ διάβολος νὰ σέ παρορμᾷ νὰ καταστρέψῃς τὸν ἑαυτὸν σου εἶτε εἰς πέλαιος, εἶτε εἰς κρημνὸν ἢ μὲ κάποιο ἄλλο μέσον νὰ περματίσῃς τὴν παρούσαν ζωὴν σου, θέλω νὰ σοῦ ὁμιλήσω καὶ δι' αὐτοὺς τοὺς λογισμοὺς δι' ὀλίγων. Διότι ἡ συμβουλή αὐτὴ δὲν ὀφείλεται μόνον εἰς τὸν δαίμονα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ὀλιγοψυχίαν σου Δ καὶ περισσότερο εἰς αὐτὴν παρά εἰς ἐκείνον ἴσως δὲ καὶ μόνον εἰς ἐκείνην. Πράγμα πού γίνεται φανερόν ἀπὸ τὸ ὅτι καὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς μὴ δαιμονιζομένους σκέπτονται τέτοια πράγματα ἀποκλειστικῶς λόγῳ τῆς λύπης των. Ἐρριζώσε τὴν λοιπὸν καὶ διώξε τὴν ἀπὸ τὴν ψυχὴν σου καὶ ὁ δαίμων πλέον οὐδεμίαν θὰ ἔχη ἰσχύν, ὄχι μόνον εἰς τὸ νὰ σέ παρορμᾷ εἰς ὅλα αὐτὰ, ἀλλὰ οὔτε καν νὰ σέ συμβουλεύσῃ κατ' ἀρχὴν. Διότι τώρα, ὅπως οἱ λησταὶ ἠμποροῦν μόνον δταν πέφτῃ ἡ νύκτα, ἀφοῦ σήσῃσιν τὸ φῶς, νὰ ἀφαιρέσουν τὰ ὑπάρχοντα καὶ τοὺς ἰδιοκτητὰς των νὰ κατασφάξουν μὲ μεγίστην εὐκολίαν, ἔτσι καὶ ὁ δαίμων ἀντὶ τῆς νυκτός καὶ τοῦ σκότους, ἀφοῦ σκορπίσῃ τὴν ὀλιγοψυχίαν προσπαθεῖ νὰ ὑποκλέψῃ ὅλας τὰς σκέψεις πού περιχαρᾶκῶνουν τὴν ψυχὴν μας καὶ ἀφοῦ τὴν Ε καταλάβῃ ἀνυπεράσπιστον καὶ ἀσώθητον, τὴν καταπληγῶν μὲ ἀμέτρητα κτυπήματα. Ὅταν ὁμοίως κάποιος, ἀφοῦ, μὲ τὴν ἐλπίδα του εἰς τὸν Θεόν, διασκορπίσῃ τοῦτο τὸ σκότος καὶ καταφύγῃ πρὸς τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης, φροντίσῃ νὰ ἀκουμπήσῃ ἀπαλὰ τὰς ἀκτίνας του εἰς τὴν

1. Ὁ ἱερός Χρυσόστομος ἐμφανίζει ὁμολογιακῶς τὰς θλιβερὰς ἐπιπτώσεις τῆς ὀλιγοψυχίας. Ἡ λύπη αὐτὴ πού ὀδηγεῖ εἰς ἀπόγνωσιν, εἰς πνιγμὸν, εἰς ἀτακτοσύνην, δὲν εἶναι ἡ κατὰ θεὸν λύπη, εἶναι τὸ κατώτερον μέρος εἰς τὰ χεῖρα τοῦ διαβόλου, διὰ νὰ ἀποκατῆρξῃ τὸν ἄνθρωπον.

ψυχὴν του θά μεταθέσθι τότε τὴν ταραχὴν ἀπὸ τὴν ἰδικὴν του οκέφιν εἰς τὸν ληστήν. Διότι αὐτοὶ ποὺ διαπράττουσιν τέτοια κακούργηματα, ἴσοι ἄσταν κάποιος τοὺς ἐλέγξῃ καὶ τοὺς φανερώσῃ τὸ φῶς, τρέμουν, ζαλίζονται καὶ ταρασσονται. Μὰ πῶς, θά ἐρωτήσῃ κανεὶς, θά ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ αὐτὸν τὸν πόνον, ἂν πρότερον δὲν ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὸν δαίμονα ὁ ὁποῖος τὸν ὑποκινεῖ; Ὅχι, δὲν εἶναι ὁ δαίμων ποὺ προξενεῖ τὴν λύπην, ἀλλὰ ἡ λύπη εἶναι ποὺ ἰσχυροποιεῖ τὸν δαίμονα καὶ ἐμπνέει τὸς πονηρὰς σκέψεις. Μάρτυς μας ὁ μακάριος Παῦλος. Φαβοῦμενος ὅχι τὸν δαίμονα, ἀλλὰ τὴν ὑπερβολικὴν λύπην, ἔγραψεν εἰς τοὺς Κορινθίους νὰ συγγωρήσουν τὸν ἁμαρτωλὸν ἀπὸ τὰ ἁμαρτήματά του, μήπως καὶ ἀπὸ τὸν ἐπιπλέον ὄγκον τῆς λύπης ἀφανισθῇ ὁ ἁμαρτωλός.¹ Ἄν βέλῃς δις ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ μὲν δαίμων ἐξακολουθεῖ νὰ ἐπαπειλῇ καὶ ὅτι ἡ λύπη ἀπειμακρύνθη ἀπὸ τὴν ψυχὴν σου. Ποιά θά εἶναι λοιπὸν ἡ δλάθη; Β Κατὰ τι ἤμπορεῖ μόνος του αὐτός, λίγο ἢ πολὺ νὰ μᾶς ἀδικήσῃ; Ἡ λύπη καὶ χωρὶς τὴν παρουσίαν τοῦ δαίμονος ἤμπορεῖ νὰ προξενήσῃ πολλὰ δεινά. Καὶ οἱ περισσότεροὶ ποὺ ἀπηγωνίσθησαν ἢ ἠττοκτόνησαν με ἔξρος ἢ ἐπνίγησαν εἰς ποταυὸν ἢ καὶ κατ' ἄλλον τρόπον ἐφόνευσαν τὸν ἑαυτὸν των θά τοὺς εἰσωμεν νὰ ἔχουν ριφθῇ εἰς τοὺς διαίσιους αὐτοὺς, τῶσιους θανάτου ἐξ αἰτίας τῆς ὀλιγοψυχίας των. Ἄν μεταξὺ αὐτῶν εἶναι καὶ μερικοὶ δαιμονισμένοι, πρέπει νὰ μὴ καταλονίζωμεν ὅσπερ καὶ αὐτῶν τὴν ἀπόλειον εἰς τὸν δαίμονα² ἀλλὰ εἰς τὴν τυραννίαν καὶ τὴν

1. Ἀγστής ὁ διάβολος ὁσὸς καὶ νῆξ ἡ λύπη, καὶ ὅλας αὐτῆς τὰς μορφές ὀλιγοψυχία, μελαγχολία. Ὅταν ὁμως καταχθῆ τὴν ψυχὴν ἢ κατὰ θεὸν ἐλπίς, τότε τὰ ὀσὸς διαλύονται καὶ ἡ ταραχὴ ἐκ τῆς ψυχῆς τοῦ λυπημένου μεταβαίνει εἰς τὸν διάβολον, τὸν ληστήν, διότι ἀπέτρεξε τὸ σκαπὸ τοῦ θαυμασίου, ἀλλὰ καὶ παραστικτικῶς χροσοσορικῶς εἰσὶν.
 2. «Ὅτε τοὺς ναντίον μᾶλλον ἐμᾶς χροσίωσθε καὶ παρακαλέσθε, μήπως τῆ περισσοτέρῃ λύπῃ καταποθῇ ὁ παύσιος» (Β' Κορ. 2, 7) παιδαγωγικωτικὴ ἐπιείκεια. Ὅχι σκληρότητα πρὸς τὸν ἁμαρτωλόν, ἀλλὰ σπογγὴν καὶ συμπόθειον συνιστῇ ὁ ἱερός Χροσὸστομος ὡς ἴσως τῆ περισσοτέρῃ λύπῃ καταποθῇ ὁ παύσιος.
 3. Ἡ ἀποσκευασία, ὡς πρᾶξις ἀπογνώσεως, ἐρεῖται εἰς τὴν τυραννίαν καὶ τὴν θῆαν τῆς λύπης. Εἰς τὴν περίπτωσην αὐτῆν καταλογίζονται εἰς ἄλλος τὸν ἀποκτοναντὸς ἢ πρᾶξις δι' αὐτὸν καὶ ἡ ἔκκλησία τὸν ἀποστρεφῆ τὸν ἐπικυθῶνον εἰς τὸν καὶ τὸν. Ὁ ἱερός Χροσὸστομος ἐνταυθα ἐκθέτει τὴν ἀντιλήψιν τῆς ἔκκλησίας, καὶ ἢν ὅταν βῆ τὴν ἐπὶ ρεῖαν τοῦ δαίμονος ἀποκτονήσῃς ἑνας δαιμονισμένος, τότε ὀδύεται νὰ εἶχῃ τὸν ἀπηνυγησοῦσαν εὐχῶν τῆς ἔκκλησίας. Σχετικῶς ἀναφέρονται τὰ ἐξῆς εἰς βροταπόκρισον τοῦ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Τιμοθέου.
 Ἐ ρ ὠ τ η σ ι ε Γ Δ: «Ἐάν τις μὴ ἔχων ἑαυτὸν χειρὶται, ἢ κρινήσῃ ἑαυτὸν, εἰ γίνεται προσορὰ πρὸς αὐτὸν ἢ ὀσι». Ἄ π ὁ κ ρ ι ο ι ε

διαν τῆς λύπης. Καὶ πῶς θά ἦτο δυνατόν, λέγει, νὰ μὴ λυποῦμαι; Ἄν ἀδιαφορήσῃς διὰ τὸ τί λέγουν οἱ πολλοὶ περὶ τῆς ὑποθέσεως καὶ φρονήσῃς τὰ ὅσα. Διότι τώρα ἐπειδὴ οἱ πολλοὶ θεωροῦν φοβερόν τὸ πρᾶγμα C τὸ θεωρεῖς καὶ ἐσοῦ. Ἄν ὁμως θελήσῃς ἀποφασιστικῶς νὰ ἐξετάσῃς με ἀκριβείαν τὸ πρόβλημα ἀφοῦ ἀπαλλαγῇς ἀπὸ τὴν ἀνόγη καὶ πλανερῇ πρόληψιν, θά ἴδῃς ὅτι δὲν ἔχει οὐδεμίαν ἀφορμὴν λύπης, πρᾶγμα ποὺ μέχρι τώρα πολλὰκις ἔχει ἀποδειχθῆ εἰς ἡμᾶς. Ὅσον δὲ ἀφορὰ τοὺς συνομηλικούς σου (διότι νομίζω ὅτι ἐπειδὴ δλέπεις τὸ κέφι των καὶ τὸ θάρρος των πρὸς τοὺς ἀδελφούς συγχίτεις καὶ ἀποθαρρύνεις) ἔχω νὰ εἰπῶ τοῦτο, ὅτι ἂν ἐκεῖνοι διήρχοντο τὸν βιον των με ἐγκράτειαν καὶ συστολήν καὶ ὅπως ἀπαιτεῖ ἡ χριστιανικὴ πίστις, ἐνῶ σὺ ἀπαταλοῦσες βλον τὸν χρόνον σου εἰς χαμαιτυπεῖα γλεντῶντας καὶ παίζοντας ζάρια, τότε ἀσφαλῶς θά ὑπῆρχε ἀφορμὴ λύπης. Ἄφοῦ ὁμως βαδίζεις D τὸν ἴδιον δρόμον με αὐτούς, τότε ποῖον εἶναι ἐκεῖνο, ποῦ σὲ στενοχωρεῖ; Διότι ἐγώ, ἂν ὁ λόγος ἀφορούσε κάποιον ἄλλον, ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ εὐκόλα ὑπερηφανεύονται θά ἀποσιωποῦσα ὅλα αὐτὰ, ποὺ ἔχω σκοπὸν νὰ σοῦ εἰπῶ. Ἐπειδὴ ὁμως πιστεύω ἀκραδάντως ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη κάποιος θά σὲ ἐπαινοῦσε ἀμετρα καὶ θά σὲ θαύμαζε, δὲν θά ἀπομακρυνθῆς ποτὲ ἀπὸ τὴν μετριοφροσύνην σου, ἀλλὰ θά ἐπιμένης παρὰ ταῦτα νὰ τοποθετῇ τὸν ἑαυτὸν σου με τοὺς πιδ τελευταίους, χωρὶς νὰ ἀποκρύψω τίποτε, θά σοῦ τὰ εἰπῶ ὅλα. Ἀκούω ὅτι ἡ εὐλάβειά σου εἶναι τόσον μεγάλη, ὥστε νὰ μὴ ἤμπορῇ νὰ παραβληθῇ πρὸς τὴν εὐλάβειαν ἐκείνων τῶν ἐφήβων, ἀλλὰ μόνον πρὸς τοὺς μεγάλους καὶ θαυμαστοὺς ἄνδρας. Κατὰ τίποτε δὲν ὑστερεῖς ἐκείνων, λέγουν. Ἐ οὐδὲ κἂν κατὰ τὴν νηστείαν. Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ὑστερῆς, ὅταν τρέφουσι μόνον με νερό καὶ ψωμί καὶ αὐτὰ ἡμέραν παρ' ἡμέρου; Καὶ ὅταν δὲν μύνεις ὄπτινος μόνον κατὰ τὰς καθιερωμένας ὀλονυκτίας, ἀλλὰ ὅπως ἐκεῖνοι, περὶς πολλὰς συνεχεῖς νύκτας χωρὶς νὰ κοιμᾶσαι; Ἐπίσης πολλοὶ ἐξ αὐτῶν λέγουν ὅτι τὴν καθημερινὴν σου

Ἐπεὶ αὐτὸ διακρίναι ὁ κληρικὸς ὀρεῖται αἰ τὸ εἰρηθῆς ἔκαστον ἐν. παύσιον ταῦτα... Ἐβαίρειται ὁ κληρικὸς ἢ ὁ κληρικὸς τοῦ ἀπὸ τοῦτο.
 1. Ἐκτὸ ἀπὸ τὰ ἀγαπημένα παίγνια τὸν Ἐπικυθῶνον ἴσον οἱ κῶδοι. Οἱ κῶδοι ἴσον ὅπως τὰ σημερινὰ ζάρια. Ἄλλοι ταῦτα παίγνια ἴσον τὸ τοβλίον, ὁ ἀστραγαλισμός, ἢ παταῖα, τὸ τσοκόκο, ἢ ὅλα, τὰ χαρτὰ ἴσον τὸν 10' αἰὼνα, ἢ ὀρεγίτις. Ἡ ἔκκλησία καταπολλῆσε τὰ παίγνια αὐτὰ καὶ καθιέρωσε εἰς ἐπίτημα τὸς περὶ τοὺς κῶδος ἀρχολομῶνας (420; καὶ 480ς κανόνες Ἀγίου Ἀποστόλου).

ζωήν τὴν ἀποκρύπτεις. Πραγματικῶς ἀκούω ἀπὸ δούσων ἔρχονται, ἀπὸ ἐκεῖ νὰ διηγούνται ὅτι ὅλος ὁ καιρὸς σου ἐξοδεύεται εἰς προσευχὰς καὶ δάκρυα. Καὶ ὅπως ἐκείνοι πού ἀσχοῦνται εἰς τὴν ἡσυχίαν¹ ἢ πού κλείνονται ὀλομόναχοι σὲ ἓνα σπιτάκι, ¹⁸¹ Α δὲν ἀπευθύνουσι ποτὲ καὶ σὲ κανένα τὸν λόγον, τὸ ἴδιον λέγουσι ὅτι κάμνεις καὶ σὺ, παρὰ τὸ γεγονός ὅτι συναναστρέφουσι τόσον πλῆθος. Τὸν πόνον καὶ τὴν συντριβὴν τῆς καρδίας σου καθὼς καὶ τὸν σπαραγμὸν τῆς, ἃ διηγούνται μὲ φρίκην καὶ πολλοὺς ἔδωτούς κατέπληξεν, ὅταν διηγούντο τὰ κατ' ἐσέ. Δὲν σηκώνει τὰ μάτια του, λέγουσι, νὰ κοιτάξῃ κανέναν ἀπὸ δούσων προσέρχονται ἐκεῖ, οὔτε ξεκουράζει καθόλου τὸν ἑαυτὸν του ἀπὸ τούτων συνεχῆς κόπους. Πολλὰς φορές φοβηθήκαμε μὴπως τυφλωθῶν τὰ μάτια του ἀπὸ τὰ δάκρυα, μὴπως πάθῃ τὸ μυαλό του ἀπὸ τὰς συνεχῆς ἀγρυπνίας καὶ τὴν ἀκάματον καὶ συνεχῆ φροντίδα του εἰς τὸ διάβασμα.

Αὐτὰ λοιπὸν σὲ λυποῦν καὶ σὲ ἀνησυχοῦν, ὅτι δηλαδὴ τόσον πολὺ ξεπέρασες τοὺς συνομηλικούς σου Β καὶ ὅτι ἂν καὶ ἔχῃς δυνατὸν ἀνταγωνιστὴν καὶ ἀδιάντροπον, ἀφῆσες πίσω σου πολλὰ μέτρα αὐτοῦ πού τρέχουσι μαζί σου. Ἐπομένως δὲν θὰ εἶναι ὁσωτὸν αὐτὸ πού ἔλεγα, ὅτι ἡ λύπη αὕτη εἶναι ζήτημα μόνον ἐμμόνου ἰδέας καὶ ὅτι ἂν τὴν ἐξετάσῃ κανεὶς κατὰ θάθος θὰ μᾶς δώσῃ καὶ παλλὰς ἀφορμὰς εὐθυμίας; Διότι, ποῖον τὸ φέλος, εἰπέ μου, νὰ μὴ εἶσαι δαιμονισμένος ὅταν περυᾶς τὴν ζωὴν σου μὲ ἀμέλειαν; Ποία πάλιν βλάβη ἡμπορεῖ νὰ προέλθῃ ἀπὸ τὸν δαίμονα ὅταν ὁ τρόπος τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου διακρίνεται διὰ τὴν χριστιανικὴν ἀκρίθειαν καὶ τὴν πνευματικὴν συγκρότησιν; Ντρέπεσαι καὶ κοκκινίζεις ὅταν σὲ ρίχῃ ὁ δαίμων ἐμπρὸς εἰς τοὺς ἄλλους; Αὐτὸ σοῦ συμβαίνει ἐξ αἰτίας τοῦ γεγονότος ὅτι ὑπετάχθης εἰς τὴν κοινὴν γνώμην Γ καὶ οὐδέποτε ἤλεγξες τὸ πρόβλημα μὲ τὴν λογικὴν. Διότι τὸ νὰ πέσῃς κάτω δὲν εἶναι αὐτὸ ἀκριδῶς τὸ πάθος πού ἰσχυρίζουσαι, ἀλλὰ τὸ νὰ περιπίπτῃς εἰς τὴν ἁμαρτίαν δι' αὐτὴν τὴν πτώσιν εἶναι καλὸν νὰ ἐντρέπῃσαι καὶ νὰ πονῆς. Τώρα πνιγόμεθα εἰς αὐτὰ, διὰ τὰ ὅποια δὲν ὑπάρχει καμία ἐντροπή, ἐνῶ διὰ τὰ δυντὸς αἰσῶρα καὶ τὰ ἀξιογέλαστα καὶ ἀξία αὐστηροτάτης τιμωρίας, ὅταν τὰ πράττωμεν, π-

1. Ἐνεκεθα ὁ ἱερός Χρυσόστομος ἔμειλε διὰ τὸν Παινετισμὸν, ὅποτε ἀπετέλει τὸ ἄκρον ἄκρον τῆς ἀσκήσεως. Οἱ Παινετιστὴ ἀπῆρξαν εἰς ἐρήμιον καὶ ἐπελίκων τὴν κατάστασιν παντὸς θεοῦ, ὅποτε νὰ ἐπιτάξουν τὴν Β εἰς τὴν Α, δηλαδὴ τὴν βαυκαρτοσίην ἐκείνην ἵσαν ἰσχυροτάτων καταστάσεων, τὴν κοκκίζουσαν μὲ τὸν θεόν.

στεύομεν ὅτι τίποτε τὸ φοβερόν δὲν πάσχομεν. Ἄλλὰ ὅταν ἡ ψυχὴ πίπτῃ καθημερινῶς ἀπὸ τὴν δύναμιν τῶν ἁμαρτημάτων κανεὶς δὲν λυπᾶται· ἂν ὅμως τὸ σῶμα πάθῃ κάτι τέτοιο μᾶς φαίνεται φοβερόν καὶ ἀφόρητον. Μήπως τάχα αὐτὸ δὲν σημαίνει δαιμονισμένος, τὸ νὰ εὐρίσκειται δηλαδὴ ἡ ψυχὴ εἰς τέτοιαν κατάστασιν καὶ νὰ σφάλλῃ εἰς τὴν ἐκτίμησιν τῶν πραγμάτων; Δ Ἄν λοιπὸν αὐτὸ τὸ ἐπάθαινας ἀπὸ μεθύσι, τότε ἔπρεπε νὰ ἀπελπίξῃσαι καὶ νὰ λυπᾶσαι, διότι τὸ κακὸν θὰ ὠφέλιτο εἰς τὴν ἰδικὴν σου προαίρεσιν. Ἐφ' ὅσον ὅμως τὸ πρᾶγμα ὠφέλιτο εἰς τὴν βίαν ἄλλου, δὲν πρέπει τότε νὰ καταδικάζεται ὁ ἐνοχλούμενος οὐδὲ ὁ ὑφιστάμενος τὴν βίαν, ἀλλὰ αὐτός, πού τὴν διαπράττει. Ἄν συμβῆ εἰς τὴν ἀγοράν κάποια φιλονεικία καὶ ὁ ἓνας σπρώξῃ τὸν ἄλλον καὶ τὸν ρίξῃ κάτω, δὲν θὰ ζητοῦμεν τὴν εὐθύνην ἀπὸ τὸν πεσόντα, ἀλλὰ ἀπὸ αὐτὸν πού τὸν ἔριξε. Καλὸν τὸ νὰ κοκκινίζωμεν, ἀλλὰ ὅταν πράττωμεν κάτι ἀπὸ αὐτὰ πού προκαλοῦν τὴν τιμωρίαν ἐκ μέρους Ἐκείνου, πού πρόκειται νὰ μᾶς κρίνῃ κατὰ τὴν Δευτέραν Παρουσίαν. Ἐφ' ὅσον ὅμως τίποτε τέτοιο δὲν βάρυει τὴν συνείδησίν μας Ε διαίτι νὰ αἰσθανώμεθα ἐντροπήν; Οὔτε, ἐπίσης, ἂν κάποιος σὲ ξεμονάχισε καὶ σὲ δείρῃ διὰ τὸ τίποτα χωρὶς νὰ ἔχῃ νὰ σὲ κατηγορήσῃ, ἢ σὲ ἔριπτε κατὰ γῆς, ἐσὺ δὲ ἀπεμακρύνεσο, συμπεριφερόμενος μὲ πραότητα, τὸ ζήτημα θὰ ἦτο ἀξιὸν ἐντροπῆς, ἀλλὰ θὰ ἦτο δειγμα φιλοσοφίας καὶ ἀξιὸν τῶν μεγίστων ἐπαίων. Ἄφου λοιπὸν εἶναι ἔπαινος νὰ ὑποφέρῃς τὴν ἐνόχλησιν, ἀνθρώπων πού σὲ καταπιέζουν, ὅταν αὐτὸ τὸ κάμῃ ὁ διάβολος, ὁ πονηρότερος ἀπὸ δούσων, ὅποιος ὑποφέρει μὲ γενναϊότητα τὴν μανίαν τοῦ δαιμονίου θὰ σέβῃ ἀπὸ τὴν ἐντροπήν οὐκ νὰ κάμῃ πρᾶγμα ἀξιοκατάκριτον; Τί θὰ εἶναι πλέον παράλογον ἀπὸ μίαν τοιαύτην ἀντίθεσιν; ¹⁸² Α Ἄν ἀπὸ τὴν πτώσιν ἐκείνην, ἀφου σηκωθῆς, παρεκινήθῃς νὰ εἴπῃς ἢ νὰ πράξῃς κάτι ἄτοπον, οὔτε ἐγὼ ὁ ἴδιος σὲ ἠμιπάδια νὰ θρηγῆς καὶ νὰ πονῆς δι' αὐτὰ. Ἄν ὅμως τὰ πάντα ὑποφέρῃς μὲ εὐχαρίστησιν καὶ ἀμέσως τρέπῃσαι εἰς προσευχὴν, τί πρᾶγμα εἶναι τότε αὐτὸ πού σοῦ προκαλεῖ τὴν ἐντροπήν; Πιθανῶς εἶναι σκληρὰ τὰ πειράγματα τῶν ἄλλων. Καὶ ὑπάρχει τίποτε πιὸ ἐπνευσιστον ἀπὸ αὐτοῦ πού δὲν ἡμποροῦν νὰ γνωρίζουν καλῶς αὐτὰ τὰ ὅποια εἰρωνεύονται; Αὐτοὶ εἶναι οἱ πραγματικῶς δαιμονισμένοι καὶ μανικκοί, οἱ ὅποιοι δὲν ἔμαθον νὰ βλέπουν τὰ πρᾶγματα ὅπως εἶναι ἐκ φύσεως, ἀλλὰ τὰ μὲν ἀξιοπαίνα κατηγοροῦν καὶ μεταθέτουσιν τὰ ἐπνευσιστα

Β εἰς τὴν τάξιν τῶν ἐπαινουμένων. Καὶ οἱ φρενοβλαβεῖς πολλὰ κακὰ λέγουσι δι' αὐτοὺς ποῦ συναντοῦν, ἀλλὰ ἐκεῖνοι, ποῦ τοὺς ἀκούουσιν δὲν θεωροῦν τὸν ἑαυτὸν τῶν ὑβριζόμενων. Λοιπὸν καὶ σὺ, ὅταν ἀκούῃς ἄλλους αὐτοὺς τοὺς τρελλοὺς, νὰ μὴ νομίζῃς τὸ πρᾶγμα ὡς ἐντροπὴν καὶ προσβολὴν, διὰ νὰ μὴ καταστήσῃς τὸν ἑαυτὸν σου πραγματικὰ ἀξίον δειδισμοῦ, παροργίζων τὸν Θεόν. Ὅταν λοιπὸν νομίσῃς ὡς δειδὸς ἅλα ὅσα ὁ Θεὸς παραχωρεῖ πρὸς παιδεῖαν καὶ ὠφέλειαν, πρόσεξε τότε ποῦ τελειώνει τὸ κακόν.

Γ Ἄν θέλῃς τώρα νὰ ἰδῇς αὐτοὺς, ποῦ πραγματικὰ εἶναι ἀξιοί μομφῆς καὶ κατασχόντες ἐγὼ θὰ προσπαθῶ διὰ τοῦ λόγου ἀπὸ τοὺς πολλοὺς νὰ σοῦ ὑποδείξω ὀλίγους. Καίταξε καλῶς αὐτοὺς ποῦ ἐντυπωσιάζονται ἀπὸ τὴν ὠραιότητα τῶν γυναικῶν, αὐτοὺς ποῦ κáμνουν σὰν τρελλοὶ διὰ χρήματα, αὐτοὺς ποῦ ὀνειρεύονται δύναμιν καὶ δόξαν, καὶ ποῦ προτιμοῦν νὰ κάμουν καὶ νὰ πάθουν τὸ κάθε τι ὑπὲρ αὐτῶν, αὐτοὺς ποῦ λειώνουν ἀπὸ φθόνου, αὐτοὺς ποῦ ἐπιθυλοῦνται ὅσους εἰς οὐδὲν τοὺς ἠδικήσαν ποτέ, τοὺς εὐκόλως μελαγχολοῦντας, αὐτοὺς ποῦ λυσοῦν συνεχῶς περὶ τὰς ματαιότητας τοῦ βίου. Αὐτὰ καὶ τὰ παρόμοια εἶναι ἔργα παραφροσύνης καὶ ἀξία κολάσεως, αὐτὰ προκαλοῦν περιφρόνησιν, ἐντροπὴν καὶ γέλωτας. **Δ** Ἄν ἔμῃς κανεῖς, ἂν καὶ ἐνοχλήτῃς ἀπὸ τὸν δαίμονα, ἤθελε δείξῃ πολλὴν ἀφοσίωσιν εἰς τὸν Θεόν, ὅχι μόνον δὲν ἔπρεπε νὰ δειδίζεσθαι, ἀλλὰ ἔδῃ ἦτο ἐνάρητος θὰ ἐβουμάζετο καὶ θὰ ἰσπεφانوῦτο ἀπὸ ἄλλους, διότι μὲ τόσα δευὰ κατορθῶναι νὰ τοῦ ἕνα ὁρόμον τόσον ἐπίπνον καὶ νὰ ἀνεδαῖνῃ τὴν δύσκολη καὶ ἀπότομη ὁδὸν τῆς ἀρετῆς. Ἀλλὰ καὶ κατὰ ἄλλο, ποῦ δὲν γνωρίζω πῶς, παρ' ὀλίγον νάμου διαφύγη καὶ κατὰ τὸ ὅποιον ὑπερτερεῖς ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς. Καὶ τοῦτο εἶναι ὅτι εὐκόλα, ἂν σὲ κατὰ ἔχῃς ἀφάλλει, διὰ τῆς θλίψεως αὐτῆς, θὰ ἐξαλείψῃς αὐτὰ σου τὰ ἀμαρτήματα. Καὶ αὐτὸ μᾶς ἐγένετο ὀλοφάνερο ἀπὸ ὅσα πρὶν ἀπὸ λίγο κατὰ τὴν ἑμιλίαν μου εἶπα περὶ τοῦ Λαζάρου καὶ τοῦ ἀνθρώπου ποῦ ἐπόρευσε εἰς Κόρινθον. Ἐ φοβοῦμαι ὅμως διὰ τὸν πατέρα. Λέγει. Διότι ἂν ἀκόμη τὰ ἰδικὰ μου παθήματα ἤμπορέωσιν νὰ τὰ ὑποφέρω ἀγόγγυστα, πῶς θὰ ἀνεχθῶμεν εὐκόλα τὰς συμφορὰς καὶ τὴν παραφροσύνην του. ἂν ποτέ ἀντιληφθῇ τίποτε ἀπ' ἅλα αὐτὰ: Μέχρι τώρα δὲν ὄντελήφθη τίποτε. Θὰ ἦτο πολὺ μικρὸν νὰ καταληφθῇ κανεὶς ὑπὸ λύπης καὶ νὰ ὑποφέρῃ δι' ἅλα ἐκεῖνα ποῦ τυχὸν θὰ συμβοῦν εἰς τὸ μέλλον ἢ ποῦ δὲν θὰ συμβοῦν ποτέ καὶ ἀπὸ τώρα νὰ λυποῦμεθα καὶ νὰ θρηνώμεν. Ἄπὸ ποῦ μᾶς

γίνεται φανερόν ὅτι θὰ περιπέσουν εἰς τὴν ἀντιλήψιν του; Προτιμότερον νὰ γίνῃ φανερόν καὶ ἄς ἐπιτραπῇ, ἂν τὸ θέλῃς ¹⁸³ **Α** νὰ τὸ ἀντιληφθῇ καὶ νὰ κάμῃ φοδερὰ πρᾶγματα. Σὲ ἐπαιῶ ὅταν ὑποφέρῃς διὰ τὰς συμφορὰς ἐκεῖνου, ἀλλὰ δὲν ἔχω τὴν ἀξίωσιν, μὲ προσωπικὴν σου δάσῃην νὰ τὸ κάμῃς αὐτό. Διότι ὅσοι ἔχουν τὸν νοῦν τῶν ἐστραμμένων εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ὅχι εἰς τὰ ἐπίγεια, πρέπει νὰ μὴ καταλαμβάνονται ὅχι μόνον ἀπὸ τὸν θυμὸν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν καὶ ἀπὸ τὰ ἄλλα πάθη, πρέπει καὶ τὴν λύπην νὰ νικοῦν. Διότι καὶ τοῦτο θὰ μᾶς προσενήσῃ περισσότερα δεινὰ ἀπὸ τὰ ἄλλα καὶ δι' αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ ἀντιμετωπίσωμεν μὲ γενναϊότητα, ἂν δὲν θέλωμεν νὰ χαθῶμεν ἐντελῶς εἰς τὸ μέλλον. Ἄν μὲν λοιπὸν ἐπρόκειτο νὰ γίνῃς ἐσὺ ὁ αἴτιος τῶν ὅσων δυσαρέστων συμβαίνουσιν εἰς τὸν πατέρα σου καλῶς ἐφοβεῖσο καὶ ἔπρεπε, ἀφοῦ θὰ ἐγένεσο αἴτιος τόσης καταστροφῆς. Ἄν ὅμως αὐτὸς θέλῃ νὰ οἴχη τὸν ἑαυτὸν τοῦ εἰς τὰς χειροτέρας συμφορὰς, σὺ δὲν εὐθύνεσαι καθόλου δι' αὐτὰ πλὴν τοῦ γεγονότος ὅτι ὅσον ἤμπορεῖς πρέπει νὰ συμπάσχῃς μὲ τὸν πατέρα σου. Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ αὐτὰ οὐδὲ κἀν γνωρίζομεν πῶς θὰ δεχθῇ αὐτὴν τὴν πληροφορίαν: διότι πολλὰκις συνέδησαν τὰ ἀντίθετα ἐκεῖνων ποῦ περιμέναμε. Καὶ ἐκεῖνο μὲν εἶναι κατὰ πειρασμὸν ποῦ συμβαίνει σπανίως ἐνῶ τοῦτο εἶναι ἀπὸ τὰ πιθανώτερα καὶ ποῦ τὰ περιμένει κανεὶς ὀπωθήποτε. Ἄπὸ ποῦ γίνεται φανερόν; Κάνει πολλὸν λόγον περὶ τῶν νόθων καὶ τὸ φίλτρον του πρὸς αὐτὰ εἶναι ἱκανὸν νὰ σκίασῃ αὐτὴν τὴν λύπην του. Μὴ λοιπὸν καταπονῆς ματαίως τὸν ἑαυτὸν σου μὲ αὐτὰς τὰς φροντίδας. Ἄν δὲ πρέπει νὰ πονήῃς χάριν τοῦ πατρὸς, νὰ πονήῃς διὰ τὰς δαυλονίστους δαπάναις, διὰ τὰ γένηται, διὰ τὸν ἐνωϊσμόν του καὶ διὰ τὴν τυραννικότητα του καὶ τῶσα τελευταῖα διὰ τὴν μοιχείαν του. **Γ** Ἡ εἶναι μικρὸν κακόν, τὴν στιγμήν ποῦ ἡ γυναῖκα του καὶ μητέρα σου εὐοίσκεται μέσα εἰς τὸ σπῆτι, νὰ κατατρέφεται ψυχικῶς μὲ μίαν παλλακίδα καὶ ἡ ἀποκτὰ παιδιὰ ἀπὸ παρανομίας γάμου; Αὐτὰ εἶναι ἀξία πένθους καὶ δακρύων καὶ τὰ κακὰ ποῦ τελευταῖα ἦλθον εἰς δημοσιότητα. Ὅσα θὰ θὰ συμβοῦν εἰς σέ, πιθανόν νὰ εἶναι τρομακτικά, πιθανῶς ὅχι: καὶ εἶναι παράλογον νὰ ὀψίσταται κανεὶς ἀπὸ τῶν σωστῶν μαρτύριον διὰ πράγματα τῶσον ὀγνωστα. Ἄς παραβιχθῶμεν δὲ πῶς μὲ πολλὴν βιαστικότητα θὰ δεχθῇ τὴν πληροφορίαν: ἀλλὰ ἡ ὑπάθεσις θὰ ἔχη σύντομον τέλος καὶ πρὶν καλὰ - καλὰ φουντώσῃ θὰ ἐεθμάνῃ. **Δ** Διότι ἕνας ἀνθρώπος ποῦ ἀφοσιώθηκε σὲ τόσην ἀπόλαυσιν καὶ ἀγο-

λείπει με πολλά πράγματα και τρέφει παρασίτους και κλάκας και καίγεται από τόσον θερμόν αίσθημα δια τὴν παλλακίδα ἐκείνην, ἀπὸ τὴν ὅποιον ἔχει ἀποκτήσει τοὺς μισοὺς ἀδελφοὺς σας καὶ ἂν ἀκόμη πληροφορηθῆ τὸ παθήματά σου, ὀλίγον θὰ τὸν ἀπασχολήσουν καὶ ἀσήμαντα. Καὶ σκέπτομαι καὶ τοῦτο τὸ ὅποιον δὲν ἀνέφερα κοντὰ εἰς τὰ ἄλλα ὅσα συνέδησαν: γνωρίζεις καὶ σαφῶς μάλιστα ὅτι ἂν καὶ σὲ ἀγαποῦσε πολὺ, περισσότερον τῶν ἄλλων καὶ ἦσαν τὸ πᾶν δι' αὐτὸν ἐντοῦτοις ἐπειδὴ ἠσπάσθης τὸν μοναχικὸν βίον, ἐσθίσε δλόκληρον τὸν πόθον δι' ἐσέ καὶ ἐθεώρησε τὴν πράξιν σου ἄτιμον καὶ ἀναξίαν τῆς λαμπρότητος τῶν προγόνων σου καὶ ἔλεγεν ὅτι ἐντρόπιασες τὴν ὑπόληψίν του. Ἐ Καὶ ἂν δὲν τὸν ἐπίεξε ὁ φυσικὸς νόμος, ὅπως ὅποτε θὰ σὲ ἀπεκήρυττε. Ὡστε ἂν δὲν εἶναι πάρα πολὺ σκληρὸν αὐτὸ πού λέγω μοῦ φαίνεται ὅτι καὶ θὰ εὐχαριστηθῆ διὰ τὸ γεγονός, ἐπειδὴ σὲ ἐτιμώρησε δι' ὅσα πολλάκις σὲ θερμοπαρακαλοῦσε καὶ ἠθέλε νὰ σὲ ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὴν καρτερικότητα αὐτοῦ τοῦ βίου καὶ ἐσὺ δὲν ἐδέχεσο οὔτε διὰ λόγων τὴν συμβουλὴν του.

Ἀλλὰ διὰ μὲν τὸν πατέρα καὶ τοὺς φόβους σου δι' ἐκείνον, αὐτὰ εἶγα νὰ εἰπῶ, ἀρεκέτᾳ θύμῳ νομίζω, νὰ διαλύσουν τοὺς φόβους σου. ¹⁸⁴ Ἄ Ἐπειδὴ ὁμως ἔλεγες ὅτι τὸ σπουδαιότερον ἀπὸ ὅλα τὰ κακὰ εἶναι ἀκριδῶς τὸ γεγονός ὅτι δὲν ἔχεις καμμίαν ἐλπίδα διὰ τὸ μέλλον, μήτε εἶναι δυνατόν νὰ γνωρίζῃς ἐὰν θὰ δοθῆ κάποια λύσις εἰς αὐτὰ τὰ δεινὰ καὶ ποία, ἢ μήπως μέχρι τέλους τῆς ζωῆς σου θὰ θελήσῃ νὰ κτυπήσαι, ἐκείνος, πού σὲ ἔραψε εἰς ἓνα τέτοιον ἀγῶνα, καὶ ἐγὼ δὲν εἶμαι εἰς θέσιν νὰ σοῦ εἰπῶ τίποτε τὸ συγκεκριμένον γύρω ἀπὸ τὸ πρόβλημα, οὔτε νὰ ἀποφανθῶ διὰ τὸ μέλλον. Ἐνα μόνον γνωρίζω σαφῶς καὶ ἔχω τὴν ἀξίωσιν νὰ πεισθῆς καὶ σὺ, ὅτι δηλαδὴ ὅ,τι καὶ ἂν συμβῆ θὰ εἶναι πρὸς τὸ συμφέρον μας. Ἄν λοιπὸν διατεθῆς ἔτσι ψυχικῶς, τότε γρήγορα θὰ ἀποκρούσῃς καὶ Β τὴν σοβαρωτάτην αὐτήν, ὅπως τὴν χαρακτηρίζεις συμφερόν.

Κοντὰ εἰς αὐτὸ πρέπει νὰ σκέπτεσαι καὶ τοῦτο, ὅτι ὁ μέλλον αἰὼν θὰ εἶναι ὁ καιρὸς τῶν ἐπάθλων καὶ τῶν στεφάνων, ἐνῶ ἡ παρούσα ζωὴ εἶναι καιρὸς ἀγώνων καὶ ἰδρώτων. Καὶ διὰ νὰ μᾶς τὸ κάμη σαφές αὐτὸ ὁ μακάριος Παῦλος ἔλεγε: «Ἐγὼ, λοιπὸν, ἔτσι τρέχω καὶ αγωνίζομαι, ὄχι εἰς τὴν τύχην καὶ χωρὶς σκοπῶν. Ἐτσι πυγμαχῶ πρὸς κἀτι τὸ ὀρισμένον καὶ ὄχι σὰν νὰ γρονθοκοπῶ ἀέρα. Ἀλλὰ ταλαιπωρῶ τὸ σῶμα μου καὶ τὸ ὑποβάλλω εἰς σκληρὰν δου-

λείαν μήπως τυχὸν ἐνῶ θὰ ἔχω κηρύξει καὶ καλέσει ἄλλους εἰς σωτηρίαν ἐγὼ ἀποδοκιμασθῶ ἀπὸ τὸν Θεόν». ¹ Ὅταν δὲ ἔφθασε κοντὰ εἰς τὸν θάνατον ἀφήκε τὴν θαυμασίαν ἐκείνην κραυγὴν: «Ἐχω αγωνισθῆ τὸν καλὸν ἀγῶνα, ἔφθασα εἰς τὸ τέλος τοῦ δρόμου πού μοῦ ἔχει τάξει ὁ Κύριος, ἔχω τηρήσει κατὰ θεωρίαν καὶ πράξιν τὴν πίστιν. Λοιπὸν μοῦ ἐπιφυλάσσεται ὁ στέφανος, πού θραβεύει τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἀρετὴν». ² Ἐ Με τοὺς λόγους τούτους μὲς ὑποδεικνύει ὅτι ὁλος ὁ βίος μας πρέπει νὰ εἶναι ἀδιάκοπος ἀγὼν καὶ ἐπίπονος, ἂν σκοπεῖωμεν νὰ ἀπολαύσωμεν τὴν αἰώνιον ἀνάπαυσιν καὶ τὰ μύρια ἀγαθὰ. Ἄν δὲ κάποιος ὀκνηρὸς ἐπιθυμῆ χωρὶς κόπον νὰ δοκιμάσῃ καὶ τὰς ἡδονὰς τοῦ κόσμου τούτου, ἀλλὰ νὰ κερδίῃ καὶ τὰς ἀνταμοιβάς, πού ἔχουν ἀποθησαυρισθῆ εἰς τὸν οὐρανὸν δι' ὁσους κοπιᾶζουν, ἐξαπατᾷ τὸν εαυτὸν του καὶ ἔχει παρακρούσεις. Ὅπως καὶ εἰς τοὺς ἀθλητάς, ἐκεῖνος, πού ἐν καιρῷ ἀγῶνων ἐπιζητεῖ τὴν ἀνεσιν, προξενεῖ εἰς τὸν εαυτὸν του παντατὴν ἀσχύνην καὶ καταφρόνησιν, ἐνῶ ἐκεῖνος πού κατέβαλε εἰς τὸ στάδιον κάθε κόπον με γενναϊότητα κερδίζει ἀπὸ τοὺς θεατὰς δόξαν καὶ στεφάνους καὶ ἔπαινον καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἀγῶνων καὶ μετὰ τὴν λήξιν των, ἔτσι συμβαίνει καὶ με ἡμᾶς. Ἐκεῖνος, πού μεταβάλλει τὴν περίοδον τῶν κόπων εἰς καιρὸν ἀνεσεως Ὁ δταν θὰ πρέπει νὰ ἀπολαύσῃ τὴν ἀθάνατον ἐκείνην ἀνάπαυσιν, τότε θὰ οὐρλιάξῃ καὶ θὰ τρίξῃ τὰ δόντια καὶ θὰ ὑποστῆ τὰ ἀξεπέραστα δάσανα. Ἐκεῖνος ὁμως, πού ὑποφέρει ἐδῶ προθύμως τὰς θλίψεις καὶ ἐδῶ κβὶ ἐκεῖ θὰ ἀναδειχθῆ λαμπρὸς καὶ θὰ δοξασθῆ με τὴν ἀθάνατον καὶ ἀληθινήν δόξαν. Διότι ἂν εἰς τὰ τοῦ καθημερινοῦ βίου συγγῆ κανεὶς τοὺς καταλλήλους καιροὺς διὰ τὰ διάφορα πράγματα, θὰ ἀπυλέσῃ κάθε εὐκαιρίαν πού εὐρίσκειται ἐμπρὸς του καὶ θὰ περιπέσῃ εἰς μυριάς συμφεράς, πολὺ περισσότερον θὰ πάθῃ αὐτὸ εἰς τὰ πνευματικὰ αὐτὸς πού δὲν γνωρίζει νὰ διακρίνῃ τὴν ἀλληλουχίαν τῶν καιρῶν. Ὁ Χριστὸς εἶπεν ὅτι θὰ ἔχετε θλίψιν εἰς τὸν κόσμον. ³ Ἐ Εἶπεν ἐπίσης ὁ μακάριος Παῦλος: «Ὅλοι ὅσοι ἐπιθυμοῦν νὰ ζοῦν εὐσεβῶς κατὰ Χριστὸν Ἰησοῦν θὰ καταδιωκθῶν». ⁴ Δὲν ἔνοεσι δὲ μόνον τὰς ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων διώξεις, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐπιβουλάς τῶν δαιμόνων. Εἶπεν ὁ Ἰωβ ὅτι ὁ βίος τοῦ ἀνθρώ-

1. Α' Κορ. 9' 26, 27.
2. Π' Τιμ. 4' 7, 8.
3. Ἰησῶν. 8' 38.
4. Η' Τιμ. γ' 12.

που επί τῆς γῆς εἶναι δοκιμασία.¹ Διατί λοιπόν στενοχωρεῖσαι, θλιδόμενος εἰς τὸν καιρὸν τῆς ταλαιπωρίας; Τότε δεδαίως ἔπρεπε νὰ ὑποφέρῃς ἂν, τὸν χρόνον ποῦ προείπεν ὁ Χριστὸς ὅτι εἶναι περίοδος θλίψεως, ἡμεῖς τὸν μετατρέπαμεν εἰς εὐκαιρίαν τρυφῆς καὶ ἀναπαύσεως.¹⁸⁵ Α Ἄν, κατὰ τὸν χρόνον, ποῦ εἶχαμεν προστοχθῆ νὰ ἀγωνιζώμεθα καὶ νὰ κοπιᾶζωμεν, κατ' αὐτὸν ἀναπαυώμεθα. Ἐάν ἐδαδίζωμεν τὴν ὁδὸν τὴν εὐρύχωρον ἀντὶ τῆς θλιδεράς ποῦ μᾶς διέταξεν ὁ Χριστὸς, διότι ἐξ ἀνάγκης πλέον τότε προέκυπτεν ἡ κόλασις μας εἰς τοὺς αἰῶνας τῆς μελλούσης ζωῆς. Θὰ μοῦ εἶπῃτε, τί ἔγω νὰ παρατηρήσω δι' ἐκείνους ποῦ καὶ ἐδῶ θαδίζουσιν μὲ ἄνεσιν καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν μέλλουσι νὰ ἀναπαυθῶσι; Καὶ ποῖος εἶναι αὐτός; Ἐγὼ πειθόμαι μόνον εἰς τὸν λόγον τοῦ Χριστοῦ, ποῦ λέγει ὅτι καὶ στενὴ καὶ θλιμμένη εἶναι ἡ ὁδός, ἡ ὁποία ἀγει πρὸς τὴν ζωὴν.² Ὅτι δὲ δὲν εἶναι κατορθωτὸν ποτὲ νὰ θαδίσῃ τις ἀνέτως μὲ εὐρυχωρίαν εἰς τὴν στενὴν ὁδόν, εἶναι φανερόν εἰς ὅλους. Ὅπως κατὰ τοὺς ἀθλητικούς ἀγῶνας οὐδεὶς ἐκέρβισε στέφανον χωρὶς Ἰβρώτα ἂν καὶ οἱ ἀνταγωνιστὰ εἶναι τῆς αὐτῆς φύσεως ἄνθρωποι, ἐκεῖ ποῦ πονηραὶ δυνάμεις ἐγείρονται ἐναντίον μας, Β πῶς εἶναι δυνατόν χωρὶς θλίψεως καὶ στενοχωρίας νὰ ἀντιμεταπίσωμεν τὴν μανίαν των; Ἄλλὰ μέχρι ποτε θὰ ἐξετάζωμεν μὲ συλλογισμοὺς αὐτὰ ὅλα, ἀφοῦ δυνάμεθα νὰ καταφύγωμεν εἰς τοὺς μακαρίους καὶ γενναίους ἀγωνιστάς, ποῦ ἀνεδείχθησαν κατὰ τὰ παρελθόντα ἔτη; Ἐξέτασε λοιπὸν ὅλους τοὺς τότε ὀνομαστοὺς καὶ θὰ ἴδῃς ὅτι ὅλοι αὐτοὶ μῆθεν τῶν θλίψεων εἶχον λάθει θάρρος καὶ ἐπήρσαν τὸν Θεόν. Καὶ ἂν θέλῃς ἄς ἔλθωμεν πρῶτον στὸν υἱὸν τοῦ Πρωτοπλάστου, τὸν ἀμνὸν τοῦ Χριστοῦ, τὸν Ἄβελ, ὁ ὁποῖος οὐδέποτε ἠδίκησε, ἐνῶ ὑπέμεινε τὰ δεινότερα ἀπὸ ὅσα εἶναι δυνατόν νὰ πάθουν οἱ ἔνοχοι φοβερῶν ἁμαρτημάτων. Ἡμεῖς πληρώνομεν C διὰ τοὺς πειρασμοὺς μας καὶ τὰς ἁμαρτίας μας, ἐνῶ ὁ δίκαιος ἐκείνος δὲν ἐτιμωρεῖτο διὰ τίποτε ἄλλο, παρά διὰ τὸ ὅτι ἦτο δίκαιος. Καὶ ἐνῶ δὲν ἐωανέρωνε κανένα προτέρημα ὁ ἀδελφός του τὸν ἀνεγνώριζε ὡς ἀδελφόν· ἐπειδὴ ὁ μὲν διέλαψεν ἢ ἀοετὴ του διὰ τῆς θυσίας, ἠγνόησε ὁ Κάιν καὶ τὸν ἴδιον ἀδελφικὸν δεσμόν τυφλωμένος ἀπὸ τὸν φθόνον. Ποῖος λοιπὸν γνωρίζει ἂν καὶ τώρα δὲν προεκάλεσε τὸν διάβολον ἢ ἴδια αἰτία καὶ ἡ λαμπρότης τοῦ θίου σου

1. Ἰωάν. 8, 1.
2. Ματθ. 7, 14.

δὲν τὸν παρεκίνησε εἰς τὴν μάχην αὐτήν; Ἄν γελᾷς διὰ τὰ λόγια μου αὐτά, ἐπαινῶ μὲν τὴν ταπεινοφροσύνην σου, ἀλλὰ δὲν θὰ παύσω νὰ σκέπτομαι καὶ αὐτὸν τὸν τρόπον. D Διότι αὐτὸς προσέφερε μόνον σάρκα ζωῶν μὲ εὐλάθειαν καὶ ἠδουκλήθη τῶσον, αὐτὸς ποῦ δὲν προσέφερε μόνον κάτι ἐξωτερικόν, ἀλλὰ ὀλόκληρον τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἀφιέρωσεν εἰς τὸν Θεόν, εἶναι φυσικὸν νὰ παρῶμεν πολὺ περισσότερον τὸν διάβολον ἐναντίον του.

Ἡ Θεὸς τοῦ ἐπέτρεψε νὰ ἐπιτελῇ αὐτός, διότι οὕτε τότε ἠμπόδιε τὸν φόνον, ἀλλὰ ἀφῆκε νὰ πέσῃ ὁ δίκαιος εἰς τὰ χέρια τοῦ μιαιφόνου καὶ δὲν ἐξήρπασε ἐκείνον ποῦ ἐφονεύετο δι' Αὐτὸν καὶ διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν τιμὴν, διότι δὲν ἠθέλησε νὰ ἐλαττωθῶσι οἱ στέφανοι ποῦ προωρίζοντο διὰ τὸ βῆμα καὶ δι' αὐτὸ τὸν ἀφῆκε νὰ θαδίσῃ ὡς τὸ τέλος. Καὶ τί εἴδους τιμωρία εἶναι ὁ θάνατος; λέγουσι μακάρι καὶ ἐγὼ νὰ ὀφίσταμαι αὐτὴν τὴν τιμωρίαν τώρα, ἄχι τὴν διὰ τοῦ δαιμονος. Αὐτὰ λέγει ἀγαπητέ μου τώρα, ἐνῶ πρότερον ὁ θάνατος ἐφαίνοτο ἡ δουρύτερα καὶ χειρότερα ἀπὸ κάθε τιμωρίαν. E Διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὸν Μωσαϊκὸν νόμον ὅσοι ἀδικοῦσαν περισσότερον, καὶ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ καμῖα συγχώρησις, ἐθανατώνοντο. Καὶ εἰς τοὺς κοσμητικὸς νομοθέτας καὶ τώρα ἄκόμα δὲν τιμωροῦνται κατ' ἕλλον τρόπον ὅσοι διήπραξαν τὰ χειρότερα κακά. Ὅμως ὁ δίκαιος ἔπασχε τὰ ἴδια μὲ τοὺς παρανομοῦντας, ὅπως καὶ πολὺ χειρότερα, ἀφοῦ ἐδέχετο τὸ φορικὸν πλήγμα ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ ἀδελφοῦ.¹⁸⁶ Α Μήπως ὁ Νῶε; Καὶ αὐτὸς ἦτο δίκαιος καὶ τέλειος, ἐνῶ δὲ οἱ πάντες ἦσαν διεφθαρμένοι μόνον αὐτὸς ἠὲ χάρισθησε τὸν Θεόν. ἐνῶ ὅλοι οἱ ἄλλοι τὸν ἐλύπησαν. Ὑπέμεινε ἀπειροὺς θλίψεις, πάμπολλας καὶ κακὰς. Διότι δὲν ἀπέθανε αἰφνιδίως ὅπως ὁ Ἄβελ. οὕτε ἔπαθε τοῦτο τὸ ὅποιον ἐσὺ θεωρεῖς ἐλαφρόν, ἀλλὰ ὑπέμεινε μίαν μακρὰν ζωὴν ἐνῶ κατὰ τὰ μακρὰ ἔτη δὲν ἐφαίνοτο καλύτερος ἀπὸ ἐκείνους ποῦ σηκώνουν ἐπάνω των δυστυχίαν καὶ δουρύτερον φορτίον καὶ πιέζονται ἀπὸ αὐτό. Θὰ σοῦ τὸ κάμω ἐντός ὀλίγου σαφῆς αὐτό, ἀφοῦ πρῶτα σοῦ εἰπῶ τοῦτο. Ἐπὶ ἕνα ὀλόκληρον ἔτος ὁ Νῶε παρέμεινε μέσα εἰς φυλακὴν ξένην καὶ φοβεράν. B Διὰ τὸ ἀφῆκε τὸ πλῆθος τῶν θηρίων καὶ τῶν ἐρπετῶν, μὲ τὰ ὁποῖα συνέζησε τῶσον χρόνον πιεζόμενος ἀπὸ τέτοια στενοχωρία. πόσα δὲν ἔπασχε ἀπὸ τὸν πάταγον τῶν βοοτῶν καὶ ἀπὸ τὸν θόρυβον τῶν βροχῶν; Ἡ ἀβυσσὸς ἠνοήγετο ὑπὸ τοῦ πό-

1. Ἐνταῦθα ὁ ἱερός Χρυσόστομος ἐννοεῖ τὴν Κιβωτὸν. (Ἦν. 8, 8-10).

δας του, ενώ από επάνω του κατεφέρετο άλλη. Και αυτός με τους υιούς του, παρέμενε μόνος εντός. Διότι ενώ πίστευε ότι θα έλθη το τέλος, εν τούτοις από την σφοδρότητα των συμβαινόντων ήτο άνδεχόμενος να αποθάνη ενωρίτερον από τον φόβον. Ἡμεῖς, όπου έχουμε σπῖτια θεμελιωμένα εἰς τὸ ἔδαφος καὶ κατοικοῦμεν εἰς πόλεις, όταν ἴδωμεν νὰ πέσῃ θροχὴ ὀρηκτικώτερα ἀπὸ τὴν συνήθη, C φοβοῦμεθα καὶ τρομάζομεν. Τί ἔπρεπε νὰ πάθῃ ἐκεῖνος, πού ἦτο μόνος μέσα καὶ ἐσκέπτετο τὴν φοικωδεσπότην ἐκείνην ἀβύσσον, καὶ τὰ διάφορα γένη τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζώων πού ἐπνίγησαν; Εἶναι ἱκανὸν νὰ τρομάξῃ μίαν ψυχὴν ἂν ἓνα σπῖτι ἢ μία πόλις καλυφθῇ ἀπὸ τὰ κύματα: Τὸ νὰ καλυφθῇ ὁμοῦ ὀλόκληρος ἡ οἰκουμένη, όταν συμβῇ τοῦτο, εἶναι ἀδύνατον καὶ νὰ περιγραφῇ τὸ πῶς αἰσθάνεται ἐκεῖνος πού περιφέρεται μέσα εἰς τὰ τρικυμισμένα ρεύματα. Κατὰ τὸ ἔτος λοιπὸν ἐκεῖνο τὸν συνεῖχε ὁ φόβος αὐτός. Ὅταν δὲ κάποτε ἔπαυσεν ὁ κατακλυσμός, ὁ μὲν φόβος ἔπαυσε πλέον, ἠῶξαν ὁμοῦ ἡ ἀθυμία καὶ D όταν ἐξηλθεν ἀπὸ τὴν κιδωτὸν ἄλλη δοκιμασία διεδέχετο τὴν προηγουμένην, ἐξ Ἰσοῦ σοβαρά, ἐπειδὴ ἔβλεπε τὴν ἀπέραντον ἐρημίαν καὶ τὸν βίαιον θάνατον τῶν ἄλλων καὶ τὰ σώματα τῶν νεκρῶν νὰ εἶναι ἀνακατεμένα μετὰ τὴν λείψην καὶ ὁλοῦς μαζί, ἀνθρώπους καὶ θύους καὶ τὰ ἄλλα εὐτελέστερα γένη τῶν ζώων νὰ ἔχουν χαθῆ εἰς τὸν ἴδιον κοινὸν τάφον. Ἄν καὶ αὐτοὶ πού τὰ ἔπαθαν ὅλα αὐτὰ ἦσαν πολὺ ἁμαρτωλοὶ ὁ Νῶε, ὡς ἀνθρώπος, ἔπαυσε διὰ τοὺς συναυθρώπους του. Καὶ ὁ Ἰεζεκιήλ ἐπίσης, ἂν καὶ ἦτο δίκαιος καὶ ἐγνώριζεν ὅτι οἱ Ἰσραηλίται ἦσαν περισσότερον κακοὶ ἀπὸ κάθε ἄλλον, όταν τοὺς εἶδε νὰ κατασφάζονται καὶ νὰ πίπτουν ἔπαθε τὸ ἴδιον μετὰ τὸν Νῶε καὶ ἐδάκρυσε. Καὶ παρὰ τὸ γεγονός ὅτι ὁ Θεὸς ἐπρόλαβε καὶ τοῦ ἀπεκάλυψε ὀλην τὴν E ἀσέθειάν των, καὶ τὸν ἔκαμε νὰ τὴν ἴδῃ μετὰ τὸ ἴδιόν του τὰ μάτια. προκειμένου όταν τοὺς ἴδῃ νὰ τιμωροῦνται νὰ ὑποφέρῃ μετὰ γενναίότητα τὴν συμφορὰν. Ἐν τούτοις ἐνῶ τὴν παρηγορίαν εἶχε προετοιμασθῆ ἀπὸ τὸν Θεὸν δι' αὐτόν, παρὰ ταῦτα ἐστενοχωρεῖτο ὁ Ἰεζεκιήλ καὶ ἔπεσε μετὰ τὸ πρόσωπον καὶ κλάινε: Ἄλοῖμονο Κύριε, ἔχεις σκοπὸν νὰ ἐξαλείψῃς τὸ ὑπόλοιπον τοῦ Ἰσραήλ; Δὲν τὸ ἔπαθεν τοῦτο μίαν ἡμέραν φορὰν, ἀλλὰ καὶ ἄλλοτε, όταν εἶδε νὰ φηνεύεται ὁ Ἰεχονίας. Ἔτσι καὶ ὁ Νῶε ὁ ὁποῖος, ἐνῶ ἐγνώριζε πόσον ἄπειροι ἦσαν αἱ ἁμαρτίαι τῶν νεκρῶν, δὲν ἐστά-

1. Ἰεζ. 8', 8.

θη οὔτε τοῦ Ἰεζεκιήλ οὔτε τοῦ Μωυσέως ἀνδρείότερος. 187 A Διότι καὶ ὁ Μωυσῆς τὰ ἴδια ἔπαθε πολλάκις μετὰ τὸν προφήτην καὶ όταν τοὺς ἔβλεπεν νὰ ἁμαρτάνουν καὶ νὰ πρέπει νὰ τιμωρηθοῦν, ἔπνευε καὶ ἠσθάνετο μεγαλύτεραν ὀδύνην ἀπὸ τοὺς τιμωρημένους. Εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Νῶε καὶ ἡ συμφορὰ ἦτο φοδρωτέρα, διότι ὁ θάνατος ἦτο μοναδικὸς εἰς φρικὴν δι' αὐτούς. Καὶ ἐνῶ τόσα κακά τὸν ἐπολιόρκουν, ἡ μόνωσίς του, ἡ συμπάθεια πρὸς τοὺς συναυθρώπους, ἡ λύπη διὰ τὸ πλῆθος τῶν νεκρῶν, ὁ τρόπος τοῦ θανάτου των, ἡ ἐρημία τῆς γῆς, καὶ ἐνῶ ἀπὸ παντοῦ ἐπύκνωνε καὶ ἐγιγάντωνε ἡ λύπη του, προσετίθετο ἐπὶ πλέον καὶ ἡ πρὸς αὐτὸν προσβολὴ τοῦ παιδιοῦ του, πρᾶγμα ἀφόρητον, γεγονός γεμάτον ἐντροπὴν καὶ ὀδύνην. Ἄν τὰ παθήματα ἀπὸ τοὺς φίλους εἶναι βαρύτερα ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν, B πολὺ περισσότερον λοιπὸν θὰ εἶναι βαρύτερα καὶ πλέον ἀφόρητοι αἱ προσβολαὶ τῶν παιδιῶν μας. Διότι όταν ἴδῃ τις τὸ παιδί πού ἐγέννησε, πού τὸ ἔβρεψε, πού τὸ ἐξεπαίδευσε, ὑπὲρ τοῦ ὁποῖου κατέβαλε πολλὰς φροντίδας καὶ κόπους νὰ στρέφεται ἐναντίου του κατὰ τὸν πλέον προσβλητικὸν τρόπον, δὲν ἠμπορεῖ αὐτός πού τὸ ἔπαθε νὰ ὑποφέρῃ τὴν ἀβάστακτον λύπην τῆς ψυχῆς. Ἡ προσβολὴ εἰς τοὺς ἐλευθέρους ἀνθρώπους, αὐτὴ καθ' ἑαυτήν, εἶναι ἀφόρητος όταν ὁμοῦ προέρχεται ἀπὸ τὰ παιδιά του, ὀδηγεῖ ἐκεῖνον πού θὰ τὴν ὑποστῇ εἰς ἀπόγνωσιν τόσον βαρεῖα εἶναι. Ἔσθ' δὲ μὴ βάζῃς μετὰ τὸν νοῦν σου μόνον ἐκεῖνο τὸ τὸλμημα τοῦ υἱοῦ του, C ἀλλὰ θγάλε τὸ συμπέρασμα πῶς τοῦ συμπεριφέρετο καθ' ὅλον τὸ προηγούμενον διάστημα αὐτός ὁ ὕβριστὴς του. Διότι ἐκεῖνος πού διετῆρει ἀκόμα μέσα του πρόσφατον τὸν φόβον τῶν συμβάντων, καὶ εἶχε μόλις ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τὴν φυλακὴν ἐκείνην καὶ ἔβλεπε ἀκόμη τὰς συμφορὰς τοῦ κόσμου καὶ δὲν ἐσωφρονίσθη, ἀλλὰ προσέβαλεν ἐκείνον πρὸς τὸν ὁποῖον καθόλου δὲν ἔπρεπε νὰ φοβῆ ἔτσι καὶ μήτε ἀπὸ τὸν θάνατον τῶν πολλῶν, μήτε ἀπὸ τὴν ἐρημίαν, μήτε ἀπὸ τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ, μήτε ἀπὸ κανένα ἄλλο ἀπὸ ὅσα τότε συνέβησαν ἐσωφρονίσθη διὰ τὰ βελτιωθῆ ποῖος θὰ ἦτο πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ όταν εἶχε καὶ πολλοὺς διὰ τὰ τὸν παρασύραυ εἰς τὴν κακίαν των; Τότε, τότε λοιπὸν ὑπέστη σφοδρότερον κλυδωνισμὸν ὁ δίκαιος ἐκεῖνος ἀπὸ τὸν κλυδωνισμὸν πού ἔγινε μετὰ ἐπὶ κατακλυσμοῦ καὶ διὰ τοῦτον καὶ δι' ὅλους τοὺς ἄλλους, Διότι ἐπὶ τοῦ D κατα-

1. Γεν. 9', 28-29.

κλισμού, ένας δλόκληρος όγκος υδάτων τόν περιεκύκλω-
νε ενώ πρό αὐτοῦ τὰ πάντα περιβάλλοντο ἀπό ἀβυσσών
κακίας καί οἱ ἐπιβουλαὶ τῶν πονηρῶν ἀνθρώπων ξεσποῦ-
σαν κατ' ἑπάνω του σφοδρότερα καί ἀπό τὰ κύματα. Διό-
τι, ἐπειδή ἀπέμεινε μόνος ἀπό τόσον πλήθος μισῶν καί
πανόμιων ἀνθρώπων ἄν καί δέν ἔπαυσε κανένα δεινόν, ἐν-
τούτοις ὑπέφερε πολύ ἀπό τόν γέλωτα καί τās εἰρωνείας
τῶν ἄλλων, ἴσως ὄχι πρότερον, ἀλλά δταν τούς ὠμίλησε
περί κιδωτοῦ καί τῶν μελλουσῶν συμφορῶν. Ε Τό πόσην
δύναμιν ἔχει τοῦτο εἰς τὸ νά ἀναστατώσῃ τήν ψυχὴν ἠμπο-
ρεῖ νά μᾶς τὸ μαρτυρήσῃ ἐκεῖνος πού ἠγίασεν ἐκ κοιλίας,
ὁ ὁποῖος ὁμως διὰ τοῦτο ἐπρόκειτο νά ἀπομακρυνθῇ τῆς
προφητείας. Εἶπον, ὅτι δέν θά προφητεύσω. Ἐκτός ἀπό
αὐτὰ αὐτὸ καί μόνον, τὸ νά μὴ ἔχη κανέναν ὁμόψυχον μὴ-
δὲ ὁμότροπον πόσην ἀηδίαν καί πόσην ἀθυμίαν τοῦ προ-
εξένει; Ὅχι μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καί τὸ νά συμποῆ μασί
τῶν τοῦ ἐπεσώρευσε ἄπειρα δεινά. Διότι ὄχι μόνον πο-
νοῦν οἱ δίκαιοι.¹⁸⁸ Α δλέποντες νά πεθαίνουν ἔτσι οἱ ἄν-
θρωποι, ἀλλὰ καί τούς πανηροῦς νά ἁμαρτάνουν ἀκόμη
πολύ δὲ περισσότερο στενοχωροῦνται ἀπό τοῦτο παρὰ
ἀπὸ ἐκεῖνο. Καί τοῦτο εἶναι δυνατόν νά τὸ μάθῃ κανεὶς
ἀπὸ τούς προφήτας. Ὁ μὲν ἕνας ἐδόξε μὲ πικρίαν: Ἄλοι-
μονο ψυχὴ μου, ἐχάθη ἡ εὐλάβεια ἀπὸ τὴν γῆν καί δέν ὑ-
πάρχει ἄνθρωπος ἄναρτος. Ἄλλος ἔλεγε πρὸς τόν Θεόν:
Διατί μοῦ ὑπέδειξες νά βλέπω πόνους καί κόπους; Θρη-
νῶν δὲ σφοδρῶς ὑπὲρ τῶν ἀδικουμένων, ἐβρόνη λέγων:
Θά μεταβάλῃς τούς ἀνθρώπους σὲ ἰχθεῖς τῆς θαλάσσης μὲ
τὸ νά μὴ ἔχουν ἀρχηγόν.¹⁸⁹ Ἄν αὐτὰ ἐγίνοντο τότε, δταν
ὑπῆρχαν νόμοι καί ἀρχόντες καί δικαστήρια καί ἱερεῖς καί
προφῆται καί τιμωρία, λογάριασε μὲ πόσην ὑπερβολῆν ἐ-
τολμῶντο τὰ πάντα ἐπὶ Νῶε, δταν δέν ὑπῆρχε τίποτε ἀπὸ
αὐτὰ νά τούς συγκρατῇ. Β Καί κατὰ μὲν τὴν ἐποχὴν τῶν
προφητῶν δέν ἦτο πάλιν καί ὁ χρόνος τῆς ζωῆς, ἀλλὰ
ἐβδομήντα ἢ ὀγδόνητα ἔτη: τότε ὁμως εἰς ἑξακόσια ἔτη καί
περισσότερα ἐξετείνετο ὁ θίος τῶν ἀνθρώπων. Διὰ νά πα-
ρατρέξω λοιπὸν ὅσα ἐλέχθησαν, πόσα καί πόσα πράγματα
ἠναγκάζετο νά ὑψίσταται, διαδίδω τὸσον μακρὰν ὁδὸν καί
φροντίζω καθ' ὅλον τοῦτο τὸ διάστημα νά μὴ παρεκτρα-
πῇ ἔστω καί ὀλίγον, δεδομένου ὅτι ἦσαν ἄπειρα δι' αὐτόν

1. Ὁ ἱερὸς Χριστότομος παραθέτει τὸ χωρίον τοῦ προφήτου Ἄββα-
κόμ: «Ἰναὶ ἐδείξῃς μοι κόπους καί πόνους ἐπιβλεπὼν καταλιπαρίαν καί
ἀσέβειαν» (I, 6).

2. Ἄββακ. α', 14.

τὰ ἐμπόδια; Τί λέγω πολλά ἀφῶ δλόκληρη ἡ ὁδὸς ἀπὸ τὸ
ἕνα ὡς τὸ ἄλλο ἄκρο τῆς γῆς ἦτο γεμάτη ἀπὸ σκοπέλους,
ἀκάνθας, θηρία, γκρεμούς, ἀρρώστειες καί ἐνέδρες κακούρ-
γων; C Διότι εἶναι εὐκολώτερον νά βαδίξῃ κανεὶς συνε-
χῶς εἰς χαραγμένο μονοπάτι, κατὰ τὰ σκοτεινὰ μεσάνυ-
κτα παρὰ νά ἀκολουθῇ τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς κατὰ τούς και-
ροῦς ἐκεῖνους. Τόσοι πολλοὶ ἦσαν αὐτοὶ πού ἐδιάζοντο
νά τόν κάνουν νά παραστρατήσῃ. Διότι δταν εἰς τόν καθέ-
να ἐπιτραπῇ νά κάμῃ αὐτὸ πού θέλει καί ἕνας καί μόνος
εἶναι ἐκεῖνος πού βαδίζει τόν ἀντίθετον τῆς ἀρετῆς δρό-
μον, πῶς θά καταστῇ δυνατόν νά φθάσῃ εἰς τὸ τέλος, ἀ-
φῶ ὅλοι τόν ἐμποδίζουν καί τόν σπρώχνουν πρὸς τὰ ὀπί-
σω; Πόσην δυσκολίαν ἔχει νά κατορθώσῃ τις τὴν ἀρετὴν
εὐρισκόμενος μεταξύ τῶν πολλῶν, τὸ φανερῶνουν αὐτοὶ
πού καταφεύγουν τώρα εἰς τὰς ἐρημίας, δε με τὴν χάριν
τοῦ Θεοῦ, D εἶναι δυνατόν νά ἰδῇ κανεὶς παντοῦ διεσπαρ-
μένα καλυτέραν ζωὴν, τὴν ὁμόνοιαν, καί φιλοσοφίαν,
ὄχι μικρὰν πρὸς ἀλλήλους'. Ἄλλὰ τότε δέν ἴσχυε τίποτε
ἀπὸ αὐτὰ, διέκειντο δὲ ἀπέναντί του ἀγριώτερα καί ἀπὸ
τὰ θηρία.

Τί ὑπάρχει λοιπὸν ὀδυνηρότερον ἀπὸ τὴν παροῦ-
σαν ζωὴν; Τί κουραστικώτερον ἀπὸ αὐτήν; Ἐγὼ ὑπεσχέ-
θην νά ἀποδείξω ὅτι ὁ Νῶε καθόλου δέν εὐρίσκετο εἰς κα-
λυτέραν κατάστασιν ἀπὸ αὐτοῦς, πού σπκῶνουν συνεχῶς
δάρη καί οὐδέποτε ἀναπνεύουν. Ὁ δὲ λόγος ἐπροχώρησε
περισσότερον καί ἀπέδειξεν ὅτι ὄχι μόνον δέν ἦτο καλυτέ-
ρα ἡ θέσις του ἀλλὰ ὑπῆρξεν ἀντιθέτως πολὺ πλέον χει-
ροτέρα. E Πολλοὶ πάλιν πιστεύουσιν ὅτι ὁ Ἄβραάμ διῆλθεν
ἐν εὐθυμία δλην του τὴν ζωὴν καί δι' αὐτὸ ὅλους τούς εὐ-
τυχισμένους καί πλουσίους συνήθισον νά τούς παραδῶ-
λουν μὲ αὐτόν. Ἔλα λοιπὸν νά ἐξετάσωμεν ὅσα συνέδη-
σαν μὲ αὐτόν. Δι' ἐμὲ ὁ Ἄβραάμ ἐταλαιπωρήθη περισσό-
τερον καί ἀπὸ τόν Νῶε καί τόν Ἄδελ' καί δέν θά εἰπῶ
ὁμως τίποτε ἕως ὅτου ἡ ἔρευνα τῶν γεγονότων μᾶς τὸ ἐ-
πιβεβαιώσῃ. Αὐτὰ πού ἔπαθε κατὰ τὴν διαμονὴν του εἰς
Περσίαν καί ὅτι λυπηρὸν τοῦ συνέδη μέχρι τῆς ἡλικίας τῶν
ἐβδομήντα ἔτων δέν δύναται κανεὶς νά γνωρίζῃ ἀκριθῶς.

188 Α Διότι ὁ μακάριος Μωϋσῆς μᾶς ἔγραψε τὴν ἱστορίαν

1. Ἐκτὴ ὁ ἱερὸς Χριστότομος, τὸ μαγαλεῖον τοῦ μοναχικοῦ βίου, διὰ
τὴν ὁπῆρξεν ἀσπρὸς ἀσπρῆς, ἀλλὰ καί πολλὰς ἐπακόσμη ἀσκητῆς
καί ἀναρέτους μοναχῶς. Παραστατικώτατα δὲ περιγράφει τὸν ἄγρον καί ἔ-
γινον συναισθηματικῶν τῶν Μοναχῶν.

ἐκείνης τῆς ἐποχῆς καὶ ἀπειώπησε ὄλην αὐτὴν τὴν περίου τῆς ζωῆς του καὶ ἤρχειε τὴν διήγησιν του ἀπὸ τὰ κατοπιὰ γεγονότα. "Ὅτι καὶ ὁ Ἀβραάμ θὰ ἔπασχε τὰ αὐτὰ μὲ τὸν Νῶε εἶναι εὐκόλον νὰ τὸ συμπεράνη κανεὶς ἀφοῦ μεταξὺ τῶσαν βαρβάρων ἀσεβῶν ἦτο ὁ μοναδικὸς εὐσεβής. Τοῦτο δὲν ἦτο ἀγνωστον καὶ εἰς τοὺς ἄλλους καὶ τὸ ἀντιλαμβάνονται εὐκόλως καὶ οἱ πλεόν ἀνόητοι. Ἀλλὰ καὶ αὐτὰς τὰ παραμερίσω τώρα καὶ ἄς ἀρχίσωμεν τὴν ἀφήγησιν μας ἀπὸ τὴν ἀναχώρησιν του ἐκ τῆς πατρίδος του ἀφοῦ ἐξετάσωμεν κατὰ πρότον πῶσον ἀπέχει ἡ γῆ τῶν Καλδαίων ἀπὸ τὴν Παλαιστίνην, ἢ ποία ἦτο ἡ κατασκευὴ τῶν ὁδῶν, πῶς ἐγένετο ἡ ἐπικοινωνία μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων καὶ ποίος ὁ τρόπος τῆς ζωῆς των. Μὴ μᾶς φανῆ τώρα ὅτι τὸ πρῶγμα εἶναι εὐκόλον ἐπειδὴ εὐκόλως ὑπήκουσεν ὁ δίκαιος ἐκεῖνος, οὔτε ὅτι ἐπειδὴ συντόμως καὶ δι' ὀλίγων διηγήθηκε τὸ συμβᾶν ὁ Μωϋσῆς, νομίσας ὅτι τὸ γεγονός εἶναι ἀνάλογον μὲ τὴν δραχὺτητα τῶν λόγων. Διότι εἶναι πολὺ εὐκόλον νὰ τὸ εἰπῆ κανεὶς ἢ νὰ τὰ διηγήθῃ, ἀλλὰ νὰ τὰ πράξῃ δὲν εἶναι ὁμοίως εὐκόλον ἀλλὰ πάρα πολὺ κοπιαστικόν. Τὸ μήκος λοιπὸν τῆς ὁδοῦ καὶ πόση ἀπόστασις χωρίζει τὰς δύο αὐτὰς χώρας, ἤμποροῦν νὰ μᾶς εἰποῦν μὲ ἀκρίθειαν ὅσοι ἐπέρασαν ἀπὸ ἐκεῖ, ἂν ὑπάρχουν τέτοιοι. Ἡμεῖς ἂν καὶ δὲν συναντήσαμεν κανένα ἀπὸ αὐτούς, ἀλλὰ ἐπικοινωνήσαμεν μὲ κάποιον ἐξ ἐκείνων πού φθάνουν C ἀπὸ μίαν γειτονικὴν χώραν καὶ τὸν ἠρωτήσαμεν ἐπὶ πῶσον χρόνον ἠναγκάσθη νὰ ὁδοιπορήσῃ αὐτὸς δὲ μᾶς εἶπε ὅτι τριάκοντα καὶ πέντε ἡμέρας ἐχρειάσθη. Τὴν Βαβυλώνα εἶπε δὲν τὴν γνωρίζει καὶ μόνον ἀκουστῶ εἶχε περὶ αὐτῆς καὶ ὅτι καθὼς ἤκουσε ἀπὸ ἐκεῖ εἶναι ἄλλος τόσος δρόμος. Καὶ τὸ μὲν διάστημα ἦτο τῶσον ὅσον εἶναι καὶ τώρα, ἀλλὰ ἡ κατάστασις τῶν ὁδῶν δὲν ἦτο ἡ ἴδια τότε ὅπως καὶ τώρα. Διότι τώρα ὑπάρχουν κατὰ διαστήματα καὶ σταθμοὶ λιμενεῖς καὶ πόλεις καὶ ὑπαιθρον καὶ ὁδοιπόροι τοὺς ὁποίους συναντᾷ πυκνὰ ὅσοις βαδίζει, πρῶγμα πού εἶναι πολὺ ἀσφαλές καὶ ἀπὸ σταθμοὺς καὶ πόλεις, καὶ ἀγροὺς εἰς τὸν ταξιδιώτην. D Ἐπὶ πλεόν δὲ καὶ οἱ ἄρχοντες τῆς περιοχῆς καὶ τῶν πόλεων ἔχουν ἐγκαταστήσει ἀνδρας, διακρινομένους διὰ τὴν σωματικὴν τῶν δύναμιν καὶ τὴν τέχνην εἰς τὸ ἀκόντιον καὶ τὴν σφενδόνην, ὅπως οἱ τοξῶται μὲ τὰ βέλη καὶ οἱ ἀκοντισταὶ μὲ τὸ ἀκόντιον. Αὐτοὺς οἱ ἄρχοντες συνεκράτησαν εἰς τάγματα, τοὺς ἔθεσαν ὑπὸ ἀξιώματικούς καὶ τοὺς κατέστησαν φρουροὺς χωρὶς νὰ

τοὺς ἀπασχολοῦν εἰς τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνον εἰς τὴν φύλαξιν τῶν ὁδῶν. Ἐκτὸς αὐτῶν ἐπενόησαν καὶ ἄλλα μέτρα πλεόν καταλληλότερα πρὸς ἀσφάλειαν. Ἐκτίσαν οἰκήματα κάθῃ χίλια δῆματα εἰς τὸν δρόμον καὶ ἐγκατέστησαν κυκερινὰς φρουράς, καταστήσαντες οὕτω τὴν ἀγρυπνίαν τῶν φρουρῶν καὶ τὴν ἐνασχόλησιν των προπύργιον εἰς τὰς ἐπιθέσεις τῶν κακούργων. Ἐ τότε ὁμως δὲν ὑπῆρχε τίποτε, οὔτε ἀλλεπάλληλα χωράφια, οὔτε πόλεις, οὔτε σταθμοὶ, οὔτε καταφύγια, οὔτε συναντοῦσες συχνὰ ὁδοιπόρον, οὔτε ἄλλο τι σχετικόν. Ἀφήνω τὴν τραχύτητα τῶν ἀτραπῶν καὶ τὴν κακοκαιρίαν, τὰ ὅποια καὶ τὰ ἄλλα ἂν εἴπειαν ἦσαν ἱκανὰ νὰ ἐνοχλήσουν τοὺς ὁδοιπόρους. Θὰ ἐπιθεβαιώσωμεν τὰ λεγόμενά μου ὅσοι χρησιμοποιοῦν ἀμάξια καὶ ὑπόζυγια καὶ παρ' ὅλα ταῦτα δὲν τολμοῦν νὰ διασχίσουν τὸν συνήθη δρόμον, ἂν πρῶτα δὲν φροντίσουν νὰ τὸν στρώσωμεν μὲ πέτρας καὶ νὰ ἰσοπεδώσωμεν τὰ χαντάκια ἀπὸ τὰ ρυάκια, ἐξομαλύνοντες τὸ ἔδαφος. 190 A Τότε τὰ ἐρημικὰ μέρη ἦσαν περισσότερα καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἀκατοίκητα καὶ πλεόν ἀπρόσωπα καὶ ἀπὸ τὰ ὄρη καὶ πλεόν ἐπικίνδυνα καὶ ἀπὸ τοὺς κρημνοὺς καὶ τὰ βάραθρα. Καὶ δὲν εἶπαν τὸ χειρότερον ἀπὸ ὅλα, ποία ἦτο δηλαδὴ ἡ κατάστασις τῆς ἐπικοινωνίας τῶν λαῶν, ὑπόθεσις πού παρείχε πολὺ περισσότερας καὶ μεγαλύτερας δυσκολίας καὶ ἀπὸ τὴν κατάστασιν τῶν δρόμων, ἀφοῦ ὅλοι ἦσαν διηρημένοι κατὰ ἔθνη, μᾶλλον δὲ κατὰ πόλεις. Διότι δὲν ἦτο ὅπως τώρα, ὅποτε μία ἐξουσία κατακαλύπτει τὸ πλεῖστον τῆς οἰκουμένης καὶ ὅλοι ὑπακούουν εἰς ἓνα ἄνθρωπον, διοικουμένοι ἀπὸ τοὺς ἴδιους νόμους. Ἀλλ' ὅπως ἓνα σῶμα πού διηρέθη σὲ πολλὰ κομμάτια, ἔτσι εἶχε διασπασθῆ καὶ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων B καὶ ὁ δίκαιὸς ἄνθρωπος ἦτο ἠναγκασμένος νὰ προφυλάττεται διαρκῶς ἀπὸ πολεμίους καὶ πρὶν γλυτώσῃ ἀπὸ τοὺς πρώτους ἀντιμετώπιζεν ἄλλους συνεχῶς λόγῳ τῆς πολυαρχίας καὶ τῆς ἀναρχίας πού ἐπεκράτησαν. Τὴ βασανιστικώτερον, λοιπὸν, ἀπὸ μίαν ζωὴν τέτοιου εἶδους; Διότι δὲν ἐφοβεῖτο μόνον καὶ δὲν ἔτρεμε διὰ τὸν ἑαυτόν του, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν πατέρα, τὴν γυναῖκα καὶ τὸν ἀνεψιὸν του. Καὶ ἡ φροντίς τῶν ὑπηρετῶν δὲν ἦτο μικρὰ, ἂν τύχαιε νὰ ζοῦν εἰς τὴν χώραν των, πολὺ περισσότερο ὁμως δταν ἠναγκάζοντο νὰ παραμένουν εἰς τὰ ξένα μέρη. Καὶ ἂν μὲν ἐγνώριζε πού θὰ σταματήσῃ ἢ περιπλάνησῃ του, αἱ φροντί-

1. Ἡρέκειται διὰ τοὺς στρατιωτικούς σταθμούς καὶ τοὺς ἀρχιεπίσκοπους.

δες δὲν θὰ ἦσαν καὶ τόσο ἀφόρητοι. Τώρα ὅμως πού ἤκουσε ἀπλῶς καὶ ἀορίστως περὶ γῆς, ὄχι ταύτης ἢ ἄλλης. Ἐ ἀλλὰ περὶ αὐτῆς τῆν ὅποιαν θὰ σοῦ ὑποδείξω, περιέτρεχε παντοῦ ἄνοους τοῦ καὶ πολὺ ἐθρουθεῖτο ἡ ψυχὴ τοῦ καὶ δὲν ἤμποροῦσε πρυθενὰ νὰ προσηλώσῃ τὸν λογισμόν του, ἀλλὰ ἦτο ἠναγκασμένος νὰ κάμῃ πολλὰς ὑποψίας καὶ νὰ μεριμνᾷ. Διότι φυσικὸν ἦτο νὰ ἀναμένῃ ὅτι θὰ φθάσῃ καὶ εἰς αὐτὰ τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης καὶ εἰς αὐτὸν τὸν ὠκεανόν. Καὶ ἂν ἀκόμη δὲν περιηγήθῃ δλην τὴν γῆν, ἐν ταῦτοις ὑπέστη τὴν φροντίδα ὅλης αὐτῆς τῆς ὁδοιορίας. Διότι δὲν εἶχε προετοιμασθῆ ψυχικῶς, ὅτι θὰ ἐφθασε μέχρι τὴν Παλαιστίνην, ἀλλὰ ἦτο παρεσκευασμένος ὁ παντοῦ καὶ πάντοτε, εἴτε διαταχθῆ νὰ περιέλθῃ τὴν οἰκουμένην, εἴτε νὰ ὑπάγῃ εἰς τὰς μακρινὰς νήσους. Ἀκόμη καὶ ἂν ἐπίστευε ὅτι ἦτο ἀκατόρθωτον τὸ προσταχθῆν καὶ πάλιν ἡ δυσκολία θὰ ὑπῆρχε. Διότι αὐτὸς πού περιμένει νὰ τοῦ συμβῆ κάτι τὸ φορτικόν, εἶναι εὐκολώτερον νὰ γνωρίσῃ καθαρὰ τί εἶναι αὐτὸ πού θὰ ὑποστῆ, διὰ νὰ εἶναι προετοιμασμένος, παρὰ νὰ περιφέρῃ ἀσκόπως τὸν λογισμόν του καὶ ἄλλοτε νὰ περιμένῃ τὰ κατὰ καὶ ἄλλοτε τὰ κακὰ καὶ νὰ μὴ ἤμπορῇ νὰ ἔχῃ θάρρος πουθενά, ἀλλὰ νὰ δυσπιστῆ καὶ πρὸς τὰς δύο κατευθύνσεις.

Αὐτὰ πρὶν ἔλθωμεν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας. Ἐ Ἐπειδὴ κάποτε ἦλθεν εἰς Παλαιστίνην, ἤλπισεν ὅτι θὰ γνωρίσῃ ἐκεῖ τὴν ἀνάπαυσιν, τότε εὗρηκε μεγαλυτέραν τρικυμίαν εἰς τὸν λιμένα. Αὐτὸ δὲν ἦτο μικρὰ ἀφορμὴ ὀδύνης, ἀλλὰ κυριολεκτικῶς πῶς ἀφόρητον ἀπὸ κάθε ἄλλο, τὴν στιγμήν πού κάποιος ἐνῶ ἐνόμισεν ὅτι ἀπηλλάγη καὶ ὅτι τὰ θάνατά του ἐφθασαν εἰς τὸ τέλος καὶ ἔχει ἐλευθερωθῆ ἀπὸ δλην τὴν φροντίδα καὶ τὴν μέριμναν αἰφνης εὐρίσκειται καὶ πάλιν ξανά εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν δυσχερειῶν.¹ Αὐτὸς πού εἶναι προετοιμασμένος διὰ τὰ θεία, θὰ τὰ ὑποφέρῃ εὐκολώτερον. Αὐτὸς ὅμως πού ἐπαναπαύθηκε καὶ ἀπέβαλε τὰς φροντίδας ἀπὸ τὴν σκέψιν του, ἂν συμβῆ εἰς αὐτὸν κάτι παρόμοιον, ὅπως καὶ πρότερον ταρασσεται διπλά καὶ ὑποκύπτει ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ κακόν, πού δὲν περιμένει, διότι ἔχει καμφθῆ κάθε ἀντίστασις του. Καὶ ποία ἦτο ἡ συμφορὰ πού ἐπῆλθε; Μία φοβερὴ πείνα ἔπεσον εἰς δλην τὴν Παλαιστίνην, πού τὸν ἐξεσῆκωσεν ἀπὸ ἐκεῖ ἀμέσως

1. Ὁλόκληρον τὸ ρητὸν λέγει: «Καὶ εἶπε Κύριος τῷ Ἄδραμ· Ἐβλήθη ἐκ τῆς γῆς σου καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου καὶ ἐκ τοῦ ὕψους τοῦ πατρὸς σου καὶ ἔβη εἰς τὴν γῆν, ἣν ἂν σοὶ δεῖξω» (Γενεα. 12, 1).

καὶ τὸν ἐστειλεν εἰς τὴν Αἴγυπτον. Ἀφοῦ δὲ ἐφθασεν ἐκεῖ μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς θεραπείας τοῦ κακοῦ περιέπεσε καὶ πάλιν εἰς χειροτέραν συμφορὰν καὶ ἦλθεν εἰς τὸν ἔσχατον κίνδυνον. Τόσον δὲ πολὺ ἐφοβήθη ὥστε, πρᾶγμα τὸ ὅποιον εἶναι τὸ πλέον ἀφόρητον παντὸς ἄλλου δι' ἄλους, νὰ προτιμήσῃ, νὰ προσβάλλῃ τὰς γυναῖκας του. Β Διότι τότε περιέπεσον εἰς τὴν ἀνάγκην, ὥστε νὰ ὑπηρετῆ καὶ τὴν ὑποκρισίαν, πρᾶγμα πού εἶναι τὸ ἔλαειότερον πάντων. Ἦλθε τότε σὲ τόσον δυσχερῆ θέσιν, ὥστε νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν ὑποκρισίαν. Ὑπάρχει τίποτε πλέον ἔλαειόν; Ποίαν νομίμεις ψυχὴν ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ ἔχῃ δταν ἠναγκάζετο νὰ διδῇ τέτοιου εἶδους συμβουλὰς εἰς τὴν γυναῖκα του; Καὶ ἐγὼ γνωρίζω ὅτι γυναῖκα ὠραία εἶσαι. Θὰ συμβῆ δὲ δταν σὲ ἴθουν οἱ Αἰγύπτιοι νὰ εἴπουν· εἶναι ἰδική σου καὶ εἶναι τότε δυνατόν νὰ μὲ φονεύσουν, ἐπεὶ δὲ θὰ σὲ περιποιηθοῦν. Εἰπέ λοιπὸν, ὅτι εἶσαι ἀδελφὴ του, διὰ νὰ ὠφεληθῶ ἐξ αἰτίας σου καὶ νὰ ζήσω. Αὐτὰ τὰ λόγια εἶπεν αὐτὸς, πού χάριν τοῦ Θεοῦ ἐγκατέλειπε καὶ πατρίδα καὶ οἰκίαν καὶ φίλους καὶ συγγενεῖς καὶ δλην τὴν οἰκογένειαν. Ἐ αὐτὸς, πού ὑπέστη τόσοσ ταλαιπωρίας καὶ τόσοσ πόνους κατὰ τὸ μακρὸν αὐτὸ διάστημα τῆς ὁδοιορίας του. Καὶ ὅμως δὲν εἶπε πατὴρ λόγια ὅπως «μὲ ἐγκατέλειπεν ὁ Θεός, ἀπέστρεψε τὸ πρόσωπόν του καὶ δὲν μοῦ ἐπίδαφιλεῖ τὰς φροντίδας του». Ἀντιθέτως τὰ ὑπέφερον ὅλα γενναίως καὶ μὲ πίστιν καὶ ἐνῶ, ὡς σύζυγος, περισσώτερον ἀπὸ ἄλους ἔπρεπε νὰ ἀργίεζται διὰ τὴν προσβολήν, πού ὕψιστοτο ἡ γυναῖκα του, λόγῳ τῆς βαρυτάτης θίας, ἔκαμε τὸ πᾶν ὥστε νὰ μὴ γίνετα φανερά ἡ προσβολή. Εἶναι ἀδύνατον νὰ παραστήσω μὲ λόγους πόσῃ ἀθμίαν φέρει τοῦτο καὶ ὀδύνην τὸ γνωρίζου ὅμως ὅσοι ἔχουν γυναῖκας καὶ ἐνέπεσον εἰς ὑποψίαν ζηλοτυπίας. Περὶ τοῦ πάθους τούτου κάμνει μνείαν καὶ ὁ Σολομών λέγων: «Ὁ θυμὸς τοῦ ἀνδρὸς τῆς εἶναι γεμάτος ζήλειαν. Δὲν πρόκειται νὰ λυπηθῇ ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, οὔτε ὑπάρχει λύτρον διὰ νὰ ἐξαγοράσῃ τὴν ἔχθραν. Ὁ οὔτε νὰ τὴν διαλύσῃ μὲ τὰ πολλὰ δῶρα.»² Καὶ ἄλλοῦ: «Ἡ ἀγάπη εἶναι δυνατὴ ὡς ὁ θάνατος, ἐνῶ ἡ ζήλεια σκληρὴ ὅπως ὁ Ἄδης.»³ Ἄν ὁ ζηλοτύπος ὑποφέρει

1. Ὁ ἱερός Χριστόστομος ἀναφέρεται εἰς τὸ περιστατικόν, πού περιγράφεται εἰς τὸ 12ον κεφάλαιον τῆς Γενέσεως, καθ' ὃ ὁ Φαραὼ τῆς Αἰγύπτου ἐπέθετο τὴν Σάρραν καὶ ὁ Ἄδραμ, ἀπὸ φόβου μήπως τὸν φονεύσουν, εἶπεν πρὸς τὴν ἀδελφὴν του. Τὴν ἀκοσίαν αὐτὴν ἡ ἀπάντησις εἶ· ὁράμενος ὁ Θεός.

2. Παροιμ. στ', 31.

τόσον, αὐτὸς ποῦ ὀφίστατο τόσα κακὰ καὶ ὁ ὁποῖος ἠναγκάζετο νὰ κολακεύῃ τὸν ὄβριστην, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ ἀποκρούῃ καὶ τὰ πάντα νὰ κἀνῃ, ὥστε νὰ μὴ ἀπολαύσῃ εὐκόλα τὴν γυνεῖκα τοῦ ὁμοῦ, δὲν εἶναι ἐλεεινότερος ἀπὸ κάθε ἄλλον; Ὅταν ἐτελειώσαν ὅλα αὐτὰ τὰ κακὰ, ἐγεννῶντο ἄλλα καὶ τὴν πείναν ἐκείνην τὴν διαδέχεται ὁ πόλεμος. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν μάχην μεταξὺ τῶν ποιμένων καὶ τὴν διανομὴν πρὸς τὸν ἀνεψιὸν ἀφῆνω τώρα, ἂν καὶ ἐξεταζόμενα αὐτὰ ἐν σχέσει μὲ ἄλλους ἀνθρώπους, εἶναι ἱκανὰ νὰ τοὺς ρίψουν εἰς σφοδρὰν λύπην. Ἐ Διότι ὅταν αὐτὸς ποῦ τὸν ἔσωσε ὁ ἄλλος καὶ ἔγινε αἰτία νὰ ἀποκτήσῃ πολλὰ ἀγαθὰ, αὐτὸς ποῦ ἔπρεπε ν' ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ ὅλα καὶ νὰ ἐπιτιμήσῃ τοὺς ποιμένας του, αὐτὸς, ὅταν προτείνεται κάποια διανομὴ, καταλαμβάνει τὰς πλέον εὐφόρους περιοχὰς καὶ ἀφήνει τὰς πλέον ἠρήμους εἰς ἐκείνον, ποῖος θὰ ὑποφέρῃ εὐκόλως, δὲν ἐννοᾷ τὴν ζημίαν, ἀλλὰ τὴν ἀδικίαν, ἐπειδὴ ἐνῶ ἐτίμησεν ἠτιμᾶσθη καὶ ἔλαβε τὸ ὀλιγώτερον μέρος, πρᾶγμα ποῦ εἶναι βαρύτερον ἀπὸ κάθε ζημίαν; 192 Α Ἄλλ' ὅμως ὅλα αὐτὰ τὰ παραμερίζω τώρα. Περὶ τοῦ πατριάρχου πλέον, καὶ ὄχι διὰ κάποιον ἀπὸ τοὺς πολλοὺς, θὰ κάμωμιν λόγον.

Ἐκείνην τὴν πείναν τὴν διεδέχθη ὁ πόλεμος τῶν Περσῶν καὶ ἀναγκάζεται νὰ ἐκστρατεύσῃ ἐναντίον των, ὄχι εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ὅτε καὶ τὰ δύο ἀντίπαλα μέρη ἦσαν ἀκόμη ἀκέραια, ἀλλ' ἀφοῦ εἶχον κατατροπωθῇ οἱ πάντες καὶ ἡ νίκη ἦτο μὲ τὸ μέρος τῶν ἐχθρῶν, καὶ κανεὶς πλέον δὲν ἠμποροῦσε νὰ τοὺς ὑποφέρῃ, ἐπειδὴ ἄλλοι μὲν εἶχον κατασφαγῆ γενικῶς, ἄλλοι εἶχον ἀποκρουθῇ, ἐνῶ ἄλλοι εἶχον ὑποδουλωθῇ εἰς αὐτοὺς. Ἐν Β τούτοις τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν τὸν ἔπεισε νὰ παραμείνῃ εἰς τὸν οἶκον του, ἀλλὰ καταληφθεὶς ἀπὸ σφοδρὰν λύπην δι' ὅσα συνέδησαν, ἔφυγε διὰ νὰ συμμετάσχη εἰς τὰς ταλαιπωρίας ἐκείνων, ὀδηγῶν τὸν ἑαυτὸν του εἰς δέβαιον θάνατον. Διότι τὸ νὰ ἀντιπαραταχθῇ μὲ τριακοσίους ἢ ὀλίγον περισσοτέρους ὑπηρέτας του ἐναντίον μίᾳς τόσοσ μεγάλης στρατιᾶς σημαίνει πῶς τίποτε ἄλλο δὲν ἐσκέπτετο παρὰ τὴν αἰχμαλωσίαν, τὴν τιμωρίαν καὶ προτοιμάζετο νὰ λάβῃ μύριους θανάτους. Ἐπῆγε λοιπὸν μὲ τὸν ὀλοφάνερον κίνδυνον νὰ ὑποστῇ καὶ αὐτὸς τὴν θαρραλικὴν ὀμότητα. Ὅτε διεσώθη ἀπὸ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, ἐπέστρεψε μὲ λάφυρα καὶ τὰ παρόμοια καὶ ἠναγκάσθη νὰ θρηνηθῇ καὶ πάλιν διὰ τὰς ἰδικὰς του συμφορὰς. Ὁ τὴν ἑλλείψιν παιδιῶν ἐννοῶ καὶ ἐπομένως κληρονόμων. Μὴ τύχη λοιπὸν ἐπειδὴ τὸν ἤκουσε τότε νὰ

θρηνηθῇ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ νὰ λέγῃ: «Τί θὰ μοῦ δώσης; Ἐγὼ χάνομαι ὀτεκνος;»¹ καὶ νομίσησ' ἴσως ὅτι εἰς τοῦτο ἀφείλεται ἡ πρόσφατος λύπη του· διότι ἡ μέριμνα αὐτῆ καὶ ἡ φροντίς εἰσῆλθε εἰς τὸ σπιτικό του μαζί με τὴν νόμφην ἢ ἴσως καὶ πρὸ τῆς νόμφης αὐτῆς. Διότι εἶναι ἔθιμον εἰς ὄλους ἡμᾶς ὅταν ἀρχισώμεν νὰ σκεπτόμεθα καὶ νὰ συζητῶμεν περὶ γάμου νὰ ἐξετάζωμεν ὅλας τὰς ὀψεις τοῦ προβλήματος, σημαντικώτερα τῶν ὁποίων εἶναι τὸ κεφάλαιον τῶν παιδιῶν καὶ αὐτὸς ὁ φόβος ἀπὸ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ταράσσει τὰς ψυχὰς μας. Ἄν δὲ συμβῇ, μετὰ τὴν τέλεισιν τοῦ γάμου, νὰ περάσῃ καὶ ἓνα καὶ δεῦτερον ἢ καὶ τρίτον ἔτος χωρὶς τέκνα, ἐπιτείνεται δεδαίως ἡ λύπη καὶ ἀτονοῦν αἱ πλέον χρηστὰ ἐλπίδες βαθμηδόν. Ὁ Ἄν περάσῃ καὶ ἄλλος περισσότερος χρόνος, αἱ ἐλπίδες ἐκλείπουν παντελῶς καὶ ἡ λύπη καταλαμβάνει τὴν ψυχὴν κατακαλύπτουσα κάθε χαρὰν καὶ δὲν ἐπιτρέπουν νὰ εὐχαριστήσῃς τίποτε εἰς τὸν βίον. Ὅστε ἂν καὶ τίποτε δυσάρεστον δὲν συμβῇ ἀπὸ τὰ τόσα καὶ τόσα, ἀλλὰ ὅλα νὰ εἶχον ρυθμισθῇ μὲ τὴν θέλησιν του, εἶναι ἱκανὴ ἡ λύπη ἀπὸ τὴν ἑλλείψιν παιδιῶν, νὰ παρακολουθῇ ὅλα τὰ κατ' αὐτὸν καὶ νὰ σκιάσῃ κάθε εὐθυμίαν καὶ νὰ τὸν καταβάλῃ. Ἐ Ἡ ὑπόσχεις τοῦ Θεοῦ εἰς τὰ ἔσχατα τοῦ γήρατος, ὅταν ἐκ φύσεως ἡ ἰκανότης ἐξέλιπε, τότε ἐδόθη. Κατὰ τὸ διάστημα ποῦ παρήλαθε πενοῦσε τόσον πολὺ καὶ ἐκόπτετο συνεχῶς καὶ ἐπένηθι, ἐπειδὴ ἔβλεπε τὸν πλοῦτον νὰ αὐξάνεται χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ αὐτὸς ποῦ θὰ τὸν ἐκληρονόμει. Διότι τί νομίζεις ὅτι ἔπαυσε ὅτε ἤκουσε ἀπὸ τὸν Θεόν, ὅτι «τὸ σπέρμα σου θὰ παροικήσῃ ὄχι εἰς ἰδικὴν σου γῆν ὅπου καὶ θὰ ὑποδουλώσων τοὺς ἀπογόνους σου καὶ θὰ τοὺς κακοποιήσων»¹⁹³ Α καὶ θὰ τοὺς ταπεινώσων ἐπὶ τετρακόσια ἔτη;»² Ἡ δὲ γυναῖκα, ἡ ὁποία τώρα μὲν τὸν παρακινεῖ νὰ συνευρεθῇ μὲ τὴν δοῦλὴν τῆς καὶ τώρα διότι συνευρεθῇ μὲ αὐτὴν τὸν κατηγορεῖ καὶ τὸν μέμφεται καὶ ἐπικαλεῖται ἐναντίον του τὸν Θεόν, καὶ τὸν ἀναγκάζει νὰ βιώξῃ ἐκείνην, ποῦ μαζί του ἐκοιμήθη καὶ μέλλει νὰ τοῦ γεννήσῃ τέκνον, ποῖον ἀνθρώπου δὲν θὰ εἶχε ρίψει εἰς ἐσχάτην λύπην; Διότι ὅλα αὐτὰ καὶ ἂν ἀκόμη φτίνωνται ἀσημάντα. ἂν ἀναλογισθῆς ὅτι ὀλόκληρα σπῆτια ἐκλείσων καὶ ἀνασάτωσαν, ὅς σὲ κάμουν νὰ θαυμάσῃς τὸν δίκαιον. Ἄν καὶ τὰ ὑπέφερε μὲ γενναιοῖτητα διὰ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, ὅμως ἦτο ἀνθρώπος καὶ ὅλα αὐτὰ τοῦ ἔφεραν πόνον

1. Γενεσ. ιε', 2.
2. Γενεσ. ιε', 13.

και στενοχωριαν. Ἡ δούλη τοῦ ἄρχοντος ἐπανερχεται και πάλιν εἰς τὸ σπίτι και γεννᾷ τὸν νόθον υἱὸν του και γίνεται, ὕστερα ἀπὸ ἀρκετὰ χρόνια, πατήρ ὁ Ἀβραάμ. Β Τὸ πρᾶγμα εἶχε κάποιαν εὐχαριστήσιν, ἀλλὰ ἡ λύπη ἦτο περισσότερο. Διότι ὁ νόθος υἱὸς τοῦ ἐνεθύμιζε τὸν γνήσιον και οὕτω ἐγεννάτο εἰς αὐτὸν ἐπιθυμία μεγαλύτερα νὰ ἀποκτήσῃ τοιοῦτον. Τὸ λεγόμενον «δὲν θὰ σὲ κληρονομήσῃ οὗτος, ἀλλὰ μόνον ὁ ἐκ σοῦ προερχόμενος» ἐπίστευεν ὅτι ἐλέχθη περὶ τοῦ Ἰσαήλ, ἐπειδὴ τίποτε ἀκόμη δὲν εἶχε εἰπωθῆ περὶ Σάρρας. Ὅταν λοιπὸν ἔλαβε και σαφεστέραν ὑπόσχεσιν περὶ τοῦ Ἰσαάκ και ὤριζετο πλέον ὁ χρόνος τοῦ τοκετοῦ, πρὶν πάλιν αὐτὸς γλυκαθῆ με αὐτὰς τὰς ἐλπίδας, τὰ πάθη τῶν Σοδομιτῶν κατέκλυζαν τὴν ψυχὴν του με πολλὴν ὀμίχλην λύπης. C Ὅτι δὲ ὄχι ὀλίγον συνετάρσατο τὸ γεγονός τὸν δικαίον φανερώμεται ἀπὸ τὰ λόγια και τὰς ἱκεσίας, πού προσέφερε ὑπὲρ αὐτῶν εἰς τὸν Θεόν. Ὅταν δὲ εἶδε νὰ πῖπτη ἢ φρικωδεστάτη ἐκείνη ὄροχὴ και ἐξαφνικὰ ἔγιναν ὅλα σκόνη και στάκτη, κατεταράχθη σφόδρα πλέον. Ἄν ὅταν βλέπωμεν ἀπὸ μακρὰν νὰ καιώμεναι τὰ σπίτια μας γινώμεθα ἀλλόφρονες και μᾶς καταλαμβάνει λύπη και φόβος, σκεφθῆτε τί ἤθελε πάθει ἐκεῖνος πού ἔδλεπε πόλεις και χωρὰ ὀλόκληρα μαζί με τοὺς κατοίκους τους, ὄχι νὰ ὑψίστανται: ἕνα συνήθη ἐμπρησμόν. ἀλλὰ νὰ κατακαίωμεναι παράξενα και φοβερά; D Δὲν σοῦ φαίνεται ὅτι τὰ πάθη τοῦ δικαίου μιμοῦνται: τὴν συνέχειαν τῶν ἐπαλλήλων κυμάτων τῆς θαλάσσης; Διότι ὅπως εἰς τὴν θάλασσαν πολὺ ἀφανισθοῦν τὰ προηγούμενα κύματα κορυφῶνται τὰ δεύτερα ἔτσι ἀκριδῶς συνέβαινε και εἰς τὴν ζωὴν τοῦ δικαίου. Ἐνῶ ἀκόμη ἦτο πρόσφατος ἢ συμφορὰ τῶν Σοδόμων ὁ βασιλεὺς τῶν Γερασῶν ἐτόλμησε τὰ ἴδια κακὰ ὅπως ὁ Φαραὼ ἐναντίον τῆς Σάρρας. Και πάλιν ἡ γυναῖκα ἠναγκάσθη νὰ ὑπακριβῆ με τὸν ἑλαυνότερον τρόπον και ἡ προσβολὴ θὰ ἐγένετο πραγματικότης ἂν δὲν ἤμποδιζε και πάλιν ὁ Θεός. Ἐνῶ πᾶσι τὸ νόθον παιδί, ἢ γυναῖκα και ὅλον τὸ σπιτικὸν ἠγυαριστεῖτο διὰ τὴν γέννησιν τοῦ νομίμου παιδιοῦ, μόνον ὁ δικαῖος Ἀβραάμ, ἀνάμενα εἰς τὴν εὐναριστήσιν ἠναγκάσθη νὰ λυπῆται, διότι ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ ἐκδιώξῃ ἀπὸ τὸ σπίτι του τὴν πᾶλλακίδα με τὸ τέκνον της. E Παρ' ὅλον πού ὁ Ἰσαήλ ἦτο νόθος, προερχόμενος ἀπὸ τὴν δούλην, ἐν τούτοις ἡ φυσικὴ δύναμις τῆς πατρότητος δὲν ἦτο κατωτέρα ἐπειδὴ τάχα

1. Πενεθ. 15, 7 καὶ 8.

προήρχετο ἐκ μητρὸς παρανόμου, οὔτε ἔκαμε ἀσθενεστέραν τὴν στοργὴν τῶν πατρικῶν σπλάγγων ἢ ταπεινὴν καταγωγὴ τῆς μητρὸς. Και αὐτὸ τὸ μανθάνομεν ἀπὸ τὴν ἴδιον τὴν Βίβλον. Διότι ὁ σταθερὸς και ὁ γενναῖος, αὐτὸς πού ἐδέχθη νὰ σφάξῃ με τὰ ἴδια του τὰ χέρια τὸν μονογενῆ του, αὐτὸς ὁ ἴδιος ἐλυπεῖτο ὅταν τοῦ τὸ ἐξῆται ἢ νόμιμος γυνὴ του και δὲν θὰ τὸ ἔκαμε οὔτε θὰ ἐπειθετο εἰς τὴν Σάρραν, ἢ ὅποια εἶχε τότε ὡς μητέρα περισσότερον θάρρος και με ἀξίωσιν τοῦ τὸ ἔλεγε, ἂν δὲν τὸν ἐλύγισεν ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ. Ὡστε ἂν ἀκούσης ὅτι ἐδίωξε τὴν πᾶλλακίδα και τὸ νόθον με τὸ κέλευσμα τοῦ Θεοῦ μὴ νομίσης ὅτι ἀπηλλάγη και ἀπὸ τὴν δούλην.¹⁹⁴ A (αὐτὸ εἶναι ἄδύνατον). Θαύμασε μόνον τὴν μεγάλην ὑπακοὴν του, διότι παρ' ὅλον ὅτι ἐκάμπτετο ἀπὸ τὴν συμπάθειαν, δὲν ἔφευγεν ἀντίρρησην εἰς τὸν Θεόν, ἀλλὰ ἐξεδίωξε τὸ παιδί μετὰ τῆς μητρὸς, χωρὶς νὰ γνωρίξῃ οὐδέ πού ἐπορεύοντο και ἐπέδειξε καρτερίαν και ἀνοχίην, ἐνῶ πονοῦσε, διότι, ἐπὶ τέλους, δὲν ἦτο και ἀνώτερος τῆς φύσεως.

Τὸ ἕθιον ἔπαθε και εἰς τὴν περιπτώσειν τοῦ γνησίου παιδιοῦ του. Ἄς μὴ εἰπῆ κανεὶς ὅτι δὲν ἐπόνει οὔτε ὅτι δὲν ὑπέμεινε ὅσα οἱ πατέρες οὔτε νὰ τοῦ στερήσῃ κανεὶς τὸ ἐγκώμιον πὺς τάχα ἠβέλησε νὰ δεῖξῃ ὅτι φιλοσοφεῖ πέραν τοῦ φυσικοῦ μέτρου. Β Διότι ἂν αὐτοὺς πού συνελήφθησαν, ἐπειδὴ διέπραξαν τὰ αἰσχίστα και ἐπὶ πολὺν χρόνον ἀπῆλυσαν αὐτὴν τὴν ζωὴν και πού μᾶς εἶναι ἀγνωστοὶ και πού ποτὲ δὲν τοὺς εἶδαμεν, τοὺς ἴδωμεν νὰ σύρυνται εἰς τὴν ἀγορὰν πρὸς τὸν θάνατον, συγκινούμεθα και πονοῦμεν και πολλακίς θαυμάζομεν, ἐκεῖνος πού τὸν γνήσιον και μονογενῆ υἱὸν του, τὸν γεννηθέντα παρὰ πάσαν προσδοκίαν κατὰ τὸ ἔσχατον γῆρας (διότι αὐτὰ κάμνου μεγαλύτεραν τὴν φλόγα τῆς καρδιάς), πού ἀκόμη εἶναι νέος, διετάχθη νὰ τὸν θυσιάσῃ με τὰ ἴδια του τὰ χέρια και νὰ τὸν κατακασθῇ, αὐτὸς δὲν ἔπαθε τίποτε τὸ ἀνθρώπινον, δὲν συνεκλονίσθη; Και λίθος ἂν ἦτο, και αἰδηρὸς C και ἀδάμας ἀκόμη δὲν θὰ ἐκάμπτετο· και δὲν θὰ ἐγένετο κομμάτια ἐμπρὸς εἰς τὸ νέο παιδί (πού ἦτο εἰς τὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας του), μπροστὰ εἰς τὴν σύμφωναν τῶν λόγων του, εἰς τὴν εὐλάβειαν τῆς ψυχῆς του; Ἡρώτησε τὸν πατέρα τότε: «Ἰδοὺ τὰ ξύλα Ἰσοῦ τὸ πῦρ πού εἶναι τὸ πρόβατον.» Ἄκουσε δὲ ὅτι ὁ Θεός, παιδί μου, θὰ ὑποδείξῃ πρόβατον διὰ τὸ ὀλοκαύτωμα. Και δὲν περιεργάσθη τίποτε πλέον. Ἐβλεπε τὸν πατέρα του νὰ τὸ δένη και δὲν ἄντιστη. Τὸ ἔβαλεν ἔπάνω εἰς τὰ ξύλα και τὸ παιδί δὲν

ἀπειράθη νὰ φύγη. Εἶδε τὸ μαχαίρι νὰ διευθύνεται ἐναντίον του καὶ δὲν ἐταράχθη. **Δ** Ποία ψυχὴ ὑπῆρξε περισσότερο εὐλαβικὴ ἀπὸ αὐτὴν; Ἀκόμη ὑπάρχει κανεὶς ποὺ θὰ τολμήσῃ νὰ εἴπῃ ὅτι οὐδὲν ὑπέστη ὁ Ἀβραάμ; Ἐάν ἐπρόκειτο νὰ θυσιάσῃ ἔχθρον καὶ πολέμιον, καὶ θηρίου ἀκόμη ἂν ἦτο, θὰ τὰ ἔκαμνε ἀρὰ γε αὐτὰ χωρὶς πόνου; Δὲν εἶναι ἔτσι, δὲν εἶναι ἔτσι τὸ πρᾶγμα! Μὴ καταλογίσῃς εἰς τὸν δίκαιον Ἀβραάμ τὴν αὐτομάτην, διότι καὶ ἐπὶ αὐτοῦ καὶ ἐσπαράσαστο. Ὁ Θεὸς —εἶπε— θὰ ὑποδείξῃ πρόβατον πρὸς ὀλοκαύτωμα, παιδί μου. Πόσῃ συμπάθειαν δὲν περικλείουν τὰ λόγια αὐτά; Ὅμως ἔπνιγε καὶ καταπίεζε τὸν πόνον του καὶ ἔκαμνε τὰ πάντα μετὰ τὴν προθυμίαν μετὰ δὲν ἀκριβῶς τὰ πράττουν ὅσοι δὲν ἐμπροσθίζονται ἀπὸ τοιαύτου εἶδους κωλύματα. Ἀφοῦ ἐθυσίασε τὸ παιδί (διότι τὸ ἔκαμνε μετὰ τὴν προθυμίαν τῆς προαιρέσεως) ἔτι τὸ παρέδωκεν ὑγιὲς καὶ σῶον εἰς τὴν μητέρα. Ὅμως αὐτὴ δὲν ἐπρόλαβε νὰ τὸ χαρῆ ἐπὶ πολὺ καὶ πρὶν χορτάσῃ τὸ παιδί της, ἀπέθανε. Καὶ αὐτὸ δὲν ἐλύπει ὀλίγον τὸν Ἀβραάμ. Διότι ἂν καὶ ἔζησε πολλὰ χρόνια κοντὰ του ἡ Σάρρα δὲν ὑπῆρξε τίποτε ἱκανὸν νὰ τὸν πείσῃ νὰ ὑπερέβῃ μετὰ εὐκολίαν τὴν συμφορὰν· αὐτὸ τὸ γεγονός τὸν ἐπεδάρυμε μετὰ περισσοτέραν λύπην. Διότι αὐτοῦς, ποὺ ἔμειναν μαζί μας πολλὸν καιρὸν καὶ ἐδοκίμασμεν ἀρκετὰ τὴν πείραν των, τὴν φιλίαν καὶ τὴν ἀρετὴν των, αὐτοὺς πρὸ παντὸς ἀναζητοῦμεν. Ὅτι ¹⁹⁵ ἔτσι ἔχουν τὰ πράγματα ὁ ἴδιος ὁ πατριάρχης Ἀβραάμ τὸ ἔκαμνε καιροῦν μετὰ τὸ νὰ τὴν πενήθησῃ καὶ νὰ τὴν θρηνησῃ. Καὶ ἂν ἀπαριθμῆσῃ κανεὶς τὰς φροντίδας διὰ τὸ παιδί, περὶ ἀκλογίης καταλλήλου συζύγου δι' αὐτό, ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν του καὶ ὅλα τὰ ἄλλα, τὰ ὅποια ἂν θελήσῃ κανεὶς νὰ τὰ ἐξετάσῃ ἐπακριδῶς, θὰ ἴδῃ ὀδυνηρὸν τὸν δῖον τοῦ δικαίου πολὺ περισσοτέρως ἀπὸ ὅσον ἀπεδειγθῇ καὶ γεμῆτον ἀπὸ φροντίδας πολλάς. Διότι ἡ ἀνία Γρασιῆ, ἐπισημαίνουσα τὰ πλέον κεφαλαίωδη, ἀφῆκε ὅλα τὰ ἄλλα νὰ τὰ συμπεράνωμεν ἡμεῖς, ὅσα, ὅπως εἶναι φυσικόν, γίνονται καθημερινῶς εἰς τὰ σπῆτια. ὅπου ὑπάσκει ἕνα πλῆθος ὑπηρετῶν καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες καὶ παιδία καὶ φροντίς διὰ πολλὰ πράγματα. Ναί, λέγουσιν, ἄλ-

1. Αἰὲν ἐπιτυχὴς ὁ ἱερός Χρυσόστομος τολμᾷ, εἰς τὸ σημεῖον αὐτῆς τῆς σημασίας τῆς διαθέσεως τοῦ ἀνοήτου πρὸς τὸ καλὸν ἢ τὸ κακόν. Αἱ πράξεις κοινῆς αὐτῆς εἶναι μὲν ὅτι ἡ ἐλευθερία τῆς ἀγάπης ἢ τῆς κακῆς προαιρέσεως. Δι' αὐτὸ καὶ εἰς τὴν ἐκκλῆσιν εἰς μετανοήσαντα ὁ ἱερός εὐχεται νὰ συγκληθῶν καὶ πάντα ὅσα κατὰ νόμον καὶ δικαιοσύνην διεπραξῆν ὁ ἐβοιωλογηθείς.

λά εἰς ἐκείνον ἕκαστον τούτων ἔφερε μεγίστην **Β** παρηγορίαν εἰς τὰς λύπας του, τὸ γεγονός ὅτι ὑπέμενε ὅλα αὐτὰ χάριν τοῦ Θεοῦ. Λοιπὸν, καὶ σὲ θὰ σὲ ἀνακουφίσῃ τοῦτο τώρα, διότι ἐκείνος ὁ ὁποῖος ἐπέτρεψε νὰ ἐπέλθῃ καὶ εἰς ἐσὲ ὁ πειρασμὸς αὐτὸς δὲν εἶναι ἄλλος εἰμὴ ὁ Θεός. Ἄν δὲν ἐτόλμησαν οἱ πονηροὶ ἐκεῖνοι δαίμονες νὰ πηδήσουν εἰς τοὺς χοίρους, ἐπειδὴ δὲν τὸ ἐπέτρεπε τότε ὁ Θεός, πολὺ περισσοτέρως δὲν θὰ τὸ ἐπέτρεπε διὰ τὴν τιμίαν ψυχὴν σου! Ὅπως λοιπὸν εἰς ἐκείνον ποὺ ὑπέφερε γενναίως τὰ πάντα, δηλαδὴ τὸν Ἀβραάμ ἀπένειμε πολὺν μισθόν, ἔτσι θὰ λάθῃς καὶ εὐ, ἂν δὲν στενοχωρῆσαι οὔτε ἀναγκτῆς, ἀλλὰ εὐχαριστῆς διὰ τὰ πάντα τὸν φιλόδωρον Θεόν. **Γ** Ἐπίσης καὶ ὁ μακάριος Ἰώβ ἔπαθε δεδαίως ὅσα ἔπαθε, μετὰ τὴν συγκατάθειν τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἐδόθη ὁ στέφανος ὅχι μόνον δι' ὅσα ἔπαθε, ἀλλὰ διότι ἀντέστη γενναίως σὲ ὅλα τὰ δεινά. Καὶ τὸν θαυμάζομεν ὅλοι, ὅχι διότι τοῦ ἐστέρησεν ὁ διάβολος τὰ πάντα, ἀλλὰ ἐπειδὴ, παρ' ὅλα αὐτὰ δὲν ἠμάρτησεν, οὐδὲ διὰ τῶν χειλέων ἐξέφερε ὁσοεὶς φράσαι.

Ἐπειδὴ ἀνέφερα τὸν Ἰώβ, θὰ ἤθελα νὰ παραθέσω εἰς τὸν λόγον μου τοὺς μακροὺς θρήνους του καὶ τὴν σφοδρότητα τῶν παθῶν του. **Δ** Διὰ νὰ μὴ μακρογοῦ ὁμως, ἐπανερχομαι εἰς τὸν Ἰσαάκ καὶ σὺ ἂν θέλῃς νὰ μάθῃς μετὰ ἀκριβείαν τὰ κατ' αὐτόν, λάβε τὸ διβλίον αὐτοῦ εἰς τὰς χεῖρας σου καὶ ἔγκυψε εἰς τὴν ἀβυσσὸν τῶν συμφορῶν του, ὅπου καὶ θὰ εὕρῃς πολλὴν παρηγορίαν διὰ τὰς ἰδικὰς σου συμφορὰς. Διότι ὁ δίκαιος ἐκεῖνος ἂν καὶ ἦτο πολὺ καλύτερος ἀπὸ ἡμᾶς, ἐν τούτοις ἀντιμετώπισε ἰσχυροτέρην πειρασμικὴν ἐνέργειαν διότι ὁ διάβολος ὤρμησε σφοδρότερον ἐναντίον του. Τὰ κατορθώματα δὲν κρίνονται μετὰ τὸν πειρασμόν, ἀλλὰ μετὰ τὴν δύναμιν τῶν πραττομένων. Ὅστε καὶ ἂν ὁ παρῶν ἄγων εἶναι μικρότερος, αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι θὰ σὲ ζημιώσῃ εἰς τοὺς σταθμούς. **Ε** Αὐτὸς ποὺ ἐκόμισε τὰ δύο τάλαντα δὲν ἐκόμισε ὀλιγώτερον ἀπὸ ἐκείνον ποὺ ἐπέδειξε τὰ πέντε τάλαντα. Διατί; Διότι τὸ κέρδος μὲν δὲν εἶναι τὸ ἴδιον, ἀλλὰ ἡ ποσότης εἶναι ἡ αὐτὴ. Ὅστε λοιπὸν ἔτυχε ὁ καθένας τῆς ἰδίας τιμῆς ὅταν ἤκουσεν: «Ἐσέλθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου σου». Τί συνέβη, λοιπὸν, μετὰ τὸν Ἰσαάκ; Δὲν ἐπεχείρησε μακρὰν ἀποδημίαν, ὅπως ὁ

1. Δὲν θύναται ὁ διάβολος εἰς τίποτε νὰ μὲς ζημιώσῃ, ἂν δὲν τὸν παρακηρῆσῃ ὁ Θεός μικρὰν ἐπισοικίαν ἢ πρὸς τιμιότητα μας, ἢ πρὸς διάδοσιν τῆς χάριτος.

πατήρ του, ούτε ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν προγονικὴν του γῆν ὅπως ἐκεῖνος, ὑπέμεινε ὁμῶς καὶ αὐτὸς τὴν κορωνίδα τῶν κακῶν, τὸν φόβον δηλαδὴ τῆς ἀτεκνίας. Ἄφου ἀπέφυγε τὸ κακὸν μὲ τὴν προσευχὴν, τὸν κατέλαβε ἄλλος φόβος, μεγαλύτερος ὅπῳ τὸν πρώτον. Διότι δὲν εἶναι μεγαλύτερος ὁ φόβος νὰ τρέμῃ διὰ τὴν ἀτεκνίαν, ἀπὸ τὸν φόβον τῆς ζωῆς τῆς γυναικὸς του.¹⁹⁶ Α Διότι τόσοσὺν πολὺ ὑπέφερον ἀπὸ τοὺς πόνους τῆς ἐγκυμοσύνης, ὥστε νὰ τὴν θεωρῆ πικροτέραν καὶ ἀπὸ τὸν θάνατον. Καὶ ἔλεγε ἡ γυναῖκα: «Ἄν πρόκειται νὰ συνεχισθῇ αὕτῃ ἡ κατάστασις τί τὴν θέλω τὴν ζωὴν;». Ἐδοκίμασε πείναν καὶ αὐτὸς, παρ' ὅλων ὅτι δὲν κατῆλθεν εἰς τὴν Αἴγυπτον. Παρ' ὀλίγον δὲ νὰ πάθῃ καὶ αὐτὸς τὰ ἴδια, ὅπως ὁ πατήρ του καὶ ὑπέφερε καὶ ἐκινδύνευσεν ἐξ αἰτίας τῆς γυναικὸς του. Καὶ τὸν μὲν πατέρα ἐτίμων ὁμοίῳ ὄσει ἔμεναν κοντὰ εἰς τὸν ἴδιον τόπον, ἐνῶ αὐτὸν τὸν κατεδίωκον ὡς ἐχθρὸν καὶ πολέμιον καὶ δὲν τὸν ἄφησαν νὰ ἀπολαύσῃ τοὺς κόπους του, ἀλλὰ ριπταντάς τον εἰς μεγάλην στενωχωρίαν, ἐσφετερίσθησαν μὲ τὴν βίαν τοὺς κόπους του. Β Ὅταν κάποτε καὶ αὐτοὺς τοὺς ἔκαμε φίλους, καὶ εἶδε τὰ παιδιὰ του νὰ φθάνουν εἰς κάποιαν ἡλικίαν, τότε ἀκριδῶς, ὁπότε ἐπερίμενε νὰ ἐβρῇ πολλὴν παρηγορίαν, καὶ νὰ ἔχη καλοὺς γηροκόμους, ἔπεσε εἰς τὴν ἐσχάτην λύπην. Πρῶτον ὁ πρεσβύτερος υἱὸς του ἔλαβε γυναῖκα ἀλλόφυλον, παρὰ τὴν γνώμην τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦτο τὸν στενωχώρησε πάρα πολὺ διότι ἐμπῆκε μέσα εἰς τὸ σπίτι διαμάχην καὶ πόλεμον. Αἱ γυναῖκες ἐκεῖναι τοὺς περιέβαλαν μὲ μύρια κακά, τὰ ὅποια παραλείπουσα ἡ ἁγ. Γραφή, ὑπαινίχθη τὸ πάντα μὲ μίαν φράσιν (ὅτι διεπληκτίζοντο μὲ τὴν Ρεβέκκῃν),¹⁹⁷ καὶ ἀφῆκε νὰ ἐνοήσῃσαν τὸ βάθος τῆς φράσεως, αὐτοὺς ποὺ ἔχουν εἰς τὰ σπίτια τοὺς παντρεμμένα παιδιὰ. Διότι ἐκεῖνοι εἶναι εἰς θέαν νὰ γνωρίζουν ἐπακριδῶς τὸ πόσον εἶναι κακὸν νὰ ὑπάρχῃ φιλονεικία μεταξὺ τῆς μητέρας τοῦ γαμβροῦ καὶ τῆς νύμφης καὶ μάλιστα ὅταν καὶ αἱ δύο κατοικοῦν εἰς τὸ ἴδιον σπίτι. Αὐτὸ τὸ κακὸν ἦτο διαρκές. Τὸ δὲ ἐπόμενον γεγονός, ἡ τύφλωσις τῶν ὀφθαλμῶν, τὸ ὅποιον ὕδνον οἱ παθόντες γνωρίζουν τί μεγάλη συμφορὰ εἶναι. Μετὰ τοῦτο ἡ ἀποτυχία νὰ εὐλογῆσῃ τὸ παιδί, ποὺ ἔπρεπε, πράγμα ποὺ τὸν ἐπλήνωσε εἰς τὴν ψυχὴν, νὰ ἀνακράξῃ πικρότερον καὶ ἀπὸ αὐτόν, ποὺ ὑπέστη τὴν ἀπάτην καὶ νὰ ζητήσῃ νὰ ἀπολο-

1. Ματθ. κε', 21.
2. Γενεο. κατ', 35.

γῆθῃ πρὸς αὐτόν: δὲν ἠδίκησα —ἔλεγε— μὲ τὴν θέλησίν μου, ἀλλ' ἐξηπατήθην. Δ Ἀπὸ ἐδῶ καὶ ἔμπροσ τὰ συμβαίνοντα λαμβάνουν μορφήν τραγωδίας ποὺ ἐνθυμίζει τὰ πάθη τῶν παιδιῶν τοῦ Οἰδίποδος εἰς Θήβας. Διότι καὶ ἐδῶ ὁ πρεσβύτερος ἀφου κατεφρόνησε τὴν ἡλικίαν καὶ τὴν τύφλωσιν τοῦ πατρὸς, ἐξίωξε ἀπὸ τὸ σπίτι τὸν νεώτερον ἀδελφόν. Ἄν δὲν τὸν ἐφρόνευσεν, ὅπως ἐκεῖνον, αὐτὸ ὠφέλιτο εἰς τὴν φρονιμάδα τῆς μητρός. Ἠπειλήσε θεβαίως καὶ αὐτὸν μὲ φόνον καὶ ἐπερίμενε τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς. Ὅταν τὸ ἔμαθε ἡ μητέρα, ἀφου συνεννοήθη μὲ τὸν πατέρα, ἤρπασε τὸν Ἰακώβ ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ Ἠσαῦ καὶ αὐτὸν μὲν ποὺ τοὺς ὑπηρετοῦσε καὶ τοὺς ἠγάπα ἐξηναγκάσθησαν νὰ τὸν φυγαδεύσουν, ἐνῶ αὐτὸν ποὺ τοὺς καθιστοῦσε δύσκολον καὶ ἀδίωτον τὸν βίαν Ε (αὐτὸ τὸ εἶπε ἡ ἴβια ἡ Ρεβέκκα),¹⁹⁸ τὸν ἐκράτησαν κοντὰ των διὰ παντός. Μόλις ἐφυγεν ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἔμενε πάντοτε κοντὰ των εἰς τὸ σπίτι (ἦτο μαλθακός, ὡς ἄνθρωπος τοῦ σπιτιοῦ) καὶ παρέμενε εἰς τὸ σπίτι μὲ τὴν μητέρα συνήθως δὲν ἦτο φυσικὸν ἡ Ρεβέκκα νὰ ὀδύρεται καὶ νὰ θρηνηῖ, ἐνθυμούμενη πάντοτε τὸ παιδί τῆς, ἐνῶ ἐδύλετε τὸν θυβρα τῆς νὰ μὴ εὐρίσκειται εἰς καλύτεραν κατάστασιν ἀπὸ τὴν τῶν νεκρῶν καὶ λόγῳ ἡλικίας καὶ λόγῳ νόσου; 197 Α Ἀλλὰ καὶ ὁ γέρον ἀπὸ πόσον κατείχετο πένθος, ἀφου ἐκτός ἀπὸ τὰς συμφορὰς του, ἠναγκάζετο νὰ θρηνηῖ καὶ τὰς συμφορὰς τῆς γυναικὸς του; Καὶ ὅταν αὕτῃ ἐπρόκειτο νὰ ἀποθάνῃ καὶ τί δὲν εἶπε, τί δὲν ἀκραύγασε, πόνυματα ποὺ ἦσαν ἱκανὰ νὰ λειώσουν καὶ πέτραν, διότι δὲν ἐδύλετε τὸ παιδί τῆς νὰ εἶναι ἐκεῖ καὶ νὰ σακούρῃ καὶ νὰ τῆς κλείσῃ τὰ μάτια, καὶ νὰ σφοαγίσῃ τὸ στόμα καὶ νὰ τὴν τακτοποιήσῃ καὶ νὰ φροντίσῃ δι' ὅλα τὰ ἄλλα, ποὺ εἶναι πικρότερα καὶ ἀπὸ αὐτὸν τὸν θάνατον, διὰ τοὺς νοσεῖς; Ὁ Ἰσαάκ, ὅταν ἀντελήθη τὴν γυναῖκα του νὰ ἀποθνήσκῃ ἔτσι, εἰς πόσαν τάχα κατάστασιν εὐρίσκετο ὁ ψυχικός του κόσμος καὶ τότε καὶ μετὰ τὸν θάνατόν τῆς;

Τόσον πονεμένος ἔχει φανερωθῇ εἰς ἡμῶς αὐτὸς, ποὺ θεωρεῖται ἀπὸ πολλοὺς ὁ εὐτυχέστερος. Β Τὸν βίαν πάλιν τοῦ Ἰακώβ ἠμπορεῖ νὰ τὸν φανερῶσιν πιστικὰ, καὶ χωρὶς ἐξέτασιν, ἡ ἀπόκρισις του ὅταν δηλαδὴ συνωμῆται μὲ

1. Ἡ ἱερὰ Χρυσόστομος ἀναφέρει εἰς τὸν πραγματικὸν κῆλον τοῦ Οἰδίποδος καὶ Ἰακώβ, προφανῶς, ὅτι ἔβην του τὴν τραγωδίαν τῆς διαμάχης τῶν καὶ ἀδελφῶν, ἔμεναν παρ' οὐβόλοισι, Πολυδὲκτος καὶ Πολυέκτορος, ποὺ ἐσφώθησαν, καὶ ἐμῶντος μεταξὺ των, εἰς τὰς Θήβας. Τὸ περιστασιὸν αὐτὸ ἐνοήσθη τῆς ἐσχίστης τραγωδίας πορπῆς καὶ δὴ τὸν Σαρκλήν νὰ συνήκουν τὰς γυναῖκας, τραγωδίας του.

τὸν Φαραῶ τοῦ εἶπε: «Ὀλίγαι καὶ κουραστικαὶ αἱ ἡμέραι μου καὶ δὲν ἤμποροῦν νὰ παραβληθοῦν μὲ τὰς ἡμέρας τῶν πατέρων μου». Αὐτὸ σημαίνει ὅτι καὶ συντομώτερον καὶ πῶ πονεμένον ἔζησε βίον.¹ Καὶ χωρὶς τὴν ἀπόκρισίν του αὐτὴν, εἶναι τόσοσιν ἐμφανεῖς αἱ συμφοραὶ του ὥστε νὰ μὴ τὰς ἀγνοοῦν οἱ πολλοί. Διότι ὁ μὲν πάππος του, καὶ ἔζησε βίον ἀποδήμου, τοῦτο ὅμως ἔκαμε ἐπειδὴ ἦτο τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, γεγονός πού ὑπῆρξε ἴσως παρήγορον δι' αὐτόν· αὐτὸς ὅμως ἀνεχώρησε, διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὸν ἀδελφόν του πού τὸν ἐπεβουλεύετο καὶ ἐσχεδίαζε τὸν φόνον του. Καὶ ἐκεῖνος μὲν C οὐδέποτε ὠδύρετο διὰ τὴν ἔλλειψιν χορηγίας τῶν ἀναγκαίων, οὗτος ὅμως ἐθεώρει καλὸν καὶ ἠύχετο νὰ ἔχῃ μόνον ἱμάτιον καὶ ἄρτον. Ὅταν δὲ διεσώθη καὶ ἀπηλλάγη ἀπὸ τοὺς κινδύνους τῆς ὁδοπορίας, ἦλθε εἰς τοὺς συγγενεῖς του καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἐργάζεται ὡς δούλος, αὐτὸς πού ἐτρόφη μέσα εἰς τὴν ἀβουλίαν. Γνωρίζεις δὲ ὅτι ἡ δουλεία εἶναι πικρὰ παντοῦ· ὅταν ὅμως κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἀνωτέρας τάξεως ἀναγκάζεται νὰ ὑπομένῃ μεταχειριστὴν δούλου ἀπὸ τοὺς ὁμοτίμους του, ἐνῷ δὲν εἶχε ποτὲ πείραν τοῦ πράγματος, ἐψ' ὅσον ἐπέρασε ὀλόκληρον τὴν πρώτην ἡλικίαν του εἰς περιβάλλον ἐλευθερίας καὶ τρυφηλότητος, τότε τὸ κακὸν γίνεται ἀφόρητον. D Ἐν τούτοις ὑπέφερε γενναίως τὰ πάντα. Καὶ τὸν ἀκούεις νὰ διηγῆται τὰς ταλαιπωρίας του εἰς τὴν δοσκὴν τῶν ποιμνίων καὶ νὰ λέγῃ: «Ἐγὼ ἐπλήρωσα ἀπὸ ἰδικά μου πρόστιμον δι' ὅσα μοῦ ἔκλεφταν τὴν ἡμέραν καὶ ὅσα μοῦ ἔκλεφταν τὴν νύκτα· ἐκαιγόμενον ἀπὸ τὸν καύσωνα τῆς ἡμέρας καὶ πάγων ἀπὸ τὸν νυκτερινὸν παγετὸν καὶ ὁ ὕπνος ἐπέταξε ἀπὸ τὰ μάτια μου. Αὐτὰ ἐπὶ εἰκοσιν ἔτη».² Αὐτὰ ἔπασχεν ἀνθρώπος πού εἶχε ζήσει βίον χωρὶς κακίαν, αὐτὸς πού ἔμενε διαρκῶς σὲ σπῆτι· καὶ μετὰ ἀπὸ τόσον μόχθον καὶ ζημίαν καὶ ὕστερα ἀπὸ τόσον χρόνον ὑπέστη τὴν πικρὰν ἀπάτην νὰ λάβῃ ἄλλην γυναῖκα, ἀντὶ ἄλλης. Διότι καὶ εἴαν δὲν ἐγένετο δούλος ἐπτά νόνια καὶ ἐν τίποτε δὲν ἤθελε πάθει ἀπὸ ὅσα διεμαστυρήθη πρὸς τὸν πενθερὸν του E καὶ ἂν δὲν ἐωυτεύετο τὴν πατρίδα, αὐτὸ καὶ μόνον τὸ γεγονός νὰ τοῦ ὑποσχεθοῦν τὴν καλύτεραν καὶ νὰ τοῦ δοθῇ ὡς σύζυγος, ἀντὶ ἐκείνης ἡ χειρότερα, πόσιν λύπην, πόσιν ταραχὴν, πόσιν ἐνόχλησιν δὲν παρείχε τοῦτο εἰς τὸν μακάριον ἐκείνον! Ἄν ἦτο κάποιος ἄλλος

1. Γεν. 25', 9.
2. Γεν. 22', 39—41.

δὲν θὰ ὑπέφερῃν εὐκόλως τὴν κατάστασιν, ἀλλὰ θὰ ἔκαμε ἀνω-κάτω τὸ σπῆτι τῶν ἐκ γυναικὸς συγγενῶν του καὶ τέλος θὰ ἐσφάζετο καὶ αὐτὸς μαζί των ἢ θὰ εὗρισκε κάποιον ἄλλον τρόπον νὰ ἀφανισθῇ μὲ αὐτοὺς. Ἐπειδὴ ὁ Ἰακώβ ἦτο ἀνεξίκακος καὶ μακρόθυμος, ¹⁹⁸ A δὲν τὸ ἔκαμε αὐτό, οὔτε κἀν τὸ ἐσκέφθη. Ὅταν ἤκουσε τὴν πρότασιν νὰ παραμείνῃ δούλος διὰ μίαν ἀκόμη ἐπιτασίαν, ὑπήκουσε πρόθυμα, διότι ἦτο πρῶτος καὶ ἐπιεικὴς ἀνθρώπος. Ἄν δὲ ὁ ἔβρις πρὸς τὴν νέαν τοῦ ἐνέπνεε τὴν ἐπιείκειαν τοῦ χαρακτηρισμοῦ του, τότε πάλιν μοῦ ὑπενοθυμίζεις τὴν ὑπερβολὴν τῆς λύπης του. Σκέψου πόσων πόνων ὑπέφερεν, διότι ἐστερῆθη τὴν πολυαγαπημένην του πού τόσοσιν ἡγάπα, καὶ ἐνῷ ἐπερίμενε νὰ τὴν ἔχῃ σύζυγον, ὑπεχρεῶτο εἰς νέαν ἀναβολὴν ἐπτά ἐτῶν, κατὰ τὰ ὅποια θὰ ὑπέφερε τὸ κρῖν, τὸν καύσωνα, τὰς ἀγρυπνίας καὶ τὰς συχνὰς ζημίας. Ὅταν ἔλαβε καὶ αὐτὴν ἀργότερον καὶ ἔζη πλησίον τοῦ πενθεροῦ του ταλαίπωρον βίον καὶ ἐπίμοχθον, καὶ ἀκόμη ἐφθονεῖτο, ὑπέστη καὶ δευτέραν ἀπάτην διὰ τοὺς μισθοὺς του. B Καθὼς καὶ ὁ ἴδιος τὸν ἠλεγξε λέγων «Μὲ ἐξηπάτησες εἰς τὸν λογαριασμὸν κατὰ δέκα προβατίνες». Μαζὶ μὲ τὸν πενθερὸν καὶ οἱ γυναικάδελφοί του ἀπεθηριώθησαν περισσότερο ἀπὸ τὸν πατέρα ἐναντίον του. Καὶ τὸ χειρότερον ἀπὸ ὅλα ἦτο ὅτι ἡ ἀγαπημένη του, πρὸς χάριν τῆς ὁποίας παρέμεινε δούλος δέκα τέσσαρα ἔτη, εἶχε περιπέσει σὲ ἀφάνταστην λύπην, ἐπειδὴ ἔδλεπε τὴν μὲν ἀδελφὴν τῆς νὰ γεννᾷ, ἐνῷ αὐτὴ δὲν εἶχε καμμίαν ἐλπίδα τεκνογονίας. Ἐπεσε δὲ ἀπὸ τὴν λύπην τῆς εἰς τοιοῦτον παραλογισμὸν ὥστε νὰ κατηγορῇ καὶ νὰ θεωρῇ αἴτιον τὸν ἄνδρα τῆς καὶ νὰ ἀπειλῇ αὐτοκτονίαν ἂν δὲν γεννηθῇ. «Δός μου, τέκνα, ἔλεγε, ἀλλιῶς θὰ πεθάνω». Πῶς ἦτο λοιπὸν δυνατόν νὰ εὐφρανθῇ, ἀφοῦ ἐκείνη, πού τόσοσιν ἐπόθει ὠδύρετο εἶσι. C ἐνῷ τὰ ἀδελφία τῆς τὸν ὑπενόμεον καὶ ἔκαμαν τὸ πᾶν διὰ νὰ περιέλθῃ εἰς τὴν ἐσχάτην πενίαν; Ἄν δὲ ὅσα δίδονται εἰς τὰς γυναῖκας ὡς προίκα χωρὶς ἰσῶτος, ὅταν ἀφαιρεθοῦν φέρουν πολλὴν λύπην, τότε αὐτὸς πού κινδυνεύει δι' ὅσα ὁ ἴδιος ἀπέκτησε μὲ κόπους πῶς θὰ ἠδύνατο νὰ ὑποφέρῃ μὲ πραότητα αὐτὴν τὴν βλάβην; Ἄφοῦ λοιπὸν ἀνελήφθη ὅτι τὸν ὕπαιπτέοντο καὶ τὸν ὑπέδλεπον, κατάρθρωσε νὰ δραπετεύσῃ κρυφὰ ὡς φυγῆς. Τί χειρότερον ἤμποροῦσε νὰ συμβῇ; Διότι καὶ ἀπὸ τὴν πατρίδα του καὶ ἀπὸ τὴν ξένην γῆν ἀπεδήμησε μετὰ φόβου καὶ κινδύνων καὶ πάλιν ἠναγκάσθη νὰ ἐμπέσῃ εἰς τὰ ἴδια δάραθρα. D Ἐφυγε τότε ἀπὸ τὸν ἀδελφόν καὶ ἡ-

θε προς τόν πενθερόν, υπό τούτου δὲ διωκόμενος καὶ πάλιν ἠναγκάζετο νὰ προσφύγῃ εἰς τὸν ἀδελφόν. Καὶ ὑπέστη τὸ προφητικόν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον λέγει ὁ Ἄμώς περὶ τῆς ἡμέρας τοῦ Κυρίου: «Καθ' ὃν τρόπον ἐὰν ἐκφυγῇ τις ἀπὸ προσώπου λέοντος καὶ συναντήσῃ αὐτὸν ἄρκτος καὶ πηδήσῃ μέσα εἰς τὸ σπίτι του καὶ στηρίξῃ τὸ χέρι του εἰς τὸν τοίχον καὶ τὸν δαγκώσῃ φίδι». Ποῖος θὰ περιγράψῃ τὸν τρόμον ποῦ τὸν κατέλαθε δταν τὸν ἐπρόφθασεν ὁ Λάδαν, τὰς θλίψεις του κατὰ τὴν ὀδοιπορίαν, ἀφοῦ τὸν ἀκολουθοῦσαν τόσα κοπάδια καὶ παιδιὰ; Ἄλλὰ ὅτε ἐπρόκειτο νὰ ἴδῃ τὸ πρόσωπον τοῦ ἀδελφοῦ του, Ἐ δὲν ὑπέφερε τὸ ἴδιον μὲ ἐκείνους ποῦ ἐβλεπον τὴν κεφαλὴν τῆς Γοργόνας, τὴν ὑπὸ τῶν ποιητῶν πλαττομένην; Καὶ ὡσὰν νὰ ἐδάδιζεν εἰς τὸν θάνατον ἔκαμε τὴν διαθήκην του. Ἄκουσε τὰ λόγια του καὶ μάθε τὴν φλόγα, ποῦ ἐναπέκειτο εἰς τὴν ψυχὴν του: «Θεὸς μου, ἔλεγε, γλύτωσέ με ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ ἀδελφοῦ μου Ἰησοῦ, διότι τὸν φοβοῦμαι μήπως ἔλθῃ καὶ καταφέρῃ κτύπημα ἐναντίον μου καὶ ἐναντίον τῶν τέκνων μου καὶ τῆς μητρὸς των. Σὺ δὲ μοῦ ἀποκρίθηκες θὰ σὲ κάμω δυνατόν». Πόσῃν εὐχαρίστησιν δὲν τοῦ ἐδιώχθη ὁ φόβος αὐτός, καὶ ἂν ἀκόμη ἔδωκε τὸν προηγούμενον καιρὸν εἰς εὐθυμίας; Τώρα δὲ δὴ ἡ ζωὴ του, καὶ ἀπὸ ἐκείνην τὴν ἡμέραν ὅποτε ἔπρεπε νὰ λάβῃ τὰς εὐλογίας τοῦ πατρὸς ἐκινδύνευσε νὰ ἀποθάνῃ ἀπὸ τὸν φόβον του, ἐπεπλέκετο μὲ συμφορὰς καὶ ἐπιβουλὰς.¹⁹⁹ Ἄ Τόσον μεγάλος φόβος τὸν κατεῖχε τότε, ὥστε οὔτε καὶ μετὰ τὴν συνάντησιν, ἂν καὶ τοῦ ἐσέβη καλὰ καὶ φιλάνθρωπα ὁ ἀδελφός του, ἠδυνήθη νὰ ἀποκτήσῃ θάρρος καὶ ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν ἀγωνίαν του. Καὶ ἐνῷ τὸν παρεκάλει ἐκεῖνος νὰ φύγουν μαζί, σὰν νὰ ἐμελε ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ κάποιον θηρίου, ἔτσι ἐσοφίζετο νὰ τὸν ἀπομακρύνῃ λέγων: «Γνωρίζεις, κύριέ μου, ὅτι τὰ παιδιὰ εἶναι Β τρυφερά καὶ τὰ πρόβατα καὶ οἱ βόες πρόκειται νὰ γεννήσουν. Ἄν λοιπὸν τὰ δάσῃς ἐντὸς μιᾶς ἡμέρας ὄλα τὰ κτήνη θ' ἀποθάνουν. Ἄς προηγηθῇ ὁ Κύριός μου μπροστὰ ἀπὸ τὸν δούλον του, ἐγὼ δὲ θὰ χρονотριθίσω εἰς τὴν ὁδὸν κατὰ τὴν βραδύτητα τῶν κτηνῶν, τὰ ὁποῖα πορεύονται ἐνώπιόν μου καὶ κατὰ τὸ βᾶδισμα τῶν παιδιῶν μου, ἕως ὅτου νὰ ἔλθω πρὸς τὸν Κύριόν μου εἰς Σηεῖρα».²⁰⁰ Ἀφοῦ ἀπηλλάγη κάπως ἀπὸ τοὺς κινδύνους αὐτοὺς ἔπεισε εἰς ἄλλον φόβον πολὺ σκληρότερον. Ὅταν ἠρπάγη ἡ κόρη του κατ' ἀρχῆς ἠσθάνετο πό-

1. Γεν. 26', 1.

νον διὰ τὴν προσβολὴν εἰς τὴν κόρην· παρηγορεῖτο ὁμως ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ βασιλέως ὑπέσχετο ὅτι θὰ τὴν λάβῃ ὡς γυναῖκα διὰ νομίμου γάμου. Ὁ Ἰακώβ ἐπήνεσε C τὴν ἀπόφασιν καὶ συνῆψαν συνθήκας. Ὁ Συμεὼν ὁμως καὶ ὁ Λευὶ κατέσφαζαν ὄλους τοὺς ἀρρενας τῆς πόλεως, εἰς τέτοιον τρόπον δὲ ἐνέβαλον τὸν πατέρα των, ὥστε νὰ μετακινηθῇ ἐκεῖθεν αὐτός, διότι οἱ πάντες ἐστράφησαν ἐχθρικῶς ἐναντίον του. Εἶπε τότε ὁ Ἰακώβ εἰς τὸν Συμεὼν καὶ τὸν Λευὶ: «Μὲ ἐκάματε μισητόν, ὥστε νὰ μὲ θεωροῦν κακὸν ὄλοι ὅσοι κατοικοῦν εἰς τὴν γῆν, μεταξύ τῶν Χαναανίων καὶ τῶν Φερεζαίων, ἐνῷ ἐγὼ ἔχω ὀλίγους ἀνθρώπους καὶ ἐκεῖνοι ἀφοῦ συναχθοῦν ἐναντίον μου θὰ μὲ ἐξοντώσουν καὶ θὰ συντριβῶ καὶ ἐγὼ καὶ τὸ σπιτικό μου».¹ Διότι ὄλους θὰ τοὺς κατέσφαζαν οἱ περίοικοι ἀδικρικῶς ἂν ἡ φιλάνθρωπία τοῦ Θεοῦ δὲν περιώριζε τὸν θυμὸν των D καὶ δὲν ἔθετε τέρμα εἰς ἐκεῖνα τὰ κακά. Λέγει ἡ Γραφή ὅτι «ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ ἐπεκράτησε εἰς ὄλας τὰς γύρω πόλεις καὶ δὲν ἐτέθησαν εἰς ἀπηγὴ καταβίωξιν τῶν υἱῶν τοῦ Ἰσραήλ».² Τὶ συνέβη, λοιπὸν, μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν του; Ἀνέπνευσε τάχα; Τότε ἀκριβῶς ἐβῆσε εἰς τὸν καλοφῶνα τῶν συμφορῶν, διότι ἐπῆλθεν ὁ θάνατος τῆς ἀγαπημένης του συζύγου, πρόωρος καὶ βίαιος ταυτοχρόνως. Διότι λέγει, ὅτι ἡ Ραχὴλ ἐγέννησε καὶ ὁ τοκετός τῆς ἦτο ἀσχημος. Καθὼς γεννοῦσε δύσκολα, ἡ μαῖα τῆς εἶπε: «Ἐχε θάρρος, διότι εἶναι ἀρσενικόν».³ Τὸ παιδί ἐγεννήθη ἐνῷ ἡ μητέρα βεψυχούσε καὶ τοῦ ἔδωκε τὸ ὄνομα «Ὁ υἱὸς τῆς ὀδύνης μου». E Καὶ ἐνῷ τὸ πένθος ἦτο πρόσφατον ἀκόμη, ὁ Ρουβὴν προσέθηκε νέαν λύπην εἰς τὸν πατέρα, προσβάλλοντας τὴν συζυγικὴν κλίην τοῦ πατρὸς του, γεγονός τὸ ὁποῖον ὑπῆρξε βαρύτερον διὰ τὸν πατέρα, διὰ τοῦτο καὶ τὴν στιγμὴν τοῦ θανάτου του κατηράσθη τὸν υἱὸν του, παρὰ τὸ γεγονός ὅτι ἦτο πρωτότοκος καὶ οἱ γονεῖς τρέφουν περισσότερο συμπάθειαν εἰς τοὺς πρωτότοκους ἀπὸ τὰ ἄλλα παιδιὰ των. Καὶ τοῦτο δὲν ἦτο μικρὰ δοκιμασία τῆς φιλοστοργίας του. Ἐν τούτοις τὸ μέγεθος τῆς λύπης τὸν παρώρισε εἰς ὄλα αὐτὰ καὶ ἐκάλεσε τὸν υἱὸν καὶ τοῦ εἶπε: «Ρουβὴν, πρωτότοκέ μου, σὺ ἡ δύναμίς μου καὶ ἀρχὴ τῶν τέκνων μου, ἔτσι σκληρὰ ποῦ φέρεις καὶ ἔτσι σκληρὰ καὶ αὐθαδῶς ποῦ μὲ προσέβαλες, ἄς μὴ θρᾶσῃς ὅπως τὸ νερό».²⁰⁰ Ἄ Διότι ἀνέδικες εἰς τὸ κρεββάτι τοῦ πατέρα σου καὶ τοῦ ἐμόλυνες τὸ

1. Γεν. 28', 80.

2. Γεν. 28', 5.

στρώμα του».¹ «Όταν ο υιός της αγαπημένης του συζύγου έφθασε εις κατάλληλον ηλικίαν και έπρόσμενε ότι θα έχη παρηγορίαν διά την λύπην πού έδοκίμασε εξ αιτίας του πρώτου θανάτου εκείνης, τότε άκριδώς προητοιμάζοντο έναντίου του φοβερά συμφορά. Τα άδελφια έδειξαν με αίμα τό φόρεμα του υιού αυτού και άφου τό έδειξαν εις τόν πατέρα, προεκάλεσαν εις αυτόν τρομερόν πένθος. Διότι, όπως του είπον ψέματα διά τόν 'Ιωσήφ, δεν έπένθει μόνον διά τόν θάνατον του παιδιού, αλλά και διά τόν τρόπον του θανάτου και πολλά ήσαν τά συναισθήματα πού άνεστατώνσαν την ψυχήν του. Διότι ήτο ο υιός της αγαπημένης του συζύγου, ο καλύτερος από όλους τους άλλους, ο πλέον αγαπημένος, ο εύρισκόμενος εις τό άνθος της ηλικίας του, Β διότι έστάλη από αυτόν, διότι απέθανε όχι εις τό σπίτι ή εις την κλίνην, χωρίς να είναι παρών ο πατήρ, διότι χωρίς να ειπή τίποτε ή ν' άκούση φιλόστοργον, απέθανε, όχι από κοινόν θάνατον, αλλά τόσον φοβερόν, έσπαράχη ζωντανός υπό θηρίων, ώστε δεν ήμπόρεσε ούτε τά λείψανά του να συλλέξη και να τά θάψη. Και όλα αυτά δεν τόν εδρήκαν κατά την νεότητά του, όταν θα ήτο δυνατόν να τά υποφέρει, αλλά εις τό έσχατον γήρας του. Και τό πλέον αξιοθρήνητον θέαμα ήτο να τόν διέπτης να ρίπη στάκτην εις τά λευκά μαλλιά του και τό γηραλέον του στήθος να γυμνώνεται καθώς έξέσχιζε τόν χιτώνα του και ν' άκούη τους άπαρηγορήτους θρήνους του. «Διέρρηξε, λέγει ή Γραφή, τά μάτια του ο 'Ιακώβ και έβωσε εις την μέσην του ένα σάκκον C και έπένθει τόν υιόν του ήμέρας πολλάς. Συνεκεντρώθησαν δε όλοι οι υιοί του και αι θυγατέρες του και ήλθον να τόν παρηγορήσουν και δεν ήθελε να δεχθή να παρηγορηθή λέγοντας ότι θα υπάγω να θρώ τό παιδί μου λυπημένος εις τόν "Αθην».² Όταν να έπρεπε να μη λυτρωθή ποτέ ή ψυχή του από την λύπην, ενώ ειχε κάπως άρχίσει να θεραπεύεται ή πληγή του, έπρεσε μία πείνα σε όλην την γήν και τόν έγέμισε με λύπην μεγαλυτέραν από πρίν. Όταν οι υιοί του ήλθον από την Αίγυπτον του έκόμισαν παρηγορίαν διά τό κακόν αλλά και άλλην λύπην την όποιαν άνέμειζαν με την προηγουμένην. D Την ευχαρίστησιν δηλαδή διά την απαλλαγήν από τόν λιμόν την συνεσκότισε ή άπουσία του άλλου παιδιού: Πέραν όλων τούτων ξητούσαν και τόν ίδιον τόν Βε-

1. Ίσν. μθ', 3-4.

νιαμίν, τόν όποιον ειχε ως μοναδικήν άνακούφισιν και διά τόν θάνατον της γυναίκος του και διά τόν χαμόν του παιδιού του, πού κατεσπαράχη από τά θηρία. Και δεν ήσαν μόνον αυτά πού τόν έκαναν να κρατη κοντά του τόν Βενιαμίν, αλλά και ή μικρά ηλικία του και ή φροντίς διά την άνατροφήν του. «Δεν θα κατέληθ, ειπε, ο υιός μου εις την Αίγυπτον μαζί σας, διότι ο άδελφός του απέθανε και είναι ο μόνος πού μου απέμεινε και είναι δυνατόν να τόν εδρή συμφορά εις τόν δρόμον πού θα πορευθήτε και τότε τά γηρατεία μου λυπημένα θα κατέβουν εις τόν "Αθην». E Πρώτον λοιπόν δι' όλα αυτά ήρηθή και δεν συνεφώνει να δώση τόν Βενιαμίν. «Όταν όμως ο λιμός έπέπεσε σφοδρός ήσθάνετο μεγαλυτέρας τάς άνάγκας του, παρά τόν σφοδρόν θρήνον του: «Διατί με κακοποιήσατε —ειπεν— λέγοντες εις τόν άνθρωπον, ότι έχετε άδελφόν;». Και υπέμεινε και τούτο, τό οδυνηρότερον πάντων, προφέρων ο 'Ιακώβ τά οικτρα έκείνα λόγια: «Ο 'Ιωσήφ —λέγει— δεν υπάρχει' ο Συμεών δεν υπάρχει' θα πάρετε και τόν Βενιαμίν; Εις έμέ έπεσαν όλα αι συμφορά;». Και άδύρετα διότι μετά τόν 'Ιωσήφ και τόν Συμεώνά επεχείρουν 20! A να του άποσπάσουν και τόν Βενιαμίν. Έδειχνε, πως όλα έπρωτιμούσε να πάθη, παρά να απομακρυνθή από τό παιδί. Τελικώς ένικήθη και τόν έδωσε με τά ίδια του τά χέρια λέγων: «Λάβετε και τόν άδελφόν σας και σηκωθήτε να υπάγετε προς τόν άνθρωπον. Ο δε θεός μου άς σās διδη χάριν έμπροσθεν του ανθρώπου και άς άποστείλη τόν άδελφόν σας τόν ένα και τόν Βενιαμίν. Διότι έγω ως να έμεινα άρφανός από τά τέκνα μου έτσι έχω καταντήσει». Τόσον πολύ έπίεσθη από τάς πολλές συμφοράς, ώστε ενώ τά σπλάγγνα του έσπαράσσοντο, καθώς τά παιδιά του ήλατώνοντο κατ' άλλον, αυτός τά υπέμενε όλα και τά μεγαλυτέρα κακά. Μεγαλυτέραν λύπην ήσθάνετο ένεκα τούτου, παρά διά την άπώλειαν του 'Ιωσήφ. B Έπειδή ή συμφορά πού δεν έχει προσδοκίαν έπανορθώσεως άν και μάς φέρη σφοδράς λύπας, ταχέως όμως τάς έξωθει και οδηγεί τό λογικόν μας να ελευθερωθή από την άπόγνωσιν. Η συμφορά όμως πού επικρέμεται δεν αφήνει την ψυχήν να άναπαυθή, λόγω του άδηλου του μέλλοντος και έπιτείνει και ανανεώνει μέσα μας την άγωνίαν. Και τούτο άς τό μάθη καλώς ο καθείς από τόν μακάριον Δαυίδ, ο όποιος έβρήκει τό παιδί του όσον άκόμη ζούσε, ενώ όταν απέθανε ήνείχετο τό πένθος. Έπειδή δε οι όσολοί του ήπόρησαν δι' αυτό και τόν ήρώτων την αίτίαν, αυτός τούς άπήντησε με

τόν ἴδιον συλλογιζομέν, πῶς ἀπήντησα τώρα καὶ ἐγώ. Δικαιολογημένως καὶ ὁ Ἰακώβ ἐφοβείτο περισσότερο διὰ ταῦτα καὶ ἔτρεψε. **Σ** Ἀλλὰ τὸ ποθητὸν θέαμα νὰ ἴδῃ ἀργότερα τὸν Ἰωσήφ, τοῦ παρέσχε ἐκ τῶν υστέρων ἀγαλλίασιν. Ποῖον ὅμως τὸ κέρδος; Ὅπως τὰ μέλη ποῦ ἐκάησαν ἀπὸ τὰς φλόγας μιᾶς μεγάλης φωτιᾶς, δὲν κατορθώνει κανεὶς νὰ τὰ γλυτώσῃ καὶ ἂν χιλιάς φορὰς τὰ ἐκθέσῃ εἰς τὸ ψυχός. Ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ του, ἀφοῦ ἐγένισσε ὀδύνας, καὶ κατεκάη ἀπὸ τὴν φλόγα τῆς λύπης, τίποτε δὲν ἴητο ἱκανὸν νὰ τὴν θεραπεύσῃ καὶ μάλιστα ὅταν, λόγω τῆς ἡλικίας, ἐπόμενον εἶναι νὰ παραμῆνῃ ἀναίσθητος εἰς τὰς τέρψεις. Οὕτω καὶ ὁ Βερζελλί φεύγων ἔλεγεν εἰς τὸν Δαυὶδ: «Πόσας ἡμέρας ζωῆς ἔχω ἐκεῖ ὅσπερ ν' ἀναβῶ μαζί με τὸν βασιλέα εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ; **Δ** Ἐγώ σήμερον ἀγδοήκοντα ἔτων. Ἐάν γνωρίζω νὰ ξεχωρίσω τὸ καλὸν ἀπὸ τὸ κακόν, δύναται ὁ δούλος σου νὰ αἰσθανθῇ τί τρώγει ἢ τι πίνει ἢ νὰ ἀκούσω φωνὴν τραγουδιῶν ἢ τραγουδιστριῶν. Διὰ τί λοιπὸν νὰ γίνω ἐγώ ὁ δούλος σου φορτίον εἰς τὸν κύριόν μου τὸν βασιλέα;»¹ Ἀλλὰ διὰ τί νὰ ἐξετάζωμεν ὅλα αὐτὰ εἰς τὸν βίον ἄλλων ἐνῷ ἡμποροῦμεν ἐδῶ ν' ἀκούσωμεν τὸν παθόντα; Λέγει ἡ Γραφὴ ὅτι μετὰ τὴν συνάντησιν μετὰ τὸν υἱόν, ἐνῷ ἠρωτᾶτο ἀπὸ τὸν Φαραῶ περὶ τῆς ζωῆς του εἶπε: «Ὁλίγαι καὶ πονηραὶ εἶναι αἱ ἡμέραι μου καὶ δὲν θὰ φθάσουν τὰς ἡμέρας τῶν πατέρων μου». Ἔτσι ζωντανὰ εἰς τὴν ψυχὴν του εἶχε τὴν ἀνάμνησιν τῶν γεγονότων πάντοτε.

¹ Ἀλλὰ ὁ λαμπρὸς καὶ ἐνδοξὸς ἐκεῖνος υἱὸς ὁ Ἰωσήφ ποῖον δὲν ὑπερέθη εἰς τὰς συμφοράς; **Ε** Ὁ πατέρας του εἶχε ἓνα μόνον ἀδελφὸν ἐπιβουλον, ἐνῷ αὐτὸς εἶχε πολλούς. Ἐκεῖνος εἰς τὴν νεανικὴν ἡλικίαν του ἐτρέφετο μετὰ ἀφρονίαν καὶ ἀνεσίαν πολλήν, ἐνῷ ὁ ἄλλος ἐξῆ εἰς ξένην γῆν καὶ ἐνῷ ἀκόμη ἦτο παιδί ἠναγκάζετο νὰ ὑποφέρῃ τὰς ταλαιπωρίας τῆς ὀδοιπορίας. Καὶ τοῦ μὲν Ἰακώβ ἦτο παρῶσα ἡ μητέρα του, ἡ ὁποία μετὰ τὴν φιλοστοργίαν τῆς ἀνεκούφιζε τὴν ἐπιβουλήν, ἐνῷ ὁ ἄλλος, ὁ ὁποῖος ἦτο ἀκόμη νέος καὶ μάλιστα ὅταν εἶχε ἀνάγκη τῆς μητέρας του, τότε παρέμεινε ἔρημος πάσης ἐκ μέρους τῆς θεοθείας. Πρὸς τοῦτοισι ὁ Ἰσαῦ μόνον δι' ἀπειλῶν ἐλύθησε τὸν Ἰακώβ, 202 **Α** ἐνῷ αὐτοὶ ἔκαμαν ἔργον τὴν ἐπιβουλήν καὶ πρὸ τῆς ἐπιβουλῆς ἐφθόουν καὶ διέβαλον αὐτόν. Τί τὸ δυσκολώτερον ἀπὸ τὸ νὰ ἔχῃς συνεχῶς ἐχθρούς τοὺς ἀνθρώπους

1. Β' Βασ. α', 94, 95.

τοῦ σπιτιοῦ σου; Διότι κατηγορίαν ἐξέφερον ἐναντίον τοῦ πονηρῶν καὶ ὅταν εἶδον ὅτι ὁ πατέρας του τὸν ἠγάπα περισσότερο τῶν ἄλλων υἱῶν του, τὸν ἐμίσησαν καὶ δὲν τοῦ ἀπήθουν οὐδένα εἰρηνικὸν λόγον. Οὔτε ὑπὸ τῶν ἐπιπόρων τοῦ ἔγινε οὔτε ὑπὸ τοῦ εὐνούχου, θὰ ἔλεγα, τὸσον μέγα κακόν. Διότι αὐτοὶ τὸν μετεχειρίσθησαν πολὺ φιλανθρωπότερον τῶν ἀδελφῶν του. Ἀλλ' ὅμως ἡ τρικυμία δὲν ὑπῆρξε μετριωτέρα ἀπὸ τὰς συμφοράς. **Β** Μία οφροδρότρα καταγίγς ἐξέσπασε καὶ τὸν ἐβούλιαξε. Ἰαῶς κάποιος νομίζει πῶς θὰ ἀναφέρω τὴν ἐπιβουλήν τῆς ἀρχόντισσας, ἀλλ' ἐγὼ πρὶν ἀπὸ αὐτὸ θὰ ἐρωτήσω κάτι δυσκολώτερον. Εἶναι φοβερόν, πράγματι φοβερόν, νὰ συκοφαντηθῇ δι' αὐτὰ καὶ νὰ καταδικασθῇ καὶ νὰ κλεισθῇ εἰς τὰς φυλακὰς διὰ χρόνον τὸσον μακρὸν ἕνας νέος ἐλεύθερος καὶ εὐγενικὸς καὶ χωρὶς πείραν ἀπὸ τὰς περιπετειᾶς αὐτὰς; καὶ εἶναι πολὺ θαρρότερον ἀπὸ ὅλα αὐτὰ νὰ ὀπισθῇ τὴν καταιγίδα εἰς τὴν ἡλικίαν του αὐτῆ. Διότι ἂν χωρὶς νὰ ἐνοχλῆται ἀπὸ καμμίαν ἐπιθυμίαν ἀπέκρουε τὸν ἔρωτα τῆς ἀρχόντισσας δὲν τὸν ἐπαινῶ πολὺ, οὔτε θαυμάζω τὸν ἄνδρα, πειθόμενος εἰς τὸν Χριστόν. **Σ** Διότι λέγει ὅτι οἱ ἐκ φύσεως εὐνούχοι, ἀλλ' αὐτοὶ ποῦ ἠνούχησαν τὸν ἑαυτὸν των, εἶναι ἀξιοὶ διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Ἄν ἦτο ἔτσι καὶ ἡ φύσις του δὲν ἠνωχλεῖτο, ποῖον ἰκὴν θὰ ἐκέρδιζε; Ἐναντίον τίνος ἐθριάμβευσε, διὰ νὰ δέσῃ εἰς τὴν κεφαλὴν στέφανον; Ποῖον κατεπάτησε καὶ ἀνεκράχηθη νικητῆς, ἀφοῦ δὲν ὑπῆρχε οὐδεὶς ἀντίπαλος, τὸν ὁποῖον θὰ ἐπεχείρει νὰ καταβάλῃ; Οὐδέποτε ἐπαινοῦμεν διὰ σωφροσύνην ἐκείνους ποῦ δὲν συνουσιάζονται μετὰ τὰ ζῶα, διότι δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν φύσιν μας ἡ ἐπιθυμία αὐτῆ. Ἄν λοιπὸν, τὸν μακάριον ἐκεῖνον δὲν τὸν ἠνώχλει τοῦτο τὸ πῦρ, διὰ ποῖον λόγον τὸν θαυμάζωμεν διὰ τὴν σωφροσύνην του; Ἄν ὅμως, εἰς ἐποχὴν, ποῦ ὑπὲρ πᾶν ἄλλο στάδιον τῆς ἡλικίας **Δ** ἡ φλόξ τῆς ἐπιθυμίας ἐγείρειται σφοδρὰ (ἦτο τότε εἰκοσαετής) καὶ ὅταν ἡ τυραννικὴ δύναμις τῆς εἶναι ἀσυγκράτητος καὶ χωρὶς νὰ τὴν ἐρεθίσῃ κανεὶς, ἂν τότε αὐτῆ ἡ ἀκόλαστη γυναῖκα ἐπετέθη ἐναντίον τοῦ νεαροῦ, προσθέσσα εἰς τῆς φύσεως τὴν φλόγα, ἄλλην τὴν τὴν ἰσχὺν μετὰ καμώματα καὶ τοὺς καλλωπισμούς τῆς, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ περιγράψῃ κανεὶς τὴν τρικυμίαν τῆς ψυχῆς καὶ τὴν ταραχὴν καὶ τὴν ἀγωνίαν, τὴν στιγμὴν ποῦ ἡ φύσις καὶ ἡ ἡλικία τῶν συνετάρασαν μέσα του καὶ τὰ καμώματα τῆς Αἰγυπτίας τὸν ἐρεθίζαν ἐξωτερικῶς καὶ αὐτὰ ὄχι μίαν ἢ δύο ἡμέρας, ἀλλὰ ἐπὶ χρόνον πολλόν; Ἐγὼ πιστεύω πῶς

αὐτός δὲν ἔτρεμε ὄχι μόνον διὰ τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ ἐπό-
νει καὶ δι' αὐτήν, ἢ ὅποια ἐπείγετο νὰ καταπέσει εἰς τοιοῦ-
τον κρημνόν. Ἐ αὐτὸ ἐξάγεται ἀπὸ ὅσα μετὰ πολλῆς ἐπι-
εικείας ἀποκρίνεται πρὸς αὐτήν. Διότι ἤμποροῦσε ὕβρι-
στικώτερον καὶ θρασύτερον νὰ διαλεχθῆ μαζ' τῆς, διότι ἐ-
κείνη ἠνείχετο τὰ πάντα εὐκόλως λόγῳ τοῦ ἔρωτος. Ἄλλὰ
τίποτε τέτοιο οὔτε εἶπεν, οὔτε ἐσκέφθη, ²⁰³ Ἄ ἀλλὰ εἶχεν
εὐσεβεῖς σκέψεις εἰς τὸν νοῦν του, μὲ τὰς ὁποίας ἐπίστευεν
ὅτι θὰ τὴν κάμῃ νὰ μετανοήσῃ, καὶ οὐδὲν ἄλλο προσέθε-
σε. «Ἰδοὺ —λέγει ἡ Γραφή— ὁ κύριός μου δὲν γνωρίζει
τίποτε ἐκ τῶν ὅσων μοὶ ἐνεπιστεύθη εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ,
καὶ ὅλα ὅσα ἔχει παρέδωκεν εἰς τὰς χεῖρας μου καὶ δὲν εἶ-
ναι κανεὶς μεγαλύτερός μου εἰς τὸ σπῆτι αὐτό, οὔτε εἶναι
ἐμποδιζόμενος ἀπὸ ἐμέ οὐδὲν, πλὴν σοῦ, ἐπειδὴ εἶσαι γυ-
ναῖκα του. Πῶς θὰ κάμω τὸ παντῆρον αὐτὸ πρᾶγμα καὶ νὰ
ἀμαρτήσω ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ;» Καὶ μετὰ ἀπὸ τὴν κα-
λωσύνην καὶ σωφροσύνην, εὐκοφαντήθη, καὶ ὁ Θεὸς τὸ
ἐπέτρεψεν. Ἐφυλακίσθη, ἀλλὰ οὔτε τότε ἐφάνερωσε τὴν
ἐπιβουλήν καὶ τὴν ἀδικον διαβολὴν τῆς γυναίκας. Διότι ἤ-
θελε νὰ εἶναι μεγάλη ἡ ἀνταμοιβὴ του καὶ λοιπότεροι οἱ
στέφανοι, **B** ἐνῷ δὲ ἀπελύθησαν οἱ δούλοι τοῦ βασιλέως,
αὐτὸς παρέμεινε ἀκόμη εἰς τὴν φυλακὴν. Σὺ μὴ μοὺ τολί-
σῃς τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ δεσμοφύλακος, ἀλλὰ ἐξέτασε
τὰ λόγια του καὶ θὰ ἰδῆς τὸν πόνον τῆς ψυχῆς. Μετὰ τὴν
ἐξηγήσιν τοῦ ὄνειρου ἔλεγεν εἰς τὸν οἰνοχόαν: «Ἄλλὰ νὰ
μὲ θυμηθῆς ὅταν θὰ γίνῃ καλὸν εἰς σέ καὶ νὰ μὲ λυπηθῆς
καὶ θυμηθῆς με εἰς τὸν Φαραῶν καὶ θγάλε με ἀπὸ τοῦτο τὸ
κάστρον, διότι μὲ ἐκλεψαν ἀπὸ τοὺς Ἑβραίους καὶ δὲν ἔχω
κάμει τίποτε ἐδῶ, ἀλλὰ μὲ ἔρριψαν εἰς τοῦτον τὸν λάκ-
κον.» Διότι, ἂν καὶ μὲ ὑπομονὴν ὑπέφερον τὴν φυλα-
κίαν τὸ νὰ συζῆ ὁμοῦ μὲ τέτοιους ἀνθρώπους, ὅπως οἱ
τυμωροὶ, **C** οἱ κλέπται, οἱ φονεῖς τῶν πατέρων των, μοι-
χοί, δολοφόνοι (αὐτοὶ ἦσαν οἱ περισσότεροι καὶ ἡ φυλακὴ
ἦτο γεμάτη ἀπὸ τέτοιους), τοῦτο ἦτο τὸ βαρύτερον δι'
αὐτόν. Καὶ δὲν τὸν ἐλύπει καὶ δὲν τὸν ἐθλίβε μόνον τοῦτο,
ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ βλέπῃ πολλοὺς ἀσκόπως καὶ ματαίως νὰ
μαραίνωνται ἐκεῖ. Ἄλλ' ὁ μὲν δούλος, ἐγλύτωνε ἀπὸ
τὰ δεσμά, τὸν ὁποῖον καὶ σὺ θρηγνείς τώρα, ἐνῷ ὁ ἐλεύθερος
ἔμενε ταλαιπωρούμενος εἰσέτι. Ἄν κάποιος ἤθελεν ὀμι-
λῆσαι πῶς ὁ Ἰωσήφ ἔλαβε βασιλικὴν δύναμιν, πάλιν τὸ

1. Γεν. 11', 14, 15.

πλῆθος τῶν φροντίδων, τῆς ἀγρυπνίας καὶ τῶν μυρίων προ-
βλημάτων θὰ ὑπενθυμίση, τὰ ὅποια δι' ἐκείνους ποῦ ἀγα-
ποῦν τὸν ἥσυχον καὶ ἀμείμνον βίον δὲν εἶναι πολὺ ἀγα-
πητά. Ἐκτός ἀπὸ αὐτὰ **D** εἰς ἐκείνους τοὺς πατριάρχας καὶ
τοὺς Ἁγίους τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ ἂν συνέδη καὶ κάτι
καλόν, τότε ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν δὲν εἶχεν ἀκόμη φα-
νερωθῆ οὔτε ἡ ὑπόσχεσις διὰ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ ἦτο τό-
σον γνωστή. Τώρα ὁμοῦ εἰς ἡμᾶς, ὅτε τόσα ἀγαθὰ εὐρί-
σκονται ἐμπρὸς μας καὶ εἶναι φανερόν τὸ πρᾶγμα δι' ὅλους,
θὰ πονέσῃ κανεὶς, εἰπέ μου, ἂν, ἀκόμη, δὲν ἀπολαύσῃ οὐ-
δὲν ἀγαθόν εἰς τὸν παρόντα βίον καὶ θὰ θεωρήσῃ ὡς εὐ-
χάριστον πρᾶγμα κάτι ἀπὸ ὅσα γίνονται ἐδῶ, ὅταν γνωρί-
ζῃ τὰ συμβαίνοντα εἰς τὸν οὐρανόν; Τί ταπεινότερον ἀ-
ρά γε, ἀπὸ τὴν ψυχὴν ἐκείνην, ἢ ὅποια ἐνῷ περιμένει μετ' ὀ-
λίγον ὅτι θὰ μετασταθῇ εἰς τὸν οὐρανόν, ἐν τούτοις ἐπιζητεῖ
τὰς ἐπιγειοὺς ἀνεσεις καὶ τὴν ἀγαλλίαιον ποῦ δὲν διαφέρει
ἀπὸ τὴν οὐρανίαν; Ματαιότης, λέγει ἡ Γραφή, ματαιοτήτων
τὰ πάντα ματαιότης. Ἄν μάλιστα **E** ἐκείνος, ποῦ ἔ-
λαβε πείραν τῆς ἡβδονῆς, περισσότερον ἀπὸ ὅλους τοὺς
ἀνθρώπους, τέτοιαν ἀπόφασιν θὰ ἀπαγγεῖλῃ ἐναντίον τῆς,
πολὺ περισσότερον ἡμεῖς, ποῦ εἶται πρέπει νὰ διακείμεθα
καὶ νὰ πιστεύωμεν, ἀφοῦ δὲν ἔχομεν οὐδὲν τὸ κοινόν με τὴν
ἐπιγειὴν ζωὴν καὶ ἔχομεν πολιτογραφηθῆ εἰς τὴν πολιτείαν
τοῦ οὐρανοῦ καὶ πάντοτε διατασσόμεθα νὰ μεταφέρωμεν
ἐκεῖ τὸν νοῦν μας.

1. Ἑβραϊκ. α', 2.

ΠΡΟΣ ΣΤΑΓΕΙΡΙΟΝ ΠΕΡΙ ΑΘΥΜΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

A Είηαι αρκετά δσα ἐλέχθησαν διὰ τὰ σήηασον τὴν φλόγα τῆς λύπης καὶ τὰ πείσαν τὴν ψυχὴν νὰ εἶναι καλύτερον διατεθειμένη, οὕτως ὥστε ἡ παρηγορία νὰ γίνῃ ἀπὸ τὰ ἰδικὰ τῆς ἀποθνήματα. Ἄλλὰ ἀπεφάσιμα νὰ σοῦ προσθέσω καὶ τοῦτον τὸν λόγον καὶ σὲ ἐρωτῶ κατὰ πρῶτον: Ὑπόθεσε ὅτι κάποιος σὲ προσκαλεῖ νὰ λάβῃς ἐπιγειον βασιλείαν καὶ πρὶν εἰσελθῆς εἰς τὴν πόλιν καὶ φορέσης τὸ στέμμα, καταλύεις εἰς πανδοχεῖον εἰς τὸ ὅποιον ὑπάρχει θόρυβος **B** καὶ καπνὸς καὶ θόρυβος ταξιδιωτῶν καὶ ταραχὴ ληστῶν καὶ στενοχωρία καὶ θλίψις πολλή. Τάχα θὰ ἀπέφρευες ἅλα τοῦτα τὰ λυπηρὰ ἢ ἴσως θὰ τὰ καταφρονούσες ὡς μὴ ὑπάρχοντα; Πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι ἀτοπον, ὅταν πρόκειται μὲν νὰ κυριαρχήσης εἰς τὴν γῆν, νὰ μὴ ἐντρέπῃσαι δι' ὅσα δυσάρεστα συμβαίνουσι, δαυκαλιζόμενος μὲ τὰς ἐπιθίας τοῦ βασιλικοῦ ἀξιώματος, ἐνῶ προκειμένου νὰ σταλῆς εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, καταβάλλῃσαι καὶ θορυβῆσαι δι' ὅσα λυπηρὰ σοῦ συμβαίνουσι εἰς τὸ καταγῶγιον τῆς ζωῆς; Διότι ὁ παρῶν βίος εἰς τίποτε δὲν διαφέρει ἀπὸ καταγῶγιον καὶ διαμονὴν εἰς πανδοχεῖον. **C** Καὶ διὰ τὰ τὸ ἀποδείξουν αὐτὸ οἱ ἅγιοι ὠνόμαζον τοὺς ἑαυτοῦς τῶν ξένους καὶ παρεπηδημαῖντας καὶ μὲ τὰ λόγια τοὺς αὐτὰ μᾶς ἐδίδασκον νὰ καταφρονῶμεν εἰς τὸν παρόντα βίον καὶ τὰ εὐχάριστα καὶ τὰ λυπηρὰ καὶ ἀφοῦ ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὴν γῆν νὰ προσδέσασμεν ὁλόκληρον τὴν ψυχὴν μας εἰς τὸν οὐρανόν.

Ἄς ἐλάβωμεν λοιπὸν εἰς αὐτοὺς τοὺς ἅγιους καὶ ἀπὸ τὸν Ἰωσήφ ὡς μεταθέσωμεν τὸν λόγον εἰς τὸν Μωϋσαῖα. Αὐτὸς λοιπὸν ὁ πρῶτατος πάντων γεννᾶται ἀπὸ λάθος τῶν γονέων του καὶ ἀφοῦ ἀπεξενώθη ἀπὸ αὐτοῦ καὶ τοὺς ἠγνόησε, καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς πρώτης ἡλικίας του ἀνετράφη ὑπὸ θαρβάων ἀνδρῶν ἀπὸ τὸ ὅποιον τί εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ χειρότερον διὰ ἓνα παιδί Ἑβραίων, τὸ ὅποιον εἶναι εὐφυές, καὶ ἂν ἀκόμη μυριάκις φαίνεται ὅτι εἶναι υἱὸς βασιλέως; **D** Τότε δὲ δὲν ἦτο μόνον τοῦτο τὸ κακόν, ἀλλὰ ἀκόμη ὅτι ἐβλεπε καὶ τὴν φυλὴν του θυσιζόμε-

νην εἰς τὰς φοβερωτέρας συμφορὰς. Αὐτὸς πού δὲν ὑπομένει οὔτε τὴν ζωὴν καὶ οὔτε νὰ γραφῇ εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Θεοῦ, χωρὶς τὴν σωτηρίαν τῶν ὁμοφύλων του, πῶς ἦτο δυνατόν νὰ ἀπολαμβάνῃ εἰς ἀνάκτορον τὰ ἀγαθὰ, ἐνῶ ἐβλεπε τοὺς ἰδικούς του νὰ εὐρίσκωνται εἰς τοιαύτην τρικυμίαν; Ἄν ἡμᾶς, πού ἐγεννήθημεν μετὰ τόσα ἔτη καὶ δὲν ἔχομεν κανένα τέτοιον δικαίωμα συμπαθείας πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, μᾶς καταλαμβάνει ἐξ αἰτίας τῆς παιδοκτονίας; Ἐκείνης πολὺς οἶκτος, τί δὲν ἔπαθε ὁ μακάριος ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἦτο πολὺ συναισθηματικῶς συνδεδεμένος μὲ ὅλον τὸ ἔθνος του καὶ ἐβλεπεν ὁ ἴδιος τὰς συμφορὰς, **E** ἀναγκαζόμενος νὰ ἀναγκωρίζῃ ὡς γονεὶς δσους ἀπειργάζοντο τὰ κακὰ ἐκεῖνα; Ἐγὼ νομίζω ὅτι ἔπρεπε νὰ πενθῶμεν, ἀντὶ αὐτὸν καὶ τοὺς γονεῖς των, μᾶλλον τὰ ἄθλια παιδιὰ των. Τοῦτο γίνεται φανερόν ἀπὸ ὅσα ἔπραξεν ἀργότερον. Ἐπειδὴ οὔτε νὰ τοὺς πείσῃ ἠμπορούσε οὔτε νὰ ἐξαναγκάσῃ τὸν ὑποτιθέμενον πατέρα νὰ παύσῃ νὰ ὑπακούῃ εἰς τὸ θηριώδες τυραννικὸν πρόσταγμα, ²⁰⁵ **A** καὶ ὁ ἴδιος συμμετεῖχεν εἰς τὰς συμφορὰς ἐκεῖνων. Δὲν θαυμάζω τώρα τοῦτο τόσον πολὺν, ὅσον τὸ πῶσῃ φλόγα λύπης θὰ ἔπρεπε λόγῳ τοῦ φόνου κατὰ τὸ προηγουμένον διάστημα. Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἐφθασε τὸν πόνον του μέχρι φόνου, ἀπεθεβαίωσε μὲ τὴν πράξιν του τὰς ὑποψίας. Δὲν θὰ ὑπερήσπιζε μὲ τόσῃ ἀποφασιστικότητι, ἂν δὲν ἐστενοχωρεῖτο διὰ τὰς συμφορὰς τῶν παιδιῶν περισσώτερον τῶν πατέρων. Τί καὶ ἂν τὰ ὑπερήσπιζε καὶ ἀνέπαυσε δι' ὀλίγον τὴν ψυχὴν του ἀπὸ τὴν λύπην; Ἄρα γε ἠμπούσε νὰ ἀπολαύσῃ ἐντελῶς τὴν παρηγορίαν πού ἐγεννήθη ἀπὸ τὴν ἐκδίκησιν; **B** Δὲν πέρασε μία ἡμέρα καὶ ἀπὸ τὴν προηγουμένη ἐνέσκηψε ἄλλη φοβερωτέρα ὁδὴν διὰ τὸν μακάριον ἐκεῖνον καὶ φόβος τόσος ὥστε τὸν ἀπήλυσαν ἀπὸ ὅλην τὴν Αἴγυπτον. Εἶναι φοβερόν τὸ νὰ ὑπακούῃ κακῶς κάποιος κάποιον, ὅταν μάλιστα εἶναι ἓνας ἐκ τῶν εὐεργηθέντων καὶ τὰς εἰς αὐτὸν εὐεργεσίας ἀνειδίξει καὶ λέγει: «Μήπως θέλεις νὰ μὲ ἐξοντώσῃς ἐὰν μὲ τὸν τρόπον πού ἐξοντώσῃς γῆς τὸν Αἴγυπτιον;»² Τότε δεδαίως ἡ προσβολὴ γίνεται ἀφόρητος καὶ εἶναι δυνατόν νὰ ἀποσπινῆ καὶ τὸ ὀδισζόμενον. Τόσον πολὺ μὲ τὴν λύπην καλλιέργεται καὶ ὁ θυμὸς.

1. Ἦκονε τὴν διαταγὴν ἐκείνην τοῦ Φαραὼ ὅπως φανένται, εἴμη τῇ γεννήσει των, τὰ ἄρρενα τέκνα τῶν Ἰουδαίων.
2. Ἔξ. 6. 14.

Ο Εἰς τὴν περίπτωσιν δὲ τοῦ Μωϋσέως καὶ τρίτον κακὸν ὑπῆρχεν, ὁ φόβος τοῦ βασιλέως, ὁ ὁποῖος τόσον πολὺ ἐκυριάρχησεν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ δικαίου, ὥστε νὰ τὸν ἐβάλη ἀπὸ ὅλην τὴν χώραν. Ὁ υἱὸς τοῦ βασιλέως γίνεται λοιπὸν φυγᾶς. Ἄν λοιπὸν κανεῖς τὸν μακαρίζῃ διὰ τὴν ἀνατροπὴν του εἰς τὸ παλάτι, μνημονεύωμ τῶρα τὴν ἀφθονίαν ἐκείνην, τότε θὰ ἴδῃ μωρίας λύπας καὶ δυσκολίας νὰ γίνωνται ἀντικείμενον φροντίδων τοῦ δικαίου. Διότι δὲν εἶναι τὸ ἴδιον, ἕνας πού ἀνετράφη εἰς ἰδιωτικὴν οἰκίαν καὶ ὑπέμεινε πολλοὺς μόχθους, πολλὰς ἀποδημίας καὶ ταλαιπωρίας, νὰ ἀνέχεται μακρὰς περιπλανήσεις καὶ νὰ ὑπομένῃ τὰ κακὰ τῆς ξένης γῆς καὶ νὰ μὴ ἔχη ἄλλο τι ἔστω καὶ μικρὰν πείραν περὶ τούτων, καὶ ὁ ἄλλος πού ζῆ ἐν πολυτελείᾳ ὅλων τῶν χρόνων, ὑφίσταται δὲ τὸ ἴδιον πρᾶγμα. Δ Πολὺ περισσότερον αὐτὸς ὁ τελευταῖος θὰ αἰσθανθῇ πλεονόδυστακτον τὴν προσφυγίαν ἀπὸ τὸν ἄλλον, ἂν συμθῇ ποτὲ νὰ περιπέσῃ εἰς αὐτὴν τὴν ἀνάγκην. Αὐτὸ ἀκριβῶς συνέβαινε τότε καὶ εἰς ἐκεῖνον.

Καὶ ἀφοῦ ἐγινε πρόσφυξ, κατέφυγε σὲ κάποιον ἀνθρώπου ἀλλόφυλον καὶ εἰδωλολάτριν. Καὶ τοῦτο ἦτο βαρείας λύπης πρόξενον, νὰ φιλοξενηθῆται ἀπὸ ἱερέα δαιμόνων ἐπὶ τόσον μακρὸν χρόνον. Τοῦ ἀνετέθη ἡ ἐπιμέλεια τῶν κοπαδιῶν ἐκείνου καὶ ἔτσι ἔμεινε ἐκεῖ τεσσαράκοντα ἔτη. Ἄν εἰς κάποιον τοῦτο δὲν φαίνεται φοβερόν, ἄς ἐξετάσωμεν ὄχι Ἐ αὐτοὺς πού ἀποδημοῦν διὰ φόβον καὶ δέος καὶ κρύπτονται, ἀλλὰ αὐτοὺς πού μετὰ τὴν θέλησίν των ἀπομακρύνονται δι' ὀλίγον ἀπὸ τὸ σπιτί, πῶς περνοῦν, ποίας δυσκολίας εὐρίσκουν καὶ πῶσον ἀγαθῶν ἐπιζητοῦν τὴν ἐπάνοδοσιν. Ὄταν δὲ προστίθεται καὶ ὁ φόβος καὶ ὁ ταλαιπωρος βίος καὶ τὰ κουραστικά καὶ τὰ φορτικά πρᾶγματα φαίνονται εὐκολώτερα ὅταν ἐπισυμβῇ ἡ γλυκεῖα ἐπάνοδος.

Καίταξέ ποσὰς ὀψεις ἔχει ἡ συμφορὰ. Μὴ ἀκούσης ἀπλῶς καὶ μόνον τὸ «Ἐβοσκεῖ κοπάδιον», ἀλλὰ τῶρα ἐνθυμήσου τὰ λόγια τοῦ Ἰακώβ, ὁ ὁποῖος ὠδύρετο πρὸς τὸν συγγενῆ του λέγων: «Ἐπλήρωσα πρόστιμον ἀπὸ τὰ ἴδικά μου διὰ τὰ κλοπιμαία τῆς ἡμέρας καὶ τὰ 206 Α κλοπιμαία τῆς νυκτός· τὰς ἡμέρας μὲ κατέκαυσεν ὁ καύσων καὶ τὰς νύκτας ὁ παγετός καὶ ἐπέταξεν ἀπὸ τὰ μάτια μου ὁ ὕπνος». Ὅλα αὐτὰ, ὅπως ἦτο ἐπόμενον, συνέβησαν καὶ εἰς αὐτὸν ἐπὶ πολλὰ ἔτη καὶ μὲ μεναλυτέραν σφοδρότητα δσον καὶ ἡ χώρα καθίστατο πλεονόδημος τῆς Μεσοποτα-

1. Γεν. 32', 39, 40.

μίας. Ἄν ὁ Μωϋσῆς δὲν ἐκλαυσε δι' αὐτὰ, δὲν θὰ τὸ ἔλεγε οὔτε ὁ μακάριος ἐκεῖνος, ἂν δὲν ἤρχετο εἰς μεγάλην ἀνάγκην καὶ ἐξ αἰτίας τῆς ἀγνωμοσύνης τοῦ συγγενοῦς του ἐδιάσθη νὰ ἀκφέρει τὰ λόγια αὐτά. Ἡ ξένη γῆ εἶναι ἱκανὴ αὐτὴ καθ' ἑαυτὴ νὰ ταπεινώσῃ τὸν ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος καὶ μόνον ἐξ ἀνάγκης ἀποδημῇ. Β Ὡς ὄρνεν, λέγει ἡ Γραφή, τὸ ὁποῖον θὰ πετάξῃ ἀπὸ τὴν φωλεάν του ἔτσι καὶ ὁ ἀνθρώπος ὑποδουλοῦνται ὅταν ἀποξενωθῇ ἀπὸ τὴν πατρίδα του. Τότε δὲ ἐπιπλέον δὲν ἐπερίμενε τίποτε πρὸς σωτηρίαν του, ἀλλ' ὅπως ἕνας ὑπηρέτης πού ἀπέδρασεν ἀπὸ δάνασον δεσπότην καὶ τρέμει συνεχῶς, καὶ φοβεῖται μὴ συλληφθῇ, ἔτσι καὶ ὁ μακάριος Μωϋσῆς συνέζη συνεχῶς μετὰ τὸν φόβον. Εἶναι φυσικὸν λοιπὸν, ὅταν καὶ ὁ Θεὸς διέταξε μετὰ τόσον χρόνον νὰ φύγῃ, ὅτι ἀναβάλλει καὶ θραβύνει, ὅταν μάλιστα ἤκουσεν ὅτι ἀπέθανεν αὐτὸς πού ἤθελε νὰ τὸν ἐξουτώσῃ. Ἐπειδὴ κάποτε ἐπέσθη καὶ ἔφυγε καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ παιδιὰ του Ο εἰς τὴν Αἰγύπτου καὶ κατηγορεῖται καὶ καταράται ἀπὸ τοὺς ἰδίους τοὺς εὐεργετούμενους. Ὁ ἕνας ἔλεγε: «Διὰ τί, Μωϋσῆ καὶ Ἀαρῶν, ἀποτρέπετε τὸν λαὸν ἀπὸ τὰ ἔργα του; Πηγαίνετε ὁ καθένας εἰς τὴν ἐργασίαν του». Καὶ οἱ Ἰσραηλῖται ἔλεγον: «Θὰ ἴδῃ ὁ Θεὸς τὰ ἔργα σας καὶ θὰ σᾶς κρίνῃ διότι ἐπροδώσατε τὴν ὑπόληψίν μας ἐνώπιον τοῦ Φαραῶ καὶ ἐνώπιον τῶν ὀνηρετῶν του καὶ παρεδώσατε εἰς τὰ χέρια των ρομφαίων νὰ μᾶς ἐξουτώσουν».

Ὅλα αὐτὰ εἶναι βαρεῖα καὶ λυπηρὰ, ἀλλὰ τὸ πλεονόδημος εἶναι τοῦτο, ὅτι ὅταν ἤλθε καὶ ὑπεσχέθη μύρια ἀγαθὰ, ἐλευθερίαν, ἀπαλλαγὴν τῶν ὑπαρχόντων κακῶν, ἐφάνει ὡς ἀπατεῶν. Δ Ὅχι μόνον δὲν τοὺς ἀνεκούφισεν ἀπὸ τὸ βάρος τῆς καταπίεσής αὐτοὺς δουλείας, ἀλλὰ τὴν ἐπέτεινε πρὸς τὸ θαυότερον. Καὶ αὐτὸς τὸν ὁποῖον προσεδόκουν ὡς ἐλευθερωτὴν ἔβλεπον τῶν βασανισμῶν καὶ πού τὸ εἶχεν ὑπεσχέθη, ἐφάνη αἰτίας τῶν βασανισμῶν καὶ τῶν μαστιγώσεων καὶ ἐπίβουλος καὶ λυμῶν. Ποῖος λοιπὸν ἂν θὰ κατεβροχθίζετο ὑπὸ τῆς λύπης εὐκόλως, ὅταν ὑπέσχετο τὴν λύσιν τῶν τόσων κακῶν καὶ εἶδε, μετὰ τὴν ὑπόσχεσιν, προσθήκην καὶ ἄλλων. Ἐλυπεῖτο θεδαίως ὅπως λυπεῖται καθένας πού ἀκούει καὶ βλέπει τέτοια πρᾶγματα.

1. Ἔξ. 17, 19.
2. Ἔξ. 17, 4.
3. Ἔξ. 17, 31.

ἀλλὰ ἂν παρεούρετο ἀπὸ τὸ πάθος Ε καὶ ἔμενεν ἀκλόνητος, παρὰ τὸ γεγονός· ὅτι ὄχι μόνον δὲν ἐπραγματοποιούντο τὰ ὑπεσχημένα, ἀλλὰ καὶ ὑπῆρχεν καὶ ἀντίβρασις. Προσῆλθε λοιπὸν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ ἀφοῦ ὠμίλησε περὶ αὐτῶν καὶ ἔκλαυσε πολὺ, εἶπε —κατὰ τὴν Γραφήν: «Κύριε, διατὶ ἐτιμώρησες τὸν λαόν σου καὶ διατὶ μὲ ἀπέστειλεις; Καὶ ἀφοῦ ἐπορεύθη ἐνώπιον τοῦ Φαραῶ διὰ τὸ ὁμιλήσῃ ἐξ ὀνόματός σου, ἔκακοποίησε τὸν λαόν τοῦτον καὶ ἐαυτὸν δὲν τὸν ἔσωσες.»¹ Ἀφοῦ ἐθρήνησεν ἔτσι καὶ ἀφοῦ ἤκουσε καὶ πάλιν τὰ ἴδια τὰ ὁποῖα καὶ πρότερον εἶχεν ἀκούσει, τὰ εἶπε καὶ πάλιν εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας καὶ ἐκεῖνοι δὲν ἐδέχθησαν νὰ δυναστεύωνται αἱ ψυχαὶ ἀπὸ τὴν κούρασιν καὶ τὴν λύπην. Δὲν ἤκουσαν τὸν Μωϋσῆν, ἀπὸ τὴν λύπην καὶ τὰ σκληρὰ ἔργα.² 207 Α Καὶ τοῦτο δὲν τὸν ἐλύπει ὀλίγον. Ὁταν δὲ ἐφάνησαν σημεῖα καὶ ἀφοῦ ἐνεπαίχθη πολλὰς φορὰς ἀπὸ τὸν Φαραῶ, ὑπέφερε γενναίως καὶ αὐτὸν τὸν χλευασμὸν καὶ ἐγκατέλειψε τὴν Αἴγυπτον, ἀναβαρρήσας μαζί με τοὺς Ἰουδαίους καὶ πρὶν ἀναπνεύσει τελείως, ἀπὸ πολὺ μεγαλύτερον τοῦ προηγουμένου κατελαμβάνετο φόβον. Δὲν εἶχαν περάσει τρεῖς ἡμέραι καὶ εἶδον ὄλους τοὺς θαρδάρους ἐνόπλους νὰ ἴστανται πλησίον των καὶ ἔπασχον τὰ ἴδια ὅπως πᾶσχον μερικὰ δραπέται ἀπὸ ἐξένη γῆν, οἱ ὅποιοι ἐξαφνα γίνονται ἀντιληπτοὶ ἀπὸ τοὺς δεσπότης των, ἢ ὅπως οἱ ἴδιοι αὐτοὶ κάποτε νὰ συνέβῃ νὰ ἐντροφήσῃ εἰς εὐχάριστα ὄνειρα Β, ἐφαντάσθησαν ὅτι ἀπηλλάγησαν καὶ κατόπιν, ὅταν ἐξύπνησαν, εὐρέθησαν καὶ πάλιν εἰς τὴν Αἴγυπτον, κυκλωμένοι ἀπὸ ὅλα τὰ κακὰ. Μᾶλλον δὲ δὲν γνωρίζει ἂν κανεὶς τοὺς εἶπεν ὅτι ἦσαν ὄνειρον αἱ τρεῖς ἡμέραι τῆς ἀπαλλαγῆς ἢ ἦτο πραγματικότης ἐκεῖνο τὸ δράμα, φρικώδης καὶ φαβερὰ. Τόση πολλὴ ἐσκορπίσθη εἰς τὰ μάτια ὄλων ἀχλὺς λύπης.

Ὁ Μωϋσῆς ἐν ταῦταις ἦτο θυβισμένος εἰς μεγαλύτερον σκότος. Διότι δὲν ἐφοβείτο μόνον τοὺς Αἰγυπτίους, ὅπως καὶ οἱ λοιποὶ Ἰσραηλίται, ἀλλὰ μαζί με τοὺς Αἰγυπτίους καὶ τοὺς Ἰσραηλίτας ἐπειδὴ καὶ οἱ δύο τὸν κατηγοροῦν ὡς ἀπατεῶνα καὶ ψεύτην. C οἱ πρῶτοι διότι τοὺς ἐξηπάτα καὶ τοὺς παρεπλάνει. οἱ δὲ δευτέροι διότι τοὺς ἐστενοχῶρει καὶ τοὺς ἐλύπει. C Ἄλλὰ τί χρειάζεται νὰ συμπεραίνωμεν ἀπὸ αὐτὰ τὴν λύπην τοῦ ἀνδρός. ἐνῶ ἠμποροῦμεν νὰ ἐνημερωθῶμεν ἀπὸ τὴν ἐξ οὐρανοῦ φωνὴν καὶ νὰ

1. Ἔβ. ε', 23.
2. Ἔβ. στ', 9.

πληροφορηθῶμεν ὅλων τὸν πόνον του; Ἐνῶ σιωποῦσε καὶ δὲν ἐτόλμα οὔτε τὰ χεῖλη ν' ἀνοίξῃ, τοῦ εἶπεν ὁ Θεός: «Τί φωνάζεις εἰς ἐμέ;», θέλων μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν καὶ μὲ μίαν φράσιν νὰ μᾶς κάμῃ γνωστὴν τὴν παραχρῆν τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου.

Ὅταν καὶ αὐτὸς ὁ φόβος κατεσιγάσθῃ καὶ πάλιν τὰ δεινὰ ἐξέσπασαν μεγαλύτερα. Καὶ ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους καὶ ἀπὸ τὸν Φαραῶ ἦτο δι' αὐτὸν δυσκολώτερα ἢ πορεία τοῦ ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν του λαοῦ, D ὁ ὁποῖος μὲσφ αὐτοῦ ἀπῆλause πολλὰ ἀγαθὰ. Καὶ πρῶτον ἀπηυθύνθησαν εἰς αὐτὸν πολὺ ἐντόνως καὶ ἀπαιτούσαν κρέατα παρόμοια μὲ τὰ τῆς Αἰγύπτου καὶ ἐνῶ διὰ τὴν παρούσαν κατάστασιν ἦσαν ἀχάριστοι, ἐνοσταλοῦσαν τὰ τοῦ παρελθόντος, γεγονός τὸ ὁποῖον ἦτο θαυότερον ὄλων. Τί χειρότερον ἠμποροῦσε νὰ τοῦ συμβῇ ὅταν ἔπρεπε νὰ ἠγηθῇ ἀνθρώπων παραλογισμένων καὶ παραπαιόντων; Ἄλλ' ὅμως καὶ αὐτὰ τὰ ὑπέφερε γενναϊότατα ὁ μακάριος ἐκεῖνος ἀνθρώπος. Καὶ ἂν δὲν ἐφέρετο πρὸς αὐτοὺς φιλοστόργως, τὸ δεινὸν θὰ ἦτο ὑπερτέρον καὶ θὰ εἶχε νὰ ποῦν μόνον δι' ὅσα συνέβαιναν εἰς αὐτόν. Τώρα, ἀντιμετωπίζων αὐτοὺς καλύτερον καὶ ἀπὸ γονεὺς, Ε εἶχε καὶ κάποιαν ἄλλην ἀφορμὴν λύπης ἐκτὸς τῆς κηδεμονίας αὐτῆς, τὴν διαστροφήν των καὶ τὴν κτηνώδη συμπεριφορὰν των. Ἄλλὰ αἱ προσβολαὶ δὲν τὸν ἐπλήγων τὸσον πολὺ, ὅσον τὸ γεγονός ὅτι οἱ ὄβρισται ἦσαν ἐκεῖνοι. Εἶναι φοβερὸν δέδαια τὸ νὰ ἦσαν ἀγάριστοι καὶ πρὸ τῆς παροχῆς τῆς παραδόξου τροφῆς. Ἄλλ' αὐτοὶ καὶ ἐν τῷ μὲσφ τοῦ θαύματος ἐπεδείκνυν τὴν κακίαν των, καθὼς καὶ τὴν παρανομίαν καὶ τὴν πλεονεξίαν εἰς τὴν συλλογὴν τῆς καὶ ἀφοῦ σταματοῦσαν δι' ὀλίγον, πάλιν διεμαστύροντο, πάλιν ἐμέμφοντο τὰς εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ. Καὶ διὰ τὸν καθένα ἀπὸ τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἐκείνους, ὁ μακάριος ἐκεῖνος ἐστενοχωρεῖτο καὶ ἐλυπεῖτο. Καὶ περισσότερον ὅταν κατεσκεύασαν τὸν μόσχον, αὐτοὶ ἐνλενοῦσαν καὶ διεσκόδαζαν. ἐνῶ αὐτός, ὁ Μωϋσῆς, ἐφρόντιζε, ἐστενοχωρεῖτο² Α καὶ ἀπῆύθυνεν εἰς τὸν ἑαυτὸν του τὴν σθερὰν ἵκείνην κατάρων. Καὶ παρ' ὅλα ταῦτα οὐδόλως εἶπεθε τὸν ἑαυτὸν του νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν πρὸς αὐτοὺς συμπάθειάν του.

Πόση λύπη καὶ πόσα δάκρυα δὲν τοῦ ἐκόστισε λοιπὸν, νὰ βλέπῃ τοὺς ἀνθρώπους τοὺς ὁποῖους ἠγάπα. νὰ ἐβίβουν συνεχῶς εἰς τὸ χειρότερον! Ἄν καὶ ἕνα υἱὸν ἂν εἶ-

1. Ἔβ. στ', 15.

χε κανείς και άντελασθάνετο ότι αποκλίνει πρὸς τὸ κακὸν και ἦτο ἀμαρτωλότερος πάντων, δὲν θὰ ἤμποροῦσε νὰ ζήσῃ, αὐτὸς πού εἶχε τόσας χιλιάδας παιδιῶν εἰς τὰς τάξεις του, πῶς θὰ ἤμποροῦσε νὰ ζήσῃ, τὴν στιγμήν του τὰ ἡγάπα περισσότερο και ἀπὸ τέκνα ἰδικά του; Οὐδείς πατήρ θὰ ἤθετο νὰ χωθῆ μαζί με τὸ παιδί του όταν δὲν εἶχε διαπράξει ὁ Θεὸς καμμίαν ἀμαρτίαν, ὅπως συνέβαινε με αὐτόν. **Β** Αὐτὸς πού εἶχε τόσα παιδιά, πού ἦτο καλοκάγαθος και καλόψυχος, πῶσον ἔπρεπε νὰ ὑπέφερε δάκρυων ὄλουσ αὐτοῦ, ὡς ἐκ συνήματας, νὰ τρέχουν πρὸς τὸν κρημνὸν τῆς κακίας; Ὅχι δεδαίως, ἐκτός ἂν ἐκ δάκρων συνέτριβε και συνεσκότιζε τὴν ψυχὴν του ὁ Πλιγγος ἐκεῖνος τῆς λύτης και τότε θὰ ἔρριπτεν ἀπὸ τὰ χέρια του τὰς πλάκας και θὰ τὰς συνέτριβεν. Ἀλλὰ ἐθεράπευσε ταχέως τὴν συμφορὰν. Τί ἔκανε, εἶπε; Ὁ τρόπος τῆς θεραπείας παρηγόρησε διὰ τὸ γεγονός, ἀλλ' ἦτο και αὐτὸς πλήρης δακρύων. Καὶ οὐδείς εἶναι ἀπὸ πέτραν ὥστε και χωρὶς αὐτὸς νὰ πάθῃ τίποτε, νὰ δάκρῃ ἀδελφοῦς και συγγενεῖς νὰ σφάζονται ἀπὸ τοὺς **Γ** οἰκείους των και ἡ φοδερὰ σφαγὴ αὐτῆ νὰ ἐκτείνεται εἰς τρεῖς χιλιάδας ἄτομα. Ἡμεῖς, όταν τὰ παιδιά μας περιπίπτουν εἰς ἕνα δόλιθμα, τὰ βασανίζομεν και τὰ μαστιγώνομεν και δὲν τὸ πράττομεν δεδαίως αὐτὸ χωρὶς πόνου, ἀλλὰ με θλίψιν ὅχι ὀλιγωτέραν ἀπὸ ὅταν αἰσθάνονται τὰ παιδιά πού πάσχουν ἐκείνην τὴν στιγμήν.

Καὶ ἐνῶ αὐτὸς και τὸ στρατόπεδον εἶχον πολὺ πένθος, προσετέθη ἐπὶ τούτοις και νέα ἀγωνία. Ὁ Θεὸς τὸν ἠπειλήσεν ὅτι δὲν θὰ τὸν ἀφήσῃ νὰ τοὺς οδηγήσῃ ὡς στοαστηγός, ἀλλὰ θὰ τὸν ἐγκατέλειπε και θὰ παροῦσεν εἰς ἀγγελον τὴν προστασίαν των. Τὸ γεγονός αὐτὸ ἦτο τὸ πλεον ἀνυπόφορον διὰ τὸν Μωϋσῆν. **Δ** Ἀκουσε τί εἶπε πρὸς τὸν Θεόν: «Ἄν δὲν συμπορευθῆς μαζί μου μὴ με πάσης ἀπὸ ἐδῶ». Βλέπεις πῶσον οἱ φόβοι διεβέγοντο τοὺς φόβους και αἱ λυταὶ τὰς λύτας; Καὶ τὸ κακὸν δὲν σταματοῦσε ἕως ἐδῶ. Ἐπεισε και διὰ τούτου τὸν Θεόν και συνκατετίθη ὁ φιλόανθρωπος και παρεχώρησεν τὴν γάσιν. πάλιν με ἄλλους πόνους πεισέβαλον τὸν Μωϋσῆν. οἱ ὅποιοι παρῶξεναν τὸν συγχωρήσαντα Θεόν, διὰ νὰ τοὺς αἰψῆ εἰς τὰς πλέον ἀκοσίας συμφορὰς. Μετὰ τὴν πολυδάκρυτον σφαγὴν και πάλιν εὐρέθησαν εἰς δύσκολον θέσιν ὥστε νὰ προκαλέσασιν ἑναντίον των τὴν πυρκαϊὰν ἐκείνην ἡ ὁποία παρ' ὀλίγον θὰ τοὺς ἀφάνιζεν ὄλους, ἂν ὁ Θεὸς δὲν εἶδει-

1. *Εξ. λγ', 15.

κνυε εἰς αὐτοὺς δὴν τὴν φιλοανθρωπίαν του'. Ὁ δὲ Μωϋσῆς συνέδη νὰ καταλυθῆ ὑπὸ διπλῆς λύτης ἀπ' ὅσην οἱ ἄλλοι, **Ε**, ὅτι ἀρκετοὶ ἐχάθησαν δι' αὐτόν, ἐνῶ οἱ ὑπόλοιποι ἔμενον ἀδιάρβωτοι και δὲν ἐπῆλθεν οὐδὲν κέρδος ἐκ τῆς συμφορὰς των. Ἐκεῖνος ὁ θάνατος δὲν εἶχεν τέλος και ὅσοι ἀπέμεινον ἐνεθυμοῦντο τὰ κρεμμύδια και κατηγοροῦσαν τὴν παρούσαν κατάστασιν των λέγοντες: «Ποῖος θὰ μᾶς ταῖσῃ κρέας; Ἐνθυμούμεθα τὰ ψάρια πού ἐπρώγαμεν εἰς τὴν Ἀγύπτου και τὰ ἀγγοῦρια και τὰ πεπόνια και τὰ πράσα και τὰ κρεμμύδια και τὰ σκόρδα. Τώρα ἡ ψυχὴ μας εἶναι ἐντελῶς **209** Ἀ ἀποξηραμένη και τὰ μάτια μας δὲν προσηλώνονται πούθενά παρὰ εἰς τὸ ἐξ οὐρανοῦ μᾶν ναι».

Λοιπὸν, μὴ ὑπαφέρων ὁ Μωϋσῆς τὴν ἀγνωμοσύνην των, παρατεῖται ἀπὸ τὴν προστασίαν των, νικημένος ἀπὸ τὴν λύτην και εὐχεταὶ τὸν θάνατον ἀντὶ τῆς πικρᾶς ἐκείνης ζωῆς. Ἀκουσε δὲ και τὰ λόγια των: Εἶπε ὁ Μωϋσῆς πρὸς τὸν Θεόν, λέγει ἡ Γραφή: «Διὰ τί ἐκακοποίησες τὸν ὑπρέτην σου και διὰ τί δὲν εὐρήκα χάριν ἐνώπιόν σου νὰ ἀναθέσῃς τὴν εὐθύνην τοῦ λαοῦ τούτου εἰς ἐμέ; Μήπως ἐγὼ συνέλαθα εἰς τὴν γαστέρα μου ὄλον τὸν λαόν σου, μήπως ἐγὼ τὸν ἐγέννησα και μοῦ λέγεις λάβε τον εἰς τὰς ἀγκάλας σου διὰ νὰ τὸν φέρῃς, ὅπως ἡ τροφὸς τὸ θηλάζον θρέφῃ, εἰς τὴν γῆν εἰς τὴν ὁποῖαν ὠρκίσθη **Β** εἰς τοὺς πατέρας των νὰ τὸν φέρῃ; Ἀπὸ πού θὰ δώσω κρέας εἰς ὄλον τὸν λαόν όταν μοῦ κλαίγουνται, ἦός μας κρέας νὰ φάγωμεν; Δὲν θὰ ἤμπορέσω ἐγὼ μόνος νὰ διακρίσω τὸν λαόν τοῦτον, διότι εἶναι θαρεῖα ἡ εὐθύνη δι' ἐμέ. Ἄν δὲν πράξῃς κατὰ τὰ λεγόμενά μου, φάνευσέ με, ἂν ἤμπορῶ νὰ σοῦ ζητήσω μίαν χάριν». Ἀὐτὰ εἶπεν ἐκεῖνος και συνεπλήρωσε: «Τώρα ἂν συγχωρῆς τὴν ἀμαρτίαν των, συγχώρησέ τὴν, εἰδεμὴ ἐξάλειψέ με ἀπὸ τὸ βιβλίον εἰς τὸ ὁποῖον με ἔχεις γραμμένον». **3** Εἰς ταιούτην κατάστασιν τὸν ὠδήγησεν ἡ λύπη, πράγμα τὸ ὁποῖον παθαίνουν και οἱ γονεῖς όταν δυσανασχετοῦν ἀπὸ τὴν συμφορὰν τῶν παιδιῶν. Ἀλλὰ και μετὰ ὅσα εἶπεν ἀνωτέρω δὲν ἀπεστέρησεν ὁ Μωϋσῆς τὴν συμπάθειάν του πρὸς τὸν λαόν, ὅπως ἀργότερα τὸ ἔκαμε φανερόν εἰς ἡμᾶς. **Γ**. Μετὰ τὴν ἀποστολὴν τῶν κα-

1. Ἀρθ. ια', 1-2.
2. Ἀρθ. ια', 11-15.
3. Ἰε', 24', 32.

τασκόπων, ἐπεχείρησαν νὰ τὸν δολοφονήσουν καὶ τὸν ἐλιβοδόλησαν. Ὁ Μωϋσῆς, διαφυγὼν τῶν χειρῶν των, καὶ πάλιν ἀφωσιώθη εἰς τὴν προσευχὴν ὑπὲρ αὐτῶν καὶ παρεκάλει τὸν Θεὸν νὰ τοὺς λυπηθῆ, αὐτοὺς ποὺ ἠθέλησαν νὰ τὸν δολοφονήσουν. Καὶ ἀπὸ τὴν φυσικὴν φιλοστοργίαν, ἡ ἀγάπη ἦτο πλέον δυνατὴ μέσα του. Ὅταν οἱ κατὰσκοποι ἀπέθανον καὶ ἐνῶ τὸ πένθος ἦτο ἐν ἀκμῇ, ἀφοῦ δὲν εἶχε περάσει χρόνος, πάλιν νέας ἀφορμὰς λύτης ἐπλεον εἰς τὸν Μωϋσῆν, πρῶτον μὲν μὴ ἀνεχόμενοι τὸ γεγονός ὅτι ἠμπόδιζε τὸ νὰ πολεμοῦν καὶ δεύτερον ὅταν ἀπεδεκατίσθησαν ἀπὸ τοὺς Ἀμαληκίτας. Καὶ πρὸ τοῦ πολέμου εἶχον ἐξαντῶθαι ἀρκετὰ ἀπὸ τὴν χολέραν καὶ ἀπὸ ἄλλας ἐντερικὰς νόσου. Δ. Καὶ ἐξόντως λέγει ἡ Γραφὴ τοὺς περισσώτερους ἐξ αὐτῶν ἐνῶ εἶχον ἀκόμη τὸ φαγητὸν εἰς τὸ στόμα των.¹ Ἀντικρῶζον δὲ τὸν ὀδυμῶδες ἐκείνου θάνατον καὶ ἐνῶ ἡ λύπη δι' αὐτὸ τὸ γεγονός δὲν εἶχεν ἀκόμη ἐξαλειφθῆ νέον πένθος προσετέθη καὶ ἦλθεν εἰς τὸσον φοβερὰν θέσιν, ὥστε νὰ εὐχεται οἱ ἀγαπητοὶ του καὶ φίλτατοι ἐκείνοι νὰ πεθάνουσι μὲ κάποιον παράξενον καὶ ἀσυνήθιστον θάνατον. Ἔτσι οἱ μὲν ἐκάψαν εἰς πυρὰν ποὺ ἤναιψε ξαφνικὰ, ἐνῶ οἱ δὲ κατεποντίσθησαν σὲ χάσμα ποὺ ἠνοιχθῆ ὑπὸ τοὺς πόδας των. Καὶ δὲν ἦσαν ὀλίγοι, ἀλλὰ περισσότεροι ἀπὸ δεκαπέντε χιλιάδας οἱ παθόντες. Κατόπιν τούτου τοῦ γεγονότος ποία θὰ ἦτο ἡ συμπεριφορὰ τῶν συγγενῶν καὶ τῶν φίλων ἐκείνων πρὸς τὸν Μωϋσῆα; Ε. Πῶς ὁ ἴδιος ὁ Μωϋσῆς βλέπει ὀρφανὰ παιδιά καὶ χήρας γυναῖκας, ποὺ ἦσαν τὸ ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς συμφορᾶς, ἐνῶ ἡ ἀδελφὴ καὶ ὁ ἀδελφός εἶχον ἀποθάνει καὶ οἱ οἰοὶ ἄλλων εἶχον καυθῆ διὰ κάποιαν παρανομίαν; Τὰ καθένα δὲ ἀπὸ αὐτὰ τὰ συμβάντα θὰ ἦτο ἱκανὸν νὰ θλίψῃ καὶ ψυχρῆν, ἡ ὅποια οὐδὲν ἔπαθε, μίτη ἐπλήγη ἀπὸ τόσα κακά.

Ὅταν δὲ ἐβῆσαν εἰς Χαναὰν καὶ ἐβάδιζον μακρὰν ὁδὸν πάλιν οἱ Ἰουδαῖοι ἐγόγγυζον καὶ πάλιν ἐχάνοντο, διὰ βέβαια ἀπὸ νόσους ὅπως πρῶτα, οὔτε ἀπὸ πῦρ ἢ κρημνοῦς, ὅπως ἀργότερον, ἀλλὰ λόγῳ ἰσθόλων δειγμάτων φιδιῶν. Καὶ θὰ ἐχάνοντο ὅλοι, ἂν ὁ Μωϋσῆς δὲν προσήρχετο καὶ πάλιν νὰ παρακαλέσῃ τὸν Θεόν.

210 Α. Τέλος πάντων ἀπηλλάγησαν καὶ ἀπὸ αὐτῆν τὴν ἐξόντως καὶ ἐξέφυγον ἀπὸ τὰς κατάρas τοῦ μάντεως καὶ πάλιν ἔτριψαν ἑαυτοὺς κατὰ τὸν πλέον φοβερῶν κρημνῶν καὶ μετὰ τὰς εὐλογίας τοῦ Βαλαάμ ἡ καλύτερον τοῦ

1. Ψαλμ. σς', 30.

Θεοῦ (διότι δὲν ἦσαν τὰ λεχθέντα ἰδικῆ του ἀκλογῆ, ἀλλὰ τῆς βίας δυνάμεως ποὺ τὸν ἐκίνει). Ἐπὶόρνευσαν μὲ τὰς θυγατέρας τῶν ἀλλοφύλων καὶ ἐβυσίασαν εἰς τὸν Βεελεφγῶρ. Ὁ Μωϋσῆς βλέπων τὴν τόσην αἰσχύνην καὶ τὸν γέλωτα ἔδωκεν ἐντολὴν νὰ κατακόπτουν ἀλλήλους, λέγων: Β «Σκοτώσατε ὁ καθένας τὸν πλησίον του ποὺ ἔχει βυσιάσει εἰς τὸν Βεελεφγῶρ.» Ὅπως αὖ ἐνα τραῦμα ποὺ ἔχει πολλὰς τομὰς καὶ ἐγκαύματα καὶ δὲν ἔχει γιαιτριάν, διατάσσει ὁ ἐνδιαφερόμενος νὰ κόπτεται καὶ νὰ καυτηριάξεται καὶ πάλιν τὸ ὑπόλοιπον.

Σὺ ποὺ ἀκούεις αὐτὰς τὰς δυσκολίας, μὴ νομίσῃς ὅτι αὐτὰ καὶ μόναι ὑπῆρξαν, παρ' ὅλον ὅτι ἀπὸ τὰς ἐπισυμβάσας δὲν παρέλειψα ὀλίγας, ὅπως τοὺς πολέμους, τὰς ἐπιθέσεις τῶν ἐχθρῶν, τὰς μακρὰς ὀδοιπορίας, τὴν προσβολὴν τῆς ἀδελφῆς, τὴν τιμωρίαν ἡ ὅποια ὑπῆρξε ἀφορμὴ νὰ πονέσῃ περισσώτερον ὁ πραότατος ἐκείνος Μωϋσῆς. Ἀλλὰ καὶ ἂν ὅλα τὰ συναγάγῃ κανεὶς μὲ ἀκριθείαν, δὲν εἶναι τὰ γεγραμμένα οὔτε τὸ ἐλάχιστον ἀπὸ ὅσα ἐγίναν. Ἄν κάποιος προίστατο εἰς ἕνα σπῆτι Γ ὀλίγων ὑπηρετῶν καὶ εἶχε ἀφορμὰς μυρίας φιλονεικιῶν καὶ λύτης, αὐτὸς ὁ ὅποιος ἠναγκάσθη ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτη νὰ ἐκπροσωπήσῃ τόσας μυριάδας καὶ μάλιστα εἰς τὴν ἔρημον, ὅπου δὲν ὑπάρχει οὔτε ἀήρ, οὔτε νερὸ, πόσα προβλήματα θὰ εἶχε καθημερινῶς, πόσας φροντίδας, πόσας λύπας διὰ ζωντανούς καὶ νεκρούς; Διότι εἶδε καὶ ὄλους νὰ ἀποθυνοῦν ἐξ αὐτῶν ποὺ ὠδήγησεν εἰς τὴν ἔξοδον, ἐκτός δύο μόνων ἀνδρῶν καὶ ὄσους ἐγευνήθησαν ἀπὸ αὐτοὺς δὲν ἠξιώθη νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ εἰς τὴν γῆν τῆς Ἐπαγγελίας. Τὴν γῆν τῆς Ἐπαγγελίας τὴν εἶδεν ἀπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους Ναθαὺ καὶ ἐμελέτησεν καλῶς τὴν φύσιν τῆς, δὲν τοῦ ἐπετρόπη ὁμοῦς νὰ τὴν Δ ἀπολαύσῃ ὁμοῦ μὲ τοὺς λοιποὺς Ἰσραηλίτας, ἀλλ' ἔμεινε ἔξω καὶ ἀπέθανεν. Δι' αὐτὸ καὶ ἐβρῆνυσεν ἐνώπιον τῶν Ἰσραηλιτῶν λέγων: «Ὁ Θεὸς ἐβῆμωσε δι' ὅσα λέγετε καὶ ὠρκίσθη νὰ μὴ διαδῶ τοῦτον τὸν ποταμὸν Ἰορδάνην καὶ νὰ μὴ εἰσελθῶ εἰς τὴν γῆν τὴν ὅποιαν ὁ Κύριος ὁ Θεὸς σὰς δίδει μὲ κληρῶν. Ἐγὼ ἀποθυνοῦμαι εἰς αὐτὴν τὴν γῆν καὶ δὲν θὰ διαδῶ τὸν Ἰορδάνην. Σείς θὰ τὸν διαβῆτε καὶ θὰ κληρονομήσατε τὴν καλὴν αὐτὴν γῆν.»

1. Ἀρ. κε', β.

2. Ἡ Μαριάμ κατηγοροῦσε τὸν Μωϋσῆν ἐπειδὴ ἔλαθε γυναῖκα ἐξ Αἰθιοπίας. Ἐτιμωρήθη ἑμὲς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ διὰ λέπρας, ἐκ τῆς ὁποίας ἐθεραπεύθη κατόπιν προσευχῆς τοῦ Μωϋσῆος.

Ἡ δευτ. δ'. 21—22.

Και τὸ πλέον λυπηρὸν ἀπὸ ὅλα εἶναι ὅτι ὁ Θεὸς τὸν ἔστειλε μὲ λύπην εἰς τὸν Ἄδην.

Ἔ Τὰ μέλλοντα κακὰ νὰ συμβῶν εἰς τοὺς Ἰουδαίους τὰ ἐπισημάνει, ὅπως τὴν εἰδωλολατρειαν, τὴν αἰχμαλωσίαν, τὰς ἀφάτους συμφορὰς, διότι ἡ ψυχὴ του δοκιμάσθη ὄχι μόνον ἀπὸ ὅσα συνέβησαν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ὅσα δὲν εἶχον ἀκόμη συντελεσθῆ. ἤρχισε νὰ πονῆ ἀπὸ τὰ πρῶτα χρόνια του καὶ νὰ δοκιμάζεται καὶ μέσα εἰς τόσας λύπας ἐτελείωσε τὴν ζωὴν του.

Ὁ δὲ διάδοχος του Ἰησοῦς συναπήλασε μαζί με τὸν Μωϋσῆν ὅλα τὰ λυπηρά, μὲ μίαν λέξιν. Καὶ ἂν ἐξέφυγε κατὰ τι διὰ τὸ νεαρὸν τῆς ἡλικίας του, αὐτὸ τὸ ἀνεπιλήρωσε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μωϋσέως. Ὅχι μόνον ἔταν ἐξ ὁ Μωϋσῆς διέρρηξε τὰ ἱμάτιά του.¹ Ἄ καὶ ἐραντίσθη μὲ στάκτην, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μωϋσέως εἰς τὴν ἴδιαν ἢ μᾶλλον εἰς μεγαλύτεραν κατέστη ἀνάγκην. Ὅχι ἐπὶ ὀλίγον χρόνον, ἀλλὰ ἐπὶ ὀλόκληρον ἡμέραν ἔκειτο πρηγῆς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Ἀκουσε δὲ καὶ τὰ λόγια του καὶ τοὺς ὀδυρμοὺς του: «Διέρρηξε, λέγει ἡ Γραφή, ὁ Ἰησοῦς τὰ ἱμάτιά του καὶ ἔπεσε μετὰ τὸ πρόσωπον ἐπὶ τῆς γῆς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ἕως τὸ θράδου, τόσον αὐτὸς ὅσον καὶ οἱ δημογέροντες τοῦ Ἰσραὴλ καὶ ἀφοῦ ἔρριψαν χῶμα εἰς τὴν κεφαλὴν των, εἶπεν ὁ Ἰησοῦς: Σὲ παρακαλῶ, Κύριε, διὰ τὸ δούλος σου ἐπέραςε τὸν λαόν σου ἀπὸ τὸν Ἰορδάνην διὰ νὰ τὸν παραδώσῃ εἰς τὸν Ἀμορραίων καὶ νὰ μᾶς ἐξουτίσῃ, παρεμείναμεν καὶ ἐποιήσαμεν τὴν περιοχὴν τοῦ Ἰορδάνου. Β Τί νὰ εἰπῶ ἀφοῦ ὁ Ἰσραὴλ ἔκυψε τὸν αὐχένα ἐνώπιον τοῦ ἐχθροῦ; Καὶ μόλις ὁ Χαναναῖος τὸ ἀκούσῃ καὶ ὅλοι ὅσοι κατοικοῦν τὴν περιοχὴν θὰ μᾶς περικυκλώσουν καὶ θὰ μᾶς ἐξαφανίσουν ἀπὸ τὴν γῆν». Μόλις ἤκουσε αὐτὰ ὁ Θεὸς ἐπανεῖρμασε εἰς αὐτὸν τὴν αἰτίαν τῆς ἡττῆς καὶ τοὺς ἐξόντων ὄλους ὁμοδικῶς, ὄχι μόνον ὅσοι ἠμάρτησε ἀλλὰ καὶ συγγενεῖς καὶ οἰκειούς καὶ τὰ πλήθη τῶν κοπαδιῶν, πρῶγμα τὸ ὅποιον τοῦ διετάραξε σοβαρῶς τὴν ψυχὴν. Ἄν συμβῆ νὰ ἴδωμεν ξένους τιμωρημένους, δὲν ἀνεχόμεθα οὔτε νὰ τοὺς κοιτάξωμεν. Τί θὰ ἔπαθε λοιπὸν ἐκεῖνος δλέπων τοὺς ὁμοφύλους του καὶ συστρατιώτας του νὰ περιβάλλωνται μετὰ τόσα κακὰ; C Τί δὲ νὰ εἴπη κανεὶς διὰ τὴν ἀπάτην τῶν Γαθσωνιτῶν καὶ τὴν ὑποψίαν τῶν πέραν τοῦ Ἰορδάνου κατοικοῦσῶν φυλῶν; Τί διὰ τὸ νὰ ζῆς συνεχῶς εἰς πολέμους καὶ μάχας; Καὶ ποία ψυχὴ

1. Κεφ. θ' Ἰησοῦ τοῦ Ναουθ.

ἔμεινε ἀπρόσβλητος; Ἄν καὶ ἐνίκα, ἐν τούτοις τὴν ἡβουὴν τῶν τροπαίων τὴν ἐξουδετέρωσεν ἢ φροντῆς δι' ὅσα δὲν εἶχον γίνεαι καὶ ἡ διανομὴ τῶν κληρῶν παρεῖχε πολλὴν κόπον καὶ πολλὰς δυσκολίας. Γνωρίζουν ὅσοι ἐτάχθησαν νὰ μοιράσουν μίαν συνθησμένην περιουσίαν σὲ ἀδελφία ἢ σὲ κληρονόμους κάποιου. Τὰς ἐπομένους συμφορὰς τοῦ λαοῦ οὔτε νὰ τὰς εἰπῶ δὲν τολμῶ. Διότι δὲν εἶναι ὁ λόγος δι' ὅποιον ἐπέραςε θὸν ὀδυνηρὸν παρὰ μόνον δι' αὐτὸν ὁ ὁποῖος ἠγαθήσθησε πολὺ τὸν Θεόν.

Διὰ τοῦτο, ἂν θέλῃς ὡς παρέλθωμεν τὸν ἡλί. Αὐτὸς ἦτο ἀπὸ τοὺς ἀποδοκιμασμένους διὰ τὴν κακίαν τῶν παιδιῶν του, καὶ μᾶλλον διὰ τὴν ἰδικὴν του ραθυμίαν. Δὲν ἐτιμωρεῖτο διότι εἶχε παιδιὰ ἁμαρτωλά, ἀλλὰ διότι ἦτο δειλὸς πέραν τοῦ βέοντος καὶ ὅταν οἱ νόμοι τοῦ Θεοῦ ὕβριζοντο δὲν τοὺς ὑπερήσπιζεν. Αὐτὰ τὰ εἶχε συνειδητοποίησιν προσωπικῶς μετὰ τὴν σφοδρὰν ἀπειλήν καὶ ἔλεγε: «Ὁ Κύριος ὁ Θεὸς θὰ πράξῃ ὅτι εἶναι εἰς αὐτὸς ἄριστος».

Ἄς τὸ παραμερίσωμεν λοιπὸν καὶ ὡς ἐλθωμεν εἰς τὸν Σαμουὴλ, ὁ ὁποῖος ἐτράφη ἀπὸ τὰ παιδικὰ του χρόνια εἰς τὸν ναόν καὶ ἦτο πάντοτε εὐπρόσδεκτος ἀπὸ τὸν Θεόν. Ἐτόσην πολλὴν ἀρετὴν ἐπέδειξεν ἐκ νεαρῆς ἡλικίας, ἀκόμη πρὶν ἔλθῃ εἰς τοὺς θαυμαστὸς ἀνδρας προφῆτας. Καὶ ὅλα αὐτὰ ἦσαν κατώτερα τῆς πραγματικότητος τότε. «Δὲν ὑπῆρχε, λέγει ἡ Γραφή, προφητικὴ δρασὶς καὶ τίμιος λόγος». Ὁ Σαμουὴλ λοιπὸν αὐτὸς, ὁ γεννηθεὶς μετὰ πολλὰ δάκρυα, δλέπωντας ἀρχικῶς τὸν διδάσκαλόν του νὰ ὑψίσταται τὸν φοβερὸν ἐκεῖνον θάνατον, ἔπαθε τέτοιαν σύγχυσιν καὶ ταραχὴν, ὅπως ἔπρεπε ἄλλωστε νὰ αἰσθανθῆ ἕνας εὐγνώμων καὶ φιλόσοφος μαθητῆς. Κατόπιν αὐτῶν ἦτο ἠναγκασιμῆτος νὰ θρηγῆ συνεχῶς καὶ τὰς ἰουδαϊκὰς συμφορὰς.² Ἄ Τὰ παιδιὰ του, ὅσκα καὶ μοχθηρὰ, ἔφθασαν εἰς τὰ ἔσχατα τῆς ἁμαρτίας, τὸν ἐλύπουν δὲ πολὺ, ἀφοῦ δὲν ἦσαν ὡς θεοὶ νὰ κληρονομήσουν τὴν τιμὴν ἢ ὅποια εἰς αὐτὸν εἶχε παρασχεθῆ. Αὐτὴν τὴν λύπην τὴν διαδέχεται — ἢ καλύτερον δὲν ὑπῆρεε καμία διαδοχὴ, ἀφοῦ οὐδέποτε ἔπαυσεν ἡ λύπη — ἀλλὰ προστίθεται καὶ ἄλλη, ἢ παρανομία τοῦ αἰτήματος τῶν Ἰσραηλιτῶν εἰς τὴν ὅποιαν εἶχε καταπέσει τόσον πολὺ ὥστε

1. Ἄ Ἡσαὶ γ', 18.

2. Ἄ Ἡσαὶ γ', 1.

3. Οἱ υἱοὶ τοῦ Σαμουὴλ, Ἰσὴλ καὶ Ἀδὲ, ἔταν ἐτάρων ὁ πατὴρ των ἔτιαν κριτὴ τοῦ Ἰσραὴλ. Ἰσοσελεὶς καὶ ἄλλοι.

ἐχρειάζετο πολλή προσευχή. Ἐκούσε τί τοῦ εἶπε τότε ὁ Θεός: «Δὲν ἐξουθένωσαν ἐσὲ ἀλλ' ἐμέ!»¹

Ἄλλ' ὁμως καὶ μετὰ δὺα αὐτὰ, τόσον τοὺς ὑπελόγιζεν ὥστε νὰ εἶπῃ πρὸς αὐτούς: «Εἰς ἐμὲ δὲν ὑπάρχει περίπτωσηίς ν' ἁμαρτήσω παραλείπων νὰ προσευχηθῶ ὑπὲρ ὑμῶν».² Β βλέπων λοιπὸν τοὺς παλιγατημένους του νὰ φέρωνται τόσον ἄσχημα καὶ νὰ ἀδικοῦν εἰς τοὺς πολέμους καὶ νὰ παροργίζουν τὸν Θεόν, ποῖαν εὐχαρίστησιν ἠμποροῦσε νὰ αἰσθάνεται; Ποῖον καιρὸν τὸν ἐπέρασε χωρὶς λύπην καὶ δάκρυα;

Ὄταν κατέστησε βασιλεὺς τὸν Σαμουὴλ, προσετίθει-το ἐπάνω του συνεχεῖς καὶ ἀλλεπάλληλοι λύπαι. Καὶ δταν ἐβούσασε, παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ, καὶ δταν ἐνίκησε τοὺς Ἀμαληκίτας καὶ ἐφεῖσθη τοῦ βασιλέως των, παρὰ τὴν διαταγὴν τοῦ Θεοῦ, ἐπληρώθη τόσον κατὰ τὴν ψυχὴν του, ὥστε δὲν ᾔθελε οὔτε νὰ ἰδῇ τὸν ἄνθρωπον ἐκείνον καὶ ἐξ αἰτίας του, μέχρι τὴν τελευταίαν ἡμέραν του, ἐδάκρυζε καὶ πένθει C, δταν καὶ ἐπιτιμήθη διὰ τὴν σφοδρότητα τῆς λύπης του. «Ἐως τότε, λέγει ἡ Γραφή, θὰ πένθῃς διὰ τὸν Σαούλ, ἐνῶ ἐγὼ τὸν ἐληομόνησα;». Καὶ ἐὰν ἐπένθει διὰ τὰ γεγονότα αὐτά, τί θὰ ἔκαμεν δταν αὐτὸς ἐσφάζε τόσους ἱερεῖς χωρὶς λόγον καὶ ἀφορμὴν; Ὄταν τὸν εὐεργέτην καὶ κατ' οὐδὲν ἀδικήσαντα ἔσπευσε διὰ δευτέραν φοράν νὰ τὸν ἐξοντώσῃ; Ὄταν τὸν εἶδε γυμνὸν νὰ προφητεύῃ καὶ νὰ καταπίπτῃ; Ὄταν συνήνησε καὶ ἤκουσε τὸν Δαυὶδ νὰ οὐδύρεται διὰ μυρίας αἰτίας;

Ἀφοῦ δὲ ἐμνημόνευσα τὸν Δαυὶδ, δὲν γνωρίζω τί νὰ πρᾶξω: Νὰ φέρω εἰς τὴν δημοσιότητα τοὺς θρήνους του τοὺς μακροὺς καὶ τοὺς συνεχεῖς, ποὺ ἀναγράφονται εἰς τοὺς ψαλμοὺς D ἢ νὰ τοὺς ἀφήσω διὰ νὰ ἀναδιφῶ τὰς συμφορὰς τοῦ Δαυὶδ; Αὐτὸς πολλὰ δεῖνὰ ὑπέμεινε καὶ ὡς ποιμὴν, μαχόμενος μὲ τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως, καὶ τὴν ἀγριότητα πᾶν θηρίων. Καὶ ἠμπορεῖς νὰ τὰ ἰδῇς εἰς δσα εἶπεν ὁ Ἰακώβ καὶ ἐξ ὧων αὐτὸς ὁ ἴδιος ἔλεγε πρὸς τὸν Σαούλ περὶ λέοντος καὶ ἄρκτου. Καὶ ἐπειδὴ ἐκείνος ἐγκατέλειπε πρόωρος τὸν τσιοῦτον βίον καὶ προσηματολόγησε εἰς τὴν διεξαγωγὴν τοῦ πολέμου, ἀφήνω τὴν βασκανίαν τῶν ἀδελφῶν του, ἂν καὶ τοῦ εἶναι πολὺ σημαντικόν. Καὶ δταν κατωρθώσε τὴν λαμπρὰν ἐκείνην νίκην καὶ ἀνέλαβε

1. Γ' Βασιλ.
2. Γ' Βασιλ. 16', 29.

τὴν θαυμαστὴν μονομαχίαν, εὐρήκε σφοδρότερον ἐχθρὸν ἀπὸ τὸν νικημένον Γολιάθ τὸν εὐεργετηθέντα Σαούλ. Ε. Δὲν ἀντεμάχητο φανερὰ ἐναντίον του, ἀλλὰ ὑποδοόμενος τὸν φίλον καὶ ὑποκρινόμενος φροντίδα καὶ ἐκτίμησιν, ἔδωκε τέτοιαν μορφήν εἰς τὴν ἐχθρότητά του. Τὸ πάσον δὲ εἶναι κακὸν τὸ νὰ δρέπῃ κανεὶς συμφορὰς ἀντὶ ἀγαθῶν, ἀκουσέ το ἀπὸ τὸν μακάριον προφήτην, ὁ ὁποῖος θηρνεῖ συνεχῶς, δυσανασχετῶν καὶ λέγων: «Ἰδοὺ ἀνταποδίδονται μοι κακὰ ἀντὶ ἀγαθῶν». Ἰδίως δὲ καὶ δταν δὲν ὑπάρχει καυλὸν δεινόν, τοῦτο αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ εἶναι ἄξιον πολλῆς λύπης δταν ὁ βασιλεὺς βλέπει ὑπόπτως τὸν στρατηγὸν καὶ αἰσθάνεται δυσαρέσκειαν διὰ τὴν παρουσίαν του. 213 A Τί λέγω ὁ βασιλεὺς διὰ τὸν στρατηγόν; Ἀκόμη καὶ ἀπὸ τοῦς ὑπέρτας μας -ἂν τὸ πάθωμεν αὐτὸ δυσφοροῦμεν. Ὄταν δὲ συρράπτονται καὶ ἐπιβουλαὶ ἐναντίον τῆς ζωῆς τοῦ μισουμένου, ποῖος βίος θὰ γίνῃ πικρότερος ἀπὸ αὐτόν;

Ἐν τοῦτοις δὺα τὰ ὑπέφερε καὶ τὰ ἠνείγετο καὶ συν-ὑπῆρχε μὲ τὸν συνωμότην ἐναντίον του καὶ διηύθυνε τοὺς πολέμους του. Ὄταν δὲ κάποτε ἔφυγε καὶ ἀπεμακρύνθη τοῦ μετώπου, τὸ νὰ εὐρίσκειται μακρὰν καὶ νὰ φανερώνηται ἡ ἐχθρα του εἶχεν ἀντικτυπον, ἐπὶ τοῦ θάρρους του. Παρετάχθη μὲ τριακοσίους ἄνδρας ἐναντίον μίᾱς τοιαύτης στρατιᾶς καὶ ἔτρεπε πολὺ περισσότερο ἀπὸ πρότερον. B Αὐτὸς ποὺ δὲν ἔχει οὔτε πόλιν, οὔτε φρούριον, οὔτε ἀρμάτους, οὔτε προσόδους, κατὰλαβε οὐ εἰς ποῖαν θέσιν εὐρίσκειται δταν εἶναι ἠγαγκασμένος ν' ἀντιμετωπίσῃ τὸν ἐχθρον πάντα ταῦτα καὶ πλὴν τῆς ἐρήμου καὶ τῶν ἐκεῖ σπηλαίων, δὲν ἔχει πουθενὰ νὰ εὕρῃ καταφύγιον. Λοιπὸν, καταλαβῶν τὴν πόλιν τὴν λεγομένην Κεῖλα, ἀμέσως τὴν ἀγκατέλειπε, διότι ὁ ἱερεὺς εἶπεν ὅτι αὐτόν, ποὺ ἔμενεν ἐκεῖ ὁ Θεὸς δὲν ἠμποροῦσε νὰ τὸν ἀφαρπάσῃ ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ Σαούλ. Ὁ ἱερεὺς ἦτο ἐκείνος ὁ ἴδιος ποὺ εἶχε θρασυτεύσει ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ Σαούλ καὶ εἶχε φέροι εἰς τὸν βασιλεὺς τὸ μήνυμα τῆς τραγωδίας τῆς Νομβά, ὁπότε καὶ ὁ βασιλεὺς ἐξέβαλε τὴν πικρὰν ἐκείνην κραυγὴν: C «Ἐγὼ εἶμαι ὁ ὑπεύθυνος, εἶπε, τῶν ψυχῶν δλου τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου». Ὄστε συμβῶν μαζί του εἰς τὸ διηγετικόν, τουλάχιστον τίποτε ἄλλο νὰ μὴ συνέβαινε, ἀλλὰ ὑπᾶρχεν ἡ διαρκὴς ὑπόμνησις τῆς λύπης. Ἀντικρύζοντάς τον ἐνεθυ-

1. Ἰερου. 17', 20.
2. Α' Βασιλ. 26', 29.

μείτο πάντοτε την απώλειαν τῶν ἱερῶν, ὅταν δὲ ἐμνημονεύετο ἡ ἀπώλεια καὶ ἐβαρύνετο αὐτὸς μὲ τὴν αἰτίαν αὐτῆς τῆς μεγάλης σφαγῆς, ἔζη διὸν ἀθλιώτερον καὶ ἀπὸ τὸν χειρότερον κατὰδικον. Καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἦτο ἄλλο τὸ ἐνοχλητικόν, ἱκανὸν ἦτο νὰ τρώσῃ ψυχὴν καὶ θανατώσῃ αὐτὴν τὸ νὰ λογαριάζῃ τὸν ἑαυτὸν τοῦ σφαγέα τῶν ἱερῶν.

Πληγωμένος μὲ τὴν σκέψιν αὐτὴν ποῦ νόκτα καὶ ἡμέραν τοῦ ἔτρωγε τὸν λογιζομέν ὡς ἄσφακτον, ἐδέχετο ἐν πούτοις καὶ ἄλλα τραύματα συνεχῆ καὶ ἀλλεπάλληλα. Ὄταν ὁ Νάβαλ D τὸν ὕδρισε μὲσω τῶν ὑπηρετῶν καὶ τὸν ἀπεκάλεσε δραπέτην, φυγάδα καὶ δοῦλον ἀγκώμονα, δὲν ὑπέφερε χωρὶς πόνου τὰς φράσεις. Καὶ ὅταν κατέφυγεν εἰς τὸν Ἄγχοῦς ὑπεκρίνετο τὸν τρελλὸν καὶ ἐπίπτε καταγῆς καὶ ἄγριζε τὰ μάτια του καὶ ἐβγαζεν ἀφροῦς ἀπὸ τὸ στόμα καὶ ἀπὸ τοὺς ἀληθινὰ δαιμονισμένους ἔλειωνε περισσότερον ἐνθουσιάζομενος εἰς ποῖαν θέσιν τὸν ἔφερον ἐκεῖνος τὸν ὅποιον εὐηργέτησεν. Ὄταν συνήλθεν ὀλίγον, ἦλθε πλησίον τῶν πολεμίων διὰ νὰ ἐκστρατεύσῃ ἐναντίον των. E Οἱ σατράπαι, φθονῶντες του, καὶ θέλοντες νὰ τὸν διαβάλλουν εἰς τὸν βασιλέα, τὸν ἀπεμάκρυναν ἀπὸ τὴν στρατιάν, ἐπειδὴ ἦτο ἀχρηστος καὶ ἐπίβουλος καὶ ἐπειδὴ θὰ τοὺς ἐπράδδεν. Ἐθύμωσαν, λέγεται, ἐναντίον του οἱ σατράπαι τῶν ἀλλοφύλων καὶ τοῦ εἶπον: «Διῶξε τὸν ἄνδρα καὶ ἄς διωχθῆ εἰς τὸν τόπον οὗ τὸν ἐγκατέστησας καὶ ἄς μὴ ἔρχεται μαζί μας εἰς τὸν πόλεμον καὶ γίνῃ ἐπίβουλος διὰ τὸ στρατόπεδον». Καὶ μὲ τί θὰ συμφιλιωθῆ ἐκεῖνος πρὸς τὸν κύριόν του ἂν ὄχι μὲ τὰς κεφαλὰς τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων;» Αὐτὸς, πληγωμένος ἀπὸ τὰ λόγια αὐτά, ἔφυγε πολὺ προσβεβλημένος καὶ λυπημένος.

Ὄταν ἦλθεν εἰς τὸν οἶκον του, ²¹⁴ A εὐρήκε τόσα κακά, ὥστε παρ' ὀλίγον νὰ ἐπνίγετο ἀπὸ τὴν λύπην. Τὰ ὅσα συνέβησαν τότε δεινὰ ἦσαν ἱκανὰ, ἀκόμη καὶ προβλεπόμενα, νὰ σκοτεινιάσουν τὴν ψυχὴν του. Τὸ ἀπροσδοκίως καὶ παρ' ἐλπίδα προστεθὲν ἔδωσε τὴν εἰκόνα τοῦ διπλασιασμοῦ τῶν δεινῶν καὶ πλέον ἦσαν ἀδάστακτα. Ἐφυγε, λοιπόν, διὰ ν' ἀναπαυθῆ εἰς τὸ σπήτι του καὶ διὰ νὰ εὐρη παρηγορίαν εἰς τὴν λύπην ἐκείνην τὰ παιδιὰ καὶ τὰς γυναῖκας του, ὅποτε μαθαίνει ἑμφανικὰ ὅτι οἱ ἰδικοὶ του ἔχουν ὑποδουλωθῆ εἰς τοὺς ἐχθροὺς καὶ ἔθλεπε μπροστὰ του φωτιά καὶ καπνὸν καὶ αἷμα καὶ νεκροὺς καὶ πρὶν πούεσθαι

1. A' Βασιλ. xθ', 4.

δι' αὐτοὺς καὶ θρηνήσῃ διὰ τὴν αἰχμαλωσίαν των, ἔπεσαν ἐπάνω του χειρότεροι καὶ ἀπὸ θηρία οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως, ζητοῦντες B νὰ εὐρουν εἰς τὸ πρόσωπόν του παραμυθίαν διὰ τὰ ἰδικὰ των κακά. Καὶ ὡς ἂν νὰ ἔπνευσαν εἰς τὴν θάλασσαν ἐναντίοι ἀνεμοὶ μεγάλη καὶ ἀγρία καθίσταται ἡ καταγῆς ἐξ αἰτίας ἐκείνης τῆς μάχης. Ἔτσι καὶ τότε ἡ λύπη καὶ ὁ φόβος ἐσπάρασσαν τὴν ψυχὴν τοῦ δικαίου καὶ ἡ ζάλη καὶ ἡ ταραχὴ ἦσαν μεγάλαι λόγῳ τοῦ ὅτι τὰ πάθη αὐτὰ ἐπεκράτουν καὶ κατενικῶντο ἐναλλάξ. Τέλος ἠμπόρεσε νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὰ κακά καὶ νὰ λάθῃ ὅπως τὰς γυναῖκας καθὼς καὶ ὄλους τοὺς αἰχμαλώτους.

Πρὶν ἀκόμη χαρῆ τὴν νίκην αὐτὴν πληττεται ἀπὸ ἑνα πικρὸν μήνυμα, τὴν σφαγὴν τοῦ Ἰωνάθαν, ἡ ὁποία τόσον τοῦ κατέβαλε τὴν ψυχὴν C, ὅπως ἀντιλαμβανόμεθα ἀπὸ τοὺς θρήνους του: «Ἦ πρὸς ἐμὲ ἀγάπη σου, λέγει, ἦτο θερμὴ ὅπως ἡ ἀγάπη τῶν γυναικῶν!» Καὶ τί λέγω ἀπὸ τοὺς θρήνους; Διότι ἀφοῦ διὰ τὸν πατέρα ἐκεῖνου ἔχυσεν τόσα δάκρυα, ὁ ὁποῖος ἦτο ἐπίβουλος καὶ ἐχθρὸς του καὶ τόσας φορές ἠθέλησε τὴν καταστροφὴν του, πόσο δὲν ἐπόμενεν, ὅταν περὶ αὐτοῦ τοῦ Ἰωνάθαν, μὲ τὸν ὅποιον ἀντιμετώπισεν τοὺς κινδύνους ἐκεῖνους καὶ πολλακίς τὸν ἔσωσεν ἀπὸ τὴν κακίαν τοῦ πατρὸς του καὶ ἐγνώριζε τὰ μυστικά του καὶ διὰ πολλὰ πράγματα ἔκαμαν συμφωνίας, ἐπληροφορήθη ὅτι αὐτὸς (Ἰωνάθαν) ἔφυγε ἀπὸ τὴν ζωὴν, εἰς καιρὸν κατὰ τὸν ὅποιον ἠδύνατο νὰ ἀνταποδώσῃ εἰς αὐτὸν τὰς ἀμοιβὰς τῶν εὐεργεσιῶν;

Καὶ ἐνῶ τὸ πάθος αὐτὸ ἤκμαζε, ὁ στρατηγὸς τὸν ῥίπτει καὶ πάλιν D εἰς τὴν λύπην ὅπως ὥστε ἀνευ κόπου καὶ μὲ πᾶσαν εὐκολίαν νὰ ὑποσχεθῆ νὰ παραδώσῃ τὴν στρατιάν ὀλόκληρον, ἀφοῦ τὸν συνέλαβε πρὸ τῆς ὑποσχέσεως μεταχειρισθεὶς δόλον. Τόσον πολὺ ἐπόνεσε δι' ἐκείνην τὴν σφαγὴν, ὥστε καὶ τότε νὰ καταρασθῆ τὸν Ἰωάβ καὶ κατὰ τὴν ὄσων τοῦ θανάτου του νὰ ἀφῆσθαι παραγγεῖλαι εἰς τὸ παιδί του νὰ πάρῃ ἐκδίκησιν διὰ τὴν στυγεράν θολοφονίαν. Καὶ τὰ λόγια μὲ τὰ ὁποῖα ἐκάλει τὸν υἱὸν καὶ ἐθρήνη εἶναι ἱκανὰ νὰ μάς παραστήσουν τὸ πάθος τῆς ψυχῆς του: «Ἦψωσε, λέγει ἡ Γραφή, ὁ βασιλεὺς τὴν κωνὴν του καὶ ἐθρήνησεν ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Ἀβεννήρ καὶ ἔλεγεν: Ἄν κατὰ τὸν θάνατον τοῦ Νάβαλ ἀποθάνῃ καὶ ὁ Ἀβεννήρ ὅτε τὰ χέρια σου οὐτε τὰ πόδια E σου ἔχουν δεθῆ μὲ

1. A' Βασιλ. α', 26.

ἀλυσίδας, οὐδέ ὠρκίσθησ ὡς ὁ Νάβαλ. Ἔπεσες ἐνώπιον τοῦ τῆς ἀδικίας!

Τί συνέβη κατόπιν; Δολοφονεῖται δεδαίως ὁ Μεμφισοσδὲ καὶ διὰ τὴν λύπην τοῦ τοῦ ἐπρωξένησε ἡ δολοφονία του (ἐτόνεσε δι' αὐτὸ καὶ πάλιν ὥστε νὰ ἐξοντώσῃ τοὺς φονεῖς) ἢ ἀντίστασις ὁμοῦ τῶν χωλῶν καὶ τῶν κουλῶν ἢ ὅποια προσετέθη τὸν διετάραξε πολὺ. Ἀφοῦ ἐνίκησε καὶ αὐτοὺς καὶ ἄλλους ἀντιπάλους, φέρε τὴν Κιδωτὸν μὲ πολλὴν εὐχαρίστησιν. Καθ' ἦν στιγμὴν ἐκομίζετο ἡ Κιδωτὸς καὶ ὅλοι ἐχαίροντο, συνέβη ἐν μέσῳ τῆς εὐθυμίας κάτι ποῦ ἐσκίασεν ὀλην τὴν εὐχαρίστησιν.²¹⁵ Ἀ καὶ ἐσκόρπισε εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ βασιλέως λύπην καὶ φόβον πολὺν. Τὸν Ὁζάν, ὁ ὁποῖος ἠθέλησε νὰ ἀνορθώσῃ τὴν κιδωτὸν ποῦ κατέπιπτε, τὸν ἐκτόπησε καὶ τὸν ἔρριψε νεκρὸν ἢ ὄργῃ τοῦ Θεοῦ καὶ ἔτσι ἐπὶ πολὺ ἐταλανίσθη ἡ ψυχὴ τοῦ Δαυιδ ἀπὸ τὸν φόβον αὐτὸν, τόσο ὥστε νὰ μὴ τολμήσῃ νὰ φέρῃ πλησίον του τὴν κιδωτὸν πρὶν νὰ μάθῃ πῶς θὰ τὴν χρησιμοποιῆ ἀπὸ τὸν τότε φύλακά της Ἀδεδδαῶδ.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως τῶν Ἀμμωνιτῶν, πράττων ὡς πιστὸς καὶ φιλόνηθρωπος, ἔστειλε νὰ παρηγορήσῃ τὸν υἱὸν ἐκείνου καὶ νὰ τὸν πείσῃ νὰ ὑποφέρει μὲ πραότητα τὴν ἀπώλειαν τοῦ πατρός. Β Ὅμως αὐτὸς, ἀγνοῶν τὴν τιμὴν ποῦ τοῦ ἐγένετο, ὕβρισεν ἀσχερῶς τοὺς ἀπεσταλμένους καὶ τοὺς ἀπέπεμψε πρὸς τὸν βασιλέα. Σοῦ φαίνεται μικρὸν πρᾶγμα αὐτὸ καὶ ἀνίκανον νὰ πληρῆ καὶ νὰ καταβάλῃ τὴν ψυχὴν; Δὲν τὸ ἀποδεικνύει τάχα ὁ πόλεμος ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος δὲν εἶχε καμμίαν ἄλλην ἀφορμὴν καὶ ὁ ὁποῖος ἔλαβε τόσην σφοδρότητα ὥστε νὰ τὸν περιβάλλῃ μὲ μύρια δεινά; Αὐτὰ εἶναι ἀρκετὰ καὶ ἀν ἀκόμη τὰ ἀναμείξῃ κανεὶς μὲ μυριάς ἐυναριστήσεως διὰ νὰ κατατάξουν τὴν ζωὴν ἐκείνου εἰς τοὺς ὀδυνηροὺς βίους. Τώρα τὰ κατοπινὰ ἦσαν τέτοια ὥστε νὰ ἡμπορῆ κανεὶς νὰ εἰπῇ ὅτι δὲν εἶχαν κἄν ὄργισιν τὰ ἀληθῶς λυπηρά. Κάθε μῦθον καὶ κάθε τραγωδίαν τὴν ἔξεπέρασσαν τὰ παθήματα τοῦ βασιλέως αὐτοῦ. Τόσον ἀλλόκοτῶν καὶ ἀλλεπάλληλα ἔπεσαν τὰ δεινὰ εἰς τὸ σπιτικὸν τοῦ C λέε καὶ τὸ κακὸν πάντοτε ἐπεδίωκε νὰ ἐπιφέρῃ θεραπείαν διὰ τοῦ κακοῦ.

Κοίταξε τί ἐγένετο. Τὴν ἀδελφὴν του τὴν ἠράσθη ὁ Ἀμνῶν. Μὲ τὸν ἔσωτα τὴν ποσέβαλε, μὲ τὴν ποσβολὴν τὴν ἐμίσησε καὶ ἔκαμε φανεράν καὶ τὴν προσβολὴν καὶ τὸν

1. B' Βασιλ. γ', 32—34.

ἐρωτικὸν σύνδεσμον, δίδοντας εὐθὺς εἰς κάποιον ὑπηρέτην τὴν προσταγὴν νὰ τὴν πετάξουν διαίως ἔξω ἀπὸ τὸ σπιτικὸν καὶ νὰ τὴν διαπομπεύσουν εἰς τὴν ἀγορὰν παρὰ τὰς κραιγὰς τῆς καὶ τοὺς ὀδυρμοὺς τῆς.

Ὅταν ὁ Ἀβεσσαλώμ τὰ ἔμαθε αὐτὰ, ἐκάλεσεν ὀλους τοὺς ἀδελφοὺς νὰ πάρουν μαζί τὸ πρῶτόν των, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ἐκεῖνος ὁ ὕβριστῆς καὶ ἐνῶ αὐτὸς ἔτρωγε καὶ ἔπινε, τὸν κατασφάζει διὰ τῶν ὑπηρετῶν. Κατόπιν ἐσηκώθη κάποιος ἀπὸ ἐκεῖ καὶ ἀφοῦ ἐπληροφόρηθη τὴν αἰτίαν τῆς παραχῆς D εἶπε πρὸς τὸν βασιλέα ὅτι ἀπέθαναν ὀλα τὰ παιδιὰ του. Ὁ βασιλεὺς ἐκάθητο καὶ ἐθρήνηε διὰ τὸν φόνον ὀλων, ὁ ὁποῖος δὲν εἶχε δεδαίως πραγματοποιηθῆ, ἀλλ' ὅταν ἔμαθε τὴν ἀλήθειαν ἠπείλει τὸν υἱὸν του καὶ ἔλεγεν ὅτι θὰ τὸν φονεύσῃ. Ὅμως ἐκεῖνος ἐδραπέτευσεν εἰς ξένην γῆν ἐπὶ τρία ἔτη καὶ ὁ βασιλεὺς παρέμενε πλήρης ὄργης ὀλον αὐτὸν τὸν χρόνον. Ὅτε τότε ἐπρόκειτο νὰ τὸν καλέσῃ, ἀν ἡ σοφία τοῦ στρατηγοῦ δὲν τὸν ἐπέβαλλε, παρὰ τὴν θέλησιν του, εἰς αὐτὴν τὴν ὑπόστασιν. Παρὰ τὴν πρόσκλησιν, δὲν κατώρθωσε νὰ σῆσῃ τὸ τραῦμα τῆς καρδίας καὶ ἐπὶ δύο ἀκόμη ἔτη ἐπεστερήθη ἀπὸ τὸ νὰ τὸν ἰδῇ καὶ ἠξιώθη τοῦτο κατόπιν μακροῦ χρόνου πάλιν, λόγῳ παρεμβάσεως τοῦ στρατηγοῦ. Ε Αὐτὸς ὁμοῦ, μνησικακῶν δι' ὀλα αὐτὰ ἢ πιθανῶς διότι ἐπιφθάλμισσε τὴν μοναρχικὴν ἔξουσίαν, ἐπανεστᾶτησεν ἐναντίον τοῦ πατρός του καὶ τὸν παρέδωσε καὶ πάλιν εἰς τὰς περιπλανήσεως καὶ τὰς ἐξορίας τὰς ὁποίας ὑπέστη καὶ ἐπὶ Σαούλ καὶ πολὺ ἰσως περισσώτερον ἀπὸ τὸν Σαούλ ἐμάκουνε τὸν καιρὸν τοῦ διωγμοῦ του. Τότε ἔπασχε ὀλα αὐτὰ ἐνῶ ἦτο στρατηγός, ἐνῶ τώρα, ὁπότε ἐπέραςε πολλοὺς χρόνους εἰς τὴν βασιλείαν καὶ ἐπεκράτησε τρόπον τινὰ ἐναντίον ὀλων τῶν ἐχθρῶν, ἠναγκάζετο νὰ μεταναστεύῃ. Ὁ ἀναγκάζων αὐτὸν δὲν ἦτο οὔτε ἔνεος, οὔτε ἐχθρός, ἀλλὰ ὁ πρὸερχόμενος ἐκ τῆς κοιλίας, ὡς ἔλεγεν εἰς τοὺς θρήνους του.²¹⁶ Α Καὶ τότε δεδαίως ἦτο εἰς πῆν ἀκμὴν τῆς ἡλικίας του καὶ ἠμποροῦσε νὰ ὑποφέρει γενηαίως τὰ πάντα. Τώρα ποῦ ὁ καιρὸς εἶχε περᾶσει καὶ ἔπρεπε ἐκεῖνος ὁ σιχαμερός μᾶλλον νὰ τὸν γηρακομήσῃ, καὶ ὑπεβλέπετο καὶ ἐπολεμείτω καὶ ἔφυγε μὲ μικρὸν συνοδεῖαν καὶ ἀνυπόδητος ὁ βασιλεὺς, σκεπασμένην ἔχων τὴν κεφαλὴν καὶ βακρυσμένον. Ὁ πόλεμος δὲν ἦτο δι' αὐτὸν μόνον αἰτία συμφορᾶς, ἀλλὰ καὶ ἐντροπῆς. Τόσον πολὺ ὕβριστικώτερα ἀπὸ τὸν

1. B' Βασιλ. ιστ', Η.

Σαούλ συμπεριφέρθη εἰς τὸν μακάριον ἐκεῖνον ὁ υἱός, ὥστε τὸν κατηγορήσει καὶ εἰς τὰς παλλακίδας· καὶ αὐτὸ ἔχι κρυφά, ἀλλ' εἰς τὸ δῶμα, ἐνῷ δλοι ἐβλεπον καὶ ταυτοχρόως ἔβριζε τοὺς θεομοῦς τῆς φύσεως B καὶ τοὺς νόμους τῆς κοινωνίας ἀπὸ τῆν μανίαν πού εἶχε κατὰ τοῦ πατρὸς του. Καὶ ὡσάν μεθυσμένος ἀπὸ τῆν τρέλλαν του, ἐνῷ ὁ πάλεμος ἐξηκολούθει ἀκόμη καὶ ἐτόλμα νὰ προκαλῆ τοὺς ἀντιπάλους ἐνῷ αὐτοὶ ἦσαν ἤδη νικηταὶ καὶ εἶχον συλλάβει αἰχμαλώτους. Ἔτσι λοιπόν, γεμάτον πόνον καὶ φόβον τὸν εὗρεν ὁ Σιδά καὶ τὸν συνετάραξε περισσότερο ἀκόμη, λέγων περισσότερα ψεύδη ἀπὸ τὸν ἡγέτην του καὶ ἰσχυριθεὶς ὅτι τὰ φρονήματά του εἶναι τυραννικά.

Αὐτὸν τὸν διεδέχθη ὁ Σεμεὶ, ἑνας βθλιος ἀνθρώπος καὶ ἀγόριστος, καὶ τοῦ ἐξεφενδόνισε μύριας ἐλεινότητος καὶ λίθους μαζί με τὰ λόγια του: «Ἐξέλθε, λέγει ἡ Γραφή, ἀνῶριπτε αἱματόδρεκτε καὶ ἀνῶριπτε παράνομε. C Ὁ Κύριος ἐστρεψεν ἐναντίον σου ὅλα τὰ αἵματα τοῦ οἴκου τοῦ Σαούλ, μετὰ τὰ ὁποῖα ἐθεμελίωσες τὴν βασιλείαν σου ἀντ' αὐτοῦ, καὶ ἔδωκεν ὁ Κύριος τὴν βασιλείαν εἰς τὸν Ἀδσσαλώμ τὸν υἱὸν σου καὶ σοῦ ἀπέδειξε τὴν κακίαν σου, διότι σὺ εἶσαι ἀνθρώπος καθημαγμένος.¹ Καὶ αὐτὸς ἀκούων ὅλα αὐτὰ ἔλειωνε καὶ ἔπασχεν, ὅπως φαίνεται καὶ ἀπὸ τοῦς ἰδίους τοῦς θρήνους του, καὶ δὲν ἐτόλμα νὰ κάμη τίποτε περισσότερο ἀπὸ τὸ νὰ λέγη: «Ἄφησέ τον νὰ καταράται, διότι ὁ Κύριος τοῦ ἔδωκεν ἀντολήν διὰ νὰ ἴδῃ τὴν ταπεινώσιν μου καὶ ὁ Κύριος θὰ μοῦ ἀποδώσῃ ἀγαθὰ ἀντὶ τῆς κατάρας τῆς σημερινῆς.² Καὶ τὸν ἄφησε ζωντανὸν νὰ φύγῃ.

D Αὐτὸς δὲ ἐφρόντιζε τὰ περὶ τοῦ Χουσί, μερμινῶν καὶ τρέμων ποῖον ἀπὸ γε θὰ ἦτο τὸ τέλος. Ὄταν ἔγιναν γνωστὰ καὶ αὐτὰ, τότε ἐξέσπασεν ὁ πόλεμος, ὁ τελευταῖος ἀπὸ δσοὺς εἶχον γίνει, ὁ ὁποῖος ἦτο πολὺ αἰνιγματικός. Τὸν αἴτιον τῶν τῶσων κακῶν, αὐτὸν πού ἔδωσε τὴν ἀφορμὴν καὶ διὰ τὴν διαμάχην αὐτὴν καὶ πού ἡ ἀνατροπὴ του θὰ ἀπήλλασεν ἀπὸ ὅλα τὰ δεινὰ, τὸν εἶχεν εἰς πολλὴν εὐνοίαν καὶ ἐπιείκειαν καὶ παρεκάλει τοὺς στρατηγούς του λέγων: «Ἀφῆσατέ μου τὸ παιδί μου τὸν Ἀδσσαλώμ.³

Τὶ ἦτο χειρότερον ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀδυναμίαν του: Τὶ ἐλεινότερον ἀπὸ τὴν ἀμηχανίαν του; Ἦναγκάσθη νὰ ἀνα-

1. B' Βασιλ. 1στ', 7, 8.
2. B' Βασιλ. 1στ', 10—12.
3. B' Βασιλ. 1στ', 5.

λάσθῃ τὸν πόλεμον εἰς τὸν ὁποῖον καὶ ἡ νίκη καὶ ἡ ἤττα ἦσαν ὁμοίως ἀνεπιβόμητοι. E Ὄυτε νὰ νικῆθῃ ἤθελε, διότι ἄλλως δὲν θὰ ἐστελεν εἰς τὴν μάχην τόσων στρατῶν, ἀλλ' οὔτε νὰ ἐπιβληθῇ ἤθελε, διότι τότε δὲν θὰ ἠμπούδιζε νὰ φονεύσουν ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἠτοίμαζε καὶ διοικούσε τὴν μαχητικὴν παράταξιν.

Τέλος, ὅταν ὁ πόλεμος ἐκρίθη καὶ ἐπερατώθη ὅπως ὁ Θεὸς ἤθελε καὶ ἐνῷ ὁ πατροκτόνος ἐκεῖνος ἐπιπτεν, δλοι οἱ ἄλλοι ἦσαν χαρούμενοι καὶ εὐφρόσουνι καὶ μόνον αὐτὸς ἐπένηει καὶ ἐδάκρυεν. Ἐκλείσθη μέσα καὶ ἐφώνησε τὸν πεθαμένον καὶ ἐστενωχωρεῖτο διατὶ δὲν ἐπέβαιεν ἐκεῖνος εἰς τὴν θέσιν του. «Ποῖος, ἔλεγε, θὰ μοῦ δώσῃ τὸν θάνατον ἀντὶ σοῦ, υἱέ μου Ἀδσσαλώμ;»¹ 217 A Ποῖα συμφορὰ πλέον περίπλοκος ἠκούσθη ἀπὸ αὐτὴν ἔδω; Ὄταν ἐφόνευσε τὸν ἀδελφόν, ἐδιάσθη νὰ τὸν ἐξοντώσῃ καὶ ὅταν ἐξεμάνει ἐναντίον του τότε ζητεῖ νὰ περισώσῃ τὸ παιδί. Καὶ δὲν θὰ ἔπαυε νὰ θρηνηῖ ἐπὶ πολὺ τὸν νεκρόν, ἀν δὲν ἐνεφανίζετο ὁ Ἰωάθ, ὁπότε ἀπεδείχθη τὸ ἀποπὸν τοῦ πράγματος καὶ μετὰ μίαν ἐμπεριστατωμένην συζήτησιν ἐγκαρδίωσε καὶ αὐτὸν καὶ τὸν προετοίμασε νὰ δεχθῇ μετὰ τὸν πρέποντα τρόπον τὴν στρατίαν. Ἄλλ' οὐδὲ τότε ἔλαβον τέλος τὰ δεινὰ του. Πρῶτον οἱ στρατιῶται ἐστασίασαν μέσα εἰς τὰς τάξεις των καὶ διηρέθησαν. Ὄταν, μετὰ πολλὰς κατακείας, ἤλθαν εἰς τὸν βασιλεῖα, πάλιν ἀπεσκήρτησαν καὶ προσεγύρῃσαν εἰς τὸν Σαβεὲ, ὁπότε καὶ πάλιν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν B ἐξέσπασε ἑνας ἄλλος πόλεμος, ἐνῷ τὰ ὑπολείμματα τοῦ προηγουμένου ὑφίσταντο ἤδη. Ὁ Δαυὶδ ἐβουρδήθη δι' αὐτὸ καὶ ἀφοῦ συνεκέντρωσε τοὺς στοασιώτας τοὺς ἐξαπέστειλε, μετὰ ἐπικεφαλῆς τοὺς στρατηγούς. Ὁ Ἰωάθ ἀφοῦ διεήγαγε νικηφόρος καὶ τοῦτον τὸν πόλεμον, δὲν ἄφηκε νὰ ὑπάσῃ καθαρὰ ἡ εὐχαρίστησις καὶ ἀνευ λύπης, τῆς νίκης. Τὸν οὐστράτηγόν του καὶ δλον τὸν λαὸν πού ὑπετάγησαν εἰς τὸν Δαυὶδ, ἐπειδὴ δὲν εἶχε τίποτε νὰ τὸν κατηγορήσῃ, ἐξεμάνη ἀπὸ τὸ κακὸν μάτι, τὸν ἐφόνευσε καὶ ἐξηφάνισεν. Τὸ γεγονός συνετάραξε τόσων πολὺ τὸν βασιλεῖα καὶ τὸν ἔτριψεν εἰς οὐγγυσιν. Ὄυτε ὅταν ἀπέθνησκεν ἐκάλεσε τὸ παιδί καὶ τὸ παρεκάλεσε νὰ μὴ ἀφήσῃ τὸν Ἄμισσά ἀτιμώρητον.

C Καὶ τὸ χειρότερον, ἐνῷ ἠσθάνετο ἐπι. δὲν ἐτόλμα οὔτε νὰ ἐκτομήσῃ τὴν αἰτίαν τῆς λύπης, διότι εἶχεν ἤδη ταλαιπωρηθῆ εἰς τὸ παρελθόν ἀπὸ μύρια κακά. Μετὰ τοῦς

1. B' Βασιλ. 1στ', 38.

πολέμους τούτους έπεσε μεγάλη πείνα εις όλην τήν χώραν και καθώς εζητει να ευρη λύσιν τών δεινών, ήναγκάσθη να παραδώση εις σφαγήν τὰ παιδιά του Σαούλ. Αυτό τὸ έλεγεν ὁ χρησμός: «Ἡ ἀδικία να πέσῃ εις τὸν Σαούλ και εις τὸν οἶκον του διότι θανάτωσε τοὺς Γαββαωνίτας.»¹ Και ἂν κανεὶς ἐνθυμηθῇ πῶς ἐβρήνησε τὸν Σαούλ, θὰ ἐμάνθανε τί και τότε ἔπασχε παραδίδων αὐτοὺς εις τοὺς Γαββαωνίτας. Ἄλλὰ και αὐτὰ ὑπέφερε και αὶ συμφοραὶ ἐπροχώρησαν ἐτι περαιτέρω. Μετὰ τήν πείναν ἔπεσε ἀρρώστεια και ἀποθνήσκουν ἐβδομήντα χιλιάδες ἀνθρώπων μέσα σὲ μισὴν ἡμέραν, Ὡς δὲν ὁ βασιλεὺς λέγει και τὰ φοβερὰ ἐκεῖνα λόγια. Βλέπων τὸν ἀγγελὸν με γυμνὴν τήν ρομφαίαν του λέγει: «Ἰδοὺ ἐγὼ ὁ ποιμὴν ἡμάρτησα και ἐκακοποίησα, ἀλλὰ αὐτοί, τὸ ποιμνιον, τί ἔκαμαν; Τὸ χεῖρ σου ἄς πέσῃ εις ἐμέ και εις τὸν οἶκον τοῦ πατρός μου.»² Ὅλας γενικῶς τὰς λύπας του δὲν εἶναι δυνατόν να τὰς ἀπαριθμώμεν ἀκριβῶς, ἀλλὰ και οὐτε εἶναι ὄλαι ἀναγεγραμμένα. Ἀπὸ τήν σφοδρότητα τών θρήνων και τών ὀδυρμών του εἶναι δυνατόν να στοχασθῇ κανεὶς και τὸ μέγεθος τών παραληφθεισῶν λυτῶν Ἐ και ὅτι οὐδέποτε ὁ δικαίος εἶρεν ἀνάπαυαν εις τοὺς γόους και τὰς λύπας του. Τί λέγει ἡ Γραφή: «Αἱ ἡμέραι τών ἐτών μας ἰσοδυναμοῦν με ἐβδομήκοντα ἔτη. Ἄν δὲ πρόκειται περὶ βασιλέων, ὀγδόντα ἔτη. Και τὸ μεγαλύτερον μέρος τών μάχας και λύπης.» Ἄς εἰπῆς ὅτι εἶναι γνώρισμα τῆς καθημέραν ζωῆς τοῦτο, ὄχι μόνον τῆς ζωῆς ἐκείνου, νομίζω ὅτι λέγεις κάτι μεγαλύτερον ἀπὸ ὅτι ἐγὼ θέλω να εἰπῆς και με ἀπαλλάσσεις ἀπὸ τὰ πολλὰ λόγια, ὁμολογῶν ὁ ἴδιος ὅτι ὄχι μόνον ἐκεῖνου, ἀλλὰ οὐδὲ κανεὶς ἄλλου εἶναι δυνατόν να εὕρης βίον τοῦ να μὴ ἔχη περισσότερας δυσχεοείας, παρὰ ἀναθά. Διότι ὅπως και ἐσύ καλῶς τὸ εἶπες, ἐκεῖνος ἐσυλλογίσθη ὄχι μόνον τὰ ἴδικά του, ἀλλὰ και τὰ τών ἄλλων και ἔτσι κατέληξεν εις τήν ἀπόφασιν.³ Ἄ λέγων τὰ ἴδια με τὸν πατριάρχην. ἀλλὰ με περισσότεραν σφοδρότητα. Ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ὁ ἕνας μόνον ἠερικῶς ἀπεφάνθη, ὁ ἄλλος τὸ ἀπεφάνθη γενικῶς. Ὁ ἕνας ἔλεγε: «Μικροὶ και πονηροὶ αἱ ἡμέσαι μου»,⁴ ἄλλο ὁ ἄλλος «Αἱ ἡμέραι τών ἐτών μας ἔχουν διάσκεψιν ἐβδομήντα ἐτών», δηλαδὴ ὄλων τών ἀνθρώπων και τὸ ἐπὶ πλέον εἶναι κόπος και ὀδύνη.

1. Β' Βασιλ. κα', 1.
2. Η' Βασιλ. κβ', 17.
3. Γεν. μδ', 9.

Αὐτὰ ὁμως τὰ ὅποια εἶπον τὰ ἀφήνω να τὰ σκεφθῆς ἰδιαίτερος με πᾶσαν ἀνεσιν. Και θὰ ἔλθω εις τοὺς ὑπολοίπους προφήτας παρ' ὄλων ὅτι πουθενά δὲν μᾶς ἔχουν ἀφήσει γραπτὸν τὸν βίον των, Β ἀλλὰ ἐν τούτοις εἶναι γνωστὸν ὅτι ἔχον περιπέσει εις μεγάλην στενοχωρίαν, λόγω τών καθ' ὑπερβολὴν κακῶν πού τοὺς ἔχον πλήξει. Πιστεύω πῶς ἀπὸ μίαν φράσιν θὰ ἠμπορέσω να ἀποδείξω ὅτι ὄλος ὁ βίος των ἦτο πλήρης ὀδυνῶν. Και πρῶτον, τὸ ὅποιον ὑπῆρξε κοινὸν δι' ὄλους, ἐβασανίσθησαν, ἐμαστιγώθησαν, ἐπριονίσθησαν, ἐλιθοβολήθησαν, ἐφυλακίσθησαν, εἶδον τὸ θάνατον ἀπὸ μάχαιραν, ἐπλανῶντο ἐβῶ και ἐκεῖ φοροῦντες προβάς και δέρματα ἀγῶς, ὑστερούμενοι, λυπούμενοι, κακουχοῦμενοι εις ὄλον τὸν βίον των.¹ Μετὰ τούτα ὑπῆρχε και ἄλλη προσθήκη λύπης δι' αὐτοὺς χειροτέρα, να δέλεπουν τήν κακίαν τών βασανιστῶν τους να ἐπικρατῇ, πρᾶγμα πού τοὺς ἔβλιβε περισσότερο. Ὁ ἕνας ἔλεγε: «Κατάρτα και ψεύδος, κλοπὴ και μοιχεία και φόνος εἶναι διεκορπισμένα ἐπὶ τῆς γῆς και αἵματα ἐπὶ αἵματων ἀναμειγνύονται»² και μᾶς φανερώνει τήν ἀκάθεκτον και πολύπλοκον και ἀδιάντροπον ἀφθονίαν τῆς κακίας. Ἄλλος πάλιν διεκήρυσσεν: «Ἄλλοιμονοὶ Κατήνησα ὡσαν αὐτὸν πού μαζεύει καλῶμα εις τὸν θειρισμὸν και φύλλα εις τὸν τρυγητὸν. ἀφοῦ δὲν ὑπάρχουν σταφύλια.»³ Και διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἐβρήνη τὸ ὅτι ἐσπίνιζον οἱ ἀγαθοὶ ἄνθρωποι. Ἄλλος πάλιν ἐβρήνει δι' ἄλλα παροῦσια. Ὁ δὲ βασκὸς δὲν ἐπέμβει μόνον διὰ τὰς κακίας αὐτῶν. ἀλλὰ και διὰ τὰς συμφορὰς τών ἰδικῶν του πειρασμῶν και ἀπηυθύνετο πρὸς τὸν Θεὸν λέγων: «Λυπήσου με. Ὁ Κύριε. Ποῖος θ' ἀνοστήσῃ τὸν Ἰακώβ, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε ὀλιγοστός; Μετανόησε, Κύριε, δι' αὐτόν.» Ἄλλ' οὐτε ἔτσι ἐπιτυγχάνει ἡ ἰκασία του. Ἐἶπεν ὁ Κύριος: «Δὲν θὰ γίνῃ!» Ὁ Ἡσαίας δὲ ἀκούων ὅτι ὄλη ἡ γῆ ἦτο ἐρημῶς, δὲν ἠβέλεν οὔτε να παρηγορηθῇ, ἀλλὰ ἐπέμβει συνεχῶς και ἔλεγεν: «Ἀφήστε με να κλαύσω πικρά, μὴ προσπαθῆτε να με παρηγορήσετε.»⁴ Ὁ τρόπος τοῦ θανάτου ὑπερβαίνει κάθε συμφορὰν. Ὅσον διὰ τοὺς θρήνους τοῦ Ἰερεμίου και τοὺς ἐπὶ τούτο συντεταγμένους και τοὺς πανταχοῦ διεκορπισμένους, τοὺς ὀ-

1. Ἰσβ. κα', 37.
2. Ἰσβ. β', 9.
3. Μιχ. γ', 1.
4. Ἄμεις γ', 2, 11.
5. Ἀμειθ.
6. Ἰσα. κδ', 4.

πὲρ τῆς πόλεως καὶ τοὺς ὑπὲρ τοῦ ἑαυτοῦ του, ποῖος ἡμπορεῖ νὰ τοὺς ἀντιπαρέλθῃ χωρὶς νὰ δακρύσῃ; Ἐλεγεν αὐτός: Ἐ «Ποῖος θὰ μοῦ δώσῃ νερό καὶ εἰς τὰ μάτια μου πηγὴν δακρύων, διὰ νὰ κλαύσω νυχθημερόν τὸν λαόν τοῦτον;» Καὶ ἄλλοῦ: «Ποῖος θὰ μοῦ δώσῃ μακρὸν καταφύγιον εἰς τὴν ἔρημον διὰ νὰ ἐγκαταλείψω τὸν λαόν τοῦτον καὶ νὰ ἀπομακρυνθῶ ἀπὸ αὐτόν; Ὅλοι εἶναι μοιχοί.»¹ Καὶ τότε ἐβάδα ἐπικριτικῶς: «Ἄλλοῖμονον, μητέρα μου, γιατί με ἐγέννησας ἄνθρωπον ὁ ὁποῖος δικάζεται καὶ διακρίνεται εἰς ἄλην τὴν γῆν;»² Καὶ κάποτε κατηράτο καὶ τὴν ἡμέραν τῆς γεννήσεώς του λέγων: «Καταραμένη ἡ ἡμέρα κατὰ τὴν ὁποίαν ἐγεννήθην.»³ Ὁ βορβορώδης λάκκος, αἱ θλίψεις τοῦ δεσμωτηρίου, τὰ μαστίγια, αἱ ἐπιβουλαὶ καὶ ἡ συνεχὴς⁴ ἡ γελιοποίησης τὸν διέβασαν τόσοσὺς δυσμενῶς ὥστε νὰ παραιτηθῇ διὰ τὰ ὑπόλοιπα. Ποῖας δὲ προνοίας καὶ τιμῆς ἔτυχεν ἀπὸ τοὺς βαρβάρους διὰν ἐκυριεύθῃ ἡ πόλις; Μήπως τὰ ἠσθάνθη αὐτά; Τότε ἦτο ποῦ καὶ τοὺς ἑικρούς θρήνους ποῦ ἐπέρασαν ἐγράφε πενθῶν δι' ἑσους εἶχον ἀπέλθει, καὶ εἶδε δεινὰ ὄχι ὀλιγώτερα τῶν ἄσων ἐπέρασαν, αὐτὰ ποῦ ἄφησε ὀπίσω ὁ πόλεμος καὶ ἐκίνησαν τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ. Τοῦ ὑπεσχέθησαν νὰ πεισθοῦν δι' ἅλα καὶ νὰ μὴ φέρουν καμμίαν ἀντίρρησην, ἀλλὰ τὸν ἔφεραν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἐνῶ ὁ χρησμός ἦτο ἀντίθετος, καὶ ἔλαθον μεθ' ἑαυτῶν τὸν προφήτην καὶ τὸν ἐξηνάγκαζον χειρότερον νὰ προφητεύῃ ἀπὸ πρῶτα λόγῳ τῆς ἀγνωμοσύνης των.

Β Μήπως ὁ Ἰεζεκιήλ; Μήπως ὁ Δανιήλ; Δὲν ἐπέρασαν εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν ἄλην τὴν ζωὴν των; Καὶ ὁ μὲν πρῶτος μετὰ τὴν πείναν καὶ τὴν δίψαν ἐτιμωρεῖτο διὰ τὰ ἔξανα κακὰ καὶ ὅταν ἔχασε τὴν γυναῖκα του ἔλαβε προσταγὴν τοῦ Θεοῦ νὰ ὑποφέρῃ τὴν συμφορὰν χωρὶς δάκρυα. Τί θαρύτερον ἡμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ ἀπὸ τὸ νὰ μὴ σοῦ ἐπιτρέπεται νὰ θρηγῆς τὰς συμφοράς σου; Ὅταν ἀναγκάζεσαι νὰ τρώγῃς τὸ ψωμί σου ἐπὶ κόπρου καὶ νὰ κατακλίνεσαι εἰς τὸ ἕνα πλευρὸν ἐπὶ ἐνενηντα ἡμέρας καὶ ἑκατὸν καὶ ἄλλα ὅσα παρόμοια διετάσσεται νὰ ὑποφέρῃ, τὰ πασαιερίζω τώρα. Ἄν ἀκόμη δὲν τοῦ συνέβαινε τίποτε τὸ βασανιστικόν, ἀπὸ ὅσα παρελείφθησαν ὑπ' ἐμοῦ ἢ ἐλέγησαν τώρα καὶ μόνον τὸ γεγονός ὅτι εὐρίσκατο μεταξὺ ἐχθρῶν,

1. Ἰερ. 8', 1.
2. Ἰερ. 20', 2.
3. Ἀβ. 28' α', 10.
4. Ἀβ. 28' α', 14.

Ἐ βαρβάρων καὶ ἀκαθάρτων ἀνθρώπων, αὐτὸς ὁ καθαρὸς καὶ δίκαιος, εἶναι χειρότερον πάσης τιμωρίας. Ὁ δὲ Δανιήλ ἐφαίνεται ὅτι ἀπολαμβάνει πολλῆς τιμῆς καὶ δὲν ἐστὶν ὡς αἰχμάλωτος καὶ περιεφέρετο εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ δυνάστου. Ὅμως ἂν ἤκουε κανεὶς τὴν προσευχὴν του καὶ ἐπληροφορεῖτο τὴν νηστείαν του καὶ τὴν ἀλλοίωσιν τοῦ προσώπου του καὶ τὰς συνεχεῖς ἰκεσίας καὶ καταλάβῃ καλῶς ὑπὲρ ποίων τὰ ἐπραττεν ἅλα αὐτά, θὰ παραδεχθῇ ὅτι αὐτός, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον, ἐβυθίσθη εἰς τοὺς πόνους καὶ τὰς λύπας. Ὅχι μόνον ἐστενοχωρεῖτο διὰ τὰ παρόντα κακὰ, ἀλλὰ τὸν συνετάρατταν καὶ τὰ μέλλοντα ὁ τὰ ὁποῖα ἂν καὶ δὲν εἶχαν ἀκόμη συμβῆ, αὐτὸς εἶχεν ἀειωθῆν νὰ τὰ μάθῃ χάρις εἰς τὴν προφητικὴν του ἐνόρασιν. Παρ' ἄλλον ὅτι ἐβλεπε τοὺς Ἰουδαίους νὰ μὴ ἔχουν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴν παλαιὰν δουλείαν, ἠναγκάσθη νὰ προφητεύσῃ καὶ νῆαν ὑποδουλώσιν των. Καὶ τὴν πόλιν, ποῦ δὲν εἶχε κἄν κτισθῆ ἀκόμη, τὴν ἐβλεπε νὰ κυριεύεται καὶ τὸν ναὸν νὰ μολύνεται μετὰ θυσίας καὶ νὰ ἐρημοῦται ὀλόκληρος καὶ ν' ἀνατρέπεται τὸ θυσιαστήριον. Διὰ τοῦτο ἐπέμβει καὶ ἐδάκρυζε λέγων: «Ἡ ἐντροπὴ ἕως πῆσθ ἔπάνω μας καὶ εἰς τοὺς βασιλεῖς μας καὶ τοὺς ἄρχοντάς μας καὶ τοὺς πατέρας μας, οἱ ὁποῖοι ὑπῆρξαν ἀμαρτωλοὶ ἐνώπιόν σου, Κύριε».

Ἄλλὰ δὲν γνωρίζω πῶς, μεταξὺ τῶν προφητῶν παρέλειψα τὴν Ἐμεγάλην ὡς ὁ οὐρανὸς ἐκείνην ψυχὴν, αὐτὸν ποῦ κατώκρηε τὴν γῆν ὡσάν νὰ ἦτο ὁ οὐρανός. Δὲν εἶχε τίποτε περισσότερο ἀπὸ μίαν προδίαν. Λοιπὸν τί ἔκαμεν ὁ μέγας καὶ θαυμαστός ἐκεῖνος ἄνθρωπος, ἂν ἡμπορῇ κανεὶς νὰ τὸν λέγῃ ἄνθρωπον; Μετὰ τὴν ἐλευθεροστομίαν του ἐναντι τοῦ Ἀχαάβ, μετὰ τὸ πέσιμον τοῦ πυρός, μετὰ τὴν σφαγὴν τῶν ἱερέων, μετὰ τὸ ἀνοιγμα καὶ τὸ κλείσιμον τοῦ οὐρανοῦ ὅποιαν στιγμὴν ἤθελε, μετὰ τὰ τόσα καὶ τόσα κατορθώματα, συνέχετο τόσοσὺν πολὺ ἀπὸ τὸν φόβον καὶ τὴν ὑπερβολὴν τῆς λύπης ὥστε νὰ εἰπῇ αὐτὰ τὰ λόγια: 220 Α «Πῶσε τὴν ψυχὴν μου ἀπὸ τὰ σῶμα μου διότι ἐγὼ δὲν εἶμαι καλύτερος τῶν πατέρων μου.»¹ Αὐτὰ εἶπεν ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος οὐδέποτε ἀπέθανεν, οὔτε τότε οὔτε τώρα. Καὶ ὄχι μόνον αὐτά, ἀλλὰ καὶ καταφυγῶν εἰς τὴν ἔρημον ἰκοιμάτο, καμψθεὶς ὑπὸ θαρρυθμίας, Ὁ δὲ μαθητὴς του δὲν ἔλαβε μόνον εἰς διπλοῦν τὸ πνεῦμα τοῦ διδασκάλου του μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς θλίψεις πολὺ περισσώτερας, Αὐ-

1. Δαλ. 8', 8. Ἐρροθ. α', 15, 16.
2. Ἰ' Κορ. 13', 4.

τούς πρό ὀλίγου μᾶς τοὺς ἔφερον ὡς παράδειγμα ὁ μακάριος Παῦλος καὶ ἀπαραριθμῶν τὰς ταλαιπωρίας τῶν ἔλεγε: «Ὁ κόσμος δὲν ἦτο ἄξιος δι' αὐτούς». ¹ Ἐγκαίρως δὲ ὁ μακάριος ἐπένεθε καὶ αὐτὸς. Διότι ἐὰν καὶ μόνος τοῦ ἐφανισθεῖς ἄρκει εἰς παρηγορίαν, τώρα πού εἰσῆλθε μετὰ τοὺς ἄλλους, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ μὴ ἐξαφανίσῃ κάθε στενωχωρίαν καὶ λύτην; Ἐ τὴν πείναν καὶ τὴν δίψαν καὶ τὴν γυμνότητα καὶ τὰ ναυάγια καὶ τὰς παραμονὰς εἰς τὴν ἐρημον καὶ τοὺς φόβους καὶ τοὺς κινδύνους καὶ τὰς ἐπιβουλὰς καὶ τὰ δεσμοτήρια καὶ τὰς πληγὰς καὶ τὰς ἀγρυπνίας καὶ τοὺς μυρίους θανάτους καὶ τὰ ἄλλα τὰ ὅποια ὑπέμεινε χάριν τοῦ κηρύγματος, νομίζω πῶς δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ τὸ ἀναφέρω. Ὅσα αὐτὰ, ἐνῶ παρείχον καὶ μερικὰς θλίψεις, παρείχον ἐν τούτοις καὶ ἡδονὰς. Ἀλλ' ὅταν τὸν ἐγκατέλειψαν οἱ πάντες εἰς τὴν Ἀσίαν, ὅταν παρεξέκλιναν οἱ Γαλάται, ἕνα ὀλόκληρον εὐδοκίμου ἔθνος, Ὁ ὅταν οἱ Κορινθιοὶ κατεκερμάτισαν τὴν ἐκκλησίαν τῶν καὶ ἐκολάκευσαν μέχρις ἀναισθησίας τὸν πορνεύσαντα ὥστε νὰ τὸν δδηγήσουν εἰς ἀναισθησίαν, τί νομίζεις ὅτι ἔπαθεν αὐτὰς; Πόσον σκότος ἀκάλυψε τὴν ψυχὴν του; Ἀλλὰ τί τὰς θέλομεν τὰς ὑποθέσεις, ἀφοῦ ἠμποροῦμεν νὰ ἀκούσωμεν τὰ λόγια του; Γράφων πρὸς Κορινθίους ἔλεγε: «Μὲ πολλὴν θλίψιν καὶ σφίξιμον τῆς καρδίας σὰς γράφω γεμάτος δάκρυα». ² Καὶ ἀλλοῦ: «Μήπως, ἂν ἔλθω, μὲ ταπεινώσῃ ὁ Θεὸς καὶ θὰ πενήθω πολλοὺς ἐξ ὧν εἶχον προσημαρτίσει καὶ δὲν μετενόησαν». ³ Καὶ πρὸς Γαλάτας: «Παιδιά μου, πάλιν σὰς πονῶ ἕως ὅτου νὰ διαμορφωθῇ μέσα σας ὁ Χριστός». ⁴ Ἐπίσης ὁδύρεται πρὸς τὸν μαθητὴν του διὰ τοὺς Ἀσιανούς. Ὡ δὲν τὸν στενωχωροῦσαν δὲ μόνον αὐτὰ, ἀλλὰ καὶ ὁ σκόλοψ πού τοῦ ἐδόθη, τόσοσιν πολὺ τὸν ἐθλίβε καὶ τὸν ἐστενωγῶρει ὥστε πολλάκις παρεκάλει τὸν θεὸν νὰ τὸν ἀπαλλάξῃ. Διότι τὸ «τρεῖς φορές» ἐδῶ σημαίνει «πολλάκις». Πότε ἠμποροῦσεν ἐπίσης νὰ ἀναπνεύσῃ ὁ κοπτόμενος διὰ τὴν ἀπουσίαν ἀδελφοῦ; «Τὸ νὰ μὴ εἶρω, λέγει ἡ Γραφή, τὸν Τίτον τὸν ἀδελφόν μου, ἐγίνε ἀφορμὴ νὰ μὴ ἔχω ἄνεσιν». ⁵ Καὶ εἰς περίπτωσιν νόσου πάλιν τὸ ἴδιον ἔπασχε. «Ὁ Θεὸς τὸν ἔλεψε (ὁ λόγος περὶ Ἐπαφρᾶ εἰς τὴν πρὸς Φιλιππησίους ἐπιστολήν) ὄχι μόνον αὐτόν,

1. Ἐβρ. ια', 38.
2. Β' Κορ. β', 4.
3. Κορ. ιβ', 21.
4. Γαλ. β', 19.
5. Β' Κορ. ιβ', 8.
6. Β' Κορ. σ', 13.

ἀλλὰ καὶ ἐμὲ διὰ νὰ μὴ ἐπιπέσῃ εἰς ἐμὲ λύπη ἐπὶ λύτης». Καὶ διὰ τοὺς ἀπατεῶνας καὶ ἀντιλέγοντας εἰς αὐτὸν σαρυθμῶν λίαν, ἔλεγε γράφων εἰς τὸν Τιμόθεον: Ἐ «Ὁ Ἀλέξανδρος ὁ Χαλκεὺς πολλὰ κακὰ ἔπραξε· ὁ Κύριος τὸν κρινῇ κατὰ τὰ ἔργα του». ¹ Λοιπὸν ποίαν ἀνάπαυλαν ἠμποροῦσε νὰ ἔχη ἔστω καὶ μικράν, τῆς λύτης καὶ τῶν πόνων του; Διότι δὲν εἶναι μόνον ὅσα εἶπαμεν πού ἐπολιόρκουν τὴν ψυχὴν του, ἀλλὰ κοντὰ εἰς αὐτὰ καὶ ἄλλα πού τοῦ παρείχον διαρκῆ λύτην. Καὶ αὐτὰ τὰ ἀπεκάλυψε πάλιν ὁ ἴδιος λέγων: «Ἐκτός τῶν ἄλλων ἡ καθημερινὴ μου ἀσχαλία, ἡ μέριμνα δι' ὅλας τὰς Ἐκκλησίας, ² Ἄ Ποῖος ἀσθενεῖ καὶ δὲν ἀσθενῶ; Ποῖος σκανδαλίζεται καὶ δὲν ἐρεθίζεται ἐγώ;». ³ Ἄν λοιπὸν διὰ τὸν κάθε σκανδαλιζόμενον ἐθλίβεται αὐτός, δὲν ἐπρόκειτο ποτέ νὰ σῶσῃ ἡ φλόγῳσις τῆς θλίψεως ἀπὸ τὴν ψυχὴν του. Διότι δὲν ἔλειπον οἱ σκανδαλιζόμενοι, αὐτοὶ πού ἐδίδαν τροφήν εἰς τοὺς ἑρεβισμούς. Ἀφοῦ πολλάκις πόλεις καὶ ἔθνη ὀλόκληρα πίπτουν πόσον μᾶλλον ἕνας καὶ δύο ἦτο ἐπόμενον νὰ παθαίνουν αὐτὸ συνεχῶς, ἀφοῦ τόσαι ἐκκλησαίαι ὑπάρχουν εἰς τὴν Οἰκουμένην. Ἄς υποθέσωμεν, ὅτι οὐδεὶς ἐσκανδαλίσθη, οὐδεὶς ἐχωρίσθη, οὔτε συνέθη τι ἀπὸ τὰ ἄλλα λυπηρά. Β Ὅστε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δύναμαι νὰ τὸν εἶρω ἐλεύθερον ἀπὸ κάθε λύτην, χωρὶς νὰ χρειάζωμαι ἐπ' αὐτοῦ κανένα μάρτυρα ἐκτός τοῦ παθόντος. Τί λέγει; «Θὰ ἠύχθῃμην νὰ γίνω ἀνάθεμα ἀπὸ τὸν Χριστὸν διὰ τοὺς ἀδελφοὺς καὶ τοὺς συγγενεῖς μου τοὺς κατὰ σάρκα, πού εἶναι Ἰσραηλίται». Αὐτὸ δὲ πού λέγει εἶναι πράγματι ἔτσι. Εἶναι πλέον ἐπιθυμητόν εἰς ἐμὲ νὰ πέσω εἰς τὴν γέννηαν τοῦ πυρός παρὰ νὰ θλέπω τοὺς Ἰσραηλίτας ἀπίστους. Τὸ λεγόμενον: «Θὰ ἠύχθῃμην νὰ γίνω ἀνάθεμα», εἶναι πράγματι ἔτσι. Ὁ προτιμῶν τὴν κόλασιν τῆς γέννηνς προκειμένου νὰ ἠμπορέσῃ νὰ σώσῃ ἄλλους τοὺς Ἰουδαίους, εἶναι φανερόν πῶς ἂν δὲν τὸ ἐπιτύχῃ Ὁ θὰ διάγῃ εἶον βασανιστικώτερον τῶν τιμωρουμένων εἰς τὴν γέννηαν, ἐπειδὴ τοῦτο μᾶλλον ἐπρωτιμοῦσε παρὰ ἐκεῖνα.

Σὺ, δι' ὅλα ὅσα ἐλέχθησαν, μὴ ἀναλογίζεσαι μόνον τὰ γεγονότα τὰ ὅποια ἐγεννοῦσαν τὴν λύτην εἰς τοὺς ἀνθρώπους αὐτούς, ἀλλὰ καὶ τὸ μέτρον τῆς λύτης καὶ θὰ τὰ ἴδῃς, πολὺ πλέον μεγαλύτερα ἀπὸ τὴν ἰδικὴν σου οὐδύνην. Αὐτὸ πού ἐξετάζομεν εἶναι, ἂν ἐκεῖνοι ἐπόνουν πλέον

1. Φίλιπ. β', 27.
2. Β' Τιμ. β', 14.
3. Β' Κορ. ια', 28, 29.
4. Ρωμ. β', 8.

οκληρώως. Τό μέτρον τῆς λύτης δέν καθορίζεται μόνον ἀπό τήν ἀφορμήν πού τήν γεννᾷ, ἀλλά δοκιμάζεται καί ἀπό τὰ λεγόμενα καί ἀπό τὰ γεγονότα. Πολλοί πού ἔχασαν μόνον χρήματα ἐπόνεσαν πολύ περισσότερο ἀπό τήν ἀγάπην σου καί ἄλλοι ἐπρίφθησαν εἰς τό πέλαγος καί ἄλλοι ἐπίασαν τήν θηλειάν, μή ὑποφέροντες τό πλῆγμα. Ἄλλοι ἔχασαν καί τὰ μάτια τους ἀπό τήν ὑπερβολήν τῆς λύτης. Ἄν καί εἶναι φανερόν πῶς δταν χάσης χρήματα εἶναι ὀλιγώτερον καί πλέον ὑποφερτόν ἀπό τό νά βασανισθῆς ὑπό δαίμονος, ὁμως πολλοί ὑπέφεραν τό τελευταῖον καί ἠτήθησαν εἰς τήν πρώτην περίπτωσιν. Μή νομίζης ὁμως, ἐπειδή τὰ δοκιμάσεις αὐτά εἰς τήν ἴδιαν τήν ψυχὴν σου τώρα, εἶτε ἐπειδή καταγέλῃς τήν ζημίαν λόγῳ χρημάτων ἀπωλείας, ὅτι καί οἱ ἄλλοι ἔτσι ἀντιμετωπίζουν τὰ πράγματα. Πολλοὺς ὠδήγησεν εἰς τήν ἀπώλειαν τῆς υγιείας καί εἰς τήν ἐσχάτην ζημίαν ἡ ἀφαίρεσις τῶν χρημάτων. Μίαν γενναίαν ὁμως ψυχὴν κανένα ἀπό αὐτά τὰ δύο δέν ἠμπορεῖ νά τήν καταβάλλῃ καί μόνον μία ἀσθενὴς ψυχὴ προσκειμένη εἰς βιοτικά περισσότερον δοκιμάζεται ἀπό ἐκεῖνον παρ' αὐτό.

Λοιπόν; Ἐ δέν εἶναι τό ἴδιον νά φοβῆται κανεὶς ὄλον τὸν χρόνον τήν πείναν καί νά ἐνοχλῆται μόνον δι' ὀλίγας ἡμέρας ἀπὸ τό πάθημα αὐτό. Διότι ἐδῶ μὲν ὀλίγον χρόνον διαρκεῖ ὁ ὄνειδιμος τῆς ἀσθενείας, ὅπως ὁ πυρετός, ἡ φρικίασις ἢ κάποια ἄλλη περιοδικὴ προσβολή, ἀκόμη δὲ καὶ ὀλιγώτερον ἀπὸ αὐτά διαρκεῖ. Καί ἐὰν δαιμονικὴ σφοδρὸς καταβάλλῃ τὸν ἄνθρωπον, ἔχω νά δεῖξω πολλοὺς ὑποφέροντας ἀπὸ πυρετόν, ὅτι παραλογίζονται περισσότερο ἀπὸ τοὺς δαιμονιζομένους, δταν καταληφθοῦν ἀπὸ ἐκείνην τήν φλόγαν.²²² Α Καί ἐπειδὴ ὁ φόβος τῆς φτώχειας καί τῆς ἐλπίφως τῶν ἀναγκαίων, ὡσαν ἕνα διηνεκές σαρᾶκι, ἐνδραεῖ διαρκῶς καί κατατρώγει τήν ψυχὴν τῶν πτωχῶν. Τί λέγω φτώχεια; Ἄν θέλωμεν ν' ἀπαριθμήσωμεν ὅλας τὰς συμφορὰς τῶν ἀνθρώπων, ὄχι μόνον ἡμεῖς, ἀλλὰ καί σύ θά γελᾷσης σίγουρα διὰ τοὺς θρήνους καί τὰς κραυγὰς σου. Βεβαίως δέν εἶναι δυνατόν νά τὰς μνημονεύσωμεν ὅλας, οὔτε κἂν ἕνα μικρότατον μέρος των. Οὔτε τὰς γνωρίζομεν, ἀλλὰ καί ἂν τὰς ἐγνωρίζαμεν ὅλας, ὁ χρόνος δέν θά μῖς ἐξήρκει διὰ νά τὰς ἀφηγηθῶμεν.

Λοιπόν, ἐκλέξας ὀλίγας ἐκ τῶν πολλῶν, θά σοῦ τὰς παράσχῳ κατὰ δύναμιν καί ζού σκέψου ὅσας δέν θά εἰπωθοῦν. Β Ἐνθυμήσου τὸν φιλάτων ἐκεῖνον γέροντα, ἐννῶ τὸν Δημόφιλον, ἀπὸ τό μέγαν καί λαμπρόν σπῆτι. Αὐτὸς λοιπόν ἐπὶ δεκαπέντε τώρα ἔτη πού εἶναι ἕνας ζωντανός -

νεκρός ἐκτός τοῦ ὅτι τρέμει συνεχῶς καί ὀμιλεῖ καί ἔχει τρανήν τήν ἀσθησιν τῶν οἰκείων κακῶν. Ζῆ μέσα εἰς τήν ἐσχάτην πείναν καί ἔχει ἕνα νεανίσκον πού τὸν ὑπηρετεῖ, χρηστόν καί ἀγαπῶντα τὸν κύριόν του, ἀλλὰ ἀνίκανον νά τὸν παρηγορήσῃ διὰ τὴν συμφορὰν του ἐκείνην. Δέν ἔχει τρόπον ν' ἀντιμετώπισῃ οὔτε τὴν φτώχειαν, οὔτε νά σταματήσῃ τὸν τράμον ἀπὸ τὴν ἀσθενείαν του. C Τὸ παιδί τοῦ βασεῖ τὴν τροφήν του εἰς τό στόμα (διότι δέν τὸν ἐξυπηρετοῦν τὸν γέροντα τὰ χέρια του) καί τοῦ φέρνει τό ποτήρι καί νά τοῦ καθαρίσῃ τὴν μύτην ἠμπορεῖ μόνον καί τίποτε ἄλλο. Αὐτὸς λοιπόν ὁ γέρον ἐπὶ δεκαπέντε ἔτη ταλαιπωρεῖται ἔτσι ὅπως περιέγραψα. Ἐγὼ σκέπτομαι αὐτὸν πού ἐπὶ τριαντακτῶ ἔτη ὑπέφερε τοῦτο τό πάθος. Σὺ δὲ ἐπὶ πλέον ἐνθυμήσου καί τὸν Ἀριστόθεον τὸν Βιθυνόν. Τὸ σῶμα του βεβαίως δέν ἔχει ἀπονεκρωθῆ ὅπως τοῦ προηγουμένου γέροντος, ἀλλὰ πάσχει ἀπὸ νόσον πολὺ δαυτέραν τῆς παραλύσεως. D Εἰς τό ὑπογάστριόν του τὸν καταλαμβάνουν σπασμοὶ καί πόνοι πικρότεροι ἀπὸ κάθε ἄλλην ἀλγῆδονα, καί πότε τὸν τρυποῦν χειρότερα ἀπὸ καρφιά καί πότε τὸν κατατρώγουν χειρότερα ἀπὸ τὴν φωτιάν, ἡμέραν καί νύκτα ἐνοχλῶντας τον καί ὅσοι δέν γνωρίζουν τὴν ἀσθένειάν του τὸν νομίζουν διὰ τρελλόν, ἔτσι πού ἀναποδογυρίζει τὰ μάτια του, στρεβλώνει τὰ χέρια του καί τὰ πόδια του καί μένει ἀφωνός. Αἱ κραυγαὶ του καί οἱ ἀναστεναγμοὶ του (διότι μετὰ τὴν πρώτην ἀφωνίαν θυάξει κραυγὰς) εἶναι πλέον ἰσχυραὶ ἀπὸ τὰς ὀδίνους τῶν ἐπιτόκων καί πολλὰς φορὰς ὅσοι κατοικοῦν μακρὰν καί ἔχουν ἀρρώστους, δι' ὁποῖοι ὑποφέρουν ἀπὸ ἀϋπνίαν, Ἐ ἔστειλαν καί τὸν παρεκάλεσάν ὑπὲρ τῶν ἀσθενῶν, ἐπειδὴ ἀπὸ τὰς φωνὰς του ἔγιναν χειρότερα. Αὐτὸ γίνεται ὄχι κατὰ μακρὰ διαλείμματα, ἀλλὰ πολλὰς φορὰς τὴν ἡμέραν καί τὴν νύκτα. Εἶναι τώρα ὁ ἕκτος χρόνος πού τὸν βασανίζει ἡ φοβερὰ αὐτὴ μάστιξ καί δέν ὑπάρχει οὔτε ὑπηρέτης νά τὸν βοηθήσῃ, οὔτε ἰατρός νά τὸν παρηγορήσῃ, λόγῳ ἀφ' ἑνὸς τῆς πείνας του καί ἀφ' ἑτέρου λόγῳ ἀδυναμίας τῆς ἐπιστήμης νά ἐπέμῃ εἰς τὴν νόσον. Πολλὰ ἔκαμαν πολλοὶ (ἔτυχε πρὶν ἀρρωστήσῃ νά ἔχη πολλὰ χρήματα ὁ ἄνθρωπος), ἀλλὰ δέν κατώρθωσαν τίποτε. Καί τό χειρότερον ὄλων οὔτε ἕνας ἀπὸ τοὺς φίλους του θέλει νά τὸν ἰδῇ καί ὄλοι τὸν ἐγκατέλειψαν.²²³ Α καί ἐκεῖνοι πού εἶχαν πολὺ εὐεργετηθῆ ἀπὸ αὐτὸν εἰς τό παρελθόν. Καί ἂν κάποιος κάποτε εἰσέλθῃ εἰς τό σπῆτι του, ἄμέσως θά φύγῃ προτροπάδην, διότι τόση δυσωδία ἐπικρατεῖ εἰς τό δωμάτιόν του, ἀφοῦ κανεὶς δέν ὑπάρχει διὰ νά τὸν πε-

ριποιηθή. Μόνον μία παιδίσκη εδρίσκειται κοντά του, ὑπηρετώντας τον μόνη, ἢ ὅποια καὶ ζῆ ἀπὸ χειρωνακτικῆν ἐργασίαν. Πόσον χειρότερα εἶναι τὰ δεινὰ ἐκείνου ἀπὸ τοῦ δαιμόνα; Καὶ ἂν ἀκόμη κανένα ἀπὸ αὐτὰ δὲν τὸν ἠνώχλει καὶ τί δὲν ὑπέστη μὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ μακροῦ χρόνου κατὰ τὸν ὁποῖον κατατίεται εἰς τὸ κρεβάτι, τῆς μεγάλης δαπάνης ποῦ τὸν ἔφερον εἰς ἐσχάτην πενίαν, Β καὶ ἐπὶ πλεον ἢ καταφρόνησις τῶν φίλων, ἢ ἐλλειψίς θεραπειῶν, τὸ ὅτι οὐδέποτε θὰ γνωρίσῃ τὰ δεινὰ αὐτὰ διὰ τὰ ὅποια ἐσὺ πενθεῖς, καὶ περισσώτερον ἢ-πεποιθῆσις του ὅτι θὰ σηκωθῆ κάποτε ὅσο εἶναι ζωντανός καὶ ἀναπνεύει; Ἡ ἀσθεσίς τοῦ νοσήματος καὶ ἡ καθημερινῆ χειροτέρευσις κάμνει τὸ κακὸν ἀνυπόφορον.

Διὰ τὰ μὴ ἀπαριθμῶ τὸν καθένα ἀπὸ ὄσους ἔπαθαν αὐτὰς τὰς δυστυχίας καὶ κουράσω ὄσους μὲ ἀκούουν, πῆγαινε εἰς αὐτὸν ποῦ τοῦ ἔχει ἀνατεθῆ ἡ ἐπιστάσις τοῦ ξενώου καὶ παρακάλεσέ τον νὰ σὲ εἰσαγάγῃ πλησίον δῶλον τῶν κατακειμένων ἐκεῖ διὰ νὰ ἰδῆς τὴν ρίζαν C ὀλόκληρον τῶν παθῶν καὶ παράξενες ἐκδηλώσεις νοσημάτων καὶ πολλῶν εἰδῶν λύπας. Ἀπὸ ἐκεῖ πῆγαινε εἰς τὴν φυλακὴν καὶ ἀφοῦ πληροφορηθῆς τὰ πάντα ποῦ συμβαίνουν εἰς αὐτὸ τὸ οἶκημα, προχώρησε εἰς τοὺς προβαλάμους τῶν λουτρῶνων, ὅπου κάπρον ἀντὶ ρούχων καὶ ψάθας ἀντὶ σπιτιῶν χρησιμοποιοῦν μερικοὶ καὶ εἶναι ἐξαπλωμένοι γυμνοί, πολιορκούμενοι ἀπὸ τὸν παγετὸν, τὴν νόσον καὶ τὴν πείναν καὶ μὲ τὴν ψὴν των καὶ μόνον, τὸν θόρυβον τῶν συγκρουομένων δοντιῶν των καὶ τὸν τρόμον τοῦ σώματός των ἰκετεύουσιν τοὺς περαστικούς καὶ δὲν ἠμποροῦν οὔτε νὰ ἐγγάλουν φωνήν, οὔτε ν' ἀπλώσουν τὸ χέρι, λόγῳ τῶν σφοδρῶν δεινῶν ποῦ τοὺς ταλαινίζου. Ἀλλὰ μὴ σταθῆς καὶ εἰς αὐτούς. Προχώρησε πρὸς τὴν συνοικίαν τῶν πτωχῶν D ἔξω τῆς πόλεως. Τότε θὰ ἰδῆς καθαρά ὅτι ἡ λύπη ποῦ νομίζεις ὅτι σὲ συνέχει δὲν εἶναι παρὰ ἓνα ἡσυχον λιμᾶν. Τί νὰ εἰπῆ κανεὶς διὰ τοὺς ἀνθρώπους ποῦ λειώνουσι ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀπὸ ἐλεφαντίσιον, ἢ τὰς γυναῖκας ποῦ τὰς κατατρώγει ὁ καρκίνος; Αὐτὰ τὰ δύο νοσήματα εἶναι μακροχρόνια καὶ ἀνίατα. Καὶ ἀκόμη ὄσοι τὰ ἔχουσι διώχονται ἀπὸ τὴν πόλιν καὶ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ λάθουν μέρος οὔτε εἰς λουτρῶν, οὔτε εἰς τὴν ἀγορὰν νὰ ὑπάγουν, οὔτε κάπου ἄλλου εἰς κλειστοῦς χώρους. Καὶ E δὲν εἶναι μόνον αὐτὸ τὸ κακόν, ἀλλὰ δὲν ἔχουσι καὶ καμμίαν εὐχέρειαν ὡς πρὸς τὰ ἀναγκαῖα τοῦ βίου.

Τί νὰ εἰπῆ κανεὶς δι' ὄσους ἔχουσι καταδικασθῆ καὶ πολλὰς φορές ἀδικῶς, νὰ διαμένουσι εἰς τὰ μεταλλεῖα; Ὁ-

λοὶ αὐτοὶ ἔχουσι μεγαλύτερους πόνους ἀπὸ τοὺς δαιμονισμένους. Ἄν δὲν τὸ πιστεύης, δὲν εἶναι περιέργου, διότι δὲν ἐσυνήθισαμεν νὰ κρίνωμεν μὲ τὰ αὐτὰ κριτήρια τὰ ἰδικὰ μας κακὰ καὶ τὰ ξένα κακὰ, ἀλλὰ τὰ μὲν ξένα τὰ ἐλέπομεν καὶ τὰ ἀκούομεν, ἐνῶ τὰ ἰδικὰ μας τὰ μαθαίνομεν μὲ τὴν πείραν μας καὶ τὰς αἰσθήσεις μας καὶ ἀποδιδέτομεν συμπαθητικῶς πρὸς αὐτὰ. Διὰ τοῦτο καὶ νομίζομεν ὅτι τὰ ἰδικὰ μας εἶναι πλέον ἀφόρητα τῶν ξένων, ἀκόμη καὶ ἂν εἶναι ἐλαφρὰ καὶ ὑποφερτὰ. 224 A Καὶ ἂν κανεὶς ἠμπορῆσῃ ν' ἀπαλλαγῆ ἀπὸ δῖας αὐτὰς τὰς προκαταλήψεις καὶ κατονοήσῃ τὴν φύσιν τῶν κακῶν, ἄς σκεφθῆ αὐτοὺς ποῦ τὰ ὑπέστησαν καὶ ἄς δώσῃ ἀνεπηρέαστον τὴν ψήφον του εἰς ἡμᾶς.

Ἴσως ὁμοῦ εἰπῆς καὶ τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ δὲλα αὐτὰ τὰ παθήματα ἀφοροῦν τὸ σῶμα, ἐνῶ ἡ ἰδικὴ σου νόσος ἀφορᾷ τὴν ψυχὴν καὶ διὰ τοῦτο εἶναι σκληροτέρα δῶλον. Ἄλλ' ἀκριβῶς δι' αὐτὰ θὰ τὴν εὐρωμεν πολὺ ἐλαφρότεραν τῶν ἄλλων, διότι αὐτὴ οὔτε τὸ σῶμα καταστρέφει, ὅπως ἐκεῖναι, καὶ ἐνοχλεῖ διὰ βραχῶν χρόνον τὴν ψυχὴν. B Ὅσα ἀπαριθμήσαμεν ἔδω ἔχουσι τὴν ἀφετηρίαν των εἰς τὴν σάσκα καὶ ἐν ἀπλῶνουν τὴν καταστροφὴν μόνου εἰς αὐτήν, ἀλλὰ καὶ ἔως τὴν ψυχὴν καὶ τὴν καταπιέζουσι συνεχῶς καὶ τὴν καταστρέφουσι μὲ τὴν πολλὴν λύπην καὶ τὴν ὀδύνην. Ὅπως τὸ βῆσος, λέγει ἡ Γραφή, δὲν εἶναι καλὸν διὰ μίαν πληγὴν, ἔτσι καὶ ἓνα πάθος ἐν ἐπιπέσει εἰς ἓνα σῶμα λυπεῖ τὴν καρδίαν. Μὴ φροντίζεσαι ὅτι μόνου τὸ σῶμα τὸ γεννᾷ, ἀλλὰ πρόσθε εἰς τὴν ψυχὴν. Καὶ ἡ ἀρρώστεια δὲν γεννᾷται ἀπὸ τὰ σώματα, ὁμοῦ τὰ φθείρει καὶ τὸ δηλητήριον τῶν ἕρπετων προσέρχεται μὲν ἐξ ἐκείνων, ἀλλὰ ἡμᾶς μολύνει. Ἐτσι καὶ ἐπὶ τῶν παθῶν τούτων. Γεννᾷται μὲν τὸ πάθος ἀπὸ τὸ σῶμα, C ἀλλὰ τὸν ἴον τῆς κακίας του τὸ χύνει εἰς τὴν ψυχὴν μας. Ἀπὸ κάθε λοιποῦ δαιμονικῆν ἐνέανεισιν θλαθερώτερον εἶναι ἡ ὑπεροδὴ τῆς λύπης. Καὶ ὁ δαίμων προκειμένου νὰ ἐπικρατήσῃ, ἐπικρατεῖ διὰ τῆς λύπης. Ἄν τὴν ἀραιώσῃς αὐτήν, δὲν ἔχει νὰ πάθῃ κανένα κακὸν ἀπὸ τὸν δαίμονα. Καὶ πῶς θὰ ἠμποροῦσῃ νὰ μὴ λυποῦμαι, θὰ μοῦ εἰπῆς; Καὶ ἐνῶ θὰ σοῦ ἀπονηθῶ πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ λυπηθῶ; Ἐάν ἐπισυμβῇ υἰοειγία ἢ ὄννος ἢ ἄλλο τι προσέοιον τὸ ὁποῖον σὲ ἀποκλείει ἀπὸ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, λυπήσου καὶ πένθησ'· κανεὶς δὲν σὲ ἠμποδίζει. D Ἄν ὁμοῦ, μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ,

ίστασαι μακρὰν ἀπὸ ὅλα αὐτὰ, διατί ταλαιπωρεῖς ματαίως τὸν ἑαυτὸν σου; Τὴν λύπην τὴν ἔδωκεν ὁ Θεὸς φυσιολογικῶς, ὅχι θεβαιῶς διὰ τὴν χρησιμοποιοῦμεν ἀπλῶς καὶ ἀνεπιβαρῶς καὶ εἰς ἀντιζῶους περιπτώσεις, οὔτε διὰ τὴν φθειρωμεν τὸν ἑαυτὸν μας, ἀλλὰ διὰ τὴν κερδίζωμεν ἐξ αὐτῆς τὸ μέγιστον. Καὶ πῶς θὰ κερδίσωμεν; Ὅταν τὴν χρησιμοποιοῦμεν ἐν καιρῷ. Καὶ καιρὸς λύπης δὲν εἶναι ὅταν πάσχωμεν κακῶς, ἀλλ' ὅταν πράττωμεν κακῶς. Ἡμεῖς ὁμῶς, ἀνεστρέψαμεν τὴν τάξιν καὶ ἀνηλλάξαμεν τοὺς καιροὺς καὶ ὅταν πράττωμεν μῦρια κακὰ δὲν ἐντροπέμεθα καθόλου, Ἐνῷ ὅταν πάθωμεν τὸ παραμικρὸν, καταπίπτομεν, ζαλιζόμεθα καὶ διαζόμεθα τὴν ἀπαλλαγῶμεν καὶ νῆ φύγωμεν ἀπὸ αὐτὴν τὴν ζωὴν.

Λοιπὸν, δι' ὅλα αὐτὰ τὸ πρᾶγμα μᾶς φαίνεται τόσον φορτικὸν καὶ βαρῦ, ὅπως καὶ ὁ θυμὸς καὶ ἡ ἐπιθυμία. Διότι καὶ αὐτὰ τὰ τελευταῖα ἂν δὲν τὰ χρησιμοποίησωμεν καλῶς, δὲν θὰ μᾶς ὀδηγήσουν εἰς τὸν σωστὸν δρόμον. Συμβαίνει ἀκριβῶς τὸ ἴδιον ὅπως μὲ τὰ φάρμακα ποὺ διατάσσουν οἱ ἰατροί. Ἐκεῖνα, ὅταν δὲν δοθοῦν εἰς αὐτοὺς ποὺ τὰ ἔχουν ἀνάγκη καὶ διὰ τοὺς ὁποίους κατεσκευάσθησαν, ἀλλὰ εἰς ἄλλους καὶ διὰ διαφορετικὰς ἀσθενείας, ὅχι μόνον δὲν θὰ ἀπαλλάξουν τὸν ἀσθενῆ ἀπὸ τὸ ἀγχος του, ἀλλὰ καὶ θὰ ἐπιτείνουν τὴν νόσησιν, ²²⁵ Ἄ πρᾶγμα ποὺ καὶ ἡ λύπη τὸ κάμνει εὐλόγως.

Βαρὺ καὶ διαδρωτικὸν φάρμακον εἶναι ἡ λύπη καὶ τρόπον τινὰ καθαρτικὸν τῆς ἁμαρτωλότητός μας, ὅταν παρέχεται εἰς μίαν ψυχὴν ποὺ τεμπελιάζει, βυθίζεται εἰς τρυφὴν καὶ εἶναι φορτισμένη μὲ πολλὰ ἁμαρτήματα. Καὶ τότε θὰ ὠφελήσῃ τὰ μέγιστα ὅποιον τὸ δεχθῆ. Ὅταν ἡ ψυχὴ ἀγωνίζεται καὶ κοπιάζει καὶ μεριμνᾷ καὶ πάσχει κακῶς, δὲν θὰ ὠφελήσῃ εἰς τίποτε, ἀντιθέτως θὰ εὐλόγησῃ πολὺ, κάμνοντας τὴν ψυχὴν ἀσθενεστέραν καὶ πλέον εὐάλωτον. Διὰ τοῦτο δι' ὅσους ἀντέστησαν καὶ ἠγωνίσθησαν, γράφει ὁ Παῦλος: «Χαίρετε ἐν Κυρίῳ πάντοτε. Καὶ πάλιν αἴς λέγω: Χαίρετε!» Β Σὲ ὅσους δὲ ἔχουν διαβρωθῆ καὶ εἶχον μολυνθῆ πολὺ: «Καὶ οἷς εἰσαθε ἀναίσθητοι καὶ δὲν ἐπενθήσατε πολὺ.» Ἐκεῖνος ποὺ λιπαίνεται μὲ τὸ λιπαρὸν τῆς ἁμαρτίας, θὰ ἀδυνατίσῃ καὶ θὰ ξηρανθῆ ἀπὸ τὸ φάρμακον τοῦτο, ἐνῷ αὐτὸς ποὺ εὐρίσκεται εἰς εὐεξίαν καὶ διατηρεῖ τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὴν προσήκουσαν κατάστασιν, διὰ ποῖαν αἰτίαν θὰ φθειρῇ τὴν εὐεξίαν του διὰ τῆς λύπης; Ἡ λύπη εἶναι τόσον δραστικὴ ὥστε καὶ αὐτοὶ

1. Φιλιπ. 2', 4.

ποὺ τὴν χρειάζονται ἂν τὴν ὑποστοῦν ἐπὶ περισσότερον χρόνον, τοὺς δημιουργεῖ μεγάλα κακὰ.

Αὐτὸ ἐφοθῆ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος καὶ συνεβούλευσε τὴν ἀπαλλάσσειται κανεὶς ταχέως ἀπὸ τὴν λύπην, ἀφοῦ αἰσθανθῆ τὴν ἐπίδρασιν τῆς. Καὶ προσέβησε αὐτὸ τὸ ἐπιχείρημα, Ἐ τὸ ὅποιον ἐπαναλαμβάνω καὶ ἐγώ: «Μήπως ἀπὸ τὴν περισσειαν τῆς λύπης καταποθῆ ὁ ὑψιστάμενος αὐτῆς;» Ἄν δὲ αὐτοὶ ποὺ τὴν ἔχουν ἀνάγκη ἀπωλέσθησαν λόγῳ τῆς ὑπερβολικῆς λύπης, τί θὰ γίνῃ δι' ὅσους δὲν τὴν χρειάζονται καθόλου, ὅταν ἐπιπέσῃ πολλὰ λύπη ἰπάνω των;

Ναί, λέγεις, τὸ γνωρίζω καὶ ἐγώ, ἀλλὰ πῶς θὰ τὴν ἀποκρούσω καὶ πῶς θὰ τὴν ἐκδιώξω ἀπὸ τὴν ψυχὴν μου, δὲν γνωρίζω. Ποία ἡ δυσκολία, φίλε; Ἄν ἦτο μία μορφή ἐπιθυμίας ἢ ἀτοπος σαρκικός ἔρωσ, ἢ τυραννία κενοδοξίας, τὸ δυσμάχητον κακὸν ἢ κάποιον ἄλλο ἀπὸ τὰ παρόμοια πάθη, καλῶς θὰ ἐσάστεις διὰ τὸ πῶς θὰ ἀπαλλαγῆς. Δ Εἰς μερικοὺς δὲν εἶναι θέβαια ἀδύνατον τὴν ἐκπηδήσουν, εἶναι ὁμῶς δύσκολον τὴν ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὰ δίκτυα. Διατί; Διότι ἔχουν τὴν ἡδονὴν σύμμαχον καὶ θετὸν καὶ ἡ ἡδονὴ εἶναι ποὺ περιβάλλει ἀπὸ παντοῦ τοὺς αἰχμαλωτισθέντας παρ' αὐτῆς μὲ τὰ πυκνὰ δίκτυα. Καὶ ἡ πρώτη καὶ μεγαλυτέρα δυσκολία, τὸ νὰ πείσῃ θελαδὴ τὴν ψυχὴν νὰ θελήσῃ ὁλοκληρωτικῶς καὶ νὰ ἐπιθυμῆ τὴν ἀλλαγὴν. Καὶ ὁμοίως εἰ ἡ περίπτωσις μὲ ἐκείνου ὁ ὁποῖος θέλει νὰ ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τὴν ψώραν καὶ τὸν κνησμόν τῆς καὶ εὐχαριστεῖται ἀπὸ τὸ νόσημα καὶ σπρώχνει τὸν ἑαυτὸν του θεαθῆτον εἰς τὸ πάθος.

Ἐ Διὰ τὴν ἀποβολὴν τῆς λύπης πολὺ συντελεῖ καὶ τοῦτο, ὅτι μᾶς κατέχει πάντοτε ἀηδία πρὸς αὐτὴν. Ὅταν κάποιος σιχαθῆ κάτι, θὰ διασθῆ νὰ τὸ ἀπορρίψῃ ταχέως. Τί ἀξίαν ἔχει νὰ σπεύδῃ καὶ νὰ μὴν ἡμπορῆ; Ἄς μὴ παύσῃ τὰς προσπάθειάς καὶ θὰ τὸ κατορθώσῃ ταχέως. Πρέπει νὰ καταλάβῃς ὅτι ὁ Χριστιανὸς ἔχει μόνον δύο ἀφορμὰς λύπης: ἢ ὅταν αὐτὸς ἢ ὅταν ὁ πλησίον του ἔλθῃ εἰς ἀντίθεσιν μὲ τὸν Θεόν. Ἡ παρούσα λύπη δὲν ἔχει ὡς ρίζαν καμμίαν ἀπὸ τὰς προφάσεις αὐτὰς καὶ ἀδικῶς θλίβεις τὸν ἑαυτὸν σου. ²²⁶ Α Καὶ ἀπὸ ποῦ τεκμαίρεται αὐτὸ λέγουν, ὅτι θελαδὴ δὲν πληρώνομεν μὲ τὴν λύπην διὰ τὰς ἀντιθέσεις μας πρὸς τὸν Θεόν; Εἶναι πολὺ φανερόν, ἀλλὰ δὲν τὸ ἰσχυρίζομαι πλέον τοῦτο. Ἄλλὰ ἄς εἶναι, ἂν θέλῃς

1. Α' Κορ. 2', 9.
2. Β' Κορ. 6', 7.

δχι μόνον δόξαν, ὅπως εἶπες, ἀλλὰ καὶ δλοφάνερρον, ὅτι εἶναι πληρωμὴ διὰ τὰ ἁμαρτήματα. Λοιπὸν, εἰπέ μου, διὰ τοῦτο πονεῖς; Εἶναι πρόξενον καλῆς διαθέσεως νὰ συγχωροῦνται τὰ ἁμαρτήματα καὶ νὰ μὴ κατακρίνῃνται εἰς τὸν κόσμον. Αὐτὸς ποῦ πονεῖ δχι δι' ἐκεῖνα ἔνεκα τῶν ὁποίων τιμωρεῖται, ἀλλὰ δι' ἐκεῖνα μὲ τὰ ὁποῖα, ἁμαρτάνων, ἐξοργίζει τὸν Θεόν, πρέπει νὰ πονῇ. Αἱ ἁμαρτίαι μᾶς ἀπομακρύνουσι ἀπὸ τὸν Θεόν καὶ τὸν διαθέτουσι ἐχθρικῶς, ἐνῷ Β αἱ τιμωρίαι μᾶς τὸν προδιαθέτουσι νὰ εἶναι ἐπιεικῆς καὶ κοντά μας.

Τὸ ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀνταπόδοσις ἁμαρτημάτων, ἀλλὰ ὅλος αὐτὸς ὁ μόχθος καὶ ὁ πόνος εἶναι ὑπόθεσις στεφάνων καὶ θρασίμων, εἶναι φανερόν ἀπὸ αὐτὰ ὅλα. *Ἐχων ζήσει αἰσχρὰ καὶ ἄσωτα τὸν προηγούμενον βίον σου, ἂν μεταθέσῃς τὸν ἑαυτὸν σου εἰς τὴν μοναχικὴν πολιτείαν, οὐδὲ ὑποψίαν θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχῃς περὶ τοῦ πράγματος. *Ἐάν ὁ Θεὸς τιμωρῇ δι' αὐτὸν τὸν λόγον, διὰ νὰ τρέψῃ δηλαδὴ εἰς τὴν μετάνοιαν ὄσους ἐπίστευσαν θαυότατα, ἀφοῦ ἐπεδείχθη ἡ μετάνοια, τότε εἶναι περιττὴ ἡ τιμωρία ἐξ αἰτίας αὐτοῦ τοῦ λόγου. Τόσον πολὺ ὁ Θεὸς δὲν θέλει νὰ μᾶς τιμωρῇ ὥστε καὶ πολλὰς φορές μερικῶς ποῦ πράττουσι δέξια τιμωρίας καὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ μετανοήσουσι, Ἐ μόνον δι' ἀπειλῆς καὶ λόγων αὐστηρῶν μᾶς σφραγίζει. Καὶ τοῦτο εἶναι δυνατόν νὰ τὸ παρατηρήσῃς εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Ἰσραὴλ καὶ συγκεκριμένως εἰς τὸ ἐπιεισόδιον τῆς πόλεως τῶν Νινευιτῶν. *Ὅχι μόνον δὲν τοὺς ἐπέβαλε τιμωρίαν, ἀφοῦ ἐκεῖνοι ἐπέδειξαν μετάνοιαν, ἀλλὰ ἐσταμάτησεν ἀμέσως καὶ πᾶσαν ἀπειλήν.

Πολὺ περισσότερο ἀπὸ ἡμᾶς ἐπιθυμεῖ ὁ Θεὸς νὰ μὴ πάσῃ οὐδεὶς ἐξ ἡμῶν ἀπὸ τὰ κακὰ καὶ οὐδεὶς θὰ συγχωρήσῃ ποτὲ οὔτε τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτὸν του ὅπως ὄλους ἡμᾶς ὁ Θεός. *Ἐπειτα ἀφοῦ φοβίζει μὲ λόγους μόνον ὄσους ἡμάρτησαν ἐπανελημμένως καὶ δὲν τοὺς τιμωρεῖ καὶ ὅταν συμβῇ νὰ μετανοήσουσι τοὺς ἀπαλλάσσει καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀγωνίαν, σὲ ὁποῖος τὴν πολλὴν ἐπέδειξες εὐλάβειαν καὶ ἀρετὴν πῶς δὲν θὰ σὲ ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν ἀπειλήν D καὶ θὰ σὲ παραδώσῃ μὲ ἔργα εἰς τὸν κόλασμόν; Πῶς θὰ τὸ πιστεύσῃς κανεὶς τοῦτο; *Ἐκτὸς δέδοται ἂν ἦτο διεφθαρμένος καὶ πονηρός, ὅπως εἶπον, ὁ προηγούμενος βίος του, θὰ ἦτο συνετὸν νὰ τὸ συλλάβῃ τοῦτο κανεὶς. *Ἀπὸ τὸν πᾶσαντα βίον ἐκεῖνος εἶναι δεσβαίως κατώτερος, ἦτο δίκως καὶ αὐτὸς κόσμιος καὶ γεμᾶτος πολλὴν σεμνότητα. *Ὅστε τοῦτο εἶναι φανερόν ἀπὸ πάσης πλευρᾶς ὅτι ὁ ἀγὼν εἶναι ἄξιος στεφάνων καὶ περισσοτέρως ἐκτιμήσε-

ως. Εἶναι ἀνάγκη, τὸ εἶπον ἄλλωστε, καὶ τούτους καὶ τοὺς ἄλλους συλλογισμοὺς νὰ τοὺς ἀνακνεῖ-κανεῖς ἢ μάλλον πρὶν ἀπὸ αὐτοὺς, Ἐ μὲ προσευχὰς καὶ ἱκεσίας νὰ διασκορπίζεται τὸ σκότος.

Ὁ μακάριος Δαυὶδ, ὁ θαυμαστὸς ἐκεῖνος καὶ μεγάλος ἄνθρωπος, ἐχρησιμοποίησε συνεχῶς τὰ φάρμακα τούτα καὶ ἔτσι ἀπέκρουε τὰς πολλὰς θλίψεις καὶ ὀδύνας καὶ ἤσχετο λέγων: «Αἱ θλίψεις τῆς καρδίας μου ἐπληθύνθησαν καὶ ἀπάλλαξέ με ἀπὸ τὰς ἀνάγκας μου». ¹ Καὶ ἐβῶ ἀνακινῶν σκέψεις εὐσεβεῖς, λέγει: «Διατὶ ἡ ψυχὴ μου εἶσαι περιλυτός καὶ διατὶ μὲ συνταράσσεις; *Ἐλπίζε εἰς τὸν Θεόν, διότι θὰ ἐξομολογηθῶ εἰς αὐτόν». ² Καὶ πάλιν ἀπὸ τὰς σκέψεις τρέπεται εἰς τὰς προσευχὰς: ³ 227 Α *Ἐπίτρεπέ μου νὰ ξεκουρασθῶ προτοῦ ἀπέλθω καὶ δὲν θὰ ὑπάρχω πλέον». ⁴ Καὶ ἀπὸ τὰς προσευχὰς εἰς τὰς σκέψεις ἐρχόμενος ἔλεγεν: «Τι ὑπάρχει δι' ἐμὲ εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ τί ἠθέλησε ἀπὸ Σε ἐπὶ τῆς γῆς;» *Ἔτσι καὶ ὁ Ἰωδ, τὴν μὲν γυναῖκα ποῦ τὸν παρκεῖναι πρὸς τὸν σατανᾶν, τὴν ἀπέκρουε μὲ τὴν λογικὴν καὶ τὴν ἐπιείμη λέγων: «Διατὶ ὠμίλησες ὡς μία γυναῖκα ἄφρων; *Ἀφοῦ ἐδέχθημεν τὰ ἀγαθὰ ἀπὸ τὸ χεῖρ τοῦ Κυρίου, θὰ ἀπορριψώμεν τὰ κακὰ;». Καὶ ἀπηύθυνε πρὸς τὸν Θεὸν ἱκεσίας. Καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ἐβόησε διὰ τῶν δύο τούτων ὄσους εἶχον περιπέσει εἰς θλίψεις καὶ πειρασμοὺς λέγων: *Ἄν εἰσθε μακρὰν τῆς παιδείας, εἰσθε τότε νόθοι καὶ δχι υἱοί. *Ἐπάρχει υἱὸς τὸν ὁποῖον νὰ μὴ παιδαγωγῇ ὁ πατέρας του;». Τώρα δὲ προσευχόμενος λέγει: Β «Πιστὸς ὁ Θεός, ὅστις δὲν θὰ μᾶς ἀφήσῃ εἰς τὸν πειρασμόν ὑπὲρ τὰς δυνάμεις σας». Καὶ ἄλλου: *Ἐάν δεσβαίως εἶναι δίκαιον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ν' ἀνταποδώσῃ τὴν θλίψιν εἰς αὐτοὺς ποῦ σὲς θλίβουσι καὶ ἀνακούφισιν τῶν θλίψεων εἰς τοὺς θλιβομένους». *Ἄν θέλῃς νὰ χρησιμοποίησῃς καὶ ἐσὺ αὐτὰ τὰ ὅπλα καὶ νὰ περιχαρακώσῃς ἐπὶ παντοῦ τὸν ἑαυτὸν σου καλῶς ἀποτειχίζων μὲ τὸ λογικὸν τὴν ἐφοδὸν τῆς λύτης καὶ μὲ τὰς προσευχὰς σου καὶ τῶν ἄλλων νὰ κάμῃς ἰσχυρόν αὐτὸ τὸ τεῖχος, ταχέως θὰ νοιώσῃς τοὺς καρπούς τῆς παιδείας. Δὲν θὰ κερδίσῃς μόνον τὸ νὰ ὑπαφῆρῃς νενναίως τὸ παρόν, ἀλλὰ ἀφοῦ γυμνασθῇς καλῶς καὶ εἰς ὅλα τὰ λυπηρὰ τοῦ βίου θὰ εἶσαι ἀπρόσβλητος.

1. Παλιμὸς κδ', 17.

2. Παλιμὸς μδ', 8.

3. Παλιμὸς λγ', 14.

4. Παλιμὸς εδ', 35.